

Tamara Cristei

Tatiana Cartaleanu

Olga Cosovan

Adrian Ghicov

Limba și Literatura Română

MANUAL PENTRU CLASA A X-A

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Tamara Cristei

Tatiana Cartaleanu

Olga Cosovan

Adrian Ghicov

Limba și Literatura Română

MANUAL PENTRU CLASA A X-A

C U P R I N S

Modulul I

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN SPAȚIUL CULTURII. DEVENIREA CITITORULUI

► Vocabularul limbii române. Structura vocabularului.....	8
► Literatura și cultura ca semne distinctive ale umanului	15
► Ortografia limbii române. Dicționarul ortografic	24
► Cititorul și dialogul cu opera.....	30
► Lexicul operei literare	34
► Lectura ca mod de interiorizare și re-creare a operei	37
• <i>Apreciază-ți competențele: lectură–receptare–scriere</i>	42

Modulul II

CREATIVITATEA LINGVISTICĂ ȘI LITERARĂ ÎN DEVENIREA GENURILOR ȘI SPECIILOR

► Genurile literare. Tipuri și forme	46
► Vocabularul. Resurse stilistice.....	49
☒ Redactarea unei compoziții-narațiune	51

Unitatea didactică

1

GENUL EPIC

SAU AVENTURA OMULUI ÎN UNIVERSUL CUNOAȘTERII

► Genul epic. Realitate și ficțiune în cîmpul comunicării	53
---	----

➤ <i>Istorisirea Zahăriei Fîntînarul</i> de Mihail Sadoveanu. Semnificația componentelor structurale	55
➤ Ispirescu și Creangă: doi povestitori în oglinziile basmului.....	63
➤ Nuvela sau virtuțile genului scurt narativ	75
– Nuvela istorică: de la cronica lui Ureche la textul lui Negrucci.....	76
☒ Redactarea unui rezumat.....	85
– <i>Sărmanul Dionis</i> de Mihai Eminescu: între realitate și iluzie.....	86
➤ Compunerea de utilitate socială. Curriculumul vitae și avizul	92
➤ Romanul între creație și analiză	95
– <i>Mara</i> de Ioan Slavici. Polifonia unor destine	99
– <i>Enigma Otiliei</i> de George Călinescu sau ostentația perspectivei realiste ...	109
☒ Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului literar	118
– <i>Pădurea spînzuraților</i> de Liviu Rebreanu, romanul revelațiilor tragice.....	119
☒ Redactarea unei compoziții-descriere	127
➤ Compunerea de utilitate socială. Cererea și procura	128
• <i>Apreciază-ți competențele:</i> lectură–receptare–scriere	130

Unitatea didactică

2

GENUL DRAMATIC

SAU MĂȘTILE ȘI ROLURILE FIINȚEI

➤ Stilurile funcționale. Stilul individual și comunicarea de zi cu zi.....	133
➤ Genul dramatic sau tensiunea dialogului scenic.....	138
➤ <i>Apus de soare</i> de Barbu Ștefănescu-Delavrancea. Semnificația componentelor structurale	140
➤ <i>O scrisoare pierdută</i> de Ion Luca Caragiale, un spectacol al spiritului critic ...	150
➤ Corespondența. Procesul-verbal	163
➤ Timp și spațiu în comedia <i>O scrisoare pierdută</i>	167
☒ Redactarea unei croniци teatrale.....	169

➤ Cultura comunicării. Cum evităm greșelile	170
➤ <i>Păsările tinereții noastre</i> de Ion Druță sau valoarea testamentară a tradiției.....	176
☒ Redactarea unui eseу structurat	183
➤ <i>Cvartet pentru o voce și toate cuvintele</i> de Maria Șleahtăițchi și Nicolae Leahu	185
• <i>Apreciază-ți competențele:</i> lectură–receptare–scriere	190

Unitatea didactică

3

GENUL LIRIC

SAU DIALOGUL EULUI CU LUMEA

➤ Genul liric sau stările trăirii și ale expresiei	193
➤ Limbaje ale poeziei. De la interbelici la contemporani.....	196
➤ <i>Decor</i> de George Bacovia. Semnificația componentelor structurale.....	203
➤ Lirica populară. <i>Doina</i> , o expresie a sensibilității	207
➤ Corelația eros–thanatos în cîntecurile populare	210
➤ <i>Noapte</i> de Magda Isanos. Tensiunea și armoniile liricii culte	213
☒ Redactarea unui comentariu poetic	215
➤ Dinamica eului liric în poezia contemporană.....	216
– <i>Colind</i> de Arcadie Suceveanu. Emoție și expresie.....	219
☒ Redactarea unui eseу poetic	223
– <i>Cea de pe urmă noapte la Roma</i> de Ovidiu sau metamorfozele durerii	224
– Elegia sau intersecțiile poetice: Eminescu, Arghezi, Stănescu	227
– <i>La steaua</i> de Mihai Eminescu sau discursul meditației.....	232
– Reflecția lirică în poezia cu formă fixă.....	236
– <i>Glossă</i> de Mihai Eminescu. Jocul formei și al semnificațiilor	239
☒ Redactarea unei compozitii-raționament	243
➤ De la grafie la stil	244
• <i>Apreciază-ți competențele:</i> lectură–receptare–scriere	246

Explicarea formulelor-titlu distinctive de lectură, receptare, predare, învățare și evaluare

AB INITIO

Fii motivat din start!

activități de prelectură: actualizare, evocare, personalizare a cunoștințelor și a capacitaților lingvo-literare.

SCRIPTA MANENT

Cunoaște resursele textului nonliterar și universul operei literare!
modalități de lectură, negociere a sensurilor relevante pentru cititor la asigurarea comprehensiunii mesajelor.

SAPERE AUDE

Dezvoltă-ți competența de cititor informat și documentat!

exerciții de postlectură: comentarea, interpretarea personalizată a fenomenelor de limbă, discurs, comunicare a sensurilor și a semnificațiilor desprinse, de către cititor, din opera literară.

LABOR OMNIA VINCIT

Manifestă-ți competența de cititor avizat!

activități de relectură: generalizare, sinteză a achizițiilor lingvo-literare și integrarea ideilor în texte propriei.

NOSCE TE IPSUM

Apreciază-ți competențele!

evaluarea achizițiilor școlare ce se referă la competențele de lectură, receptare, comunicare și de scriere.

ARS COLLABORANDI

Colaborînd, producem, inventăm!

lucru în perechi sau în echipe

ARS DESCENDI

Învață învățînd!

activități pentru elaborare individuală acasă, la bibliotecă

LEGO, ERGO SUM

Citesc, deci exist!

texte pentru lectură și reflecție

SCRIBO, ERGO SUM

Scriu, deci exist!

redactarea compozitiilor școlare

Modulul I

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN SPAȚIUL CULTURII. DEVENIREA CITITORULUI

C O M P E T E N Ț E V I Z A T E

Dezvoltarea comunicării orale și scrise:

- familiarizarea cu principiile ortografiei românești, cu rolul și importanța lexicului în construirea mesajelor orale și scrise;
- comentarea modalităților specifice de organizare a textelor de diferite tipuri, aplicând criterii și tehnici variate de integrare a ideilor la construirea textului propriu.

Dezvoltarea abilităților de cititor:

- studierea diferitor puncte de vedere despre valoarea culturii și a literaturii, rolul cărții și al lecturii în formarea profilului intelectual al cititorului;
- citirea unei varietăți de texte literare și nonliterare, manifestând competența de cititor critic, re-creator al operei literare.

PERSONALITATEA ÎN DEVENIRE ȘI PASIUNEA CUNOAȘTERII

CUNOȘTINȚE

- perceperea limbii române ca parte a culturii spirituale a poporului român și ca reprezentant al grupului de limbi române;
- dezvoltarea competenței de cititor cu viziune critică asupra fenomenelor lingvistice și literare cercetate;
- formarea personalității culturale în devenire, cu spirit de responsabilitate față de cultura națională și toleranță pentru alte culturi.

ATTITUDE

Dacă socotim cărțile fundamentale ca un izvor nesecat de energie mentală, lectura ajunge o problemă serioasă atât pentru individ, cât și pentru societate. Fiecare om e dator să aibă, cel puțin, cărțile fundamentale și favorite. Nu ne este îngăduit să trezim prin viață, nefolosind energia care stă condensată în cărți.

Mircea ELIADE

CAPACITĂȚI

Omul divers în raport cu istoria, cu mutațiile din sfera realului, omul sacralizat și cel desacralizat, supus unui proces dramatic, aceasta este dimensiunea personalității umane propusă de universul imaginar al literaturii noastre.

Constantin CIOPRAGA

Cugetul nostru caută să descifreze, în frenezia cunoașterii, ceva din misterul vieții. Omul caută totuși să înțeleagă esența lumii. Și literatura îi facilitează această cale.

Mihai CIMPOI

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE.

STRUCTURA VOCABULARULUI

AB INITIO

Agenda cititorului

LITERĂ, LITERE

- Fiecare dintre semnele grafice care alcătuiesc alfabetul unei limbi; slovă, buche.
- Fel de a scrie, scriere (prin extindere).
- Caracter tipografic de formă paralelipipedică, având la un capăt relieful unei litere.
- Expresie textuală, sens literal.
- Literatură, studiul literaturii (la pl.).
- Științe umanistice, filologie (prin generalizare, la plural).

LITERATURĂ, LITERATURI

- Artă al cărei mijloc de expresie este cuvântul.
- Ansamblul operelor scrise sau orale cărora li se atribuie o finalitate estetică; beletristică (ex.: *literatura populară*; *literatura cultă*).
- Activitatea, meseria omului de litere, a scriitorului.

1. Citește definiția de dicționar a cuvîntului *literă* din *Agenda cititorului*. Studiază cîmpul etimologic al acestui lexem. Plasează, oral, în contexte adecvate, cuvîntul cu fiecare dintre sensurile identificate.

LITERĂ.

CÎMP ETIMOLOGIC

Literă	Littera, -ae (<i>lat.</i>) Literă	Litterae, -artum (<i>lat.</i>) Scrieri
literal	literă mică	literatură
literar	literă mare	literaritate
literat	litera cărții	literație
literată	litera legii	a literariza
literalmente	literă moartă	a literaliza
	literă cu literă	literarizare
	om de litere	a literaturiza
	literă de Evanghelie	a litera
	facultate de litere	literalitate
	limbă literară	aliterație

literatură de sertar
 literatură de referință
 literatură de ficțiune
 literatură de popularizare
 literatură de anticipație / S.F.
 literatură de graniță
 literatură de specialitate
 istoria literaturii
 teoria literaturii
 a face literatură
 club literar
 atelier literar
 critică literară

cenaclu literar
 concurs literar
 salon literar
 critic literar
 comentariu literar
 erou/ personaj literar
 debut literar
 gen literar
 jurnal literar
 gust literar
 literar-artistic
 literar-muzical

2. Numește litere din diferite sisteme alfabetice (*latin, românesc, grecesc* etc.). Comentează utilizarea acestora în alte domenii decât simpla redare a sunetelor dintr-un cuvînt.

REPERE:

- 2.1. Enumera cîteva simboluri literale din domenii științifice (*chimie, matematică, fizică, informatică și.a.*) și din comerț (*marca produsului, componența lui*).
- 2.2. Observă cum se schimbă modul de scriere (*dimensiune, loc, poziție în raport cu cifrele*) de la un caz la altul.
- 2.3. Examinează eticheta unui produs sau ambalajul lui. Formulează verbal, explicit, informația codificată în litere, cifre și simboluri.
3. Analizează *Orarul zborurilor* și formulează probleme autentice pentru un călător: *ce curse sunt indicate, în ce zile se efectuează zborurile, ce tip de avion este prevăzut?*

Destinația	Din Chișinău		Spre Chișinău		Tipul navei
	Nr. rută	Zile	Nr. rută	Zile	
ATENA	9U 869	-2--5--	9U 870	-2--5--	A320
BUCUREȘTI (OTP)	9U 861	1-3-56--	9U 862	1-3-56-	E120
FRANKFURT	9U 863	1-3-567	9U 864	1-3-567	A320
ISTANBUL	9U 745	1234567	9U 746	1234567	A320
KIEV	TQ 135	---4---	TQ 136	---4---	AN 24
LARNACA	9U 873	-2--5--	9U 874	-2--5--	A320
LISABONA	9U 895	-----6-	9U 896	-----6-	A320
MOSCOVA (DME)	9U 173	1234567	9U 174	1234567	A320
MOSCOVA (DME)1	9U 175	1-3-5--	9U 176	1-3-5--	A320
PARIS	9U 883	-2--5--	9U 884	-2--5--	A320
PRAGA	9U 777	-2-4-67	9U 778	-2-4-67	E120
ROMA (FCO)	9U 891	-2-4-67	9U 892	-2-4-67	A320
VIENA	9U 867	1-3-5--	9U 868	1-3-5--	E120

4. Accesează site-ul aeroportului din Chișinău (<http://www.airport.md>). Examinează tabelul cu orarul zborurilor. Explică necesitatea informației din fiecare coloană. Interpretează semnificația cifrelor și mesajul semnelor convenționale.
 - 4.1. Determină, consultînd o hartă, care este cea mai lungă (*ca durată de zbor*) rută, care este cea mai frecventă (*pe parcursul unei săptămâni*) și, respectiv, cea mai puțin frecventă rută.
 - 4.2. Concluzionează: ce posibilități există de a călători din Republica Moldova în Italia, Germania, Franța, Turcia, Rusia.
 - 4.3. Elaborează o alocuțiune în sprijinul călătoriei cu un anumit mijloc de transport (*conform preferinței tale*), pe ruta Chișinău-Timișoara.

Agenda cititorului

► Termenul *alfabetizare* este concurat de termenul *literație* (calchiat recent după englezescul *literacy*, care numește abilitatea de a citi și a scrie).

► **A litera** – a pronunța cuvinte prin numirea literelor inițiale ale unor nume proprii foarte cunoscute.

Exemplu: Albina – Ana, Lilia, Bogdan, Ion, Nicolae, Ana.

► **Literal, -i, literală, -e:**

- care respectă strict litera (unui cuvînt, unui text); textual; *traducere literală*, traducere făcută cu cuvînt;
- care conține mărimi notate cu litere (mat.).

► **Literar, -i, literară, -e:**

- care ține de literatură, referitor la literatură, conform normelor, exigențelor literaturii;
- care cultivă literatura;
- normat, îngrijit, elegant;
- care aparține limbii literare.

1. Acumulează în structură de clustering cuvinte-concepte care se asociază cu noțiunea de *literă*. Explică oral asocierile.
2. Citește afirmația lingvistului și propune alte comparații sau metafore pentru noțiunea de *limba scrisă*.

Limba scrisă se poate asemăna cu hărțile unui atlas geografic: ele dău mai puțin decât poate prinde ochiul în natură, căci în ele lipsește jocul de lumini și umbră, culorile și perspectiva; dar dău și mai mult, de exemplu, curbele de nivel, pe care nu le vedem cînd privim un peisaj.

Sextil PUȘCARIU

3. Optează *pro* sau *contra* ideii că un popor poate avea literatură și limbă literară doar dacă are scris.
4. Comentează conexiunea *literă – cifră – număr; literă – font; literă – tastă*.
5. Amintește-ți și relatează cum ai învățat a citi în limba maternă. Ce dificultăți ai întîmpinat inițial la lectura într-o limbă străină? Discută cu colegul și alcătuți o listă de deprinderi pe care le poate căpăta doar o persoană care știe să citească și să scrie.
6. Consultă *Agenda cititorului* și realizează procedura de literare a numelui și prenumelui pe care le porți și/ sau a adresei electronice pe care o ai.
7. Explică, în scris, sensul a două expresii din cîmpul etimologic al cuvîntului *literă* din pagina 8.
8. Cercetează dicționarul explicativ. Remarcă ce litere inițiale formează cele mai multe cuvinte? Care este raportul *vocală inițială – consoană inițială*? Cît de frecvente sunt cuvintele care încep cu litere nespecifice limbii române: Y, W, Q, K?
9. Compară sensurile cuvintelor *literal* și *literar* din *Agenda cititorului*. Remarcă diferența formală și cea semantică dintre acestea, formînd enunțuri scrise cu cîte un sens relevant pentru tine.
10. Ia cunoștință de informația utilă unui vorbitor nativ de limbă română.

Este normal ca un cuvînt derivat să preia de la cuvîntul-rădăcină și sensurile pe care le are acesta. De exemplu, derivatele cu sufixul *-re* numesc acțiunea propriu-zisă: *a veni – venire, a dota – dotare* etc. Confuzia dintre sensurile cuvintelor derivate de la aceeași rădăcină generează erori de expresie: persoanele neinstruite confundă *aritral* cu *aritral*, *fracțional* cu *fracțional* etc.

10.1. Documentează-te în privința sensului derivatelor subliniate în locuțiuni, explicînd, în cîte un enunț, care este legătura dintre verb și substantiv.

Luare-aminte, a se pierde cu firea, a nu mai avea stare, a se bucura la avere, dare de seamă, de-ale mîncării.

1. Informează-te referitor la vocabularul limbii române.

1.1. Concluzionează despre:

Vocabularul limbii române este eterogen sub aspectul vechimii, originii și frecvenței cuvintelor. Circa 1 500 de unități constituie **fondul principal lexical** sau **fondul lexical de bază**: sunt cuvintele cele mai vechi, cele mai bogate semantic și având o mare capacitate de derivare. Datorită acestei părți a vocabularului – care îi asigură stabilitatea –, limba rămîne înțeleasă, deși evoluează.

Sînt cuvinte care numesc ființe (*om, pește*) și părți ale corpului (*barbă, spate*), plante și părți ale lor (*paeie, varză*), elemente ale locuinței și obiecte casnice (*ușă, casă, cheie*), unelte (*coasă, furcă*), acțiuni și procese – activități cotidiene (*a chema, a vedea*), noțiuni legate de familie (*mamă, tată, frate, soră*), produse alimentare (*aluat, sare*), culori (*alb, verde*), caracteristici

(*aspru, dulce*), elemente ale mediului înconjurător (*apă, stea*), sănătatea și sănătatea fizică și spirituală a copilului.

Cele mai frecvente cuvinte – circa 3 000 de unități din diferite stiluri – alcătuiesc **vocabularul fundamental**, care cuprinde substantive, adjective, verbe, adverbe, pronume, numerale, prepozitii, conjunctii.

Cuvintele pe care le utilizează vorbitorii luăți aparte, în mediile lor de comunicare, constituie *masa vocabularului*, partea lui variabilă. Unitățile de vocabular respective pot fi caracteristice unei epoci (*arhaisme, istorisme, neologisme*), specifice unei regiuni (*regionalisme*), cunoscute doar unui grup de specialiști (*profesionalisme*), utilizate doar de anumite grupuri sociale (*jargon, argou*).

2. Analizează toate cuvintele din textul ce urmează, respectând algoritmul.

Respirăm aer. Ca să putem respira idei, ca să putem respira sentimente, trebuie să existe cuvinte.

Nichita STĂNESCU

- Concluzionează: care sunt părțile de vorbire cele mai frecvente?
 - Există cuvinte fără care se poate comunica în limba română? Fără care cuvinte comunicarea ar fi imposibilă?
 - Scrie forma inițială (de dicționar) a fiecărui cuvînt. (Cuvintele care se repetă scrie-le o singură dată.)
 - Compară numărul cuvintelor din text și suma formelor inițiale. Există o diferență? De ce?
 - Indică în dreptul fiecărui cuvînt la ce parte de vorbire se referă.
 - Determină pentru fiecare cuvînt dacă acesta:
 - a) face parte din vocabularul tău activ (il utilizezi curent);
 - b) face parte din vocabularul tău pasiv (ii cunoști sensul, dar nu-l utilizezi);
 - c) face parte dintr-un vocabular terminologic (il utilizezi doar cu referire la anumite domenii ale științei).

3. Analizează literele și cifrele de pe coperta unei cărți. Ce asociere și reacții îți produc?
4. Examinează o pagină de text scrisă de tine. Cum arată literele? Cum ar fi același text scris la computer? Ce font, stil, dimensiuni ai alege?
5. Citește textul și analizează aspectul lui grafic, determinînd:
 - ce informații comportă schimbarea de caractere;
 - ce marchează majusculele;
 - care este inventarul semnelor ortografice și de punctuație utilizate;
 - care este rolul parantezelor pătrate și al ghilimelelor.

Fără să fiu un tip precoce, știam să citesc înainte de-a merge la școală. [...] Am citit de vreo treizeci de ori *La Medeleni*, am trecut selectiv prin Jules Verne și am făcut un popas prelung în romanul de aventuri. Ani de zile nimic nu m-a putut scoate din cărțile lui Dumas, din romanul picaresc și din romanele cavaleresti ale Spaniei. [...] Sigur, variantele de *loisir* erau cu totul altele decât la ora asta. Fără calculator și internet, fără televiziune prin cablu și DVD-uri, ce-ți rămânea? Cititul sau joaca. De fapt, cititul și joaca.

Radu PARASCHIVESCU

ARS COLLABORANDI

6. Parcurgeți textul cărții poștale.

Stimată Doamnă,

Ieri dimineață, am sosit în Iași. Am găsit o carte poștală mai veche a du., în care mă întrebăti de manuscript. Astăzi mi-a sosit a doua, și mă grăbesc să vă linistesc. Manuscriptul du. e la mine și am început a-l citi. Ieri, a trecut pe la mine și un domn locotenent, nepot al du., care se interesa iarăși de soarta manuscriptului. Î-am spus să vă transmită un cuvânt bun. În aceste sărbători voi avea răgaz să cetesc tot și vă voi comunica impresia mea îndată după asta.

Al du., cu cele mai distinse sentimente,

Mihail Sadoveanu.

22 aprilie 1927

Copou-Iași

Dei Henrietta Krupenski

- 6.1. Transformați textul într-o telegramă, fără utilizarea semnelor de punctuație, dar păstrînd informația relevantă.
- 6.2. Reduceți textul telegramei la volumul permis al unui SMS (160 de semne). Confruntați variantele obținute, alegeți cea mai elegantă formulă.

7. Citește adnotarea cărții proaspăt traduse. Construiește portretul-robot al cititorului care, parcurgînd acest text, o va procura. Raportează la portretul improvizat: te află printre potențialii cumpărători ai romanului? De ce da? De ce nu?

Faceți cunoștință cu Rebecca Bloomwood, o tânără ziaristă elegantă și la modă. Își petrece viața profesională spunîndu-le altora cum să-și gestioneze veniturile și cheltuielile. În timpul liber și chiar în drum spre/ de la serviciu, Rebecca face cumpărături. Un articol-bombă publicat într-un ziar de scandal îi schimbă viața în mod salvator. Invitată la o emisiune TV să vorbească despre el, Rebecca

devine în scurt timp guru în probleme financiare al Marii Britanii și, evident, vedetă a televiziunii naționale. Evident, își găsește și marea dragoste, un multimilionar aflat pe lista burlacilor celor mai doriti din țară. *Mă dau în vînt după cumpărături* a fost publicat în Marea Britanie în 2000, cu un succes uriaș. Puține clișee insulare scapă neridicăriate aici.

PROIECT DE GRUP

- Examinează textul poeziei ca un produs al comunicării verbale (o declarație de dragoste) și ca o formă de comunicare literară (un mesaj liric transmis de poet eventualului său cititor).

SCRIPTA MANENT

ACOLO SE NAȘTE LUMINA

acolo
unde gîndurile mele despre tine
se întîlnesc
cu gîndurile tale despre mine
acolo
se naște lumina

aici
la masa tăcută
ceștile noastre de cafea
se uită la noi
ca doi ochi negri mirați

între *acolo* și *aici*
o divină melodie
în anDante
rotește sori și stele...

Vasile ROMANCIUC

1. Completează tabelul.

Factorii constitutivi ai comunicării	Comunica-re verbală	Comunica-re literară
Contextul de comunicare (cum apare lumea în acest text, în ce circumstanțe are loc comunicarea, cine sunt persoanele/ personajele, la ce se referă textul etc.)		
Emitătorul/ vorbitorul (cine emite acest mesaj, ce identitate își dezvăluie etc.)		
Canalul de transmitere a informației (pe ce cale, prin intermediul cui, cum se transmite informația de la emițător la receptor, ce relație există între ei etc.)		
Codul utilizat (ce sistem de semne și de reguli folosește emițătorul pentru a fi înțeles de receptor, ce limbaj specific este actualizat, ce semne convenționale apar etc.)		
Mesajul transmis (ce îi comunică emițătorul receptorului, ce sens particular și general are textul etc.)		
Receptorul/ destinatarul (cui i se adresează emițătorul, de cine vrea să fie înțeles etc.)		

Agenda cititorului

Cititorul, destinatarul operei literare

- **Distinge** numai conținutul în stare de materie, tematica brută, ideea prozastică sau poetică ce se poate parafraza. Pentru el, textul este o succesiune de evenimente și întâmplări, trăiri și sentimente ce pot fi repovestite.
- **Își dă seama** de complexitatea de construcție a operei. Repovestind textul, e atent și la structura acestuia, și la modalitățile de prezentare a personajelor. El nu rezumă poezia lirică la un caz epic.
- **Recitînd** o poezie, îi simte metrul și intonația; repovestind, e atent la detalii și la aspectul verbal. Acest cititor interpretează textul.
- **Regăsește** elementele artistice îndepărtate de geneza textului, adică îl folosește pentru un scop diferit de cel pentru care a fost creat. Numai acest cititor e în stare să scrie scenariul unui film, să regizeze ecranizarea unui text; să citește textul un pictor; să simte cel care scrie muzica pentru un balet etc.

2. Formulează-ți așteptările, presupunînd că le vei găsi între coperțile unei cărți care se numește:
 - *Lătrînd la lună* (de Aureliu Busuioc)
 - *Enciclopedia zmeilor* (de Mircea Cărtărescu)
 - *Aproape* (de Grigore Vieru)
 - *De la verde pînă la verde* (de Ion Druță)
 - *Ghidul nesimțitului* (de Radu Paraschivescu)
 - *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* (de Florina Ilis)
 - *Arca lui Noe* (de Nicolae Manolescu)
 - *Arca lui Noe* (de Ionel Teodoreanu)
 - *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (de George Călinescu)
 - *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (de Mihai Cimpoi)
3. Alcătuiește o listă de pelicule cinematografice pe care le-ai vizionat. Referindu-te la filmele turnate după opere literare sau inspirate din cărți, alege varianta preferată; argumentează-ți alegerea:
 - prefer să citesc cartea și apoi să vizionez filmul;
 - dacă vizionez filmul și mă impresionează, sănătatea să citesc cartea;
 - după ce am citit cartea, sănătatea să vizionez filmul;
 - dacă am citit cartea, nu mai sănătatea să vizionez filmul;
 - dacă am vizionat filmul, nu mai sănătatea să citesc cartea.
1. Elaborează un discurs de 4-5 minute în baza citatului, utilizînd cuvintele-cheie. Ține apoi discursul în fața colegilor și ascultă aprecierea lor.

Locul unde ne ducem să căpătăm cunoștințe sănătatea cărțile! Depinde de ceea ce citim după ce tot felul de profesori și-au dat silință pentru noi. Adevărată Universitate a zilelor noastre este o bibliotecă.

Thomas CARLYLE
2. Imaginează-ți un schimb de mesaje electronice (e-mailuri) între un scriitor consacrat și un debutant (operează cu nume și titluri inventate): debutantul i-a transmis maestrului un manuscris și se interesează de soarta lui. Maestrul îl încurajează și îi promite să-i citească lucrarea în curînd. Scrie textul acestor mesaje.

OPTIONAL

3. Studiază *Agenda cititorului* și generalizează-ți experiența de cititor. Formulează, într-un text coerent, un răspuns clar la întrebarea:

Cum reușești să treci de la ipostaza de consumator al textelor literare la cea de interpret?

2

LITERATURA ȘI CULTURA CA SEMNE DISTINCTIVE ALE UMANULUI

Motto:

Cultura este împlinirea chemării noastre omenești.

Mihai EMINESCU

1. Citește *mottoul* temei și explică-i sensul.
2. Identifică problema comună în fragmentele ce urmează și precizează:
 - *ideile pe care le împărtășești;*
 - *ideile asupra cărorai ai dori să reflectezi.*

AB INITIO

A CE ESTE CULTURA?

Prin cultura unui popor pricepe sumă întregii sale vieți spirituale; aspirațiunile și făptuirile sale în artă și știință, în modurile și obișnuințele sale și gradul de cultură al poporului se măsoară poate după numărul și valoarea productelor vieții spirituale.

Cultura publică sau națională consistă din niște elemente foarte importante, care nu sunt opera oamenilor singuratici, ci-s comune absolut tuturor; acestea-s elemente ale spiritului poporului, pe care, comparîndu-l cu alte spirite ale popoarelor, îl numim cult. Precum sunt de exemplu moravuri, religiuni, maniere de a privi lumea, și îndeosebi limba, care-i agenda tuturor acestora; un popor poate poseda o limbă foarte dezvoltată,

cultă în sensul cel mai înalt; ea va fi semnul și testimoniu cum că națiunea este cultă.

Cultură se numește înainte de toate o anumită stare și grad de dezvoltare a inteligenței... o împletire a sufletului cu aşa fel de obiecte ale cunoștinței care trec peste treburile vieții cele nemijlocite și naturale... după aceea națiunea culturii mai înseamnă și un mod anumit al acțiunii, conduitei și al manierelor; cu deosebire cerem de la un om cult; cultura e privită ca un izvor deosebit al moralității și ca un motiv propriu al simțământelor, totodată ea are multe în privirea împlinirii chemării noastre omenești...

Mihai EMINESCU

B DESPRE CULTURA MINORĂ ȘI CULTURA MAJORĂ

Filosofia contemporană face o deosebire între culturile „minore” și culturile „majore”. Culturile minore poartă și numele de culturi „etnografice”, iar culturile majore sunt denumite și culturi „monumentale”.

Cultura minoră are ceva asemănător cu structurile autonome ale copilăriei omenești. Iar cultura majoră are ceva asemănător cu structurile autonome ale maturității omenești.

Astfel, cultura minoră este o cultură creată prin prisma structurilor copilărești ale omului, și ca atare ea poate să dăinuască, să se perpetueze indefinit. La fel, cultura majoră nu este vîrsta in-

vitabilă a maturității unui pretins organism cultural suprapus omului; o cultură majoră este numai creată prin dorurile și virtuțile maturității omului.

Prin încercările sale revelatorii, omul devine însă creator, și anume creator de cultură în general. Facem de aici o deducție a condițiilor culturii, aducînd însă dimensiunile existențiale ale omului. Cultura, în această perspectivă, nu este un lux pe care și-l permite omul ca pudoabă, care poate să fie sau nu. Cultura rezultă din specificitatea existenței umane ca atare, care este existență în mister și pentru revelare.

Lucian BLAGA

Agenda cititorului

• CULTURĂ

- totalitatea facultăților spirituale definite printr-un efort conștient: *se ocupă de cultura lui;*
- bagaj de cunoștințe variate în diverse domenii;
- nivel avansat de dezvoltare intelectuală;
- ansamblu al aspectelor intelectuale ale unei civilizații.

• UMANITATE

- ansamblu de calități specifice naturii umane;
- omenie, bunătate.

• VALOARE

- ceea ce face ca o persoană să fie demnă de prețuire, de stimă etc., din punct de vedere moral, intelectual, profesional;
- importanță, merit;
- persoană înzestrată cu însușiri deosebite;
- *scală de valori, ierarhia valorilor, judecată de valoare.*

• MONOCULTURAL,

care atestă manifestări aparținând unei singure culturi.

• MULTICULTURAL,

care conține, relevă mai multe culturi distințe.

• INTERCULTURAL,

care presupune interrelaționarea manifestărilor mai multor culturi.

3. Formați două echipe și prezentați conceptul despre cultură al unuia dintre scriitori, răspunzând la următoarele întrebări:

ECHIPA 1

- Care este, în opinia lui Mihai Eminescu, scopul culturii?
- Ce trăsături definesc cultura unui popor?
- Ce trăsături definesc cultura națională?

ECHIPA 2

- Cum explică Lucian Blaga valoarea unei culturi minore?
- Ce înseamnă cultura majoră? Exemplificați.
- Cum definește Lucian Blaga rolul culturii în raport cu dimensiunile existențiale ale omului?

4. Selectează, din fragmentele propuse, noțiunile pe care consideri că e necesar să le cunoști, pentru a discuta la tema studiată.

A. Termeni cunoscuți

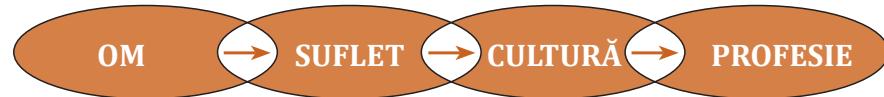
B. Termeni noi

5. Determină care sunt, în opinia ta:

- calitățile unui om de cultură;
- condițiile ce caracterizează o manifestare culturală.

- 5.1. Exemplifică răspunsul, utilizând informația din fragmentele citite anterior și din *Agenda cititorului*.

6. Explică, dezvoltând idei relevante din afirmațiile lui Eminescu și Blaga, cum se poate defini individualitatea umană prin valorile indicate în schema propusă.

7. Motivează, într-o compozиție, necesitatea dobândirii, de către tânărul contemporan, a unei culturi (alege):

• istorice;	• literare;	• religioase;	• lingvistice;
• filozofice;	• juridice;	• ecologice;	• sociologice.

8. Examinează imaginile din pagina următoare și definește, printr-un titlu, evenimentul vizat de fiecare dintre ele.

- 8.1. Formulează un generic pentru întreaga compozиție de imagini și fragmente de text aparținând lui Mihai Eminescu.

9. Realizează un portret fizic și moral al tânărului contemporan care s-ar deosebi printr-o cultură aleasă. Pentru a-ți construi întemeiat judecățile, consultă *Agenda cititorului* și *dicționarul explicativ*.

CULTURA ESTE ORIZONTUL TĂU SPIRITAL

Cultura e privită ca un izvor deosebit al moralității și ca un motiv propriu al sentimentelor, o îmbinare deosebit de intimă cu frumusețea.

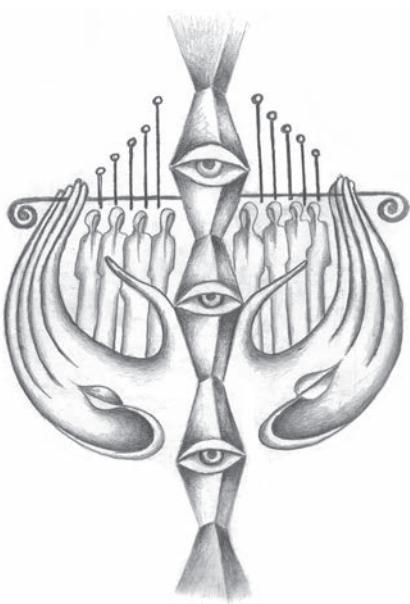
◀ *Cultura, ca esență, este receptivă. Din vorbirea, din scrierea unui om putem cunoaște gradul său de cultură.*

Piece element al culturii însă trebuie să cultive în adevăr, trebuie să formeze, să innobileze ființa internă și arătarea exterioară a personalității.

◀ *Podoaba cea mai nobilă a unui popor este arta și cel mai nobil simț al omului este cel estetic; însă cel mai elevat dintre toate cîte sînt frumoase e sufletul frumos.*

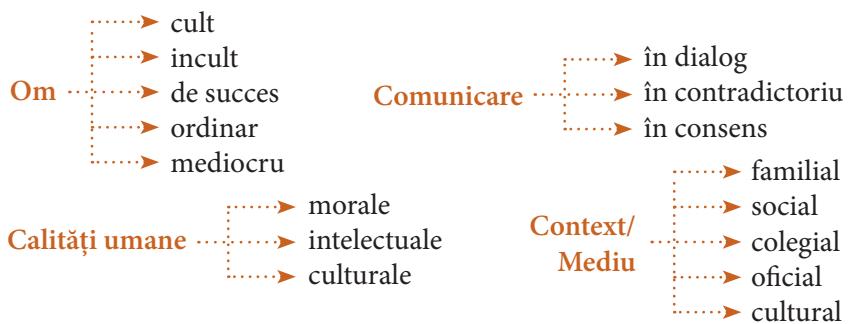

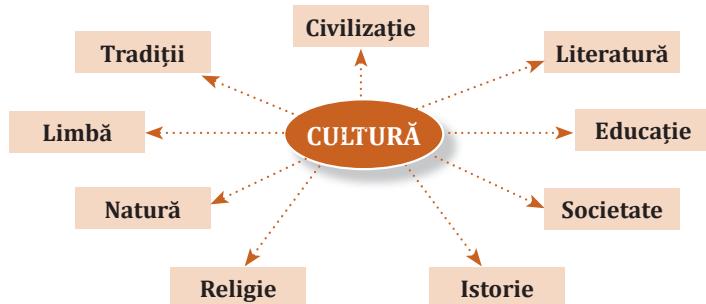
Cultura, o permanentă
înălțare spirituală.

Viziune de Ion Puiu

- Discută despre nevoia de cultură, analizînd sensul cuvintelor și al îmbinărilor de mai jos.

- Formulează o concluzie, dezvoltînd ideea lui Nicolae Iorga expusă în *Rînduri-Gînduri*.
- Argumentează afirmația eminescologului Mihai Drăgan prin 2–3 informații elocvente din viața și activitatea poetului:
Eminescu este un model absolut în toate, un model de cultură, de patriotism, de implicare totală în relațiile vremii, un model de conștiință civică, de moralitate în faptele sale omenești, în imensa lui activitate ziaristică.
- Prezintă, în 6–8 enunțuri, o personalitate contemporană care îți servește drept model de om de cultură, urmărind reperele:
• calități umane; • fapte, acțiuni; • atitudini/ idealuri.
- Examinează schema de mai jos și precizează din ce surse spirituale îți vei putea extrage valorile dorite spre a-ți asigura succesul în viitoarea profesie/ activitate.

- Notează cîte 1–2 calități din cinci domenii de valori incluse în schema pe care dorești să le posezi pentru a-ți forma personalitatea în plan cultural. Argumentează-ți răspunsul, utilizînd diverse informații din dicționarul explicativ/ istorie/ geografie etc.

MODEL:

Natură – sentimentul legăturii cu natura plaiului prin cunoașterea unor fenomene esențiale caracteristice arealului geografic al Republicii Moldova, pentru a-mi forma o cultură ecologică și a deveni un adept convins al mișcării ecologiste.

LITERATURA ESTE O EXPERIENȚĂ TRĂITĂ PRIN FICȚIUNE

6. Valorificînd achizițiile de lectură pe care le ai pînă la acest moment, ce apreciezi mai mult într-un text literar? Răspunde dezvoltînd reperele:

- *începutul;*
- *personajul;*
- *finalul;*
- *limbajul;*
- *plasarea în pagină;*
- *titlul.*

7. Solicită opinia colegilor despre valoarea limbajului în realizarea unui text literar propriu:

- *cînd te exprimi în termeni concreți, în mod direct;*
- *cînd recurgi la mijloace artistice (figuri de stil, imagini).*

8. Exprimă-ți opinia referitor la ideea poetului Grigore Vieru despre condiția scrisului său:

M-am ferit de vorbele găunoase și fără de rost și am găsit vreme și dragoste să privesc în ochii cuvintelor, am plîns împreună cu ele – alte secrete poezia mea n-a avut.

• Pune într-o relație logică ideile desprinse din citat cu titlul și mesajul poeziei propuse:

ARS POETICA

Merg eu dimineața, în frunte,
Cu spicale albe în brațe
Ale părului mamei.
Mergi tu după mine, iubito,
Cu spicul fierbinte la piept
Al lacrimii tale.

Vine moartea din urmă
Cu spicale roșii în brațe
Ale sîngelui meu –
Ea care nimic niciodată
Nu înapoiază.
Și toți sîntem luminăți
De-o bucurie neînțeleasă.

Grigore VIERU

9. Observă și precizează:

- *cui i se adresează vocea poetului;*
- *timpul trăirii eului;*
- *cuvintele care vizează anumite realități;*
- *repetarea unui motiv dominant.*

10. Identifică intenția textului de a ne comunica:

- *o altă experiență, mult mai bogată decît a noastră;*
- *o șansă unică de a înțelege sentimentul eului.*

Viața metaforei, un leac divin.

SCRIPTA MANENT

*Deschisă mi-i inima
ca brațele mamei.*

11. Explică, utilizînd detalii contextuale:

de ce poetul

- a ales dimineața ca moment inițial al trăirii?
- poartă în brațe spicile albe?
- merge *în frunte*, iar iubita *după*?
- afirmă că *moartea* este învinsă de *lumină*?

12. Comentează prin argumente conclucente:

- faptul că verbele din text configurează ideea de proces al vieții;
- ce a obținut poetul/ eul liric în această călătorie inițiatrică;
- semnificația determinativelor pentru laitmotivul *spic*;
- ce tip de imagine artistică constituie aceste determinative (selecțează variantele corecte din sirul următor):

► vizuală	► dinamică	► tactilă
► auditivă	► olfactivă	► cromatică

13. Utilizînd schema dată, analizează modul de amplasare, în text, a motivului reluat.

14. Interpretează relația de sens dintre simbolul *spic* ca obiect posedat și posesorii acestuia, completînd tabelul:

Simbolul: SPICELE	Ființe emblematic

15. Descifrează sugestia metaforei din finalul textului în raport cu ideea de *încredere în viață*.

16. Sintetizează:

- sugestiile simbolului spic/ spice (într-un text coherent de 3–4 rânduri), referindu-te la îmbinările de cuvinte: *părul mamei, lacrimii tale, singele mamei*;
- formulează 2–3 concluzii cu referire la ideea din text că moartea face parte din viață;

- rostul marilor/ micilor bucurii neînțelese pe care le-ai trăit pînă acum;
- mesajul global al textului, interpretînd metafora *a fi luminat de o bucurie neînțeleasă*, din finalul poeziei.

17. Compară ideile despre viață, existență ale lui Mircea Eliade cu cele ale lui Grigore Vieru, relevînd comuniunea dintre ele:

credința în lumina, bucuria vieții.

Problema capitală a omului este căutarea sensului existenței. Sînt întrebări pe care nu le poate ocoli nimeni: „Cine sînt? Ce sens are viața mea pe pămînt? De ce m-am născut?” Asemenea întrebări și le-au pus oamenii de la începutul istoriei și la ele trebuie să răspundă fiecare insîn parte.

Dacă oamenii s-ar gîndi mai des la viață, la dragoste și la moarte – la aceste trei realități decisive și esențiale – lumea contemporană ar fi, fără îndoială, altfel.

Mircea ELIADE

LITERATURA ESTE O CUNOAȘTERE DEPLINĂ A VIEȚII

- Citește poezia și descoperă un simbol al spațiului existențial ce domină viziunea poetului.

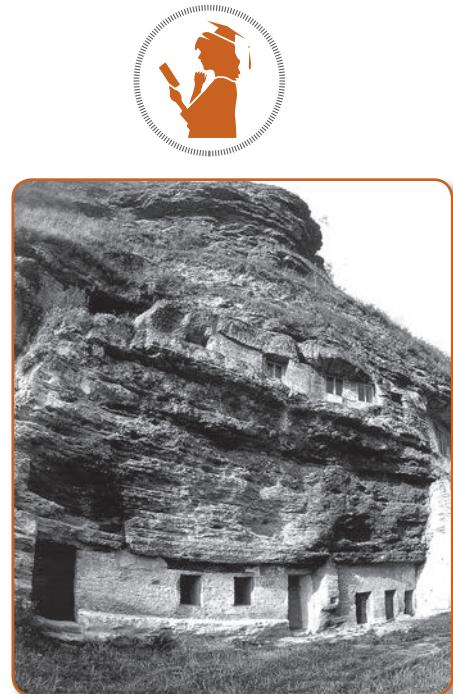
SCRIPTA MANENT

AŞADAR

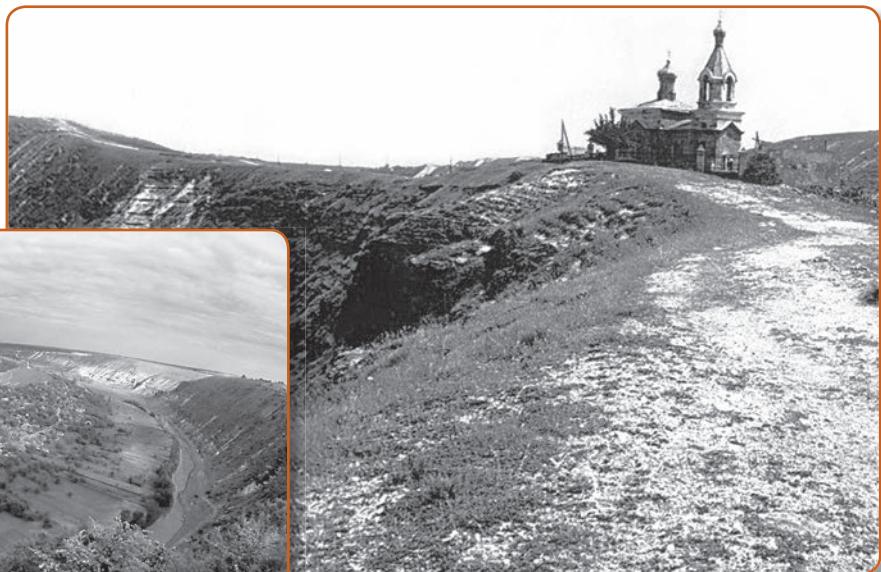
Această clipă a explorării mele în cuvînt
 Nu e decît riscul de-a inventa piatra la modul pasăre,
 Ca și cum în acest chip aş tinde mereu spre simplitate
 Şi bucurie – prin zbor și lumină.
 Cugetată, piatra este modul concret al materiei prime
 În punctul ei maxim de a se umaniza.
 Imprimîndu-i fizionomia sentimentelor noastre,
 Piatra devine unghi de vedere,
 Concept
 Şi atitudine și poate fi citită cu inima – la

toate
 tim-
 pu-
 ri-
 le...

Anatol CODRU

*Mănăstirea rupestră
de la Țipova*

*Complexul muzeal-arheologic
Orheiul Vechi*

LABOR OMNIA VINCIT

- Meditează și argumenează: poate fi considerat *Complexul muzeal-arheologic Orheiul Vechi* o adevărată carte de cunoaștere pentru cultura ta generală?
 - Exprimă-ți, într-un enunț, impresiile postlectorale, pornind de la titlu: *Așadar... la prima lectură textul mi-a comunicat...*.
 - Identifică cuvintele care se referă la conceptul de **cunoaștere**, construind un cîmp noțional.
 - Explică relația semantică a indiciilor textuali din schema propusă:
- Cuvînt*> *explorare*> *invenție*> *științifică*
poetică
- Formulează 2 concluzii la tema: *Cunoașterea deschide orizonturile și mă formează ca om cu un potențial cultural necesar pentru viață*. Utilizează idei din *Rînduri-Gînduri*.
 - Raportează sensul expresiilor metaforice din text la variantele din interpretare, marcîndu-le cu semnul [+] pe cele acceptate și cu semnul [-] pe cele neacceptate. Argumentează-ți opinia.
 - Stabilește la ce temă se referă expresiile metaforice din text.

EXPRESII METAFORICE:

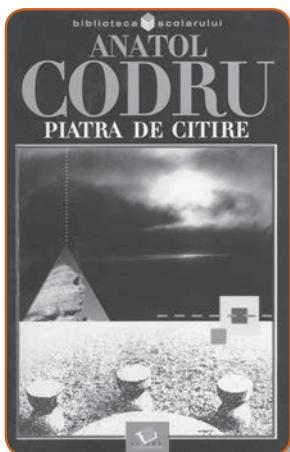
- a inventa piatra la modul pasăre;
- piatra – modul concret al materiei prime;
- piatra – fizionomia sentimentelor noastre.

O POSIBILĂ INTERPRETARE:

- simbolul dobîndește sens în felul cum îl înțelegem și ni-l reprezentăm;
- realitatea imaginară se creează prin limbaj;
- realitatea se re-gîndește din perspectiva autorului.

- Dezvoltă, într-o explicație, sugestia contextuală a simbolurilor *zbor* și *lumină*, utilizînd conceptul de *ars poetica*.
- Comentează acțiunile eului liric, răspunzînd la întrebările:

Eul liric Ce face?
Cum face?

Toate-s un fel de-a zice despre noi.

- Completează schema prin cuvîntul ce definește tipul de activitate a eului liric.
- Reflectează asupra sensului comunicat în versurile:
*Cugetată, piatra este modul concret al materiei prime
În punctul ei maxim de a seumaniza.*
- Pe baza imaginilor poetice, relatează în ce se poate transforma piatra. Pronunță-te cu referire la:
 - cetate;
 - mănăstirea rupestră;
 - cruce.
- Argumentează că piatra cetății e semn al existenței poporului în timp, piatra mănăstirii și a crucii sănt semne ale credinței și culturii unei națiuni.

10. Pornind de la sugestiile poeziei, răspunde, într-un text de 10–12 rînduri, la întrebarea: *Cînd un text poetic poate deveni un propriu unghi (de vedere) și o fizionomie a sentimentelor tale?*
11. Scrie o compoziție-meditație la tema: *Opera poate fi citită cu inima la toate timpurile, ea îmi formează competența culturală.*
12. Citește poezia din *Rînduri-Gînduri*. Interpretează mesajul, raportîndu-l la alte texte cunoscute.
13. Contemplînd imaginea, identifică și comentează 2–3 detalii ce particularizează arta lui Brâncuși.

 - 13.1. Pune în relație de interferență cele două mesaje: al poeziei și al sculpturii.
 - 13.2. Definește starea de spirit a unui creator care poate da viață unei pietre.

Măiastra
de Constantin Brâncuși

1. Citește poezia lui Lucian Blaga *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii.*
2. Rescrie textul poeziei, separînd versurile pe 2 centre semantice:

3. Comentează sugestiile metaforelor:
 - *corola de minuni;*
 - *vraja nepătrunsului ascuns;*
 - *fiori de sfînt mister.*
4. Pornind de la reperul propus mai jos, formulează un concept propriu despre semnificația luminii.

Lumina, o metaforă a cunoașterii și a creației

1. Scrie în caiet 2–3 definiții ale noțiunii de cultură, care săt mai convingătoare pentru tine. Răspunde în scris la întrebarea: *Cum poate deveni omul contemporan un creator de cultură?*
2. Imaginează-te la finalul studiilor liceale și conturează-ți, într-un text coerent de 8–10 rînduri, un portret spiritual, moral, evidențînd cîteva elemente de cultură care vor defini personalitatea ta.

OPTIONAL

3. Scrie un eseu nestructurat cu tema: *Un adevărat om de cultură își reprezintă neamul* (utilizează repere informative din cadrul temei).

Nimic mai înălțător
și mai profund,
Decît zborul Pietrei,
Decît albul ei înaripat
Al Brâncușilui,
Al Măiestrei,
Al Anei
și al marelui necuprins
Care sătem piatră în sine
Dar și Piatra – pentru mă-năstire
Piatra – pentru mîntuire.
Anatol CODRU

ORTOGRAFIA LIMBII ROMÂNE. DICTIONARUL ORTOGRAFIC

AB INITIO

Agenda cititorului

• TIMP, TEMPURI

1. Scurgere succesivă de momente, durată, perioadă măsurată în minute, ore, zile, ani etc.
2. Moment prielnic, răstimp favorabil, potrivit pentru desfășurarea unei acțiuni, pentru efectuarea unei operații.
3. Interval necesar pentru efectuarea unei acțiuni; vreme disponibilă; răgaz.
4. Anotimp.
5. Durată cronometrată a unei curse.
6. Mediu infinit în care se succed evenimentele, adesea considerat ca o forță care acționează asupra lumii și ființelor.
7. Perioadă determinată istoric; epocă; secol.
8. Categorie gramaticală specifică verbului.

• CRONOS

În mitologia greacă, zeu primordial, întruchipare a timpului care distrugе totul. Cel mai tînăr dintre titani, fiul lui Uranus și al Geei. Tatăl lui Zeus.

1. Citește aspecte din articolul de dicționar al cuvântului **timp**, prezentat în *Agenda cititorului*. Remarcă diferențele dintre sensuri și include cuvântul în contexte potrivite, pentru a-i ilustra polisemia.

TIMP.

CÎMP ETIMOLOGIC

Timp	Tempus, temporis (<i>lat.</i>) timp	Chronos (<i>gr.</i>) timp, referitor la timp
timpuriu	temporal	cronică
anotimp	temporalitate	cronicar
contratimp	contemporan	cronicăresc
	atemporal	cronolog
	a tempera	crönologie
	temperat	crönometru
	temperatură	crönometric
	temperament	crönometraj
		crönofag
		sincronie
		diacronie
		pancronic
		pancronism

- din timp în timp
- între timp
- de la un timp
- la timp
- din timp
- a-i veni timpul
- a nu avea timp
- pe timpuri

- timp istoric
- timp calendaristic
- timp absolut
- timp mitic
- la timpul său/ lor
- era și timpul
- a avea tot timpul să...
- din toate timpurile

2. Explică sensul a 5 expresii și locuțiuni care conțin lexemul **timp**.
3. Scrie denumirile a 5 perioade, epoci, evenimente istorice. Fii atent(ă) la ortografie!
4. Prezintă în clustering diferite posibilități de a indica sau sugera ideea de timp (inclusiv în texte artistice, spectacole, filme).
5. Propune 3–4 variante de exprimare a noțiunii de timp prin numerale.

SAPERE AUDE

- Asociază ideea de timp istoric cert cu diverse obiecte de cultură materială, care îl reprezintă. Observă cum poate sugera timpul design-ul obiectelor (de exemplu, al telefonului).
- Analizează structura și sensul cuvintelor care au în componență radicalul *chronos*. Concluzionează: de ce domenii ale științei țin termenii enumerați?
- Comentează conexiunea dintre substantivul comun *chronos* și numele corespunzător al divinității. (Vezi informația din *Agenda cititorului*, pagina anterioară)
- Alcătuiește o listă de cuvinte ce marchează timpul în diferite limbi pe care le studiezi, apoi completează cu denumirea și durata unităților de timp în diferite competiții sportive (de exemplu, în fotbal:repriză, 2 x 45).
- Realizează o scriere liberă în baza afirmației poetului Nichita Stănescu:

*Eu sănătimpul ce sare
Dintr-un ceas care se cristalizează.*

- Enumeră publicații și emisiuni ale căror denumiri conțin diferite unități de timp. Explică de ce este populară ideea de a opera cu asemenea titluri în mass-media.
- Călăuzindu-vă de algoritmul de mai jos, elaborați macheta unei reviste lunare ilustrate (de 12 pagini) pentru liceenii din Republica Moldova. Optați pentru un titlu care să reflecte, fără echivoc, locul și timpul publicării.

ARS COLLABORANDI

ALGORITM

- Organizați-vă în echipe de cîte 5–6 elevi, după preferință.
- Discutați și decideți: denumirea revistei, sigla sau emblema; stabiliți ce rubrici va avea publicația.
- Identificați problemele pe care le veți trata.
- Elaborați macheta publicației.
- Distribuiți funcțiile și scrieți materialele: reportaje, interviuri, articole de problemă, schițe, tablete, eseuri. Insistați ca materialele să fie originale.
- Verificați întreaga lucrare, ilustrați publicația și, în ziua indicată, afișați-o în clasă.

- Examinați și citiți toate ofertele. Realizați autoevaluarea și evaluarea reciprocă.

GRILĂ DE EVALUARE

Echipa	Originalitatea machetei și a articolelor (0–5)	Actualitatea problemelor abordate (0–5)	Corectitudinea gramaticală a textelor (0–5)	Ilustrarea (0–5)

9. Analizează titlurile operelor literare pe care le-ai citit, încercînd să explici legătura dintre timpul indicat în titlu și cronotopul textului:
 - *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* de Camil Petrescu;
 - *Ultima lună de toamnă* de Ion Druță;
 - *Anul 93* de Victor Hugo;
 - *A douăsprezecea noapte* de William Shakespeare;
 - *Sfîrșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu;
 - *Noapte de decembrie* de Alexandru Macedonski.
10. Explicitează, consultînd placetele de versuri respective, imaginea artistică din titlurile:
 - *Tim fără patrie* de Lucian Blaga
 - *Un tim fără nume* de Vasile Romanciuc
11. Formulează, în scris, ce semnifică unitățile preluate din limba engleză în diferite limbi ale lumii, inclusiv în limba română: **timer; prime-time; time-out; over-time; time-keeper.**
12. Informează-te cu referire la principiile ortografiei românești. Concluzionează despre specificul fiecărui principiu și reține informația esențială.

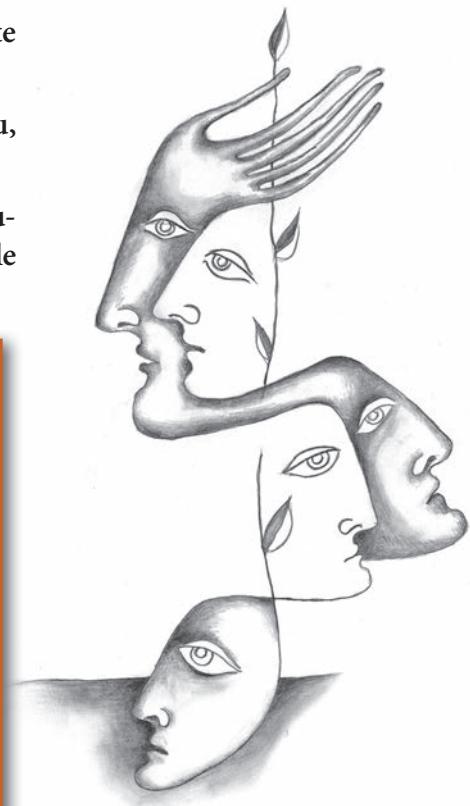
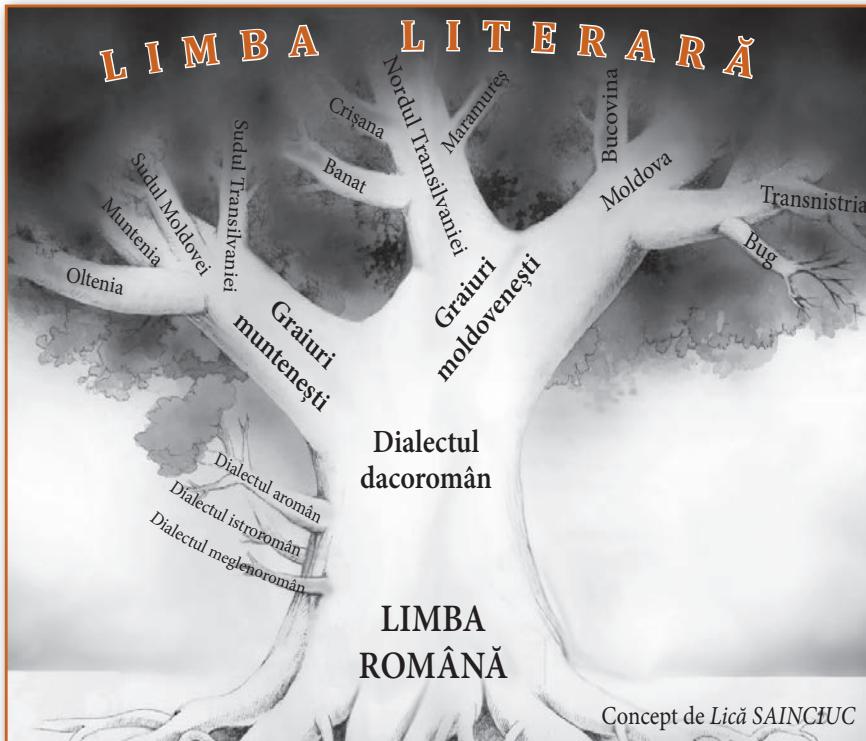
PRINCIPIILE ORTOGRAFIEI ROMÂNEȘTI ÎN VIGOARE

- **FONETIC** sau **FONOLOGIC**: fiecare dintre sunetele-tip are o singură literă corespondentă. Este un principiu de bază; se respectă în majoritatea cazurilor: litera b marchează doar sunetul [b], iar sunetul dat nu se poate reda prin alte litere.
- **SILABIC**: unele litere au interpretări diferite în combinații (silabe) diferite. Este cazul literelor *c, g, i, h*, care vor avea valori specifice în funcție de litera următoare.
- **MORFOLOGIC**: scrierea cuvîntului este reglementată de structura lui sau de forma gramaticală în care se află. Este cazul diferențierii de gen și număr (*ceea - ceia*), al scrierii cuvintelor compuse.
- **SINTACTIC**: diferențiază scrierea omofonelor după sensul lor lexical și valorile lor gramaticale. Deși se rostesc identic, secvențele sonore *odata* și *o dată*, *demult* și *de mult* se deosebesc la scriere.
- **TRADITIONAL-ISTORIC**: se păstrează scrierea diferită de pronunțare, care se motivează prin originea cuvintelor sau tradiția de scriere a lor. Este cazul scrierii neologismelor recent împrumutate (*computer, training, design*), al numerelor proprii străine și românești, care nu se subordonează principiului fonetic.
- **SIMBOLIC**: recomandă scrierea același cuvînt fie cu literă mică, fie cu majusculă, în funcție de semnificația pe care i-o atribuim.

13. Ilustrează, prin 7–10 cuvinte, aplicarea fiecărui principiu al ortografiei românești în vigoare.

- Relevează cazurile de nerespectare a ortografiei în diverse domenii de activitate. Exprimă-ți atitudinea față de necesitatea de a scrie corect oricând, orice gen de text.
- Scrie numele și prenumele a 5 vedete autohtone, în conformitate cu sistemele grafice ale limbilor străine pe care le studiezi.
- Comentează cum se scrie și se rostește prenumele și numele tău, în conformitate cu normele altor limbi (*franceză, engleză* etc.).
- Alcătuiește arborele genealogic al familiei tale. Indică, alături de numele persoanelor, data și locul nașterii. Ghidează-te după arborele genealogic al limbii române.

*Bate vînt de la origini,
Cerul scapări polei
Și-o să-ncep și eu a ninge
Peste toți stră bunii mei.*

Anatol CODRU

- Examinează sugestia metaforei grafice și pune-o în relație cu versul lui Anatol Codru. Scrie un eseu liber cu tema: ***Bunicii și părinții noștri sunt rădăcinile pe care ne ținem și ne continuăm neamul.***
- Ilustrează regula de scriere pentru fiecare clasă de substantive proprii:
 - *nume de familie/ de persoană;*
 - *nume de localități/ de străzi;*
 - *nume de instituții/ organizații/ localuri.*
- Documentează cu referire la evoluția normelor ortografice. Reține exemplele utile și consolidează informația dobândită la studierea temei.

EVOLUȚIA NORMELOR ORTOGRAFICE

Norma ortografică în vigoare este rezultatul generalizării pe care o fac lingviștii, analizînd funcționarea limbii vii. Oricе inovație lexicală – formarea unui cuvînt pe teren românesc sau împrumutul acestuia dintr-o altă limbă, diferențierea unui cuvînt polisemantic în două omonime – implică și precizări de ordin ortografic, ortoepic, morfologic.

Prima reglementare oficială a scrierii românești cu litere latine a fost stabilită de Academia Română în 1881. De atunci s-au produs cîteva reforme ortografice (1904, 1932, 1953, 1965), care au promovat principiul fonetic, îmbinîndu-l cu cel morfologic și tradițional-istoric.

Astfel, cuvîntul *miting* – fiind împrumutat din engleză – inițial, se scria conform principiului tradițional-istoric – *meeting*; actualmente, această or-

tografiere este considerată învechită și pedantă, iar rostirea [meting] este incultă.

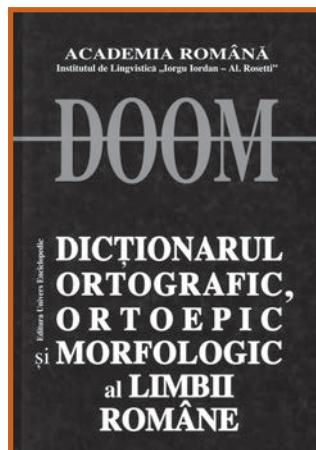
Edițiile operelor literare păstrează deseori ortografia timpului. În baza lor putem observa cum s-a schimbat norma ortografică. De exemplu, forma pe care o aveau unele cuvinte pe timpul lui M. Sadoveanu și L. Reboreanu, I. Teodoreanu și T. Argești nu mai este actuală, dar anume aceste mostre nu pot fi adaptate la regulile zilei de azi: orice intervenție în text l-ar afecta.

Cuvîntul *seif* este substantiv neutru (pl. *seifuri*), scris astfel și pronunțat într-o singură silabă, cu diftongul [ei], deci cu *i* semivocalic ([seif], nu în două silabe și cu accentul pe *i*: [seif]). Varianta grafică etimologică *safe*, folosită în trecut, a dat naștere pronunțării incorecte [safe] și chiar variantei morfologice *safeu*.

8. Cercetează un dicționar ortografic.

Constată:

- cum se construiește un articol?
- ce semne se utilizează?
- ce forme se oferă?

dedicație

dedicație (-ti-e) s. f., art. *dedicația* (-ti-a), g.-d. art. *dedicație*; pl. *dedicații*, art. *dedicațiile* (-ti-i)
de dimineață loc. adv.
de dinajne prep. + adv.
de dinapăi prep. + adv.
!degină (inv.) s. f., g.-d. art. *degină*; pl. *dechine*
de dîncoace prep. + adv.
de dîncolo prep. + adv.
de dindărât prep. + adv.
deđiță s. f., g.-d. art. *deđiței*; pl. *deđițe*
deđițel s. m., pl. *deđiței*, art. *deđiții*
deđițel-de-mare (actinic) s. m., pl. *deđiței-de-mare*, art. *deđiții-de-mare*

defecator s. n., pl. *defecator*
defecație (-ti-e) s. f., art. *defecația* (-ti-a), g.-d. art. *defecații*; pl. *defecațiile* (-ti-i)
defect¹ adj. m., pl. *defecți*; f. *defecță*, pl. *defecțe*
defect² s. n., pl. *defecțe*
defecță (a ~) vb., ind. prez. 3 *defecțează*
defecțare s. f., g.-d. art. *defecțării*; pl. *defecțări*
defecțiv adj. m., pl. *defecțiv*; f. *defecțivă*, pl. *defecțive*
defecțologie s. f., art. *defecțologia*, g.-d. *defecțologii*, art. *defecțologiei*
!defectoscop (-tos-cop/-to-scop) s. n., pl. *defectoscope*
!defectoscopie (-tos-co-/to-sco-) s. f., art. *defectoscopia*, g.-d. art. *defectoscopiei*; pl. *defectoscopii*, art. *defectoscopile*

- ### 9. Consultă Agenda cititorului, formulează și ilustrează 3 reguli differite de scriere a cuvintelor cu cratimă.
- ### 10. Numește 10 unități de măsură utilizate în chimie, fizică, matematică. Propune pentru fiecare unitate cîte 3 variante de scriere, după modelul:

Singular	Forma abreviată/ simbolul	Plural
Joule	J	jouli

- 11.** Transcrie un spot publicitar prezentat la radio, care conține cuvinte împrumutate recent.

ALGORITM

- Verifică dacă aceste cuvinte se află în dicționarul ortografic sau în dicționarul explicativ.
- Cum crezi că ar trebui scrise cuvintele care încă nu sunt atestate în dicționare?
- Elaborează un text publicitar care să conțină cuvintele respective.

- 12.** Citește fragmentul și comentează necesitatea utilizării semnelor ortografice și de punctuație.

TIPĂTESCU (*luând răvășelul și citind*): Venerabilului d. Zaharia Trahanache, președinte al Comitetului permanent, al Comitetului școlar, al Comitetului electoral, al Comișiunii agricol și al altor comitete și comiții... Loco. (*Scoate hîrtia din plic.*) Venerabile domn, în interesul onoarii d-voastre de cetățean și de tată de familie, vă rugăm să treceți astăzi între orele 9 jum. și 10 a.m. pe la bioul ziarului *Răcnetul Carpaților* și sediul Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*, unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanță pentru d-voastră... Al d-voastră devotat Cațavencu, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Carpaților*, președinte fundator al Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*... Ei? ce document?

Ion Luca CARAGIALE

PROJECT DE GRUP

1. Comparați 3–4 articole din dicționarul explicativ și din cel ortografic. Analizați aspectul scris al textelor. Explicați ce semne, în afară de semnele ortografice obișnuite, s-au aplicat? Ce coduri cifrice/ numerice s-au utilizat?
2. Examinați toate numele de familie din catalogul clasei. Identificați cazurile când există o diferență între forma substantivului comun și forma substantivului propriu. Analizați aspectul ortografic al acestora. Prezentați concluziile în cadrul lecției.

OPTIONAL

3. Realizează un text argumentativ, susținând sau contestând afirmația: **Corectitudinea scrisului arată cultura omului.**

Agenda cititorului

Inventarul semnelor ortografice aplicate în limba română

- **CRATIMA** este semnul care marchează rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte, fie că lipsește un sunet, fie că nu lipsește: *spunîndumi-se; s-a dus, m-a văzut, Păsări-Lăți-Lungilă.*
- **APOSTROFUL** marchează absența în rostire a unor sunete: *las' pe mine, dom'le.*
- **PUNCTUL** ca semn ortografic se utilizează la scrierea abrevierilor: *s.r.l., N.B., S.O.S., O.K.*
- **BLANCUL** este spațiul alb dintre cuvinte, lipsă oricărui semn – *am plecat, o dimineață, niște zile.*

CITITORUL ȘI DIALOGUL CU OPERA

Motto:

Cîți lectori, atîtea păreri, atîtea sensibilități!

Nicolae BUSUIOC

AB INITIO

Agenda cititorului

PLOAIA

- însetare spirituală;
- suferință sau ghinion, forță fertilizatoare de sus;
- sinecdochă pentru orice vereme rea și, de aceea, un simbol al momentelor nefericite ale vieții.

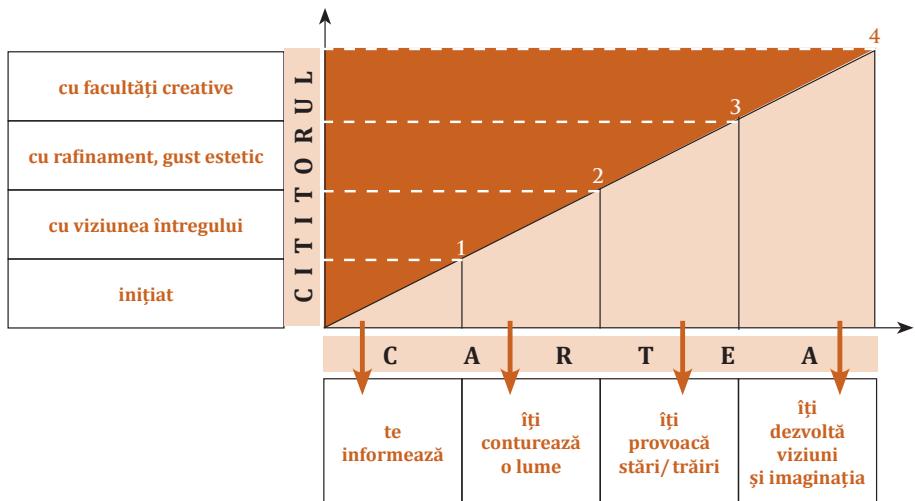

SCRIPTA MANENT

Plouă curat și sfînt,
Mai verde e pădurea,
Stropi blînzi rodesc lumini,
Descurajînd securarea.

1. Pornind de la experiența ta de cititor de pînă acum, actualizează-ți un moment de satisfacție pe care l-aî trăit în urma lecturii unei opere literare/ cărți.
- 1.1. Numește titlul cărții și factorii care îți-au provocat aceste trăiri, satisfacții.
2. Plasează-te pe un segment din graficul propus, determinîndu-ți nivelul de lector.

2.1. Constată:

- la ce nivel te află ca cititor?
- ce etape mai ai de parcurs ca să atingi un nivel superior?
- ce ai de făcut pentru a fi un cititor avizat, cu spirit critic?

- Trăiește plăcerea lecturii, încercînd să vezi, să simți, să auzi ploaia.

PLOUĂ

Plouă curat și sfînt
Și-a-nținerit cetatea...
Nu e nimic mai nou
Decît Antichitatea.

Plouă curat și sfînt...
Eterna mea uimire:
Stropii nu-s stropi, ci sînt
Cuvinte de iubire.

Vasile ROMANCIUC

- I.** Valorifică-ți capacitatea de receptare a textului poetic. Recitește-l prin prisma unor parametri ce vor contura profilul de cititor-interpret al operei literare.

SAPERE AUDE

A Manifestă-ți competența de cititor în formare

I. Intenționez să citeșc textul dat, pentru că:

- sînt provocat de...
- vreau să cunosc...
- mă simt bine în atmosfera acestui text, deoarece...

II. Citesc în adevăr cînd:

- abandonez realitatea cotidiană și...
- mă interesează foarte mult textul, întrucît...
- dialoghez cu textul, urmărind...

III. Înțeleg textul, deoarece:

- îmi este clar lexicul ce...

• îmi pot reprezenta următoarele imagini...

• înțeleg starea eului lîric, fiind...

• descifrez sensul unor imagini din text, ce relevă...

IV. Îmi imaginez situații similare...

V. Selectez și raportează la anumite situații de viață idei și atitudini...

VI. Interpretează, din punctul meu de vedere, mesajul comunicat de text...

VII. Generalizează informația, conștientizează atitudinile, împărtășind și alte opinii...

B Evaluatează-ți competența de cititor avizat

I. Intenționez să citeșc pentru că:

- sînt provocat de titlu – PLOUĂ.
- intenționez să cunosc o nouă informație cu referire la motivul ploii.
- mă simt bine în atmosfera acestui text, deoarece:
 - Plouă curat și sfînt...
 - Stropii (...) sunt cuvinte de iubire...
 - Propune varianta ta.

II. Citesc în adevăr cînd:

- abandonez realitatea, sesizînd efectul unei ploi cu soare;
- savurez mijloacele artistice utilizate de Vasile Romanciuc;
- dialoghez cu textul, ajungînd să trăiesc starea de uimire, surpriza textului.

III. Înțeleg textul, deoarece:

- îmi este clar lexicul;
- îmi pot reprezenta imaginile din text (ploaia, pădurea verde, lumina);
- înțeleg starea eului lîric, de trăire plenară a frumuseții și uimirii;
- descifrez sensul unor imagini din text:
 - stropi blînzi rodesc lumini;
 - a-ntinerit cetatea;
 - plouă curat și sfînt;
 - eterna uimire;
 - stropii sunt cuvinte de iubire.

IV. Îmi imaginez situații similare:

- cînd plouă curat și sfînt și spusele mamei;
- cînd ascult o mărturisire de dragoste;
- cînd am satisfacția unui succes.

V. Selectez și raportează la anumite situații de viață idei și atitudini:

- cuvîntul purifică, reface o realitate, învinge răul, cuvîntul e roditor de lumină;
- cuvîntul, ca și apa, are forță de renaștere, reinșinerire, reactualizare;
- cele mai vechi cuvinte – cuvintele de iubire – sunt și cele mai curate, mai noi și sfînte. Fiecare om le rostește într-un mod propriu, întrucît ele exprimă și un sentiment inedit.

VI. Interpretează, din punctul meu de vedere, mesajul comunicat de text:

Poezia mi-a oferit posibilitatea de a intra în lumea creată prin re-trăirea unei experiențe de viață: bucuria unei ploi curate, cu soare, ce regenerează întreaga natură. Dar, în adevăr, textul are o lume și mai ascunsă: efectul de purificare și de înălțare spirituală a cuvintelor – idee ce se conține în metafora „stropi blînzi, cuvinte ce rodesc lumini...” Textul m-a uimit prin această surpriză a descoperirii valorii cuvintelor ce pot lumina, pot înfrunta „securea”, întineri o cetate și construi noi lumi, în care ne-am simți realizăți. Și toate acestea sunt rezultatele „cuvintelor de iubire”.

C

Dezvoltă-ți competența de cititor cu spirit critic

I. Generalizez informația, conștientizez atitudinile, împărtășesc alte opinii:

- Poetul reia un laitmotiv universal – cuvîntul zidește omul și lumea –, comunicîndu-l, într-un mod original, printr-o metaforă-simbol – PLOAIA.
- Modesta mea experiență de viață confirmă sensul general al acestei idei. Or, am invins întotdeauna, atunci cînd m-am sprijinit pe forța cuvîntului sincer, onest, plin de lumină și am devenit mai bogat cînd am știut să utilizez cuvinte potrivite, continuînd un mesaj ce mi-a permis să le ofer lumea mea spirituală oamenilor dragi.

• M-a bucurat faptul că cele înțelese de mine se înscriu în aprecierea pe care a dat-o Mihai Cimpoi valorii generale a poeziei lui Vasile Romanciuc: „El este un organicist de speță nouă, pledînd nu pur și simplu pentru suflet, ci pentru suflet și iubire, pentru suflet și credință, pentru suflet și lumină”. În textul citit, semnificația metaforei „plouă curat și sfint” înglobează sensurile menționate de consacratul critic, iar mesajul global este o pleoarie pentru sufletul care are credință, lumină, iubire.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Poetul și prozatorul George Meniuc a meditat profund asupra condiției devenirii unui receptor-creator al operei. Sugestiile sale te vor ghida la elaborarea propriilor texte sau compozиții. Citește eseul și stabilește segmentele acestei căi de parcurs.

O „CHEIE” PENTRU UN CITITOR-CREATOR

INTRODUCERE

- Identifică ideea de început a eseului.

I. În arta contemporană e greu să vii cu ceva nebănuit și original, s-au scris prea multe și mai bine, am auzit spunîndu-se într-un cerc de tineri literați. Spusa lor, de la prima vedere, pare verosimilă.

DEZVOLTAREA TEMEI

- Rescrie cuvintele ce enumăra condițiile care asigură formarea unui receptor.

II. Într-adevăr, după atîtea opere strălucite și variate, eterne în toate privințele, îți vine nespus de greu să cutezi și tu o faptă mai adevărată în ale creației, cu atît mai mult cu cît fiecare se crede sortit să săvîrșească fapta asta divină, dacă nu eroică. În zadar vei încerca „să te sui pe scara cerului”, așteptînd să-ți coboare îintru ajutor Măria Sa Inspirația, făcătoarea de minuni. În artă se cere: studiu, o profundă studiere a problemelor, talent înnăscut, experiență de viață adecvată liniei tale în creația realistă, stil individual. Toate acestea, luate împreună, trebuie să descopere viața și psihologia omului modern, fără invenții supte din deget, fără scheme apriorice, fără chipuri și imagini dinainte fixate (aidoma, se vede, Mare-lui Anonim, propus de Hegel); să ne dezvăluie omul real, în împrejurări reale, pentru ca prin perfecțunea și marele adevăr al operei sale să avem omul tipic, în împrejurări tipice. Doar adevărurile, chiar dacă sunt abstracte, sunt concrete în necesitatea lor.

- Meditează asupra sensului întrebărilor retorice.

III. Acum să-l întrebăm pe cel ce pastișează în literatură: De ce scrii? Ca să arăți o bucată de viață? Dar îți cunoști „bucata”, ai studiat-o adînc, te-ai frâmîntat în procesul cunoașterii, ai ajuns la anumite încheieri

DEZVOLTAREA TEMEI

- Selectează 2–3 întrebări ce îți-au suscitat interesul.
- Expune-ți opinia despre integralitatea absolută a artei, condiție ce spiritualizează viața omului.

filozofice? Arta fără gînd nu este artă. Dar gîndul acesta nu cumva e prea minor, merită gîndul tău să fie dat în vîleag, să fie dat publicității largi? N-ai să te faci de rîs, expunîndu-l? De unde eşti sigur că basmul tău în versuri, ori cîntecul tău de dragoste, ori amintirile tale din anii războiului, pastișate după alții în zeci și sute de variante, nu-s o aiureală curată, dacă vorbim de valori în lumea literară? De ce crezi că opinia publică va rămîne impresionată de „marile” tale gînduri, de „înaltele” tale sentimente? De ce scrii? Eşti absolut sigur că lumea are nevoie de operele tale, iar dacă n-are nevoie, de ce nu treci la altă meserie, ca să fii integru cu tine însuți și față de poporul tău... Arta include, prin urmare, și noțiunea integrității absolute, ca o noțiune ce nu s-a despărțit niciodată de viața oamenilor, de la sapa de lemn pînă la satelitul cosmic din zilele noastre.

IV. Cînd scriitorul se aşază „la masa lui de brad” ca să plăsmuiască o „istorie” ori, cum se zice la țară, să ne povestească o „pătăranie”, după mine, el are în față ochilor săi tabloul, imaginea lucrurilor ce le descrie (termenul de „icoană” e prea oleografic). Această imagine, izvorită din firea concretă a lumii înconjurătoare, trebuie să aibă trăsăturile unor fenomene reale, să le reprezinte de parcă există, chiar dacă n-au existat niciodată, de fapt. Iar dacă eşti sărac în ce privește viața multilaterală cu trăirile ei puternice, dacă n-ai fost zguduit de nimic în viață, zguduit pînă-n adîncul sufletului, dacă imaginile vieții au trecut pe lîngă tine ca prin față unei oglinzi de gheăță, atunci, fiind sărac în aceste imagini și punînd mîna pe condei, mai bine așterne „vreo istorie pe apă”, fă și tu ceva, cum au mai făcut-o și alții, „dedicînd broșuri la dame ai căror bărbați ei speră c-ajungînd cîndva miniștri le-a deschide carieră”. Altă putință n-ai ca să ieși din încurcătură, ca să scapi, vorba ceea, cu față curată. Totuși nu-mi închipui să descrii destinele omenești fără să ai înmagazinate în tine imaginiile unor oameni cunoscuți de tine însuți, să zugrăvești natura fără să porți în tine imaginile unor locuri geografice, „să faci” lirică intimă, dacă n-ai avut sentimente nobile de iubire adevarată, să vorbești de-o înmormîntare, dacă la mort nu te-ai gîndit niciodată... Ce-ți mai rămîne, dacă n-ai toate acestea? Aha, rămîii cu talentul tău, talentul de a-i pastișa pe alții, care, slavă Domnului, au înmagazinat o sumedenie de imagini de prisos. Ori îți mai rămîne ceva: suflă în figurile de lut, în argile arse și le învie. Nimic mai simplu. Da, da. Însă după ce modele să-ți faci figurile tale de lut? Doar modelele le poate face numai creatorul...

V. Prin urmare, arta literară cere o muncă neprecupeștită în studierea fenomenelor înconjurătoare, cere o mare apropiere de oamenii pămîntului natal, dacă vreți să găsiți cheile aceluia „nebănuit și original”, la care visează mulți.

1. Urmează modelul propus în baza textului lui George Meniuc și scrie un eseu în care să prezinti:

- profilul unui cititor-receptor în propria vizuire;
- opinia ta despre tema: *Eu în dialog cu opera literară*.

George Meniuc
(1918–1987)

CONCLUZII

ARS DISCENDI

LEXICUL OPEREI LITERARE

AB INITIO

Agenda cititorului

• FOAIE, FOI

1. Frunză de plantă.
2. Ornament care imită frunza.
3. Petală sau sepală.
4. Bucată dreptunghiulară de hîrtie; coală; filă a unei cărți, a unui caiet, a unui registru.
5. Ziar, revistă.
6. Bucată lată și subțire dintr-un material.
7. Bucată de material textil.
8. Strat de aluat subțiat, din care se fac plăcinte, tăiești etc.

• PORTOFOLIU

la limba și literatura română, în acest an de studii, include:

1. Obiective: ce îți propui să acumulezi ca informații și competențe de comunicare.
2. Notele de lectură.
3. Fișele biobibliografice.
4. Schemele produse în urma lecturii textelor.
5. Agenda ortografică.
6. Agenda lexicală.
7. Lucrări proprii elaborate pe parcurs.
8. Referințe scrise ale colegilor și ale profesorului.
9. Autoevaluări.

1. Citește articolul de dicționar al cuvântului **foaie**. Remarcă sensurile pe care nu le-ai știut anterior.
2. Observă și comentează legătura dintre sensurile cuvântului **foaie** și 5 unități din *cîmpul etimologic* de mai jos.
- 2.1. Explică sensul a 3 îmbinări sau expresii incluse în *cîmpul etimologic*.

FOAIE.

CÎMP ETIMOLOGIC

foaie verde	foicică
a întoarce foaia	a foileta
a întoarce pe foaia cealaltă	a foi
a schimba foaia	a răsfoi
foaie de zestre	a înfoia
foaie de drum	a desfoia
foaie de observație	foiletare
foaie volantă	foleton
foaie de titlu	foletonism
a număra foile în plăcintă	foletonist
a lucra (pe cineva) în foi de	foitaj
viță	foită

foaie, foi	in folio
folium, -i / folia, -arum	

portofel	filă
portofoliu	file

3. Descrie cum arată diferite portofolii, inclusiv portofoliul pe care îl elaborezi la o disciplină școlară. Vezi și *Agenda cititorului*.
4. Analizează articolul de mai jos, remarcînd cauzele polisemiei:
Portofoliu, portofolii
 - a) Titlu și funcție de ministru (*portofoliu ministerial*); minister; departament ministerial; ministru fără portofoliu – ministru care nu are în sarcină un anume minister.
 - b) Portofel (inv.).
 - c) Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hîrtii de valoare etc. (inv.)
 - d) Totalitatea titlurilor financiare (acțiuni, obligațiuni, certificate de depozit etc.) deținute de o persoană și aflate în evidență unei bânci.
 - e) Totalitatea lucrărilor contractate de o editură, în scopul tipăririi lor.
- 4.1. Ce sensuri i se adaugă acestui cuvînt azi? Cunoști noțiunea de *portofolio*?

- 4.2.** Compară cuvintele de mai jos, remarcînd elementul structural comun și sensul/ sensurile pe care le au. În caz de necesitate, consultă un dicționar explicativ sau unul enciclopedic. Reține ortografia cuvintelor necunoscute anterior.

*Portaltoi, portarmă, portavion, portavoce, portbagaj,
portbaionetă, portbebe, portbilet, portcart, portchei, portchibrituri,
portclișeu, portcontainer, portcreion, portcuțit, portdrapel,
portelicopter, portfard, porthartă, portmantou, portmanuscris,
portochełari, portprosop, portsabie, portsatelit, portschi, portțigaret,
portunealță, portvizit.*

- 4.3.** Indică domeniile din care fac parte cuvintele-termeni.

- 1.** Acumulează (în clustering/ păienjeniș) unități de vocabular românești, care se asociază cu noțiunea de *foiae*.

S APERE AUDE

- 1.1.** Comentează relația dintre cuvinte: *foiae-pagină-filă; foiae-blăt*. Remarcă posibilitatea de substituție reciprocă în contexte diferite.

- 2.** Cercetează textul unui anunț publicitar despre prestarea serviciilor de imprimare și xerocopiere. Remarcă modul de codare a informației, de indicare a dimensiunilor foii.

- 3.** Scrie și prezintă grafic un anunț publicitar de tipărire sau copertere a lucrărilor.

- 4.** Explică sensul cuvintelor marcate în proverbe. Observă ce sens s-a actualizat în unitatea paremiologică. Comentează semnificația întregului enunț.

- Pereții au **urechi** și stradelele miroș.
- Pereții au **urechi** și stradelele **ochi**.
- Ferestrele au **ochi** și pereții **urechi**.
- Cîmpu-i cu **ochi**, pădurea cu **urechi**.
- Zidul are **urechi** și gardul proptele.
- Pereții au șoareci, iar șoareci au **urechi**.

- Citește poezia ca o mărturisire. Comentează adecvat starea de spirit a eului liric.

S CRIPTA MANENT

FLOAREA-SOARELUI

Mă-nvîrt, ca floarea-soarelui, pe cîmp,
După făptura ta strălucitoare,
Iar cînd apui în zarea călătoare,
Obrazul mi-l aplec către pămînt.

Stau noaptea-ntreagă aplecat aşă
Şi numai cînd răsari tu dimineaţa,
Descătușînd din neguri fruntea grea,
Eu îmi ridic setos spre tine față.

Sorb razele pe care le trimîti
Pe cîmpul plin de-o harnică speranță,
Şi simt, treptat, cum nervii mei trudiți
Se umplu de-o frenetică substanță.

Aceasta îmi străbate trupu-ntreg
Şi-mi urcă prin arterele rebele,
Pînă cînd, împlinit, rodesc și leg
Cu toate florile ființei mele.

Radu STANCA

1. Comentează semantica adjctivelor din textul propus pe 3 coloane. În 2 coloane, delimitază sensurile proprii de cele figurate ale aceluiași adjctiv; în ultima coloană arată sensul din context al adjctivului.

Îmbinarea	Sensul propriu	Sensul figurat	Sensul contextual (în îmbinare)
Frunte grea	Care are greutate mare.	Care pare că apasă.	Care dă senzația de apăsare din cauza gîndurilor.

Agenda cititorului

- **Grefă metaforică**, o consecutivitate de metafore condiționate reciproc, o metaforă construită pe o altă metaforă, anterioară, în zona semantică deschisă de aceasta.
- **Numele personajului** reflectă originea etnică a acestuia. Alegerea lui – motivată de sensul cuvîntului prin care se poate descifra – permite o interpretare în text (autorul explică de ce se numește aşa personajul) sau în afara textului (cititorul sesizează de ce autorul a ales un atare nume).

Uneori, scriitorul mizează pe forma în care apare numele propriu al personajului (cea hipocoristică: Agămiță din *Agamemnon*) sau pe combinațiile prenume – nume de familie (*Edgar Bostandache*), nume de familie – caracter (*Zaharia Trahanache*).

2. Analizează grefă metaforică, stabilind elementele comparate și baza de comparație. Vezi informația utilă din *Agenda cititorului*.

Cum poate un copac să semene cu o catedrală; cum poate un arbore, oricăr de înalt și de maiestuos, să trezească acea senzație de timiditate și smerenie, pe care numai operele ieșite dintr-o minte și o mină de om o pot trezi în sufletul, dornic să fie înfrînt, al celorlalți; cum pot ramurile, oricăr de drepte și lungi, să fie asemenei coloanelor și lemnul blînd, oricăr de puternic, să pară mare și neîndurător ca piatra; cum poate un copac să semene cu o catedrală, să miram singură stînd sub acel castan imens și rotund, asemenea unei bolți de biserică înălțată unui zeu cu adevărat viu, din moment ce pînă și lăcașurile de închinăciune îl respiră și pînă și altarele îl tremură în vînt? Cred că metafora a început de la flori, de la acele eflorescențe albe orgolioase, de forma unor piramide lipsite de vesnicie, dar nu și de înțelegerea ei, semănînd atât de mult unor candelabre cu luminări fine și lungi, încît numai faptul că nu se stingeau putea să trezească, abia îndrăznită, îndoială.

Ana BLANDIANA

- 2.1. Amintește-ți imaginile altor copaci: ce asociații îți provoacă ele? Ce comparații și metafore generează? Alege un nume de copac și scrie un text propriu bazat pe grefă metaforică.
3. Prezintă o serie de nume proprii românești (prenume sau nume de familie) pe care le cunoști și care provin, evident, de la numele unor plante sau părțile acestora.
4. Narează povestea *Fata babei și fata moșneagului*. Studiază *Agenda cititorului* și alege nume potrivite pentru personajele anoniime, comentîndu-ți opțiunea.
1. Scrie o pagină de jurnal, împărtășindu-ți experiența personală la tema: **Cum am învățat să citesc literatură**.

REPERE. Amintește-ți o experiență, bunăoară:

- cum ai învățat să citești cărți, care este atitudinea ta actuală față de lectură, în ce limbi citești fluent;
- cuvinte a căror scriere corectă îți era cunoscută anterior; cuvinte pe care le-ai ortografiat greșit sau ai avut dubii la scrierea lor.
- cuvinte și expresii celebre pe care le-ai asimilat.

6

LECTURA CA MOD DE INTERIORIZARE ȘI RE-CREARE A OPEREI

Motto:

Interesul tânărului pentru literatură provine din nevoia lui de viață.

Tudor VIANU

1. Urmărește imaginile alăturate și explică:

- Ce te impresionează mai ușor: sculptura, tabloul sau opera literară?
 - Ce îți sugerează fiecare dintre obiectele de artă reprezentate?
 - Ce obiect de artă (sculptura, tabloul, cartea) îți oferă mai multă informație, mai multe idei, gânduri, trăiri, sentimente?
 - Ce rol atribui cărților, lecturii în instruirea ta?
2. Imaginează-ți un concurs al cărților consacrate, și tu jurizezi. Ce cărți ai accepta în competiție și ce întrebări ai adresa: *autorilor; protagoniștilor; editorilor?*
- Citește textul și regăsește-te în ipostaza de lector-receptor al eului liric.

A B INITIO**S CRIPTA MANENT**

Știu: cîndva, la miez de noapte,
Ori la răsărit de Soare,
Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot deasupra cărții Sale.

Am s-ajung atunce, poate,
La mijlocul ei aproape,
Ci să nu închideți cartea
Ca pe recile-mi pleoape.

S-o lăsați aşa, deschisă,
Ca băiatul meu ori fata
Să citească mai departe
Ce n-a reușit nici tata.

Iar de n-au s-aузă dînșii
Al străvechii slove bucium,
Așezați-mi-o ca pernă
Cu toți codrii ei în zbucium.

Grigore VIERU

1. Meditează:

Legămîntul cu opera este o chemare interioară a ființei umane, în special a tânărului dornic de orizonturi spirituale.

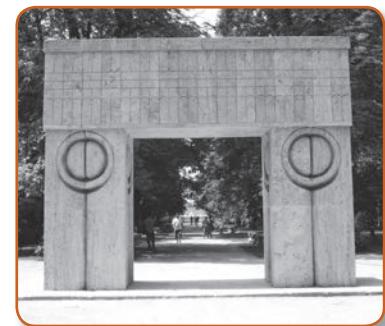
2. Discutați în echipe, acumulînd, pentru afirmațiile ce vizează mesajul poeziei, idei sau argumente în baza unor simboluri relevante.

Strofa 1: Valoarea lecturii rezidă în continuitatea ei...

Strofa 2: O lectură adevarată, profundă nu are nicicind finitudine...

Strofa 3: Omul este efemer, cartea este veșnică prin valoarea ei...

Strofa 4: Un cititor neintenționat ratează sansa de a fi receptor al unor valori indispensabile vietii umane...

S APERE AUDE

- 3.** Încadrează-te în dialogul propus în calitate de locutor. Asculta atent și încearcă să înțelegi tema discuției.

Mă uit în ochii cititorului meu și mă întreb: s-a schimbat ceva în el, i-am mai dat prin cartea mea un dram de sărbătoare, de conștiință, de elan?

Cristofor: Fără doar și poate. Odată, dacă-mi amintesc bine, N. mi-a vorbit despre cele două contexte în care trebuie să se înscrie o operă literară. Contextul vieții și contextul literar.

Gabriel: Să precizăm termenul.

Cristofor: Context, în acest caz, înseamnă ambianță, situație specifică, conjunctură, mediu sau starea de lucruri în care se încadrează un fapt. Contextul vieții ar fi: epoca, timpul în care trăiește scriitorul, problemele contemporanilor săi, luarea atitudinii față de ele, cu alte cuvinte, înscrierea în ansamblul evenimentelor care se desfășoară concomitent cu viața lui. Contextul literar, după el, e altceva și răspunde, aproximativ, următoarelor întrebări: ce avea autorul să spună nou în comparație cu ceea ce s-a făcut pînă la el în literatură? Cum va spune acest nou ca să fie văzut, auzit, ca să poată fi deosebit de alți scriitori contemporani? Pe cine și-l aleagă de maestru, cu alte cuvinte, în ce companie va bate la porțile literaturii? Prin aceste opțiuni ale sale se va vedea față de care stiluri sau cărti el e rece, de ce nu le acceptă ca fond.

Stefan: Îmi cer iertare că te întrerup, dar cele spuse pînă aici eu le-ăș puteau aplica și altor profesioni, acolo unde lucrează adevărați meșteri, iar, după mine, între cuvintele *meșter* și *maestru* uneori distanță se micșorează atât de mult, că o noțiune poate trece în alta. Spunind aceasta, cred că nu atîț trag jăratec pe turta mea, cât încerc să verific, prin propria experiență, niște date dintr-un domeniu pe care îl cunosc destul de puțin.

Liviu DAMIAN, *Dialoguri la marginea orașului*

- 3.1.** Examinează cele 2 noțiuni pe care se axează interlocutorii în raport cu un principiu propriu de valoare.
- 3.2.** Formulează o replică prin care să confirmi justețea și importanța unei proprii viziuni asupra contextului.
- 3.3.** Scrie în caiet noțiunile clarificate în următoarea ordine:

Definiția 1 CONTEXTUL VIEȚII	Definiția 2 CONTEXTUL LECTURII	Definiția 3 CONTEXTUL LITERAR
--	--	---

- 3.4.** Argumentează definiția *contextul lecturii*, relaționînd-o cu celelalte două. Exemplifică prin expunerea convingerilor proprii sau ale unor personalități.

- 1.** Descoperă, în mărturisirile cititorului avizat din text, răspunsurile la întrebările ce urmează.

LABOR OMNIA VINCIT

A **TIMPUL CĂRȚII, TIMPUL CITITORULUI**

Ştiu cînd o carte e „bună”. Criteriul este simplu: ea trebuie să te mute în lumea pe care o deschide. Autorul trebuie să construiască din inteligență, fantezia, speculativitatea sau sensibilitatea lui o lume care pînă atunci nu existase. Iar din lumea aceasta, de îndată ce ai pus piciorul în ea, tu ca cititor trebuie să nu mai poți ieși.

Pentru că centrul ființei mele s-a mutat în lumea pe care cartea a deschis-o, cînd lectura ei s-a încheiat, eu nu mai aparțin lumii de aici. Cărțile acestea care intră în timpul tău cu propriul lor timp pot fi citite chiar acolo unde ai apucat să le deschizi, în picioare în mijlocul camerei, lîngă raftul unei librării sau la lumina unui felinar.

Gabriel LIICEANU

- *Ce criterii ţi se propun pentru a aprecia o „carte bună”?*
 - *Care sunt condițiile de a deveni cititor pasionat?*
 - *Ce cuvinte, sintagme concretizează un proces de formare a cititorului receptor?*
 - *Ți-ai simțit vreodată „centrul ființei tale”? Definește această stare, fiind ajutat de text.*
 - *Ce impact au cărțile „care intră în timpul tău cu propriul lor timp”?*
Argumentează.
- 2.** Continuă lectura prin identificarea și selectarea ideilor ce se referă la *carte* și *lectură* ca elemente indispensabile formării omului.

B **CĂRȚILE, UN IZVOR NESECAT DE ENERGIE**

Majoritatea oamenilor citesc, în cel mai bun caz, ca să afle lucruri noi, ca să știe cît mai multe lucruri. Dorința aceasta este excelentă la începutul educației, dar e fatală în mijlocul vietii, la maturitate. Trebuie descoperite atunci cărți care ne ajută nu să știm, ci să înțelegem; cărți care ne îndeamnă fără stirea noastră la gîndire, la examen, la reflecție personală. Nu ne este îngăduit să trecem prin viață, nefolosind energia care stă condensată în cărți.

Omul care strînge și păstrează cărți nu poate fi un om rău. Te atașezi de cărți pentru nesfîrșit-

tele forțe spirituale care stau adunate între coperțele lor, gata întotdeauna să-ți vină în ajutor, să te înalțe. O carte bună o înțelegi și o poți folosi pentru creșterea ta spirituală numai la a II-a sau la a III-a lectură. Se presupune, atunci, că acea carte o stăpînești, o ai întotdeauna pe aproape și o poți recita cînd vrei. Oamenii care recitesc aceleași cărți, oamenii care adună și iubesc aceleași cărți se înțeleg mai firesc și mai imediat între ei. Asemenea oameni pot crea laolaltă acel mediu favorabil marilor creații spirituale. Asemenea oameni, și numai ei, pot alcătui o cultură.

Mircea ELIADE

- 2.1.** Completează rubricile tabelului, selectînd informații impresionante din text și dezvoltă-le într-un comentariu propriu.

Ideea lui Mircea Eliade	Comentariul propriu
.....

3. Cunoaște atitudinea unui tânăr care a ajuns, prin destinul său, la concluzia: *Literatura este adevărată viață, viață în fine lămurită și descoperită, deci singura viață trăită cu adevărat.* (Mario Vargas Llosa)
- 3.1. Pornind de la ideea că *fiecare lectură nouă era pentru mine o nouă viață*, relatează despre lecturile tale care te-au ajutat să descoperi viața în diversitatea ei.

C ATAŞAREA DE CĂRȚI E O PASIUNE

Deveneam un adolescent dificil, cu bizarei și idei absurde. Citeam toată ziua și o mare parte din noapte, descoperind, din aproape în aproape, întregi familii de poeti (căci citeam în primul rînd poezie), pe care îi exploram apoi individual, împrumutînd cărți de la vreo patru biblioteci la care eram abonat. Tot ce-mi plăcea rețineam foarte ușor și, în pauză, cînd colegii mei

jucau ping-pong pe catedră, eu umpleam tabla cu versuri din Verlaine sau Eluard. Fiecare lectură nouă era pentru mine o nouă viață. Abia observam ce se petrece în jurul meu. Colegii mei veneau mereu la școală cu discuri, din luciul copetilor răsăreau figuri dure, de bărboși îmbrăcați excentric, vocabule misterioase se încrucisau în cursul discuțiilor la care asistam absent.

Mircea CĂRTĂRESCU

4. Asistă la dialogul dintre două personaje îndrăgostite de poezie – o Tânără cititoare și un creator – și comunică, imaginar, cu ei.

D LITERATURA ȘI VIAȚA SE NASC DIN IUBIRE DE OAMENI

Cu vocea întretăiată de oftaturi, fata pare că vrea să explice un lucru simplu cuiva greu de cap.

– ...nu știați că un poet bun nu îmbătrînește niciodată? Ați scris cîteva poezii extraordinare acum vreo douăzeci de ani, poate nici nu v-ați dat seama cît erau de bune, critica e grăbită și neatentă, nu observă capodopera... Le-am citit cu ani în urmă, acum o lună le-am citit din nou, parcă ar fi fost scrise ieri, ar putea fi scrise mîine, n-au nici un rid, sunt eterne, adău-

gă Raluca cu un zîmbet timid. Mie asta mi-au spus poeziile dumneavoastră.

– Te-au îndemnat și pe tine să scrii poezie?
 – Nu, asta o înveți singur, dacă îl cunoști în carne și oase, afli tot felul de lucruri – care sunt marii scriitori, ce e muzica, ce relații trebuie să ai cu banii și cu lumea, mă rog, esențialul.
 – Și asta doar în cîteva luni?
 – Sunt luni care fac ani... cît zeci de ani...

Mihai ZAMFIR

- 4.1. Pune-ți în valoare lecturile și susține, prin argumente proprii, gîndul pe care îl lansează Tânără:
Opera literară este un spațiu în care se întîlnesc fericit și coexistă pragmaticul, spiritualul, esteticul.
- 4.2. Determină ideea cu care te-ai încadra în discuția la tema:
Valoarea creației și a creatorului.

1. Citește o secvență dintr-un text poetic și meditează la posibilitățile pe care îți le oferă spațiul alb ce dezmarșinește poezia.

LEGO, ERGO SUM

CE RĂMÎNE DIN VIAȚĂ

.....

oamenii
nu deschid cărți subțiri
iar dacă o fac
observă imediat că înăuntru sînt
puține cuvinte pe rînd
puține cuvinte pe pagină
în rest
alb mult alb
și le închid repede

fără să le spună nimeni
oamenii știu însă că
poezia este ceea ce rămîne din viață
după ce o trăiești

Robert ȘERBAN

2. Reflectează asupra cărților, operelor de care nu te poți despărții. Prin ce rămîn ele pentru tine *cărți deschise*?
3. Întocmește o listă de opere studiate intitulând-o: *Cărțile mele iubite, cărțile mele citite*.
4. Integrează idei din lecturile tale și confesează-te într-un micro-eseu cu tema: *Poezia este ceea ce rămîne din viață după ce o trăiești*.

1. Construiește un posibil portret al cititorului ideal, pornind de la:
 - varietatea lecturilor;
 - preferința pentru anumite texte;
 - permanența lecturilor;
 - ritmul și capacitatea de înțelegere;
 - abilitatea de „a vedea” cele lecturate;
 - raportarea lumii citite la propriul univers spiritual.

- 1.1. Verifică-ți competența de lector prin schița de portret realizată.
2. Scrie o rețetă proprie pentru lecturi valoroase.

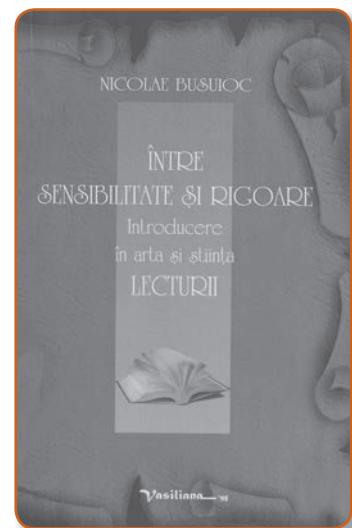
OPTIONAL

3. Generalizînd informația studiată în cadrul temei, scrie un eseu nestructurat cu tema: *Literatura și viața comunică direct și deplin: viața intră în carte, cartea intră în viață și împreună, deopotrivă, formează omul*.

Să se audă faguri luminii
și dragostea
Cum suie către soare.
Liviu DAMIAN

ARS DESCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare, aplicare	Elemente de construcție a comunicării și de teorie literară utilizate, de către cititor, la elaborarea textelor proprii, orale și scrise.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Lectura și interpretarea mesajelor de text nonliterar. Receptarea și axiologia textului literar. Integrarea unor idei în propriul sistem de valori.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la resursele educaționale ale textului la valorile asumate de către elevul cititor și producător de mesaje.

Limbă și comunicare. Devenirea cititorului

LECTURĂ-RECEPTARE-SCRIERE

Sarcini de lucru	Punctaj
Selectează din temele studiate două definiții ale noțiunii de <i>cultură</i> , explicînd-o, verbal, pe cea mai convingătoare pentru tine.	3 p.
Elaborează un text coerent de 3–4 enunțuri, punînd la bază asocierea vocabularului limbii române cu realități ale naturii (<i>pădure, ocean</i>) și explicînd pe ce se edifică asocierea.	4 p.
Scrie o listă de personalități literare care, în opinia ta, ar constitui exemple pentru afirmația lui Constantin Noica: <i>A face din cultură pîinea noastră cea de toate zilele.</i>	3 p.
Confirmă sau contestă, argumentat, ideea că lexicul unei opere literare este portretul modului de comunicare în timpul și locul descris.	6 p.
Expune, în 5–6 repere, relația dintre tine și opera literară preferată, dezvoltînd opinia lui Gabriel Liiceanu: <i>Autorul trebuie să construiască din inteligență, fantezie, speculativitatea sau sensibilitatea lui o lume care pînă atunci nu existase. Iar din lumea aceasta, de îndată ce ai pus piciorul în ea, tu ca cititor trebuie să nu mai poți ieși.</i>	6 p.
Descrie, în pași de algoritm, modalitatea de accesare a unui dicționar electronic, prezentînd, într-un text coerent de 10 rînduri, experiența proprie de învățare a limbii române din surse online.	8 p.
Comentează, în 4–5 enunțuri, valori culturale și literare naționale ca argumente de integrare în contextul cultural european.	10 p.
A SCRIE <p>Cînd scriem trebuie să păstrăm distanță față de ce s-a întîmplat în cuvinte, Ca atunci cînd salvezi un om de la înc: Trebue să-l ții pe acela strîns, dar nu prea aproape de tine, ca să nu te poată trage și pe tine cu el în adînc.</p> <p>Gabriela MELINESCU</p>	<p>ATELIER</p> <p>1. Continuați enunțurile:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pentru un copil analfabet, a scrie este ... • Pentru un elev, a scrie devine sinonim cu ... • Pentru un om de litere, a scrie semnifică ... <p>2. Conturați-vă, în 2–3 enunțuri, relația cu scrierea textelor de ficțiune.</p> <p>3. Alegeți una dintre ipostazele reperate mai jos și desfășurați ideea, raportînd-o la propria experiență de cititor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>esti un cititor/ o cititoare pasionat(ă) de poezie;</i> • <i>ai poezii preferate, dar nu citești poezie din proprie inițiativă;</i> • <i>poezia te lasă indiferent(ă);</i> • <i>crezi că astăzi nu mai e timp pentru poezie.</i> <p>4. Formulați, într-un enunț, mesajul textului.</p> <p>5. Rescrieți prima strofă a poeziei, prin raportare la oricare alt domeniu de creație artistică, modificîndu-i titlul prin substituția altor termeni: <i>a sculpta; a picta; a compune; a dansa; a cînta; a țese etc.</i></p> <p>DE LECTURA</p> <p>60 p.</p> <p>În total: 100 de puncte</p>

Modulul II

CREATIVITATEA LINGVISTICĂ ȘI LITERARĂ ÎN DEVENIREA GENURILOR ȘI SPECIILOR

C O M P E T E N Ț E V I Z A T E

Dezvoltarea comunicării orale și scrise:

- utilizarea adecvată a surselor de documentare facilitatoare în studierea limbii și literaturii române și a mijloacelor expresive ale limbii române literare, în diferite situații de comunicare orală și scrisă;
- aplicarea elementelor compoziționale și a conceptelor operaționale specifice textelor literare epice, dramatice și lirice în comunicarea orală și scrisă.

Dezvoltarea abilităților de cititor:

- realizarea variatelor strategii de lectură și interpretare a textelor, în raport cu circumstanțele de lectură, cu particularitățile de gen, specie și cu propriul punct de vedere;
- argumentarea stării afective postlecturale despre mesajul, axiologia textelor studiate, elaborate independent sau în echipă.

GEOGRAFIA ȘI TEMPORALITATEA GENURILOR ȘI SPECIILOR

CUNOȘTINȚE

- extinderea orizontului cultural prin formarea unei atitudini pozitive față de limba română și prin nevoia de a folosi limbajul într-o manieră responsabilă;
- valorificarea genurilor și speciilor literare fundamentale ce construiesc literatura, formează gustul estetic al cititorului, stimulează gîndirea autonomă și reflexivă;
- producerea actelor de vorbire personalizate, care reflectă propriile idei, judecăți, opinii, experiențe senzoriale și de lectură.

ATITUDINI

Epicul se mișcă în voie în timp și în spațiu. Poate nara întîmplări care se petrec de-a lungul mai multor generații, de-a lungul cîtorva secole sau milenii, după cum se poate mărgini și la fapte petrecute în câteva ore.

Silviu IOSIFESCU

CAPACITĂȚI

Textul dramatic nu duce lipsă de dimensiuni narative și este adesea, dacă nu totdeauna, de un pragmatism mai pronunțat decît alte texte. Cuvîntul scris sub formă de dialoguri, de monologuri a fost destinat luminilor rampei. Optica generală rămîne spectacolul. Teatrul este una dintre manifestările sale și textul dramatic se găsește, explicit sau implicit, în inima sa.

Stéphane SANTERRES-SARKANY

Intuiția lirică a lumii se răsfrîngă ca stare de suflet, pe cînd cea epică, drept succesiune de evenimente, iar cea dramatică, drept conflict și luptă de forțe antagoniste.

Tudor VIANU

7

GENURILE LITERARE. TIPURI ȘI FORME

Motto:

Teoria genurilor clasifică literatura și istoria literaturii în funcție de anumite tipuri specifice de organizare sau de structură a operelor literare.

Rene WELLEK, Austin WARREN

AB INITIO

1. Explică ce înțelegi prin noțiunile de *epic, dramatic, liric*.
2. Distribuie pe trei coloane cuvintele ce urmează: *contemplație, personaj, dinamism, desfășurare, dialog, meditație, succesiune, suspans, sentiment, tensiune, introspecție, conflict, acțiune, monolog, reprezentare*.

EPIC	DRAMATIC	LIRIC

S APERE AUDE

- 2.1. Constată multiplele posibilități combinatorii.
1. Recitește *mottoul* temei. Identifică informația-cheie, în raport cu tema modulului. Compar-o cu cea din *Rînduri-Gînduri* și *Agenda cititorului*, formulând două concluzii.

2. Selectează și scrie în caiet indicile genurilor literare, aşa cum apar ele în vizuirea teoreticienilor citați mai jos. Discută notițele tale și cele ale colegului, alcătuind o listă comună.

• Genul se definește drept conjugarea mai multor proprietăți ale discursului literar, judecate ca importante pentru operele în care le întâlnim. Presupunem totdeauna că facem abstracție de diferite trăsături divergente, considerate puțin importante, în favoarea altor trăsături – care rămân identice și sunt dominante în structura operei.

Tzvetan TODOROV

• Chestiunea dacă o operă ține de lirică, de epică sau de teatru nu lasă loc pentru îndoieri. Apartenența este condiționată de forma în care se prezintă opera de artă. Atunci cînd ni se povestește ceva, este vorba de epică, atunci cînd niște oameni consemnați joacă o acțiune pe o scenă, este vorba de teatru, iar atunci cînd un „eu” resimte o stare și-o exprimă, este vorba de lirică.

Wolfgang KAYSER

3. Amintește-ți particularitățile distințe ale textelor enumerate și definește-le conform criteriului celor trei genuri:
- *Toiagul păstoriei* de Ion Druță;
 - *Lacul* de Mihai Eminescu;
 - *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu;
 - *Sfîrșit de toamnă* de Vasile Alecsandri;
 - *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri;
 - *Conu Leonida față cu reacțiunea* de I.L. Caragiale.

4. Citește afirmația lui Camil Petrescu din perspectiva unui tânăr care, astăzi, are intenția să devină scriitor. Care dintre argumente le consideri plauzibile?

Voi scrie pînă la 25 de ani versuri, pentru că aceasta este vremea iluziilor și a versurilor; voi scrie între 25 și 35 de ani teatru, pentru că teatrul cere și o oarecare experiență și o anumită vibrație nervoasă; voi scrie între 35 și 40 de ani romane, pentru că romanele cer o mai bogată experiență a vieții și o anume maturitate expresivă; și abia la 40 de ani mă voi întoarce la filozofie, căci e mai cuminte să faci poezie la 20 de ani și filozofie la 40.

Camil PETRESCU

- 4.1.** Documentează-te în privința activității autorului și precizează cum a respectat acest program.

5. Alege una dintre afirmații și continuă gîndul, explicîndu-ți preferința:

- Mi-ar plăcea să fiu un poet...
- Aș vrea să fiu dramaturg...
- M-ar tenta să scriu romane...
- Cred că pot să devin autor de...
- Doresc să scriu basme pentru copii...

6. Documentează-te la tema *specificul genurilor literare fundamentale* și determină genul literar la care se va referi textul inspirat de:

- o situație limită în viața socială; • un episod ridicol cotidian;
- o trăire emoțională puternică; • biografia unei persoane.

7. Citește fragmentele propuse și identifică genul literar căruia îi aparțin.

- 7.1.** Selectează informații din texte și din *Agenda criticului*, expusă în pagina următoare.

- 7.2.** Construiește tabelul și înscrie în el argumentele enunțate la fiecare text.

A	B	C	D
•	•	•	•

- A.** Rămînea totuși un bun fiu al acestor väi, al acestor dealuri. Cine știe de unde o fi moștenit el aceste rădăcini răsfirate în adîncul plaiului natal, dar hotărît că le avea și, fiind aceste rădăcini nu atât un merit al lui personal, cît

Agenda cititorului

- **Gen** (lat. *genus* – neam, familie, origine, gen). Teoria literaturii concepe genul drept o grupare de opere literare bazată, teoretic, atât pe forma externă (metrul sau structura specifică), cât și pe cea internă (attitudinea, tonul, scopul în general, subiectul și publicul căruia i se adresează operele).

- **Epicul:** subiectul este disociat de obiect, de unde rezultă caracterul său obiectiv.

- **Dramaticul:** subiectul este disociat parțial de obiect, de unde reiese caracterul său subiectiv-obiectiv.

- **Liricul:** subiectul devine obiect al propriei contemplații, de aceea textul este, prin excelență, subiectiv.

- Teoreticienii contemporani încearcă fie să distingă un al patrulea gen, numit literatură de frontieră, fie delimită mai multe genuri autonome: epistolar, memorialistic, diaristic (jurnalul), genul corespondenței.

Agenda criticului

Epic, liric și dramatic nu au valoarea unei simple grupări convenționale a operelor literare. Genurile se relevă ca virtuale atitudini adoptate de om, ca posibilități create în raporturile complexe ale omului cu lumea, anticipând apariția creației artistice.

Ion VLAD

Sculptura nu poate modela în marmură tot ceea ce poezia reprezintă, fără greutate, prin cuvinte.

Nicolai HARTMANN

Poezia poetului stârnește poezia intimă a fiecărui.

Nichita STĂNESCU

- **COMUNICAREA** este nucleul epicului.
- **DECLANȘAREA** este nucleul dramaticului.
- **ÎNȘTIINȚAREA** este nucleul liricului.

Adrian MARINO

un bun obștesc, ele urmău a fi studiate, recultivate, drept care iată că, serile, biciclete, motociclete, automobile fel de fel, fac ce fac, și caută să intre în sat pe lîngă căsuța ciobanului din vîrful dealului.

Ion DRUȚĂ

B. Un tânăr frumos, cu păr lung și un început de barbă, trece prin fața librăriei din strada 57; jeans albaștri și în dreptul genunchilor o ruptură de o palmă. Cei cîțiva tineri strînsi în fața vitrinei îi privesc ruptura cu o admirătie aproape mistică, dar și cu o anumită invidie. Îl urmăresc lung cu privirile. Cît vor fi discutat mai tîrziu întrebîndu-se unde oare a putut cumpăra tânărul blond o asemenea superbă splendid zdrențuită pereche de pantaloni...

Mircea ELIADE

C. Corbea (*șoptește*): Genunea!

Mogîldea: Ce zisești?

Corbea: Nimic.

Sandomir: Cocoșii au început să cînte și luceafărul să se stingă.

Cremene: E steaua care se stinge cea de pe urmă; uitați-vă: ca și cum ar clipe.

Corbea: Mîine iar răsare, și-apoi iar răsare, și-n veci va răsări.

Barbu ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA

D. Doar de iubire nu mă pot păzi,

Numai de focul sfînt al tinereții,

Precum de aer nu mă pot feri

Ori de lumina dulce-a dimineții.

Vasile ROMANCIUC

8. Raportînd titlul textului la specia literară în care se înscrie, argumentează, în cîte un enunț, fiecare caz:

► Limba noastră (A. Mateevici) – **IMN**;

► Fata babei și fata moșneagului (I. Creangă) – **POVESTE**;

► Călin (File de poveste) (M. Eminescu) – **POEM**;

► Balada celor cinci motănași (I. Druță) – **NUVELĂ**;

► Baltagul (M. Sadoveanu) – **ROMAN**.

1. Redactează un text argumentativ de o pagină, în care să prezinti o temă, la alegere:

- *Cunoașterea operelor ce aparțin diverselor genuri și specii literare mă formează ca cititor avizat.*
- *Genurile și speciile literare și-au constituit o geografie în răstimpul evoluției lor.*
- 2. Relatează, într-un referat, despre trei autori din literatura română și cea universală care au îmbrățișat mai multe genuri literare.

ARS DISCENDI

8

VOCABULARUL. RESURSE STILISTICE

- Construiește lanțurile asociative ale verbului *a cînta*. Urmărește și comentează conexiunile de sens. Explică, în scris, trei asocieri proprii sau ale colegilor.
- Prezintă sensurile cunoscute ale verbului *a cînta* și ale substantivului *cîntec*. Citează versuri sau titluri de texte literare în care se actualizează aceste sensuri.
- Examinează potențialul expresiv al denumirilor de plante/ flori. Începe cu sensurile cunoscute ale cuvintelor *floare*, *crin*, *bujor*, *trandafir*. Remarcă prezența altor realități din lumea vegetală, specifice florei noastre, încadrate în poezia lirică populară.
- Privește tabloul alăturat și descrie imaginea într-un text coherent de o pagină. Subliniază cuvintele pe care le-a utilizat cu sens figurat.
- Reperind informația utilă din *Agenda cititorului*, selectează, din text, cinci îmbinări în care unul dintre cuvinte apare cu sens figurat. Explică oral cum se constituie sensul figurat.

Niciodată în viața mea cu guleraș alb nu mă simțeam mai proaspătă și mai la începutul drumului decât atunci când începeam un nou caiet. Uitam toate temele făcute în grabă, toate petele de cerneală din vechile caiete, uitam copertele lor ferfenițite, etichetele lor dezlipite, marginile lor neglijente și literele lor îngrămădite la sfîrșitul rîndului. În față îmi stătea un caiet imaculat, neînceput, pe care îl înveleam pios în hîrtie albastră, ale cărui pagini le liniam cu atenție, emoționată, și le numerotam cu grijă, pe coperta căruia îmi scriam numele ceremonios, înconjurat de cîrcei colorați și însorit de toate titlurile de rigoare: elevă, clasa, școala, orașul. Primele teme primeau invariabil nota zece, erau îngrijite, minuțioase, curate, corecte, perfecte.

Ana BLANDIANA

- Citește proverbele. Identifică figurile de stil care au stat la baza lor. Citează alte două proverbe și aforisme construite în baza acelorași figuri de stil.
 - Ce naște din pisică șoareci prinde.
 - Ce naște în întuneric crește la lumină.
 - *Ce nu poate face leul, face vulpea.*
 - *Ce nu poate face un singur om, fac mai mulți împreună.*
 - *Ce poți face singur nu aștepta să-ți facă alții.*
 - *Ce spui la ureche în pădure se aude.*

AB INITIO

Agenda cititorului

RESURSELE EXPRESIVE ALE VOCABULARULUI

- Sînt determinate de sensul sau sensurile pe care le are un anume cuvînt într-o limbă.
- Utilizarea cuvîntului în diferite contexte și cu diferite sensuri, plăsmuirea unor figuri de limbaj poetic este parte din strategia de creație pe care o adoptă autorii consacrați și vorbitorii de rînd.

S APERE AUDE

3. Informează-te din textul propus despre rolul unităților de vocabular la exprimarea atitudinii vorbitorului față de realitate.
- 3.1. Discută cu colegul despre sensul expresiilor *cuvinte neutre* și *cuvinte marcate*.

POTRIVIREA STILISTICĂ A CUVINTELOR

Din punct de vedere stilistic, unitățile de vocabular pot fi *neutre* și *marcate*. Cuvintele de uz general și de maximă frecvență, de regulă, sunt *neutre*. Ele capătă cu ușurință sensuri figurate, intră în expresii și locuțiuni, dar nu au, în dicționar, mărci stilistice precum: *familiar*, *glumeț*, *ironic*, *livresc*, *depreciativ*, *peiorativ*, *poetic*, *popular*, *vulgar*, *argotic*.

Unele cuvinte se formează prin derivare sau sunt împrumutate anume pentru a exprima atitudinea vorbitorului față de o realitate, pentru care deja există un cuvînt neutru. Vorbitorul alege cuvîntul marcat și astfel transmite, alături de informația obiectivă, părerea sa subiectivă despre cele relatate: persoanele implicate, procesul, modalitatea, evenimentul.

A MÎNCA – a mesteca și a înghiți pentru a-și potoli foamea;

- ironic, sau în limbajul copiilor: *a păpa* – a mînca;

- învechit și popular: *a ospăta* – a mînca (împreună cu alții);
- familiar: *a hăli* – a mînca (lacom și repede);
- popular: *a îmbuca* – a mînca (puțin și în grabă, ce se nimerește);
- livresc: *a (se) nutri* – a mînca sau a da de mîncare, *a (se) alimenta* – a mînca, a consuma sau a da să consume în alimentație;
- depreciativ: *a crăpa* – a mînca foarte mult, cu lăcomie, ca un animal; *a rumega* – a mînca (mult și încet).

În textul artistic, autorul alege și potrivește cuvintele marcate în corespondere cu situația descrisă, relația dintre personaje și atitudinile certe ale acestora. Cuvintele marcate coexistă cu cele neutre și permit să se înțeleagă și să se interpreze caracterele și relațiile umane.

Agenda cititorului

- **Compoziția-narațiune** este o lucrare de ficțiune, prin care elevul relatează faptele într-o succesiune logică și într-o formă literară.
- **Exigențe la redactare**
 - Respectarea indiciilor de cronotop.
 - Alegerea numelor proprii pentru persoane, localități, instituții, firme, localuri etc.
 - Construirea dialogurilor.
 - Utilizarea descrierilor.

4. Substituie cuvintele marcate prin sinonimele lor. Cercetează textul obținut și compară-l cu originalul. Apreciază, într-un enunț, expresivitatea verbelor în textul dat.

15 ani. Ai colegi noi, nici un prieten, nici un dușman, nici o ființă care să ţi se opună, care să te scoată din sărite, care să te facă să fii în afara ta. Nu știi ce e dragostea, dar te gîndești mereu la asta. Ești singură și de o trufie înfiorătoare. N-ai nevoie de nimeni. Cum te privești în oglindă, seriozitatea ta te intimidează. O făptură înaccesibilă, rece. Stai între cărți. Mama și tata sănt ultimele ființe care ar putea să priceapă ce se întimplă cu tine. Asculți în neștiere *Sinfonia fantastică* a lui Berlioz. Ții un jurnal și n-ai ce să scrii acolo. Ai vrea să dansezi, dar nu știi cum, ai vrea să iubești, dar n-ai pe cine, ai vrea să vorbești cu cineva, dar n-ai ce spune. Singurătatea – soră bună cu vidul, singurătatea netrebnică în care licăre dulce prostia, singurătatea trufașă care te face să te simți nemuritor, singurătatea meschină, de inadaptat (inadaptat la tine însuți).

Simona POPESCU

5. Împarte o foaie A4 în două, pe verticală. Descrie, într-o coloană, un fenomen meteo, utilizând cuvinte marcate stilistic. În coloana a doua, comentează alegerea cuvintelor pe care le consideri expresive.

Redactarea unei compozitii-naratiune

- Explică, în cîte un enunț, legătura de sens dintre cuvintele: *a medita* – meditație; *a nara* – naratiune; *a raționa* – raționament.
- 1.1.** Delimitizează, în explicație, *naratiunea de meditație*.
- 1.2.** Dicționarul de sinonime oferă următoarea listă de echivalențe pentru *naratiune*: *istorie, istorisire, poveste, povestire, story* (englezism), *spunere* (inv.). Arată, în enunțuri ilustrative, diferența stilistică dintre ele.
- 1.3.** Vezi *Agenda cititorului* din pagina anterioară și reactualizează noțiunea de compoziție-naratiune.
- Descrie, ca într-o pagină de jurnal, un episod din viața ta de licean (care a avut loc în acest an de studii). Rezumă esența intîmplării în 1–2 enunțuri.
- Parcurge prima etapă de elaborare a unei naratiuni: răspunde la întrebările din *Agenda cititorului*, pentru a contura esența istoriei pe care urmează s-o scrii.
- Construiește textul coerent al naratiunii, respectînd algoritmul:

- Formulează scopul naratiunii.
- Oferă informația anterioară evenimentului pe care îl vei relata.
- Descrie circumstanțele evenimentelor (locul, timpul, cauză etc.).
- Povestește ce s-a întîmplat.
- Prezintă participanții la eveniment.
- Povestește ce s-a întîmplat mai departe.
- Conturează noile circumstanțe sau cauzele de schimbare a circumstanțelor.
- Schițează conflictul și problema.
- Relatează despre reacția ta și a altora la situația creată.
- Îndreaptă naratiunea spre punctul culminant, dezvăluind pas cu pas întîmplarea.
- Formulează concluziile.
- Apreciază întîmplarea din perspectiva zilei de astăzi.
- Intitulează textul.

ETAPELE DE ELABORARE

- Scrie textul revizuit al naratiunii, urmărind respectarea tuturor etapelor.
- Cum ar trebui să fie construit textul în care s-ar integra naratiunea ta?
 - Ce titlu ar avea textul?
 - Ce personaje vor apărea?
 - Cum vezi începutul naratiunii?
 - Cum vei construi finalul?

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

ETAPA DE ACUMULARE A IDEILOR

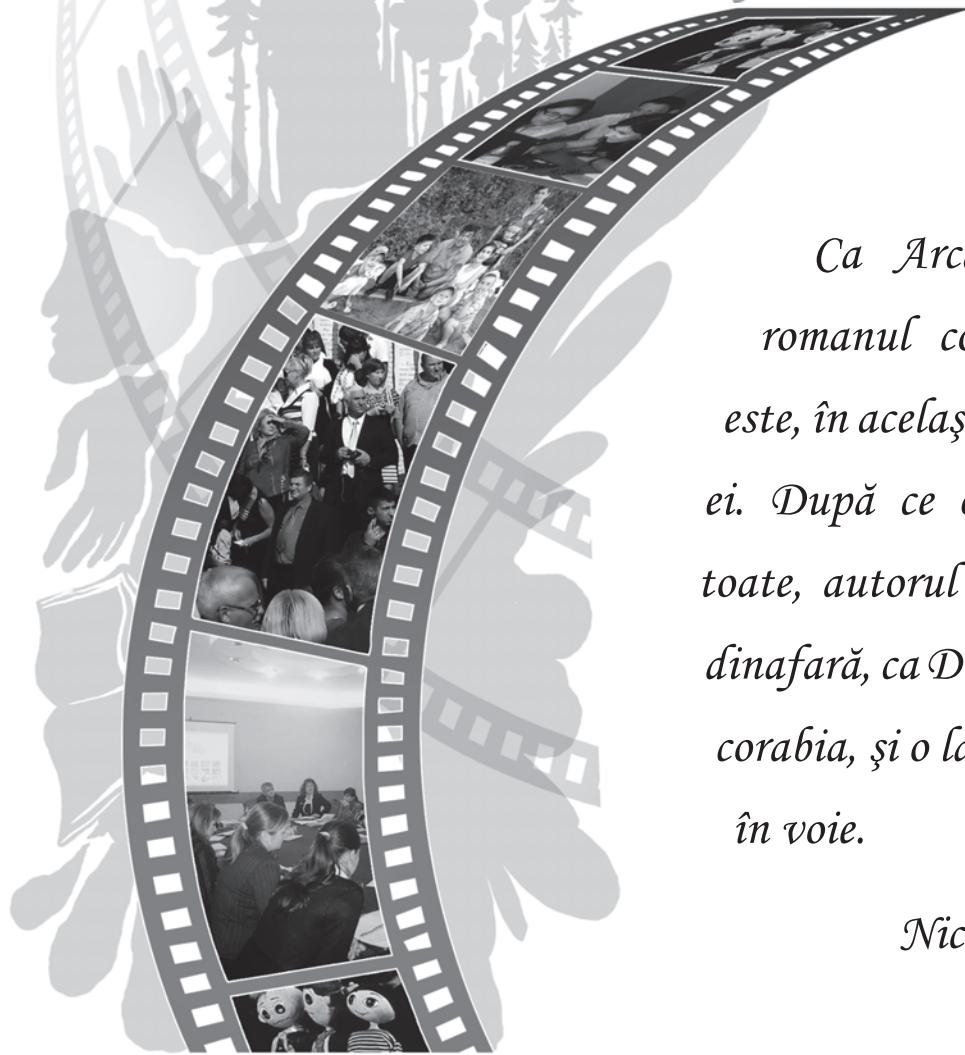
- De ce abordez acest subiect?
- Ce istorie aş putea relata sau inventa pentru a trata subiectul oferit/solicităt/ales?
- Ce poate fi neobișnuit în tratarea subiectului?
- Cine va participa la evenimentele pe care am să le descriu?
- Ce se va schimba odată cu transferarea locului (altă localitate, altă țară, altă planetă) sau a timpului (în trecut sau în viitor, în raport cu cel ales) desfășurării evenimentelor?
- Ce s-ar putea schimba în desfășurarea subiectului meu?
- Ce poate fi comic/ hazliu/ umoristic în legătură cu subiectul meu?
- Unde și cum este tratat/reprezentat subiectul în literatură/ muzică/ pictură/ film?
- Ce aş putea spune nou la acest subiect?
- Cum îmi voi intitula povestirea?

ARS DISCENDI

- Care va fi cronotopul?
- Care va fi mesajul lui?

GENUL EPIC SAU AVENTURA OMULUI ÎN UNIVERSUL CUNOAȘTERII

Ca Arcă a lui Noe, romanul conține lume și este, în același timp, simbolul ei. După ce o umple cu de toate, autorul închide ușa pe dinafară, ca Dumnezeul biblic corabia, și o lasă să plutească în voie.

Nicolae Manolescu

9

GENUL EPIC. REALITATE ȘI FICTIUNE ÎN CÎMPUL COMUNICĂRII

Motto:

**Eul epic „povestește” istoria, participă la ea, asumînd-o.
De fapt, narînd, eul se narează. Integrat în istorie, eul epic
o asimilează și o reflectă în desfășurare.**

Adrian MARINO

1. Amintește-ți și notează cîteva evenimente trăite...

- *în timpul unei vacanțe;*
- *în timpul unei călătorii;*
- *în cadrul familiei.*

1.1. Selectează unul dintre ele și povestește-l colegilor.

1.2. Cum crezi, care factori, dintre cei enumerați mai jos, îți înclesc relatarea sub formă de povestire:

- *natura evenimentelor povestite;*
- *intenția personală urmărită;*
- *modalitatea interesantă de a spune;*
- *ordinea structurării evenimentelor, faptelor narate;*
- *reacția publicului ascultător?*

2. Citește afirmația teoreticianului Adrian Marino din **mottoul** temei și alege verbele pe care le consideri definitorii pentru eul epic.

3. Consultă *Agenda cititorului* și numește persoane/ personaje cunoscute care reprezintă pentru tine un model de eul epic. Motivează-ți alegerea.

1. Explică faptul că:

- *în timpul relatării unor istorii solicitate de colegi, realizezi o comunicare narativ-evocatoare;*
- *scenariul epic al povestirii *Istorisirea Zahăriei Fîntînarul* de Mihail Sadoveanu este o narătivă evocatoare.*

2. Meditează asupra celor afirmate de Mircea Eliade:

Posibilitățile narătunii sunt infinite pentru că infinite sunt „personajele” și „evenimentele” atât în viață și în istorie, cât și în universurile paralele pe care le proiectează imaginația creațoare.

2.1. Ilustrează veridicitatea afirmației: *posibilitățile narătunii sunt infinite* prin exemple din *Istorisirea Zahăriei Fîntînarul* și romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu, printr-o poveste sau un basm cunoscut.

2.2. Propune argumente proprii în sprijinul afirmației date.

AB INITIO

Agenda cititorului

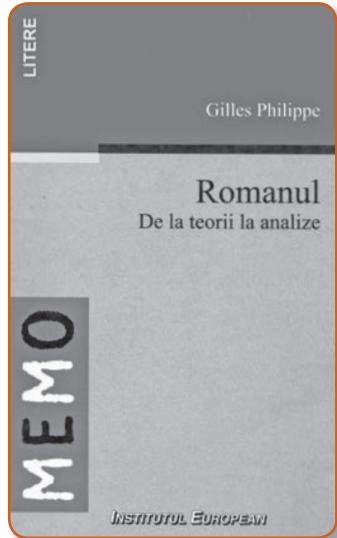
- **Epic** (gr. *epikos*, derivat din *epos*, adică *zicere, spunere*).
- **Eul epic:**
 - deține o informație bogată, interesantă;
 - cunoaște evenimente prin participare sau asumare;
 - se autoreflectă în timpul narătunii sale, care poate fi subiectivă sau obiectivă.
- **Genul epic** are mai multe forme; unele, pe parcursul timpului, evoluează, suportă modificări, iar altele dispar, rămânind în tezaurul literaturii universale.

S APERE AUDE

Agenda cititorului

GENUL EPIC, trăsături definitorii:

- are o viziune de am-ploare;
- presupune, de regulă, o acțiune, un sir de evenimente;
- este un gen obiectiv, în care elementele realității sunt ușor de recunoscut;
- utilizează, în fond, narătirea și descrierea, dar nu exclude nici un alt mod de expunere;
- prezența autorului alternează cu cea a personajelor.

1. Exemplifică ideea teoreticianului antic Aristotel că epicul are două trăsături caracteristice:

- este o povestire; • nu-i limitată în timp.

2. Vezi *Agenda cititorului* și actualizează cunoștințele dobîndite în gimnaziu, argumentând lista de trăsături definitorii ale genului epic, acceptate de știința literară contemporană, exemplificînd-o.

3. Numește trei specii literare preferate:

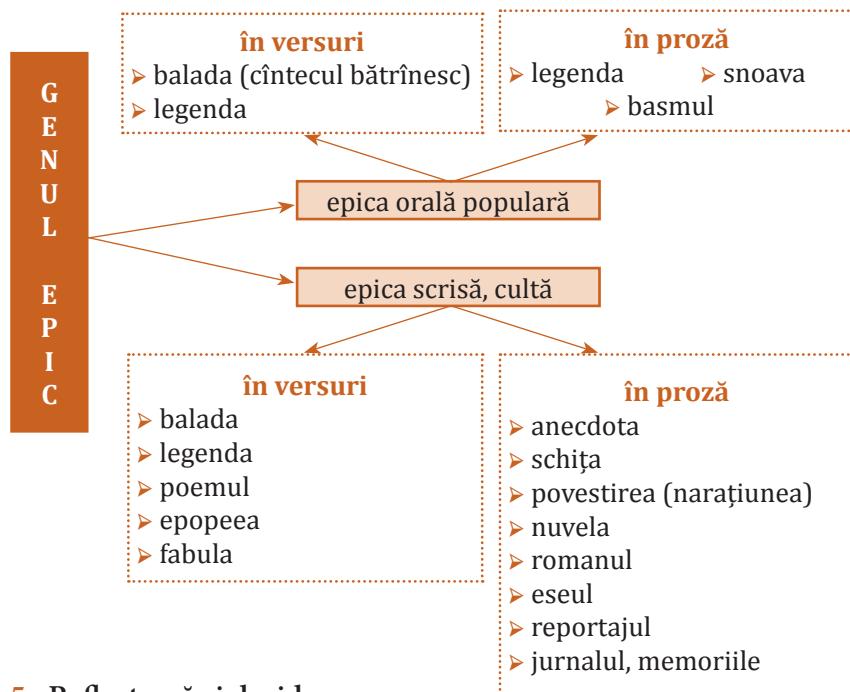
- pe care le citești și le înțelegi ușor;
- pe care le citești pentru a-ți răspunde la anumite întrebări, a-ți soluționa anumite probleme, a te afla în intimitatea lecturii.

3.1. Argumentează-ți răspunsul.

4. Examinează schema ce reprezintă speciile (formele) genului epic și definește-le succint.

4.1. Evaluatează ce nu cunoști și documentează suplimentar din dicționarul de termeni literari, consultă dexonline.ro.

4.2. Exemplifică speciile propuse în schemă:

5. Reflectează și decide:

- care dintre formele (speciile) genului epic sunt astăzi în vogă și care nu se mai scriu: povestirea, legenda, schița, mitul, romanul, epopeea, nuvela, reportajul? De ce?
- ce specii vor domina în secolul următor. Argumentează-ți răspunsul.

1. Motivează, într-un text argumentativ de o pagină, de ce numele unui anume prozator este pentru tine o autoritate creatoare incontestabilă.

10

ISTORISIREA ZAHĂRIEI FÎNTÎNARUL

de MIHAIL SADOVEANU.

Semnificația componentelor structurale

Motto:

Narațiunea este o modalitate „originară” de a crea și recrea o lume; un mod artistic de a comunica.

Constantin PARFENE

1. Citește *mottoul* și ilustrează ideea cu exemple din operele preferate.
2. Întocmește o listă de autori, opere și personaje, prin care să argumentezi că literatura română este o resursă inepuizabilă pentru arta de a povesti, oferind modele de scriitori povestași.

LECTURILE TALE

• autori de referință	• opere lecturate	• personaje memorabile

- Completează-ți achizițiile de lectură, citind textul *Istorisirea Zahăriei Fîntînarul* de Mihail Sadoveanu. Urmărește, pe parcursul lecturii, cine, unde, cînd și cum povestește.

ISTORISIREA ZAHĂRIEI FÎNTÎNARUL

Încă înainte de a-și fi sfîrșit orbul istorisirea, lița Salomia începuse a nu mai avea astîmpăr, rupîndu-și degetele și mușcîndu-și buzele. Apoi, cînd Ancuța i-a sărutat acelui pribeg mîna, punîndu-i dinainte alte fripturi și plăcintă, nu se putu opri să nu mormâiască felurite vorbe cătră noi, cei mai aproape de dînsa.

– Iacă, astfel trăiesc unii fără grijă, măcar că-s niște nevolnici. Umblă duși de mînă de alții, că ei singuri nu-s vrednici să calce doi pași; și pe unde ajung spun niște minciuni, de stă lumea și se uită la dînșii cu gura căscată.

– Care minciuni, mătușă Salomie? întreb eu. A spus niște întîmplări din viața lui ș-o istorisire cu Duca-Vodă, care nici nouă nu ne este necunoscută.

– Astă știi eu că-i adevărată, că nici noi nu sîntem de ieri, de-alaltaieri, ș-am auzit și știm destule; dar toate ale lui n-ăți auzit dumneavoastră cum le intorcea și le sucea, ca să se plece o lume cătră dînsul? Parcă ce-i bun un hîrb? Nu-i bun de nimica. Așa că eu una m-am umplut de năduf auzind și mai ales văzînd.

– Mătușă Salomie, tare te rog: nu te supăra. Dumneata nu cunoști cum îi lumea? Ai fost femeie frumoasă în zilele dumnitale șai purtat la gît mărgărintar, cum spunea moș Costandin. Apoi de ce-ți ieșeau bărbătii în preajmă,

AB INITIO

Mihail Sadoveanu
(1880–1961)

SCRIPTA MANENT

**Profira Ursachi,
mama scriitorului.
Portret de Nelly Știubei**

arătîndu-și dinții și măgulindu-te? Iar la alte femei nu se uitau, căci nu erau ca dumneata. Astfel și lumea astă de-aici, adunată la lucrarea care se vede, are placere să asculte istorisiri; și cine le spune mai frumos, acela are laudă mai mare. Bătrînul acela-i orb și ticălos, dar știe să spuie și să cînte, avînd dar de la Dumnezeu. Asemenea dacă te bucuri de-o floare că-i luminată și are mireasmă, nu te poți supăra pe cea care-i mohorîtă și fără miros, căci nu-i ea vinovată.

– Aceea-i bună de leac! Se ascuți la mine lița Salomie.

– Precum spui, e bună de leac, și ai dreptate, mătușă Salomie, dar aicea noi nu ne-am strîns pentru meșteșuguri doftoricești. Asemenea ca și orbul, au spus alții, înainte de-a veni dumneata, niște istorisiri de s-a făcut crîncenă carnea pe mine și n-am să le uit pînă la ceasul morții. Si mai ales aşteptăm acum să ne spuie comisul Ioniță una cum nu socot c-a fost să-a mai fi.

– Vorbești de răzășul cel uscat?

– De dînsul vorbesc, mătușă Salomie.

– Apoi pe-acela mi se pare că l-am mai văzut eu și l-am mai auzit și altă dată. Într-adevăr, pare un om cum nu sănt mulți. Tot așa, mă uit la toti, și pe unii îi cunosc, văzîndu-i altă dată tot aici la han: și mă-nduplec a crede c-or fi știind ș-or fi spunînd întîmplări. Însă ce crezare poate să aibă cel mai netrebnic dintre toți? Eu, care l-am adus și l-am scos în vederea tuturor, stau deoparte; și el e la mare cinste! ...Dar acum să zicem că nu-i vorba de mine, urmă lița Salomia, împungîndu-mă cu ochii. Dar iată, eu aicea, între dumneavoastră, mă uit la unul care s-a întîmplat să vadă niște mari pozne în viața lui. Să spuie acela, – să vedem unde rămîn orbii? Ori să ascultăm pe dumnealui comisul Ioniță, – așa ni s-a ședea mai bine să-a fi mai frumos!

– Mătușă Salomie, întreb eu, de care pozne vorbești dumneata și de care om?

– Uită-te și-l cunoaște. Stă între călugăr și cioban.

– Acela-i moș Zahăria Fîntînarul, mătușă Salomie. Nu l-am auzit scoțînd glas de cînd sănt aicea. Dumnitale nu-ți plac orbii, dar iubești pesemne mușii.

– Nu-i mut, nu te teme. Îl place tare băutura și n-are cînd vorbi. Numai să-ți spuie ce i s-a întîmplat, și-apoi să vezi!

– Ce i s-a întîmplat, mătușă Salomie?

– Ce i s-a întîmplat? se amestecă și răzășul, fără să știe despre ce-i vorba. Cui i s-a întîmplat?

– Uite, omului aceluia, cinstite comise Ioniță, răspund eu; lui Zahăria Fîntînarul. Îmi mărturisea mătușa Salomia despre o poznă care s-ar fi petrecut cîndva.

– Unde?

– Să spuie el, comise, grăi lița Salomia, cu glasul deodată îndulcit. Întreabă-l, să spuie întîmplarea din pădurea de peste apă. Bădică Zahărie! strigă ea ascuțit.

Fîntînarul întoarse capu-i buhos și barba-i încilicită.

– Hău! răcni el, ca din fundul fintînii.

– Bădică Zahărie, cinstiții oaspeți de-aici poftesc să-audă ce ți s-a întîmplat dumnitale, cînd erai flăcău, în pădurea de peste apă.

– Aha! La Păstrăveni.

– Acolo, bădiță Zahărie, într-o poiană pe care-o știi dumneata.

– Într-o poiană care-a fost și nu mai este, căci acea pădure s-a tăiat. Îi zicea poiana lui Vlădica Sas.

– Auziți? vorbi lița Salomia zîmbind. Apoi se apără de ulcica pe care i-o întindea răzășul. Îți foarte multămesc, cinstite comise, dar eu, fiind bolnavă de vătămătură, nu pot suferi în gură nici o picătură de vin. Nu beau decât rachiu. Pot gusta ș-o plăcintă dintre acelea, – care-i mai molcuță, cinstite comise, căci nu mai am dinți ca de demult – și ca în vremea tinereții nu mai pot mușca.

– Bună plăcintă, n-am ce zice: așa le fac și eu. Acuma parcă tot aş îndrăzni să iau măcar în vîrful buzelor o leacă de vin, mai ales că nu-i de cel vechi. Spune, bădică Zahărie, întîmplarea de la poiana lui Vlădica Sas.

– Care întîmplare? întrebă iar, alene, Fîntînarul.

– Întîmplarea aceea cînd te-a chemat boierul de la Păstrăveni la curte și ți-a poruncit să-i cauți apă în acea poiană.

– Așa-i, încuviință Zahăria. Mă chiamă și-mi poruncește: „Să-mi găsești apă și să-mi săpi o fintină în poiana lui Vlădica Sas. Acolo are să facă popas, în toamna astă, mare vînătoare domnească, – și trebuie apă.”

Zahăria Fîntînarul se opri.

– Ei? îl îndemnă comisul.

– Atîta-i.

– Cum atîta? scutură din cap lița Salomia...

Vină-ți, bădică, în simțire și spune toate: cum ai mers cu dînsul la fața locului și ai bătut cu piciorul în pămînt ici, ai bătut cu piciorul în pămînt dincolo, – și ai ascultat semnele pe care le știi. Pe urmă ai scos din chimir cumpăna, care niciodată nu dă greș, și ai aşezat-o pe fața pămîntului și te-ai uitat la dînsa...

– Mă uitam, vorbi Zahăria, dar boierul acela, cu conu Dimachi Mîrza, măcar că se uita și el, nu înțelegea nimica. Iată, cu această cumpăna am găsit eu apă în poiana lui Vlădica Sas.

Moș Zahăria trase din laturea stîngă a chimirului două betișoare rotunde și îngemăname de lemn vechi și lustruit, încercă să descurce din jurul lor niște fire nevăzute și sticli în bătaia focului un buburuz de argint.

– Cumpăna asta, lămuri el, e din lemn de corn.

He-hei! Cine știe cine a făcut-o și cînd a făcut-o. A rămas de la bătrînii cei vechi, care au fost tot fintinari și au aflat cu dînsa fintinile și izvoarele, cum am aflat și eu atuncea în poiană, de față fiind cuconu Dimachi Mîrza. Asta-i.

– Ei, – și pe urmă?

– Spune, omule, îl sili iar lița Salomia, cîrnind spre el nasul și strîmbînd sprîncenele. Spune cum ai făcut poc! cu talpa opincii: Aici, cucoane, dăm de apă.

– În acest loc?

– În acest loc, cucoane Dimachi. Dă-mi robi cu hîrlețe și cazmale; poruncește la douăzeci de cărăuși și aducă piatră și să mi-o clădească alături; dă-mi ajutoare de care am nevoie și țidulă la rateș pentru băutură; și pe urmă, în scurtă vreme, te poftesc aici c-un pahar de cleștar, să-ți dau să bei din el lacrima pămîntului.

– Așa-i, încuviință Zahăria.

– Ei, și după aceea boierul zice: Așa să fie și să-mi zidești fintină! Și se duce cu Fîntînarul la curte și strigă la grămătic să-i aducă o pană de gîscă. După ce-i aduce pana de gîscă, cere cerneală și-o măsuță, și-o bucată de hîrtie. Ș-a scris acea țidulă pe care o ceruse Zahăria. Pe urmă, a chemat pe slujbași și le-a poruncit la fiecare ce are de făcut, ce robi să deie la săpat, ce oameni cu harabele să rînduiască la piatră, ce ajutoare să-i pregătească Fîntînarului la zidărie, – și, închinîndu-se toți, s-au dat cu dosul îndărât și s-au dus să împlinească poruncile.

– Așa-i, încuviință iar Zahăria. A zvîcnit cătră ei: Țîst! – așa avea el obicei să facă, – și s-a uitat încruntat. Și ei s-au dus cu mare frică.

– S-au dus, urmă lița Salomia, și-au adus de toate la locul hotărît și la vreme. Țiganii au început să sape cu hîrletele și să bată cu cazmalele; cărăușii aduceau și clădeau piatra pe pajîște și bădița Zahăria sta pe-o coastă, într-un pătul de frunzar, și se uita la dînșii și tot gusta dintr-un ulcior.

– Rachiu de drojdie de la Cotnari, întregi fintinari.

– Așa este. Ș-a stat el așa în colibă și-n pătul pînă ce-au dat afară robii, cu hîrletele, pămînt negru, pe urmă au dat afară lutul, și pe urmă au ajuns la năsip și la prund. Și cînd au ajuns la humă, bădița Zahăria s-a sculat în picioare și-a venit la marginea gropii. Zice: Măi țiganilor, dacă vi-i sete, mai răbdați o țîră, căci în curînd dați de apă.

– Așa a fost cum a spus el și cum arătase cumpană.

– Au dat, oameni buni, de apă și-au mai săpat iarăși, ridicînd afară mocirla cu ciuberele pe script. Și au săpat de-și lepădau robii sudoarea cu palma de pe frunte. Și întrebau: Mult mai avem, meștere Zahărie? căci de-acu răzbim pe celâlalt tărîm. Săpați, măi, zice Fîntînarul, pînă ce v-oi spune eu: gata!

– Ș-așa – într-o zi se scoală iar și poruncește: Gata! De-acu așezăm prag. Curățim frumos, punem sprijinitorii bune și începem a zidi.

– Așa au făcut. Și s-a coborît el cu zidarii în fintină și au zidit. Iar cînd s-a scuturat frunza în poiană, a venit boierul cu pahar de cleștar și-a gustat apă, după hotărîrea lui Zahăria.

– Așa-il încuviință Zahăria. Cuconu Dimachi a făcut: Țîst! bună apă, bre Zahărie! – Într-adevăr era bună apă. Decît eu vinul îl beau mai cu plăcere, căci mi-i mai cu priință.

– Ei, și pe urmă? întrebă comisul.

– Pe urmă gata. Atîta-i. Am făcut fintină și pace bună!

– Stăi, bădică Zahărie, că nu-i așa, urmă rîzînd lița Salomia, căci eu am spus acestor oameni ce-ai văzut și ce știi dumneata, și te-am laudat. Așa că după aceea, sfîrșindu-se treaba fintinii, a venit și de la Domnie un călăreț, vestind vînătoarea lui Vodă. Și venind vestitorul, cuconul Dimachi a chemat iar pe

toți la porunca să și le-a hotărît să grijească locul în poiană și să dureze colibe pentru popasul vînătoresc. Cînd a descălica Vodă, Zahăria să-i înfățișeze apă rece în ulcior, și din ulcior să i-o toarne în pahar, – ș-alătorea să steie un țigan cu chiseaua cu dulceți și cu linguriță de argint pe tablă.

– Toate fiind astfel rînduite, a venit Vodă la Păstrăveni cu mare alai.

– Vodă Calimah... observă Fîntînarul. Avea o barbă ia aşa de mare... Și-ntruna și-o pieptăna cu degetele.

– Și venind Vodă cu mare alai, i-a ieșit cuconu Dimachi Mîrza înainte cu cucoana dumnisale și cu fata, căci avea o fată subțîrică și frumoasă. S-au închinat și au sărutat mîna lui Vodă. Iar fata suspina și plîngea.

– Ce este? a întrebat Măria Sa Calimah-Vodă. De ce suspină această copilă?

– De mare sfială, Măria Ta, a răspuns boierul.

Și s-a încruntat urât la copilă, zbîrlindu-și sprîncenele. Iar fata aceea...

– Aglăița... întregi Zahăria.

– Iar fata aceea Aglăița n-avea altă ceva, decît o dragoste a tinerețelor ei pentr-un fecior de mazil din Războieni. Fiind Ilieș Ursachi mazil, boierul se răstise la el și-i strigase: Țișt! să lipsești din ochii mei, mișele, căci ai sucit capul fetei!

– Iar acuma fata, nemaiavînd nici o nădejde pentru dragostea ei, plîngea. Boierul a apucat-o de umăr, și-a încleștat-o de braț și-a repezit-o-ndărăpt într-o cămară, ca să nu strice petrecerea, nici să oblicească Vodă de asemenea rușine.

– Întorcîndu-se spre cinstita barbă a Măriei Sale, se arătă cu obraz deschis și vesel. Și pe loc, chemînd pădurarii, i-a pus să numere de față cu Vodă ce căpri-ore și mistreți au în desimile și rîpile de dînsii știute.

– După ce-a fost petrecere a tot norodul, Domnia s-a culcat devreme, ca să se scoale de dimineață. Și într-adevăr, Vodă a fost cel dintâi pe cal – și cuconu Dimachi, alătorea de el, rînduia pușca și hăitași. Au pornit la pădure; au întins volocul de oameni și-au bătut rîpe și sihle, chiind și sunînd din cornuri.

– Iar în vremea aceasta, Zahăria se grăbise cătră fintîna lui.

– Așa este! încuvîință Fîntînarul.

– Și-nainte de a ajunge la fintîna, iată vede în cărare pe copila lui cuconu Dimachi. Plîngea cu palmele la tîmpale și umbla bezmetică printre copaci.

– Sărut mîna, duducă Aglăiță, zice Zahăria. Dar de ce suspini și plîngi mata aşa, ca după mort?

– Vai, Zahărie, strigă ea oprindu-se. Cum n-oi plînge, Zahărie, dacă eu m-am juruit morții? M-am pus în genunchi la icoana Maicii Domnului și-am rugat-o să facă o minune să se moaie inimile de piatră. Văzînd că la Vodă nu pot cădea și nu pot spune nimic, de toți simțindu-mă părăsită, chiar și de maica mea, – am hotărît în cugetul meu și-n inima mea că altfel nu pot face decît să-mi răpun viața. Eu, Zahărie, fără Ilieș Ursachi nu pot trăi. Așa că mă duc să mă dau în fintînă. Cînd a veni Măria Sa să beie apă, n-ai să-i poți da și-ai să-i spui: Luminate Doamne, iaca aşa și-așa. Fata boierului s-a zvîrlit în fintînă.

– Și-ai să săvîrșești mata, duducă Aglăiță, o faptă ca aceasta?

– Am să săvîrșesc, Zahărie, zice fata. Întăi și-ntăi eu am trimes răspuns, prin țiganca mea, lui Ilieș să vie aici, ca să petrecem acest din urmă ceas ca niște ibovnici fără grijă. Pe urmă eu mă dau în fintînă.

– Dar el n-are să te lese, duducă Aglăiță. Îl știu flăcău vrednic. Mai bine te fură și te duce cu el.

– Atuncea nu mă mai dau în fintînă, Zahărie... a răspuns fata rîzînd.

– Să nu te dai, duducașă! Mai bine să ai credință în mine. Și după ce te-i întîlni cu dragostea Domniei Tale, veniți la mine la fintînă, să vă închid eu în coliba de frunzar care este rînduită Domniei. Cînd se face popas la amiază, toată vînătoarea domnească vine în poiana lui Vlădica Sas. Eu înfățișez lui Vodă ulciorul și paharul. Țiganul îi dă pe tablă chiseaua de dulceți și lingura. După ce Vodă face: ha-ha! și zice: bună apă! aferim! – eu mă dau la o parte și el intră în colibă. Acolo vă găsește pe dumneavoastră îngenunchiați, cu capele plecate, plîngînd și cerînd iertăciune... Atuncea Măria Sa vă ia de mînă și vă saltă-n sus, apoi vă pune mîinile sale pe capete și strigă să vie boierul să-și primească în brațe copiii. Eu socot, duduiașă, c-așa-i bine, și altfel nu poate să fie decît cum socot eu că poate să se întîmple. Mai ales că, pe doi ibovnici, trebuie să-i ierte lumea. N-are ce le face!

Zahăria începu a rîde în barba-i zbîrlită, părînd mai uimit decît toți de o întîmplare ca aceea. Contenindu-și risul, și lungi gîțul și-și înălță capul, cu ochii holbați, ca să afle ce-a mai fost. El știa, dar

altfel era povestea, spusă de gură străină.

– Hm! mormăi el, mi se pare că chiar nici n-au avut ce le face.

– N-au avut ce le face, urmă lița Salomia și mai îndrăzni să apuce, cu cleștele a două degete, încă o plăcintă cu poalele-n brîu. Cît au stat acei tineri în sihlă, au ațintit urechea ca și dihăniile, la chiotele gonașilor și la îndemnul surlelor. Apoi s-au tras cătră fintină și Zahăria i-a dosit în colibă. Dar, în astă vreme, Vodă cunoscuse de la un boier credincios al lui de ce lăcrămase copila sărutîndu-i mâna, căci asemenea lucruri îndată se află. Deci, după ce-a luat dulceți de cireșe amare și-a băut paharul de apă – a făcut: ha-ha! și și-a pieptănat barba cu degetele. Zîmbind, s-a întors cătră curteni și cătră norodul care era în poiană, căutînd parcă ceva.

– Mă rog, zice, unde-i credinciosul meu Dîmachi Mîrza?

– Aici-s, Măria Ta.

– Aș vrea să știu de ce ești mîhnit dumneata, boierule, și nu-ți afli astămpăr. Mare placere aș avea, credinciosule al meu, ca să văd aici, la masa noastră de vînătoare, în poiană, pe copila Domniei Tale... cum o cheamă?

– Aglăița, Măria Ta.

– ...Pe copila Domniei Tale Aglăița, dregînd vin vechi Domnului său, în cupă de argint.

Boierul foarte s-a spăimîntat, căci îi sosise și lui veste de la cucoana Domniei Sale că fiica lor a fugit din casa părinților, ca să-și facă o samă.

– Măria Ta, a îndrăznit el, nu mai este vreme. Masa-i gata; vînătoarea așteaptă...

– Aș dori să știu unde-i copila Domniei Tale în acest ceas... a zîmbit Vodă.

Atuncea Zahăria Fîntînarul, fiind cu mare curaj ca la o vînătoare ca aceea, a scos din chimir cum-păna pe care ați văzut-o, și potrivind-o între degete, a ținut-o neclintită. Iar buburuzul, ca o lumină, s-a clătit. Nimene nu întelegea ce este. Nici boierul nu știa ce răspuns să deie Domnului său.

– Aista-i Zahăria, Fîntînarul Domniei Tale? a întrebăt Vodă, țuguindu-și buzele și privind din înăltîme.

– Da, Măria Ta.

– Ei, și ce poftește?

– Nu știu, Măria Ta.

Vodă s-a posomorît cătră Zahăria:

– Ce ți-i voia, măi?

Zahăria n-a îndrăznit și răspunde nimică. Ci urmînd semnul cumpenei sale, a deschis ușa colibei Domnului. Și Vodă a văzut pe tineri îngenunchiați și cu capetele plecate.

Nimenea n-a întăles cum s-a făcut asta și s-a mirat mai ales Vodă de întălepciunea cumpenei. Apoi pe urmă Măria Sa și cu Doamna au fost nînași, în tîrg la Ieși, acelor tineri. Împăcîndu-se toți, s-au veselit și, din alai de vînătoare, au dat-o pe nuntă. Și purcegînd la scaunul Domniei, au jucat întâi o toană aici, la hanu Ancuței.

– Hm! făcu Zahăria clătinînd din cap și încihind gura; aşa este!

– V-am spus eu, sfîrși baba, că acest fintinăr a văzut și știe lucruri mai presus decît alții.

– Într-adevăr, Zahăria a spus o istorie frumoasă, încuvînță Domnia Sa comisul Ioniță de la Drăgănești. Deși alții știu și mai frumoase și mai minunate, – n-am ce zice. Aicea are el dreptate.

Zîmbea încremenit, privindu-ne ca prin sită și legânîndu-se ușor. Era un ceas tîrziu, și cloșca cu pui trecuse de crucea nopții. Focul se stingea. Cei mai mulți dintre oamenii de față încchinau cătră pămînt oalele de lut și, de trudă și somn, le asfîntneau ochii.

Din dosul hanului veni deodată nechezatul iepeii celei slabe a răzășului. Așa fel a țipat – spăriat și ascuțit – încît am răsărit din locul meu, de groază.

Lița Salomia, rînjind, șopti încet:

– Să știți că acesta nu-i ceas curat. Eu cunosc semnele nopții și mai ales pe ale lui. Și calul l-a adulmecat, dînd strigăt.

Îl simtise și hanul, – căci se înfioră lung. O ușă în fundurile lui se izbi. Se făcu tăceri la vatră și, cu toții privindu-ne, nu ne-am mai văzut obrazurile.

Lița Salomia stupi în spuză de trei ori: ptiu! ptiu! ptiu! Și-și făcu cruce. În sfîrșit abia atunci s-a părut că ne luminăm. Și demonul trecu în pustietățile apelor și codrilor, căci nu l-am mai simțit. Am rămas însă după aceea lovită ca de o grea muncă și abia ne puteam mișca, umblînd după cotloane ferite și locuri de odihnă. Unii dormeau chiar unde se aflau, frînti și răsuciti. Și comisul Ioniță însuși, după ce a cuprins de după grumaz pe căpitanul Neculai sărutîndu-l, a uitat cu desăvîrsire că trebuie să ne spuie o istorie cum n-am mai auzit.

SAPERE AUDE

INVENTAR LEXEMATIC

cătră,	să beie,
dintăi,	să săpi,
dumnitale,	stăi,
cuconu,	trimes,
aicea,	năsîp,
atuncea,	descălica,
nimică,	spăriat,
doftoricești,	Neculai.

- Identifică substantivele proprii din prima secvență a textului (până la *Auziți? vorbi lița Salomia...*). Explică ortografia lor, formând regula adecvată.
- Scrie variantele actuale pentru formele atestate în text și expuse în *Inventar lexematic*.
 - Motivează utilizarea acestor forme în textul propus.
 - Explică sensurile cuvintelor-istorisme: *răzăș, comis, duduță*.
 - Pentru care dintre ele cunoști un sens actual, ușual?
 - Care dintre aceste cuvinte devine substantiv propriu (nume de familie, nume de localitate)?
- Examinează textul și precizează:

A

- De ce lița Salomia „începușe a nu avea astămpăr”?
- Ce a provocat supărarea acestui personaj?
- Ce intenție urmărea mătușa Salomia?
- Cine este Zahăria Fântînarul?

B

- Care sunt evenimentele:
 - relatate de martorul ocular Zahăria Fântînarul?
 - repovestite de lița Salomia?

C

- Cine ascultă istorisările?
- Care a fost efectul celor povestite asupra:
 - hanului?
 - ascultătorilor?
 - povestașului/ naratorului?

5. Analizează actele comunicative din text, relevînd:

- cine este emițătorul;
- cine este receptorul;
- relațiile între emițător și receptor;
- tipul registrului de comunicare: familiar, de superioritate, de supunere, de la egal la egal;
- rolul formulelor de adresare folosite.

6. Alcătuiește o listă de verbe ale zicerii (10–15) din text. Aranjează-le în tabelul propus, completînd rubricile cu semnele + sau -.

Verbul	Comunicarea cu voce tare	Comunicarea cu voce slabă	Comunicarea clară	Comunicarea neclară
A porunci	+	-	+	-
A mormăi	-	+	-	+

6.1. Formulează două concluzii cu referire la datele obținute în tabel.

LABOR OMNIA VINCIT

- Exprimă-ți opinia: Mihail Sadoveanu este, în cazul acestei povestiri, autor și narator? Argumentează răspunsul.
- Stabilește, în baza textului, cine este naratorul autentic al întîmplărilor: *Ancuța, Pribeagul, comisul Ioniță, mătușa Salomia, moș Costandin, lumea, Zahăria Fântînarul*.
- Consultă *Agenda cititorului* și determină tipul naratorilor prezentați în povestirea *Istorisirea Zahăriei Fântînarul*.

4. Discutați în echipe și explicați semnificațiile circumstanțelor narării din textul propus, utilizînd adecvat noțiunile între care se stabilește următoarea relație schematică:

5. Stabilește, în calitate de cititor, care sunt elementele reale și cele imaginate din textul dat.

6. Precizează care este personajul-narator ce relatează istoria evenimentelor (numită și diegeză) și care este creatorul discursului narrativ (numit și subiect). Argumentează-ți răspunsul, apelînd la informația din *Agenda cititorului*.

7. Scrie rubricile de mai jos în caiet și completează-le cu informații adecvate din textul pe care îl cercetezi acum.

- I. spațiul evenimentelor
II. spațiul narațiunii

- III. timpul evenimentelor
IV. timpul narațiunii

8. Concluzionează, de ce perspectivă spațio-temporală țin:

- spațiul și timpul real al evenimentelor din textul studiat;
- spațiul și timpul narațiunii incluse în text.

8.1. Ce efect produce acest procedeu asupra:

- ascultătorilor din text; ► ascultătorilor-cititori?

9. Evaluatează-ți competențele de cititor avizat, precizînd cine este personajul care dă unitate întregii povestiri. Argumentează.

10. Comentează, exemplificînd cu secvențe din text, intenția:

a) **naratorului-martor al evenimentelor – ZAHĂRIA:**

- invocă și confirmă evenimentele nodale ale întîmplării;
- rămîne în lumea reală a evenimentelor;
- estompează imaginația;
- este inventiv în acțiuni reale;
- confirmă autenticitatea, veridicitatea celor povestite;
- devine un ascultător captivat.

b) **naratorului-re-creator al povestirii – SALOMIA:**

- construiește scenariul întregului spectacol al narațiunii;
- scoate în prim-plan personajul-martor;
- provoacă dialogul viu, care incită la ascultare;
- orienteză opinia ascultătorului și a cititorului;
- creează planul de ficțiune al textului prin amplificarea istoriei cu detalii miraculoase.

Agenda cititorului

• **Narator:** cel care povesteste, narează, în funcție de atitudinea pe care o are față de cele povestite.

• **Tipuri de naratori:**

- *narrator-autor*
- *narrator-personaj*
- *narrator-martor*
- *narrator omniscient* (cunoscător a tot și a toate, inițiat)
- *narrator uniscient* (cunoscător a unei singure situații, neinițiat).

• **Istoria** (fabula, diegeza, povestirea) exprimă conținutul narrativ al operei literare, toate evenimentele reale sau fictive.

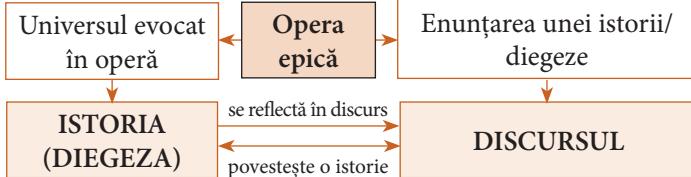
• **Discursul** (subiectul) reprezintă ordinea în care evenimentele sunt comunicate cititorului, ascultătorului. Este modul în care cititorul ia cunoștință de cele povestite.

• **Timp al discursului** este timpul narațiunii.

• **Timp al fabulei** este considerat timpul real al evenimentelor.

Agenda cititorului

- **Narațiunea** este o formă de spunere foarte apropiată de vorbirea curentă, comună.
- Înfăptuirea unei nărițiuni solicită, presupune acțiunea unor instanțe narrative:
 - **autorul abstract**, impersonal, care declanșează povestirea/ realizează pînza narrativă;
 - **naratorul**, rol pe care și-l poate asuma autorul abstract sau pe care îl încredințează unui personaj-narator sau mai multor personaje-naratori;
 - **nărătarul**, ascultătorul, cititorul, destinatarul, acela spre care este orientată povestirea, considerat a fi un cititor virtual, fictiv.

11. Identificați, în text, sugestia semnelor-simbol dominante, prin care personajul Salomia își face discursul mai convingător. Comentați-l, pe echipe:
 - Echipa I – **FÎNTÎNA** ca revitalizare a existenței.
 - Echipa II – **VÎNĂTOAREA** ca inițiere și realizare.
 - Echipa III – **DRAGOSTEA** ca depășire a obstacolelor și condiție a fericirii.
 - Echipa IV – **HANUL** ca spațiu al belșugului, al miraculosului, al libertății în comunicare – spațiu arhetipal al țării.
 12. Determină modul în care își construiește discursul mătușa Salomia în calitatea ei de narator. Explică:
 - rolul întrebărilor pe care le formulează pentru Zahăria;
 - modul și circumstanțele în care pune aceste întrebări;
 - maniera în care se implică în povestire.
 13. Selectează din text și explică expresiile care certifică o adevărată ceremonie a spunerii, a ascultării întîmplărilor.
 14. Argumentează ce model narativ te motivează mai puternic în calitatea ta de cititor al operei date: cel al mătușii Salomia sau cel al lui Zahăria Fîntînarul.
 15. Documentează-te din *Agenda cititorului* și demonstrează că *Istorisirea Zahăriei Fîntînarul* este o nărițiune, enumerând structurile narrative prezente în text.
 16. Examinează schema. Raportează la textul lui Mihail Sadoveanu și comentează semnificația fiecărui element în construirea mesajului comunicat de această operă literară.
-

```

graph TD
    A[Universul evocat  
în opera] --> B[Opera  
epică]
    B --> C[Enunțarea unei istorii/  
diezeze]
    C --> D[ISTORIA  
(DIEGEZA)]
    D <--> E[DISCURSUL]
    E --> D
    D --> E
    style A fill:#f0e68c
    style B fill:#f0e68c
    style C fill:#f0e68c
    style D fill:#f0e68c
    style E fill:#f0e68c
  
```
17. Argumentează, cu exemple din textul studiat și din alte texte citite, afirmația criticului Ion Vlad: ***Lumea lui Sadoveanu se contemplă prin nărițiune și desfătarea rostirii.***
 1. Elaborează un plan al discursului narativ pentru o povestire ce urmează să o scrii. Ține cont de:
 - precizarea unui titlu;
 - cadrul incipitului;
 - succesiunea unor evenimente;
 - personajele încadrate în aceste evenimente;
 - construirea unui final.
 - 1.1. Redactează nărițiunea ta după planul construit.

11 ISPIRESCU ȘI CREANGĂ: DOI POVESTITORI ÎN OGLINZILE BASMULUI

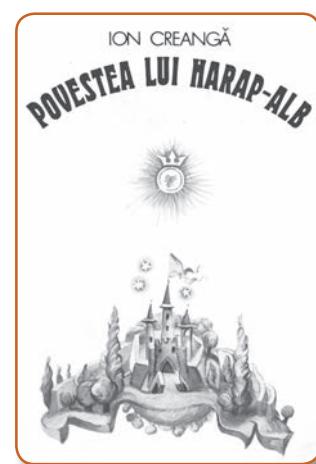
Motto:

Epicul prozaistic se realizează, mai cu seamă,
în capodoperele basmului. Numai basmul este specia
cu finalitate intrinsecă.

Dumitru MICU

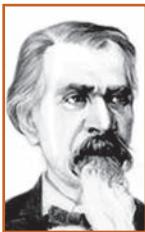
- Alcătuiește o listă de povești și basme pe care le-ai ascultat sau le-ai citit în copilărie. Ai reveni la ele pentru o nouă lectură? Motivează-ți răspunsul.
- Actualizează conținutul unor texte populare în proză cu intenția de a găsi în multiplele lor semnificații:
 - idealul tău de viață;
 - răspunsuri la întrebările care te frămîntă;
 - modalități de a te afirma ca un Tânăr de succes;
 - un cadru propice pentru reflectare.
- Exprimă-ți opinia: care dintre următoarele specii literare – *balada*, *legenda*, *povestirea* sau *basmul* – îți-ar oferi mai multe posibilități, mai multă informație pentru realizarea scopului urmărit?
- Citește *mottoul* și exemplifică una dintre ideile afirmate.
- Meditează și asupra poveștilor și basmelor culte, care, de asemenea, îți pot oferi diverse modele existențiale.

AB INITIO

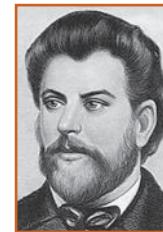
S APERE AUDE

Petre ISPIRESCU, consacrat culegător și editor de povești și basme populare

- Greuceanu
- Aleodor-Împărat
- Prislea cel voinic și merele de aur
- Făt-Frumos cel rătăcit
- Copilul cel istet
- Gheorghe cel viteaz
- Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte

Ion CREANGĂ, talentat creator de povești și basme originale

- Fata babei și fata moșneagului
- Capra cu trei iezi
- Povestea lui Stan Pățitul
- Dănilă Prepeleac
- Ivan Turbincă
- Punguța cu doi bani
- Povestea lui Harap-Alb

- Formulează trei concluzii cu referire la sugestia titlurilor de opere pe care le-ai citit anterior.

- Alege o variantă de răspuns și precizează ce îți sugerează titlurile respective:

- anumite calități umane;
- caracterul simbolic al eroilor din basm;
- circumstanțe ce vizează devenirea umană.

SCRIPTA MANENT

- Efectuează o lectură, în paralel, a fragmentelor din cele două basme, capodopere ale literaturii române, și vei descoperi o evoluție a destinului uman, din două perspective.

Basmul popular

Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte

de Petre Ispirescu

A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti, de cînd făcea plopșorul pere și răchita micșunele, de cînd se băteau urșii în coade, de cînd se luau de gît lupii cu mieii de se sărutau, înfrântându-se; de cînd se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești;

*De cînd se scria¹ musca pe părete,
Mai mincinos cine nu crede.*

A fost odată un împărat mare și o împărăteasă, amîndoi tineri și frumoși, și, voind să aibă copii, a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta; a îmblat pe la vraci și filozofi, ca să caute la stele și să le ghicească dacă or să facă copii; dar în zadar. În sfîrșit, auzind împăratul că este la un sat, aproape, un unchiaș dibaci, a trimis să-l cheme; dar el răspunse trimișilor că: cine are trebuință, să vie la dînsul. S-au sculat deci împăratul și împărăteasa și, luînd cu dînsii vreo cîțiva boieri mari, ostași și slujitori, s-au dus la unchiaș acasă. Unchiașul, cum i-a văzut de departe, a ieșit să-i întîmpine și totodată le-a zis:

– Bine ati venit sănătoși: dar ce îmbli, împărate, să află? Dorința ce ai o să-ți aducă întristare.

– Eu nu am venit să te întreb asta, zise împăratul, ci, dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii, să-mi dai.

– Am, răspunse unchiașul; dar numai un copil o să faceti. El o să fie Făt-Frumos și drăgăstos, și parte n-o să aveți de el.

Luînd împăratul și împărăteasa leacurile, s-au întors veseli la palat și peste cîteva zile împărăteasa s-a simțit însărcinată. Toată împărăția și toată curtea și toți slujitorii s-au veselit de această întîmplare.

Mai-nainte însă de a veni ceasul nașterii, copilul se puse pe un plîns, de n-a putut nici un vraci să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici aşa n-a fost cu puțină să-l facă să tacă.

– Taci, dragul tatei, zicea împăratul, că ți-oi da

Basmul cult

Povestea lui Harap-Alb

de Ion Creangă

Amu cică era odată într-o țară un craiu, care avea trei feciori. Si craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai depărtată. Si împăratul, fratele craiului, se numea Verde-împărat; si împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete. Mulți ani trecuse la mijloc de cînd acești frați nu mai avuse prilej a se întîlni amundoi. Iară verii, adică feciorii craiului și fetele împăratului, nu se văzuse niciodată de cînd erau ei. Si aşa veni împrejurarea de nici împăratul Verde nu cunoștea nepoții săi, nici craiul nepoatele sale: pentru că țara în care împărățea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pămîntului, și crăia istulalt la altă margine. Si apoi, pe vremile acele, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave, drumurile pe ape și pe uscat erau puțin cunoscute și foarte încurcate și de aceea nu se putea călători aşa de ușor și fără primejdii ca în ziua de astăzi. Si cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii, adeseori dus rămînea pînă la moarte.

– Iaca ce-mi scrie frate-meu și moșul vostru. Care dintre voi se simte destoinic și împărați peste o țară aşa de mare și bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.

Atunci feciorul cel mai mare ia îndrăzneală și zice:

– Tată, eu cred că mie mi se cuvine această cinste, pentru că sănt cel mai mare dintre frați; de aceea te rog să-mi dai bani de cheltuială, străie de primineală, arme și cal de călărie, ca să și pornesc, fără zăbavă.

– Bine, dragul tatei, dacă te bîzuiești că-i putea răzbate pînă acolo și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie, care-i vrea tu, ia-ți bani cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu.

împărația cutare sau cutare; taci, fiule, că ți-oi da de soție pe cutare sau cutare fată de împărat, și alte multe d-alde astea; în sfîrșit, dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zise: taci, fătul meu, că ți-oi da *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*.

Atunci, copilul tăcu și se născu; iar slujitorii deteră în tîmpine² și în surle³ și în toată împărația se ținu veselie mare o săptămînă întreagă.

De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăznet. Îl deteră pe la școli și filozofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învăța într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încît împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărația se fălea că o să aibă un împărat înțelept și procopisit⁴ ca Solomon împărat. De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gînduri. Iar cînd fuse într-o zi, tocmai cînd copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărației și se chefuiau, se sculă Făt-Frumos și zise:

– Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.

Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și-i-a zis:

– Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Si dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

– Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sănăvoi să cutreier toată lumea pînă voi găsi făgăduința pentru care m-am născut.

Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărația; fiindcă, ziceau boierii:

– Tatăl tău de aci înainte e bătrîn, și o să te ridicăm pe tine în scaun, și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărațeasă de sub soare de soție.

Dar n-a fost cu putință să-l întoarcă din hotărîrea sa, rămiind statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărațești unde erau cei mai frumoși armăsari din toată împărația, ca să-și aleagă unul; dar, cum punea mîna și apuca pe cîte unul de coadă, îl trîntea, și astfel toți caii căzură. În sfîrșit, tocmai cînd era să

Atunci fecișorul craiului își ia cele trebuitoare, sărută mîna tătine-său, primind carte de la dînsul către împăratul, zice râmas bun fraților săi și apoi încalecă și pornește cu bucurie spre împărație.

Craiul însă, vrînd să-l ispitezăcă, tace molcum și, pe înserate, se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, ieșe înaintea fecișorului-său pe altă cale și se bagă sub un pod. Si cînd să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întîmpină un urs mormâind. Atunci calul fiului de craiu începe a sări în două picioare, forăind, și cît pe ce să izbească pe stăpînu-său. Si fiul craiului, nemaiputînd struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă rușinat înapoi la tatu-său.(...)

– Da' ce-ai uitat, dragul tatei, de te-ai întors înapoi? zise craiul cu mirare. Aista nu-i semn bun, după cît știi eu.

– De uitat, n-am uitat nimica, tată, dar ia, prin dreptul unui pod, mi-a ieșit înainte un urs grozav, care m-a vîrît în toți spărieții. (...) Si de-acum înainte, ducă-se, din partea mea, cine știe, că mie unuia nu-mi trebuie nici împărație, nici nimica; doar n-am trăi cît lumea, ca să moștenesc pămîntul. (...)

– Ei, dragul tatei, aşa-i că s-a întîmplat vorba ceea: „Apără-mă de găini, că de cîni nu mă tem”.

– Ce fel de vorbă-i asta, tată? zise fiu-său rușinat; la dumneata urșii se cheamă găini? Ba, ia acum cred eu, frăține-meu, că aşa urs oștirea întreagă este în stare să o zdrumice... Încă mă mir cum am scăpat cu viață; lehamite și de împărație și de tot, că doar, slava Domnului, am ce mînca la casa d-tale.

– Ce mînca văd eu bine că ai, despre asta nu e vorbă, fătul meu, zise craiul posomorît, dar, ia spuneți-mi, rușinea unde o punetă? Din trei fecișori cîți are tata, nici unul să nu fie bun de nimica?! Apoi, drept să vă spun, că atunci degeaba mai stricăți mîncarea, dragii mei... Să umblați numai aşa, frunza frăsinelului, toată viața voastră și să vă laudați că sănăteți fecișor de craiu, asta nu miroasă a nas de om... Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o ureche din partea voastră; la sfîntul Așteaptă s-a împlini dorința lui. Halal de nepoți ce

iasă, își mai aruncă ochii o dată prin grajd și, zărind într-un colț un cal răpciușos și bubos și slab, se duse și la dînsul; iar cînd puse mîna pe coada lui, el își întoarse capul și zise:

– Ce poruncești, stăpîne? Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a ajutat să ajung ca să mai puie mîna pe mine un voinic.

Și înțepenindu-și picioarele, rămase drept ca luminarea. Atunci Făt-Frumos îi spuse ce avea de gînd să facă, și calul îi zise:

– Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, sulița, arcul, tolba cu săgețile și hainele ce le purta el cînd era flăcău; iar pe mine să mă îngrijești cu însuți mîna ta șase săptămîni și orzul să mi-l dai fierb în lapte.

Cerînd împăratului lucrurile ce-l povătuise calul, el a chemat pre vătaful curții și i-a dat poruncă ca să-i deschiză toate tronurile cu haine spre a-și alege fiul său pe acelea care îi va plăcea. Făt-Frumos, după ce răscoli trei zile și trei nopți, găsi în sfîrșit, în fundul unui tron vechi, armele și hainele tătîine-său de cînd era flăcău, dar foarte ruginite. Se apucă însuși cu mîna lui să le curețe de rugină și, după șase săptămîni, izbuti a face să lucească armele ca oglinda. Totodată îngrijii și de cal, precum îi zisese el. Destulă muncă avu: dar fie, că izbuti.

Cînd auzi calul de la Făt-Frumos că hainele și armele sănt bine curățate și pregătite, o dată se scutură și el, și toate bubele și răpciușa căzură de pe dînsul și rămase întocmai cum îl fătase măsa, un cal gras, trupeș și cu patru aripi; văzîndu-l Făt-Frumos astfel, îi zise:

– De azi în trei zile plecăm.

– Să trăiești, stăpîne; sănătatea chiar azi, de poruncesti, îi răspunse calul.

A treia zi de dimineață, toată curtea și toată împărația era plină de jale. Făt-Frumos, îmbrăcat ca un viteaz, cu paloșul în mînă, călare pe calul ce-și alesese, își luă ziua bună de la împăratul, de la împărateasa, de la toți boierii cei mari și cei mici, de la ostași și de la toți slujitorii curții, carii, cu lacrămile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său; dar el, dînd pinteni calului, ieși pe poartă ca vîntul,

are! Vorba ceea:

*La plăcinte, înainte,
Și la războiu, înapoi.*

Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roș cum îi gotca, ieșe afară din grădină și începe a plînge în inima sa, lovit fiind în adîncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. Și cum sta el pe gînduri și nu se dumereea ce să facă pentru a scăpa de rușine, numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gîrbovă de bătrînețe, care umbla după milostenie.

– Da' ce stai așa pe gînduri, luminate crăișor? zise baba; alungă mîhnirea din inima ta, căci norocul îți surîde din toate părțile și nu ai de ce fi supărat. Ia, mai bine miluiește baba cu ceva.

– Ia lasă-mă-ncolo, mătușă, nu mă supăra, zise fiul craiului, acum am altele pe capul meu.

– Fecior de crai, vedea-te-aș împărat! Spune babei ce te chinuiește; că, de unde știi, poate să-ți ajute și ea ceva.

– Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.

– Luminate crăișor, să nu bănuiești, dar nu te iuți așa de tare, că nu știi de unde-ți poate veni ajutor.

– Ce vorbești în dodii, mătușă? Tocmai de la una ca d-ta ți-ai găsit să aștept eu ajutor?

– Poate ți-i deșaț de una ca aceasta? zise baba. Hei, luminate crăișor! Cel-de-sus varsă darul său peste cei neputincioși; se vede că așa place sfîntiei-sale. (...) Of! crăișorule! crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vîntura tările și măurile, pămîntul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gîndul tău. (...) Acum, luminate crăișor, ca să vezi cît poate să-ți ajute milostenia, stăi liniștit, uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare amințe ce ți-oi spune: du-te la tată-tău și cere să-ți deie calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi; pentru că tie ți-a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste.

* * *

și după dînsul carăle cu merinde, cu bani și vreo două sute de ostași, pe care-i orînduise împăratul ca să-l însoțească.

După ce trecu afară de împărăția tatălui său și ajunse în pustietate, Făt-Frumos își împărți toată avuția pe la ostași și, luîndu-și ziua bună, îi trimise înapoi, oprindu-și pentru dînsul merinde numai cît a putut duce calul. Si apucînd calea către răsărit, s-a dus, s-a dus, s-a dus... [În drum ei au trecut prin moșile Gheonoaiei și Scorpiei, două surori rele pe care le-au învins și le-au cîstigat admirarea, iar după cîte trei zile de sedere au pornit mai departe, ajungînd la un cîmp numai cu flori și unde era numai primăvară.]

– Trecurăm cum trecurăm pînă aci, stăpîne; mai avem un hop: avem să dăm peste o primejdie mare; și, dacă ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm și de dînsa, apoi sănsem voinici. Mai-nainte de aci este palatul unde locuiește *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*. Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbaticice din lume; ziua și noaptea păzesc cu neadormire și sănătate multe foarte; cu dînsele nu este chip de a te bate; și ca să trecem prin pădure e peste poate; noi însă să ne silim, dacă om putea, să sărim pe dasupra.

După ce se odihniără vreo două zile, se pregătiră iarăși; atunci calul, ținîndu-și răsuflarea, zise:

– Stăpîne, strînge chingă cît poti de mult, și, încălecînd, să te ții bine și în scări, și de coama mea; picioarele să le ții lipite pe lîngă suptioara mea, ca să mă zăticnești⁶ în zborul meu.

Se urcă, făcu probă, și într-un minut fu aproape de pădure.

– Stăpîne, mai zise calul, acum e timpul cînd se dă de mîncare fiarălor pădurei și sănătate toate în curte; să trecem.

– Să trecem, răspunse Făt-Frumos, și Dumnezeu să se îndure de noi.

Se urcară în sus și văzură palatul strălucind astfel, de la soare te puteai uita, dar la dînsul ba. Treceră pe dasupra pădurii și, tocmai cînd erau să se lase în jos la scara palatului, d-abia, d-abia atinse cu piciorul vîrful unui copac și dodată toată pădurea se puse în mișcare; urlau dobitoacele, de țî se făcea părul măciucă pe cap. Se grăbiră de se lăsară

– Fătul meu, bun tovarăș țî-ai ales; de te-a învățat cineva, bine țî-a priit; iară de-ai făcut-o din capul tău, bun cap ai avut. Mergi de-acum tot înainte, că tu eşti vrednic de împărat. Numai ține minte sfatul ce-țî dau: în călătoria ta ai să ai trebuință și de răi și de buni, dar să te ferești de omul roș, iară mai ales de cel spîn, cît îi pute; să n-ai de-a face cu dînsii, căci sănătatea sugubetă. Si, la toată întîmplarea, calul, tovarășul tău, te-a mai sfătuî și el ce să faci, că de multe primejdii m-a scăpat și pe mine în tineretele mele! Na-țî acum și pelea asta de urs, că țî-a prinde bine vreodată. [Fiul de crai a ajuns în codru, unde se închidea calea și se încurcau cărările. În cale i-a ieșit Spînul, care i-a promis să-l scoată la alunîș dacă-l ia de slugă. Dar Spînul l-a păcălit și i-a luat identitatea, numindu-l Harap-Alb. Ajunși la împăratul Verde, Spînul l-a impus să-i aducă salată din grădina ursului, pietrele prețioase cu care era împodobit cerbul și fata împăratului Roș. În ultima călătorie, Harap-Alb și-a luat patru prieteni.]

* * *

Gerilă: ...o dihanie de om, care se pîrpălea pe lîngă un foc de douăzeci și patru de stînjeni de lemn și tot striga, cît îi lua gura, că moare de frig. Si-apoi, afară de aceasta, omul acela era ceva de spăriet: avea niște urechi clăpăuge și niște buzoaie groase și dăbălăzate. Si cînd sufla cu dînsele, cea de deasupra se răsfrîngea în sus peste scăfirlia capului, iar cea de desubt atîrnă în jos, de-i acoperea pîntecel. Si, ori pe ce se oprea suflarea lui, se punea promoroaca mai groasă de-o palmă. Nu era chip să te apropii de dînsul, că aşa tremura de tare, de parcă-l zghihuia dracul. Si dacă ar fi tremurat numai el, ce țî-ar fi fost? Dar toată suflarea și făptura de prinprejur îi țineau hangul: vîntul gemea ca un nebun, copaci din pădure se văicărau, petrele tipau, vreascurile țiuiau și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger. Iară veverițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în ungii și plîngeau în pumni, blăstemîndu-și ceasul în care s-au născut. Mă rog, foc de ger era...

Flămînzilă: ...o namilă de om mîncă brazdele de pe urma a 24 de pluguri și tot atunci striga în gura mare că crapă de foame.

în jos; și de nu era doamna palatului afară, dind demâncare puilor ei (căci aşa numea ea lighioanele din pădure), îi prăpădea negreșit.

Mai mult de bucurie că au venit, îi scăpă ea; căci nu mai văzuse pînă atunci suflet de om pe la dînsa. Opri pe dobitoace, le îmblînzi și le trimise la locul lor. Stăpîna era o zînă naltă, supțirică și drăgălașă și frumoasă, nevoie mare! Cum o văzu Făt-Frumos, rămase încremenit. Dară ea, uitîndu-se cu milă la dînsul, îi zise:

– Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici?

– Căutăm, zise el, *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte.*

– Dacă căutați ceea ce ziseși, aci este.

Atunci descalică și intră în palat. Acolo găsi încă două femei, una ca alta de tinere; erau surorile cele mai mari. El începu să mulțumească zînei pentru că l-a scăpat de primejdie; iară ele, de bucurie, gătiră o cină plăcută și numai în vase de aur. Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dînsul; pe urmă îi făcîră cunoscuți tuturor lighioanelor, de puteau îmbla în tîhnă prin pădure.

Femeile îl rugară să locuiască de aci înainte cu dînsele, căci ziceau că li se urîse, șezînd tot singurele; iară el nu așteptă să-i mai zică o dată, ci priimi cu toată mulțumirea, ca unul ce aceea și căuta.

Încet-încet, se deprinseră unii cu alții, își spuse istoria și ce pățî pînă să ajungă la dînsele, și nu după multă vreme se și însotî cu fata cea mai mică. La însotîirea lor, stăpînele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de primprejur, pe unde va voi; numai pe o vale, pe care i-o și arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el; și-i și spuseră că acea vale se numea Valea Plîngerii.

Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste, fiindcă rămăsese tot aşa de tînăr, ca și cînd venise. Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul. Se desfăta în palaturile cele aurite, trăia în pace și în liniște cu soția și cumnatele sale, se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curațenia aerului, ca un fericit. Ieșea adesea la vînătoare; dar, într-o zi, se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două și nu-l nimeri; supărat, alergă după el și dete și cu a treia săgeată, cu care îl și nemeri; dară nefericitul, în învălmășeală, nu băgase de seamă că, alergînd după iepure, trecuse în Valea Plîngerii.

Setilă: ...o arătare de om băuse apa de la 24 de iazuri și o gîrlă pe care umblau numai 500 de mori și tot atunci striga în gura mare că se usucă de sete.

Ochilă: ...o schimonositură de om avea în frunte numai un ochiu, mare cît o sătă și, cînd îl deschidea, nu vedea nimică; da chior peste ce apuca. Iară cînd îl ținea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dînsul și în măruntaiile pămîntului.

Păsări-Lăți-Lungilă: ...o pocitanie de om umbla cu arcul după vînat paseri. Ș-apoi, chitiți că numai în arc se închia tot meșteșugul și puterea omului acelui? Ti-ai găsit! Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai pe sus decît își poate dracul închipui: cînd voia, aşa se lătea de tare, de cuprindea pămîntul în brațe. Si altă dată, aşa se deșira și se lunghea de grozav, de ajungea cu mâna la lună, la stele, la soare și cînd voia de sus.

* * *

...Și pornesc ei tușese înainte. Si pe unde treceau, pîrjol făceau: Gerilă potopea pădurile prin ardere. Flămînzilă mînca lut și pămînt amestecat cu humă și tot striga că moare de foame. Setilă sorbea apa de prin băltî și iazuri, de se zbăteau peștii pe uscat și tipă șerpele în gura broaștei de secetă mare ce era pe-acolo. Ochilă vedea toate cele ca dracul. (...)

În sfîrșit, Păsări-Lăți-Lungilă adimenea zburătoarele și, jumulite, nejumulite, și le păpa pe rudă, pe sămîntă, de nu se mai stăvea nimene cu paseri pe lîngă casă de răul lui.

Numai Harap-Alb nu aducea nici o supărare. Însă, ca un tovarăș, era părtaș la toate: și la pagubă, și la cîștiig, și prietenos cu fiecare, pentru că avea nevoie de dînșii în călătoria sa la împăratul Roș, care, zice, cică era un om pîclișit și răutăcios la culme; nu avea milă de om nici cît de cîne.

* * *

... Împăratul odată cheamă în taină pe un credincios al său și dă poruncă să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veșnicie.

* * *

În sfîrșit, nu trece mult la mijloc, și iaca li se aduc 12 harabale cu pîne, 12 ialovițe fripte și 12 buți pline

Luînd iepurile, se întorcea acasă; cînd, ce să vezi d-ta? deodată îl apucă un dor de tată-său și de mumă-sa. Nu cuteză să spuie femeilor măiestre; dară ele îl cunoșcă după întristarea și neodihna ce vedea într-însul.

– Ai trecut, nefericitule, în Valea Plîngerii! îi ziseră ele, cu totul speriate.

– Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit să fac astă neghiobie; și acum mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinților mei, însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. Sînt de mai multe zile cu voi și n-am să mă plîng de nici o mîhnire. Mă voi duce dară să-mi mai văz o dată părinții și apoi m-oîntoarce, ca să nu mă mai duc niciodată.

– Nu ne părăsi, iubitule; părinții tăi nu mai trăiesc de sute de ani, și chiar tu, ducîndu-te, ne temem că nu te vei mai întoarce; rămîi cu noi; căci ne zice gîndul că vei pieri.

Toate rugăciunile celor trei femei, precum și ale calului, n-a fost în stare să-i potolească dorul părinților, care-l usca pe d-a-ntregul. În cele mai de pe urmă, calul îi zise:

– Daca nu vrei să mă asculți, stăpîne, orice și te va întîmpla, să știi că numai tu ești de vină. Am să-ți spui o vorbă, și daca vei priimi tocmeală mea, te duc înapoi.

– Primesc, zise el cu toată mulțumirea, spune-o!

– Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să rămîi măcar un ceas.

– Așa să fie, zise el.

Se pregătiră de plecare, se îmbrățișară cu femeiele și, după ce-și luară ziua bună unul de la altul, porni, lăsîndu-le suspinînd și cu lacrămile în ochi. Ajunseră în locurile unde era moșia Scorpiei; acolo găsiră orașe; pădurile se schimbaseră în cîmpii; întrebă pre unii și pre alții despre Scorpion și locuința ei; dar îi răspunseră că bunii lor auziseră de la străbunii lor povestindu-se de asemenea fleacuri.

– Cum se poate una ca asta? le zicea Făt-Frumos, mai alătăieri am trecut pe aici; și spunea tot ce știa.

Locuitorii rîdea de dînsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba și părul îi albise.

cu vin de cel hrănit, de care, cum bei cîte oleacă, pe loc și se taie picioarele, îți steclesc ochii în cap, și se încleie limba în gură și începi a bolborosi turcește, fără să știi bechiu măcar.

* * *

Iaca, vă dau o mierță de sămînță de mac, amestecată cu una de năsip măruntel; și, pînă mîni dimineață, să-mi alegeți macul de-o parte, fir de fir, și nisipul de altă parte; nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre nisip sau vreunul de nisip printre mac, că atunci am stricat pacea.

* * *

Fata mea are să se culce desără unde se culcă totdeauna, iară voi să mi-o străjuiți toată noaptea. Și dacă mîne dimineață s-a află tot acolo, atunci poate am să ți-o dau; iară de nu, ce-i păti, cu nime nu-i împărti... Înțeles-ăți?

* * *

Iaca, mă duc să le pregătesc, zise împăratul. Tu vină după mine, și, dacă-i gîci-o, ferică de tine și fi. Iar de nu, luați-vă catrafusele și începeți a vă cărăbăni de la casa mea, căci nu vă mai pot suferi!

* * *

Sălășile din Grădina Ursului, pielea și capul cerbului le-a dus la stăpînu-său cu toată inima. Dar pe fata împăratului Roș mai nu-i venea să-o ducă, fiind nebun de dragostea ei. Căci era boboc de trandafir din luna lui maiu, scăldat în rouă dimineață, dezmerdat de cele întăi raze ale soarelui, legănat de adierea vîntului și neatins de ochii fluturilor. Sau, cum să ar zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului; la soare te puteai uita, iar la dînsa ba. Și de aceea Harap-Alb o prăpădeau din ochi de dragă ce-i era. Nu-i vorbă, și ea fură cu ochii, din cînd în cînd, pe Harap-Alb, și în inima ei parcă se petreceau nu știi ce... poate vreun dor ascuns, care nu-i venea a-l spune...

* * *

– Lipsește dinaintea mea, Spînule! Doar n-am venit pentru tine, și-am venit pentru Harap-Alb, căci el este adevăratul nepot al împăratului Verde.

Ajungînd la moșia Gheonoaiei, făcu întrebări ca și la moșia Scorpiei, și primi asemenea răspunsuri. Nu se putea domiri el: cum de în cîteva zile s-au schimbat astfel locurile? Si iarăși supărat, plecă cu barba albă pînă la brîu, simțind că îi cam tremurau picioarele, și ajunse la împărăția tătîne-său. Aici alți oameni, alte orașe, și cele vechi erau schimbate de nu le mai cunoștea. În cele mai de pe urmă, ajunse la palaturile în cari se născuse. Cum se dete jos, calul îi sărută mîna și îi zise:

– Rămîi sănătos, stăpine, că eu mă întorc de unde am plecat. Dacă poftești să mergi și d-ta, încălecă îndată și aidem!

– Du-te sănătos, că și eu nădăjduiesc să mă întorc peste curînd.

Calul plecă ca săgeata de iute.

Văzînd palaturile dăramate și cu buruieni crescute pe dînsele, ofta și, cu lacrămi în ochi, căta să-și aducă aminte cît era odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vreo două-trei ori, cercetînd fiecare cămară, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; grajdul în care găsise calul; se pogorî apoi în pivniță, gîrliciul căreia se astupase de dăramăturile căzute.

Căutînd înr-o parte și în alta, cu barba albă pînă la genunchi, ridicîndu-și pleoapele ochilor cu mîinile și abia umblînd, nu găsi decît un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichișei, și un glas slabănoșit îi zise:

– Bine ai venit, că de mai întîrziai, și eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase Moartea lui, care se uscase de se făcuse cîrlig în chichișă, și căzu mort, și îndată se și făcu țărînă.

Iar eu încălecai p-o șea și vă spusei dumneavoastră aşa.

¹ A se scrie – aici, cu sensul de: *a se iscăli*.

² *Tîmpină* – tobă, darabană.

³ *Surlă* – vechi instrument muzical în formă de fluier, cu o deschizătură mare, conică, în partea de jos.

⁴ *Procoposit* – învățat.

⁵ *Tron* – aici, cu sensul de *ladă*.

⁶ *A zăticni* – a împiedica, a stînjeni.

Atunci împăratul Verde și fetele sale au rămas incremeniți de ceea ce au auzit. Iară Spînul, văzînd că i s-a dat vicleșugul pe față, se răpede ca un cîne turbat la Harap-Alb și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș, zicînd:

– Na! aşa trebuie să pătească cine calcă jurămîntul!

Dar calul lui Harap-Alb îndată se răpede și el la Spîn și-i zice:

– Pân-aici, Spînule! Si o dată mi ți-l însfăcă cu dinții de cap, zboară cu dînsul în înaltul ceriului, și apoi, dîndu-i drumul de-acolo, se face Spînul pînă jos praf și pulbere.

Iar fata împăratului Roș, în vălmășagul acesta, răpede pune capul lui Harap-Alb la loc, îl încunjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, toarnă apă moartă, să steie săngele și să se prindă pielea, apoi îl stropește cu apă vie, și atunci Harap-Alb îndată învie și, ștergîndu-se cu mîna pe la ochi, zice suspinînd:

– Ei, da din greu mai adormisem!

– Dormeai tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, zise fata împăratului Roș, sărutîndu-l cu drag și dîndu-i iar paloșul în stăpînire.

* * *

Și apoi, îngenunchind amîndoi dinaintea împăratului Verde, își jură credință unul altuia, primind binecuvîntare de la dînsul și împărăția totodată.

După aceasta se începe nunta, și-apoi, dă, Doamne, bine!

*Lumea de pe lume s-a strîns de privea,
Soarele și luna din ceriu le rîdea.*

Ș-apoi fost-au poftiți la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor și Crăiasa zînelor, minunea minunilor din ostrovul florilor!

Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă; cine se duce acolo, bea și mânîncă. Iar pe la noi, cine are bani bea și mânîncă, iar cine nu, se uită și rabdă.

Agenda cititorului

3. Definește cele două perspective ale destinului uman identificate.
 4. Observă în texte și explică rolul formulelor de început al discursului epic al basmului. Apelează la *Agenda cititorului*.
- 4.1.** Pentru interpretare, alege un reper:

TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÎNEȚE ȘI VIAȚĂ FĂRĂ DE MOARTE	POVESTEÀ LUI HARAP-ALB
<ul style="list-style-type: none"> • dorință • ideal • principiu de viață 	<ul style="list-style-type: none"> • o istorie • o imposibilitate • un destin

5. Precizează ce tip de informație conțin titlurile acestor basme.
 6. Notează, într-o diagramă Venn, momentele comune și specifice pentru istoria vieții lui Făt-Frumos și povestea lui Harap-Alb.
 7. Caracterizează familiile din care provin protagoniștii, utilizând detalii din textul operei.
 8. Stabilește, apelind la text, comportamentul și atitudinea împăratului și a craiului față de rugămințile fețelor: Făt-Frumos și Harap-Alb.
 - 8.1. Realizează o paralelă, în acest plan, cu propria experiență de viață.
 9. Precizează modul de pregătire a eroilor pentru o călătorie decisivă, relevînd detaliile și explicîndu-le cu ajutorul unui dicționar de simboluri.
 10. Citește integral textele și construiește o schemă a obstacolelor pe care le înfruntă protagoniștii.
 - 10.1. Despre ce-ți vorbește numărul obstacolelor?
 11. Exprimă-ți opinia: *de ce, în basmul popular, Făt-Frumos este lipsit de ajutoare la drum, iar Ion Creangă creează asemenea personaje pentru eroul său?*
 12. Interpretazează finalul vieții celor doi protagoniști.
1. Completează lista motivelor din fiecare basm, în funcție de semnificația momentelor de viață ale personajelor.

Făt-Frumos	Harap-Alb
<ul style="list-style-type: none"> • motivul împăratului fără urmaș • motivul dorinței neîmplinite 	<ul style="list-style-type: none"> • motivul continuității familiei, neamului • motivul scrisorii/ veștii

LABOR OMNIA VINCIT

- **Formulele inițiale și finale au rolul:**
 - să introducă cititorul în timpul mitic;
 - să înrămeze lumea pe care o comunică povestitorul, relevîndu-i specificul;
 - să facă trecerea de la lumea reală, din afara operei, la lumea ficțională, din interiorul ei;
 - să pregătească cititorul pentru a intra în convenția unei comunicări literare elocvente, miraculoase;
 - să marcheze distanța dintre comunicarea non-literară și cea literară;
 - să releve atitudinea naratorului față de cele povestite.
- **Formula mediană** stimulează și verifică atenția receptorului, realizînd trecerea de la un episod la altul.
- **Formula de final** marchează revenirea la timpul real.

Agenda cititorului

Basmul

- specie epică scrisă în proză (mai rar, în versuri);
- are drept conflict lupta dintre bine și rău, soluționat întotdeauna cu afirmarea binelui și a dreptății;
- reprezintă o lume fabuloasă sau o lume reală, transpusă în termeni supranaturali;
- este un mod de reflectare a lumii prin relatarea unor întâmplări cu personaje care săn produsul imaginației, fără a avea corespondență în lumea reală;
- este bazat pe miraculos, și neverosimil.
- După caracteristicile personajelor, specificul și tematica acțiunii, predominanța elementelor miraculoase, basmele se clasifică în:
 - *fantastice* (predomină miraculosul);
 - *animaliere* (cu elemente ale legendelor totemice, plante și alte obiecte simbolice);
 - *nuvelistice* (implicarea puternică a aspectelor reale, concrete de viață).

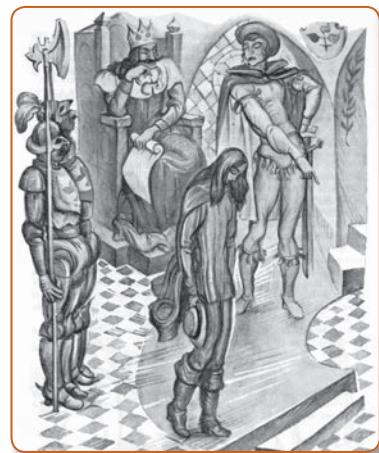
2. Identifică, în exemplele propuse, elementele de *fabulos*, *miraculos*, interpretîndu-le și explicînd funcția lor în text.
 - Mai-nainte însă de a veni ceasul nașterii, copilul se puse pe un plîns, de n-a putut nici un vraci să-l împace.
 - Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici aşa n-a fost cu putință să-l facă să tacă.
 - Scorpia, cu o falcă-n cer și cu alta-n pămînt și vârsind flăcări, se apropie ca vîntul de iute; iară calul se urcă repede ca săgeata pînă cam deasupra și se lasă asupra ei cam pe de-o parte. (Basm popular)
 - Ș-apoi fost-au poftiți la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor și Crăiasa zînelor, minunea minunilor din ostrovul florilor! Și-a ținut veselia ani întregi și-acum mai ține încă. (Basm cult)
3. Vezi Agenda cititorului și exemplifică, din lecturile proprii, afirmația lui George Călinescu: ***Basmul este o oglindire a vieții în moduri fabuloase.***
4. Extragă din fragmentele citite exemple, pentru a motiva semnificația de *fabulos*.
5. Interpretează, în paralel, semnificația timpului în ambele basme.
6. Alege modelul de personaj care ar putea fi un alter ego al tău și characterizează-l, utilizînd două modalități de zugrăvire a acestuia în text.
7. Cercetează textul și prezintă particularitățile fiecărui mod de *expunere* atestat, relevînd semnificația frazeologismelor.
- 7.1. Selectează un fragment dintr-un basm și organizează, în clasă, o lectură pe roluri. Imită *timbrul*, *tonul* și *gesturile* naratorului și ale personajelor. Evidențiază, în timpul lecturii, comicul sau umorul din replici.
- 7.2. Caracterizează, succint, specificul unui text de basm din cele propuse, urmînd modelul tiparului narativ al speciei date:
 - *situația inițială de echilibru*;
 - *evenimentul, imprejurarea care deregleză echilibrul inițial*;
 - *acțiunea de restabilire a echilibrului*;
 - *răsplata eroului*.
8. Generalizează mesajul ambelor basme, formulînd tema și ideea fiecărei opere.
9. Formulează o concluzie cu referire la valoarea temelor acestor basme, încadrîndu-le într-un sistem de valori:
 - A. Personale;
 - B. General-umane.

10. Exemplifică ideea: *Valoarea basmului Povestea lui Harap-Alb este confirmată și de faptul că include întregul perișor al basmului în general:*

- **absența**;
- **plecarea** unui membru al familiei;
- **necesitatea** plecării eroului de acasă: scopul, attributele (hainele, armele, calul);
- **înzestrarea** cu unelte și instrumente magice;
- **interdicția** de a trece peste pod; interdicția de vîrstă;
- **încălcarea interdicțiilor** de către fiul curajos;
- **deplasarea** spațială între două împărații;
- **divulgarea** (obținerea de către Spîn a informației despre victimă);
- **vicleșugul** (Spînul înșală victimă);
- **sosirea incognito** (cu identitatea schimbată);
- **pretențiile neîntemeiate** ale falsului erou – Spînul;
- **încercările grele** (sînt trecute cu brio de Harap-Alb);
- **recunoașterea** (eroul își dezvăluie, în final, identitatea);
- **demascarea** falsului erou (Spînul);
- **pedeapsa** (falsul erou este pedepsit);
- **transformarea** (Harap-Alb capătă o nouă înfățișare și un statut nou);
- **căsătoria** eroului Harap-Alb și dobîndirea de către el a tronului împărației.

După Vladimir I. PROPP

Spre întîlnirea cu enigmele

În aventura inițierii și a răbdării

11. Urmărește succesiunea episoadelor (fragmentelor) din basmul *Povestea lui Harap-Alb* și precizează care dintre ele sunt prezentate și în *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*. Ce semnificație are succesiunea evenimentelor în basmul cules de Petre Ispirescu?
12. Completează definiția basmului ca specie a genului epic, aplicînd constatările pe care le-ai făcut la studierea temei și utilizînd informația din *Agenda cititorului*, dată în pagina anterioară.
13. Apreciază rolul și semnificația personajelor complementare din *Povestea lui Harap-Alb*, care aplică fabulosul de tip umoristic.
14. Actualizați drumul aventurii și devenirii lui Harap-Alb și disociați semnele lui, comentîndu-le valoarea simbolică.

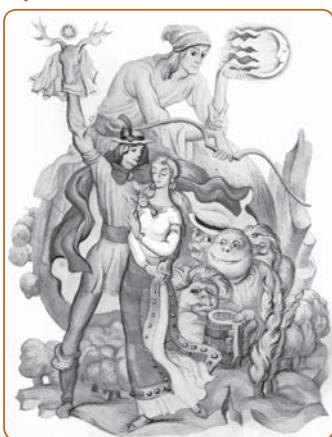
Repartizați-vă sarcinile pe echipe:

Echipa I:	drumul pînă la pod....
simbolul <i>podul</i> ...
Echipa II:	drumul în codru...
simbolurile: <i>codrul, fintîna...</i>
Echipa III:	cele trei drumuri...
simbolurile: <i>ursul, cerbul...</i>
Echipa IV:	drumul în țara împăratului Roș...
simbolul numelor...

Drumul spre tinerețe și viață veșnică

ARS DESCENDI

Eroul își asumă condiția umană

LEGO, ERGO SUM

Scenariul inițiatic, purificator și mobilizator

15. Interpretează evoluția lui Harap-Alb de-a lungul experiențelor trăite. Utilizează reperete:
 - manifestarea curajului în...
 - necunoașterea și căderea în...
 - inițiierile și ascensiunea intru...
 - fortificarea și dobândirea meritată a...
 - 15.1. Observă la câte etape ale inițiierii este supus Harap-Alb și dedu care este rolul probelor inițiatice în definirea destinului uman al personajului.
 16. Generalizează întreaga poveste a lui Harap-Alb și comentează sensurile ei profund simbolice. Poți angaja una dintre opțiunile date:
 - aventura Tânărului dornic de manifestare, afirmare;
 - viața ca un parcurs de *intrări* și *ieșiri*, *căderi* și *înălțări* în spațiul existențial;
 - valoarea unei experiențe a cunoașterii pentru afirmarea și împlinirea existenței umane.
 1. Încadrează, într-un tabel (pe care îl vei include în portofoliu), particularitățile basmului ca specie, ilustrîndu-le cu exemple din basmele *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte* și *Povestea lui Harap-Alb*.
 2. Redactează o compunere de caracterizare, în paralel, a personajelor *Făt-Frumos* și *Harap-Alb*, urmărind momentele principale ale destinelor acestora.
- OPTIONAL**
3. Pornind de la aserțiunea istoricului literar George Munteanu: *Metafora drumului e omniprezentă în opera lui Creangă*, devenind însuși principiul ei de structură, o sursă necesară de învățăminte, scrie un eseu nestructurat cu tema: *Metafora drumului în basmul lui Ion Creangă, o personificare a valorii ființei umane*.
 1. Citește integral textele basmelor *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte* și *Povestea lui Harap-Alb*.
 1. Înregistrează pe fișe idei pentru a realiza o demonstrație a reflecției: *Basmul este expresia culturală a timpului „negăsirii” omului în cele două lumi*. (Andrei Gheorghe). Respectă următoarele cerințe:
 - formulează concis și clar ideile;
 - urmărește pertinența ideilor și calitatea argumentelor.
 2. Alcătuiește, în baza textelor studiate, o listă de întrebări la care ai dori să găsești răspunsul *acum* și întrebări la care îți vei răspunde *pe parcursul vieții*.
 3. Redactează o interpretare a basmelor studiate, în paralel cu unul dintre basmele semnate de Frații Grimm.

12

NUVELA SAU VIRTUȚILE GENULUI SCURT NARATIV

Motto:

Nuvela e un roman scurt, precum romanul e o nuvelă lungă.
Ea creează oameni vii în cadrul unei întâmplări,
reconstituie un colț de viață.

Liviu REBREANU

- Examinează lista de autori și operele lor, în funcție de specificul tematic. Definește specia căreia îi aparțin aceste lucrări:

- I.L. Caragiale, *Vizită* – copil răsfățat, needucat.
- I. Creangă, *Amintiri din copilărie* – evenimentele copilăriei.
- I.L. Caragiale, *Dl Goe* – relația dintre copil și maturi.
- M. Sadoveanu, *Istorisirea Zahăriei Fîntînarul* – lupta pentru fericire.
- C. Negruzzì, *Alexandru Lăpușneanul* – lupta pentru puterea politică.
- I. Slavici, *Moara cu noroc* – căutarea fericirii și siguranței în viață.

- Precizează specia literară care se intemeiază pe tehnica de a surprinde elemente esențiale. Informează-te din *Agenda cititorului*.

- Copiază schema în caiet.

- Documentează-te despre autori și operele de referință expuse în tabel.

- Distribuie titlurile nuvelelor și numele autorilor în casete.

AB INITIO

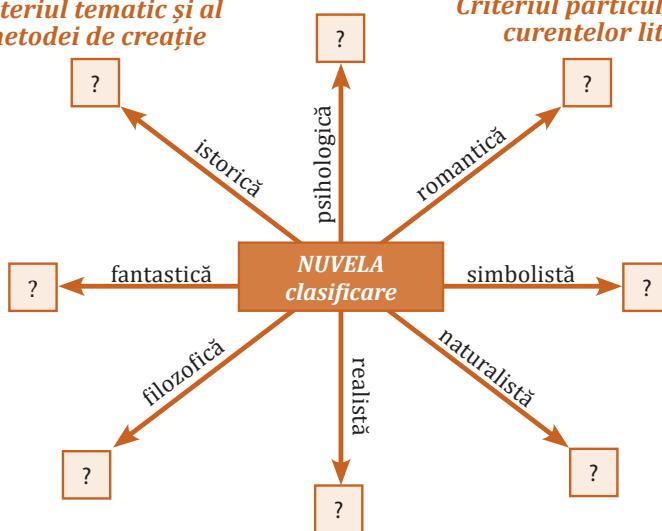
Agenda cititorului

- În literatura de specialitate, noțiunea de gen poate fi întâlnită frecvent ca termen-substitut pentru ideea de specie.

- Schiță** – specie a genului epic în proză, de dimensiuni reduse, care înfățișează un episod caracteristic din viața unuia sau a mai multor personaje.

- Povestirea** – specie epică a literaturii în proză, ce prezintă un singur fapt, real sau imaginar, din perspectiva naratorului, martor sau observator detasat al evenimentelor.

- Nuvela** – specie epică în proză, de regulă, cu un singur fir narativ, cu un conflict unic, concentrat, desfășurat în mai multe spații și într-un interval mai mare de timp decât în povestire, cu personaje surprinse în ipostaze de viață, prin ceea ce au ele mai semnificativ.

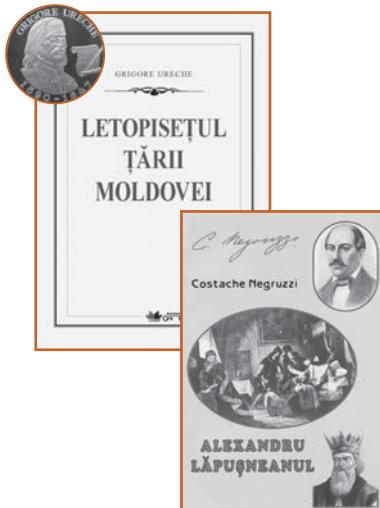
Criteriul tematic și al metodei de creație**Criteriul particularităților curentelor literare**

- ▶ *Moara cu noroc* de I. Slavici
- ▶ *Sărmanul Dionis* de M. Eminescu
- ▶ *În vreme de război* de I.L. Caragiale

- ▶ *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzì
- ▶ *La țigănci* de M. Eliade
- ▶ *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale

Nuvela istorică: de la cronică lui Ureche la textul lui Negruzzi

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

A

EXPOZIȚIUNEA reprezintă primul moment al subiectului. Secvența care deschide opera de ficțiune și în care sînt cuprinse date ce precizează acțiunea: *loc, timp, circumstanțe*.

LETOPISEȚUL TĂRII MOLDOVEI... de Grigore URECHE

A doa domnie a lui Alixandru-vodă Lăpușneanul, carile apoi au tăiat 47 de boieri, 7072 (1564)

Într-aceia vreme înțelegîndu sultan Suleiman împăratul turcescu de atîta amestecături ce să fac în țara Moldovei și să scoală unii spre alții, nu suferi, ci dede domniai iarăși lui Alixandru-vodă Lăpușneanul. Iară Ștefan-vodă, daca omorî pre Dispot-vodă la Suceava și bătu pre Mircea-vodă la Milcov,

NUVELA ALEXANDRU LĂPUŞNEANUL. 1564-1569

de Constantin NEGRUZZI

Iacob Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cîrmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrîngerea sa în două rînduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pre care nu l-ar fi perdit, de n-ar fi fost vîndut de boieri. Întrase în Moldavia, întovărășit de șepte mii spahii și de vro trei mii oaste de strînsură. Însă pe lîngă aceste, avea porunci împărătești cătră hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricît ajutor de oaste va cere.

Lăpușneanul mergea alătura cu vornicul Bogdan, amîndoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap pînă în picioare.

– Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbîndi-vom oare?

– Să nu te îndoiești, Măria-ta, răspunse curtezanul, țara gême subt asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, căi i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai

să întoarse la Iași și gătind ca să trimite boieri și oameni de țară la împăratul, să-i ceaie steag, veniră-i olăcarii de-i dede de domnii veste, cum ieste dată lui Alixandru-vodă și el au venit la Brăila și să gătește ca să între în țară. Înțelegindu de aceasta, Ștefan Tomșa-vodă să sfătuи cu boierii săi ce vor face și aflără ca să trimiță să margă la Alixandru-vodă oameni jurați de la țară, să-i spui că țara nu-l va, nici-l iubescu și de acolo să treacă la împăratie și până nu le va veni răspunsul, să nu-l lase pre Alixandru-vodă ca să între în țară.

ține, dar cum vor vedea că Măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

– Să deie Dumnezeu să n-aib' nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dînsii.

– Aceasta rămîne la înaltă înțelepciunea Măriei-tale.

Vorbind aşa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

– Doamne, zise un apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfațeze la Măria-ta.

– Vie, răsunse Alexandru.

Curind intrără sub cortul unde el ședea încungjurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-Vodă, se închinăra până la pămînt, fără a-i săruta poala, după obicei.

– Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zîmbi.

– Să fii M[ăria]-ta sănătos, răsunseră boierii.

– Am auzit, urmă Alexandru, de bîntuirile țării și am venit s-o mîntui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

– Să nu bănuiești, Măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că Măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sînt; căci aşa este obiceul norodului nostru, să facă din țîntar, armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și M[ăria]-ta să te întorci înapoi ca...

B

CONFLICTUL presupune accentuarea tensiunii dramatice, creată prin confruntarea dintre două personaje, grupuri, opinii, principii, situații.

Deaca au mersu solii Tomșii și-i i-au spus, zic să le fie zis Alixandru-vodă: „De nu mă vor, eu îi voi pre ei și de nu mă iubescu, eu îi iubescu pre dînsii și tot voi merge, ori cu voie, ori fără voie”. Decii pre soli i-au oprit și au trimis hochimurile împăratului la tătari, de au acoperit țara ca un roiu, prădîndu și arzîndu. De altă parte el au intrat cu turci și cu oastea ce au avut lîngă sine. Văzîndu Tomșa-vodă că împotriva acei

– Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răsunse Lăpușneanul, a căruia ochi scîntieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi, și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degradă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum întăleg!

– Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi sîntem datori a-ți spune adevarul. Boierii sînt hotărîți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine, și vai de biata țară cînd vom avea războiye între noi, și poate și Măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Ștefan Tomșa...

– Tomșa! El te-au învățat a vorbi cu atîta dirzie? Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfîrm măselele din gură cu buzduganul acesta, zise apucînd măciuca de arme din mâna lui Bogdan. Ticălosul acel de Tomșa v-au învățat...?

puteri nu va putea sta, cu sfetnicii săi, cu Moțoc vornicul și Veriță postelnicul și cu Spanciog spătar, au trecut în Țara Leșască și s-au aşezat la Liov după ce au domnit 5 săptămâni.

**Opera Alexandru
Lăpușneanul în montarea
Teatrului Național de Operă
și Balet Maria Bieșu**

– Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

– Au doar nu sănți și eu unsul lui Dumnezeu? Au doar nu mi-ați jurat și mie credință, cînd eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sănge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să cîștige dreptate și mîngiiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Rîdea; mușchii i se suceau în rîsul acesta, și ochii lui hojma clipeau.

– Cu voia Mării-tale, zise Stroici, vedem că moșia noastră a să cadă de isnoavă în călcarea paginilor. Cînd astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni Măria-ta?

– Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de pagini ce aduci cu Măria-ta? adăogi Spancioc.

– Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi.

– Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle, și din pelea lui căptușeală dobeler mele.

C

DESFĂȘURAREA ACȚIUNII cuprinde întimplări semnificative în evoluția relațiilor dintre personaje și faptele acestora.

După ce s-au aşezat Alixandru-vodă al doilea rîndu la scaun și de moartea lui Ștefan-vodă Tomșa

Alixandru-vodă Lăpușneanu dacă au dobîndit scaunul său la Iași și s-au aşezat al doilea rînd la domnie, scos-au ceaușu împăratescu pre un turc mare, de au trimis cu pîră la craiul leșescu, pohtindu pre viclenii săi, pre Tomșa și pre soțile lui. Craiul pentru pacea ce avea cu turcul, a doa-o și pentru multă pîră ce-l păriiă leșii pentru moartea lui Vișnovețchi și pentru sluția a mulți ce făcuse, au trimis pre sluga sa, pre Crasîschii la Liov, de i-au tăiatu capul Tomșii și lui Moțoc vornicul și

Boierii ieșiră mîlniți; Moțoc rămase.

– Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

– Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzînd în genunchi; nu ne pedepsi pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pămîntean, adă-ți aminte de zisa Scripturei și iartă greșîtilor tăi! Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de pagini; vină numai cu cîți moldoveni ai pe lîngă Măria-ta, și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul Înălțime-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încrede-te în noi!

– Să măncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegînd planul lui. Pe semne gîndești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba?” Pesemne nu vă cunosc eu, pre tine mai vîrstos? Nu știu că, fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încă niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tînăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănnîncă. Dar tu, Moțoace? Învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toti domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi un nătăru de frunte, cînd m-aș încrede în

lui Spanciog spătarul și lui Veveriță postelnicul, pre carii i-au îngropat afară din tîrgu, la mănăstirea lui sfetii Onofrie. Si aşa au fost sfîrșitul Tomșii.

Cînd au răsipit Alixandru-vodă cetățile din Țara Moldovei

Alixandru-vodă vrîndu să între în voia turcilor, precum să făgăduisă înaintea împăratului că va răsipi toate cetățile din țara Moldovei, numai să-i dea domnia, văzîndu împăratul atîta amestecături ce să făcea în țară, gîndi ca să slabescă țara din temelie, să nu să afle apărături și lăsă cuvîntu că cine va răsipi cetățile din țara Moldovei, aceluia va da domnia. Deci Alixandru-vodă făcîndu pre cuvîntul împăratului, umplîndu toate cetățile de lemne, le-au aprinsu de au arsu și s-au răsipit, numai Hotinul l-au lăsat, ca să fie apărătură dispre leași.

tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea însela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji de singele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebitor, ca să mă mai ușurezi de blâstemurile norodului. Sint alți trîntori, de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mîna asemenea cînelui care, în loc să mușce, linge mîna care-l bate. El era mulțămit de făgăduința ce cîștigase; știa că Alexandru-Vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum era el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputînd înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzînd că el venea cu însuși îvoirea Portii, pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa, cerură voie să rămîne a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

Capitolul II

Ai să dai samă, doamnă!...

[Lăpușneanul revine la domnie întîmpinat „cu bucurie și nădejde de norod”, care nu-i descoreperise încă „urîtul caracter”.

După ce arse cetățile Moldovei, afară de Hotin, acesta prinse a se răzbuna pe boieri, omorîndu-i la cea mai mică greșeală dregătoarească. „Nimeni nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu atît mai vîrtos a lucra ceva.”

Moțoc intră în favorul domnitorului, care-l numi mare vornic al țării. Boierul jefuia poporul prin mărirearea dăjdililor și birurilor, devenind sfetnic de taină al domnitorului. Acestor orori li se opune doamna Ruxanda, care-i cere lui Lăpușneanul: „Vreau să nu mai verși sînge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiate, că sare inima din mine”. Domnitorul îi promite „un leac de frică”].

Capitolul III

Capul lui Moțoc vrem...

[Domnitorul pune la cale cursa împăcării cu boierii aflați în conflict. Merse, „împotriva obiceiului”, îmbrăcat cu toată pompa domnească la Mitropolie. A sărutat racla Sf. Ioan cel Nou, s-a urcat în strană și a rostit o „deșențată cuvîntare”, cerîndu-și iertare de la boieri și invitîndu-i să ospăteze împreună la palat. La ospăt s-au adunat 47 de boieri, fără Stroici și Spancioc. Ei, pricepînd capcana, s-au refugiat peste Nistru.]

D

PUNCTUL CULMINANT constituie momentul de vîrf, de cea mai mare încordare a acțiunii într-o operă literară (epică sau dramatică).

Cînd au omorît Alixandru-vodă 47 de boieri

Alixandru-vodă daca s-au curățit de toată grija denafără și au adus pre doamna sa Roxanda și pre fi sâi din Țara Muntească, au vrut să să curățască și de vrăjmașii săi cei din casă, pre carii propusese el că pentru

În timpul ospățului, boierul Veveriță rîdică paharul și închinînd zise:

– Să trăiești întru mulți ani, Măria-ta! să stăpînești țara în pace, și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul...

N-apucă să sfîrșească, căci buzduganul armașului, lovindu-l drept în frunte, îl oborî la pămînt.

– A! voi ocărîti pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiuile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu

vicleșugul lor au fost scos din domnie și-au învățatu cu taină într-o zi lefecii săi, pe carii au avut streini, de i-au supus în curte cea domnească, în Iași. Și i-au chiematu pre obiceiul boierilor la curte, carii făr' nici o grija și de primejdie ca aceea negîndindu-să, daca au intrat în curte, slujitorii, după învățătură ce au avut, închis-au poarta și ca niște lupi într-o turmă făr' de nici un păstor, au intrat într-însii, de-i snopia și-i jungiiia, nu numai boierii, ce și slujitorii. Nici alegea pre cei vînovați, ci unul ca altul îi punea suptu sabie, cădea multime, dispore zăbrele sării afară, deși frîngiia picioarile. Și au perit atuncea 47 de boieri, fără altă curte, ce nu s-au băgat în samă. Și aşa după atîta nedumnezeire, îi păriia că și-au răscumpărat inima.

săbiile în ei. Cît pentru Lăpușneanul, el luasă pre Moțoc de mînă și se trăsesă lîngă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El rîdea; iar Moțoc, silindu-se a rîde ca să placă stăpînului, simțea părul z Burlindu-i-se pe cap și dinții săi clânțanind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă săngeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîti spre ucidere, călăi și osindîți, luptîndu-se unii cu furia desnă-dejdei și alții cu aprinderea betiei. Boierii, neavînd nici o grija, surprinși mișalește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivii. Cei mai bătrîni mureau făcîndu-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacîmurile mesii se făceau arme în mîna lor; unii, deși râniți, se înclestaau cu furie de gîtuil ucigașilor și, nescotind ranele ce priimeau, îi strîngeau pân-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar, în sfîrșit, nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șepte de trupuri zăceau pe parchet! În luptă și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sînge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzîndu-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucînd sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitînd pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul, și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețîti de betie făceau numai o slabă împotrivire. Gloata se întărta din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

[Poporul răsculat cerea: să micșureze dăjdile! să nu ne mai jefuiască!... Moțoc să moară!]

Toate glasurile se făcură un glas, și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem.”

- Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul întrînd.
- Capul vornicului Moțoc, răspunse.
- Cum? ce? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un şarpe; n-ai auzit bine, fîrtate! vrei să řuguiești, dar nu-i vreme de sagă. Ce vorbe sănt aceste? Ce să facă cu capul meu? Îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

- Ba foarte bine, zise Alexandru-Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevărat, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!”

- Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică Precurată Fecioră, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeul, scapă-mă de primejdia aceasta, și mă jur să fac o biserică, să postesc cît voi mai ave zile, să ferec cu

argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monastirea Neamțului! Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu săt boier mare; ei săt niște proști!

De moartea lui Alixandru-vodă Lăpușneanul, 7076 (1568)

Alixandru-vodă căzu în boală grea și-ș cunoscu moartea și chiemă episcopiei și boierii și toată curtea, de i-au învățat înaintea morții și le-au arătat moșan pre fiu-său Bogdan vodă, ca să-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, dacă au umplut treisprăzece ani i pol a domniei sale, și cei dintâi și cei de apoi, au răposat.

– Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sînge rece; să omor o multime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubește țara. Sînt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vînzîndu-mi oastea lui Anton Sechele, și mai pe urmă lăsîndu-mă și trecînd în partea Tomșii.

– Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc, smulgîndu-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupineasa și de copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plîngea, și tipa, și suspina.

– Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduiești? Ce-i să spui duhovnicului? Că ești un tilhar și un vînzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luati-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce pradă țara.

[Poporul l-a masacrat pe vornic, iar domnitorul a construit o piramidă din 47 de capete ale boierilor ucisi. Apoi a invitat-o pe doamna Ruxandra și i-a arătat *leacul de frică* pe care i-l făgăduise. Boierii Stroici și Spancioc au scăpat prin fugă.]

Capitolul IV *De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...*

[Vodă continuă să se afirme ca un domnitor tiran, „născocind feluri de schingiuri”. Deși a încercat să-i prindă pe boierii Spancioc și Stroici, n-a reușit.

Acest lucru îl neliniștea. S-a îmbolnăvit grav de friguri, așa încît „se văzu la ușa mormântului”. A chemat pe mitropolitul Teofan, pe episcop și boieri și i-a anunțat că-l lasă moștenitor al scaunului domnesc pe fiul său, Bogdan. Apoi a fost călugărit cu numele de Paisie. În acest moment, se întorc în cetate Stroici și Spancicoc.]

E

DEZNODĂMÎNTUL, momentul final al subiectului, prin care se rezolvă conflictul.

Decii văzîndu-l ei leșinîndu și mai multu mort decît viu, după cuvîntul lui, l-au călugărit și i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, dacă s-au trezit și s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de să va scula, va popi și el pre unii. Mai apoi episcopiei și boierii înțelegîndu-

Voind să între, auziră un mare zgromot și se opriră ca să asculte. Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizînd ochii, văzu doi călugări stînd unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dînsul și se văzu coperit cu o rasă; pe căpătîiul său sta un potcap. Vru să ridice mîna și se împedecă în niște metanii de lînă. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizîndu-i peste puțin, văzu aceleași lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

– Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzîndu-l că nu doarme.

acestu cuvîntu și mai cu denădinsul Roxanda, doamnă-sa, temîndu-să de un cuvîntu ca acesta, carile era de a-l și credere, știind cîtă groază și moarte făcusă mai nainte în boierii săi, temîndu-să doamnă-sa să nu pață mai rău decîtu alții, l-au otrăvit și au murit. Și cu cinstă l-au îngropat în mănăstirea sa, Slatina, ce ieste de dînsul zidită.

Acestu Alixandru-vodă, zic cum că au fost scoțîndu ochii oamenilor și pre mulți au slujit în domnia lui.

tropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu!

Iar pre căteaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu țîncul ei, ca să nu mai asculte sfatuirile boaielor și a dușmanilor mei... Minte acel ce zice că sînt călugăr! Eu nu sînt călugăr, sînt domn! Sînt Alexandru-Vodă!... Sărîti, flăcăi! Unde-s voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pre toți... Nici unul să nu scape... A! mă-năduș!... Apă! apă! apă! – și căzu răsturnat pe spate, hîrcîind de turbare și de mînie.

Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă ii întîmpinăra Stroici și Spancioc.

– Doamnă! zise Spancioc apucînd de mînă pre Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numai-decît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

– Otravă! strigă ea înfiorîndu-se.

– Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața Măriei-tale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieși.

– Ce este? întrebă doamna.

– Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

– Oh! vrea să-l omoare, răcni duioasa mumă, strîngînd cu furie copilul la sîn.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sîngele într-însul începu a ferbe, și sculîndu-se pe jumătate:

– Ce pocitanii sînt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afără, boalte! Ieșîți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lîngă el, dar negăsind decît potcapul, îl svîrli cu mînie în capul unui călugăr.

Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile, intrără toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și sta ascultînd la ușă.

– A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușat și spărios; gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însăñătoșa, și...

– Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gîndește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gîndește că prin hulele și strigările tale sparii pre astă femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

– Boaită fățărnică! adăogă bolnavul, zbuciumîndu-se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te desmi-

– Nu-i vreme de stat în gînduri, doamnă, adăugi Spancioc. Adă-ți aminte de doamna lui Ștefăniță-Vodă și alege între bărbat și între fiu.

– Ce zici, părinte? zise sărmâna femeie, înturinându-se cu ochi lăcrămători spre mitropolitul.

– Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povătuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte, și să te ierte și pre tine.

Zicînd aceste, cuviosul Teofan se depărta.

[Ruxanda, ajutată de boierii Stroici și Spancioc, întorsi în țară, l-au otrăvit pe domnitor.]

Lăpușneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce a să-l lovească, voi a se-nturna cu față spre părete.

– Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade, spre osînda ta, să ne privești; învăță a muri, tu care știai numai a omorî. Și apucîndu-l amîndoi, îl țineau nemîșcat, uitîndu-se la el cu o bucurie infernală și mustriîndu-l.

După un chin de jumătate de ceas, în sfîrșit, își dete duhul în mînile călăilor săi.

Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsa o pată de sînge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

1. Notează în tabel: evenimentele preluate de Constantin Negruzzî din cronică, evenimentele de ficțiune create de autor și alte evenimente cunoscute din istorie referitoare la această perioadă.

evenimente din cronică	evenimente inventate de autor	alte evenimente istorice

2. Exprimă-ți opinia: de ce anume evenimentele date au fost selectate de către autor și explorate în nuvelă?
3. Ordonați, împreună cu colegul, evenimentele din nuvelă în corespondere cu fabula și subiectul operei și verificați-vă reciproc.

3.1. Explicați ce ați constatat în raport cu:

- principiul cronologic al evenimentelor;
- locul și timpul evenimentelor;
- caracterul acțiunii (desfășurată în istoria reală și în discursul narativ);
- crearea atmosferei;
- angajarea figurilor istorice în rol de personaje (narator, martor, reflector);
- atitudinea autorului față de lumea zugrăvită în operă.

4. Cercetează textul nuvelei și selectează modalitățile prin care autorul relevă în operă:
- dinamismul evenimentelor;
 - concentrarea spațiului și timpului istoric;
 - crearea dramatismului dezolant.

5. Apelând la semnificațiile momentelor subiectului, reprezintă, grafic, dominantele dramatice din fiecare capitol, fixând personaje angajate.

- 5.1. Relaționează dominantele dramatice cu *mottourile* capitolelor din nuvelă, explică-le semnificația în raport cu structura narrativă a textului.

6. Exemplifică, prin detalii din text, tipologia personajelor, utilizând informația din *Agenda cititorului*.

7. Argumentează, prin exemple din nuvelă, afirmația criticului Eugen Lovinescu:

Fiecare tablou ar putea aproape să stea neatârnat, atât e de bine zugrăvit în trăsături energice, cu un subiect propriu și chiar cu o idee proprie exprimată, de altminteri, după obiceiul timpului, printr-un motto.

- 7.1. Raportează reflecțiile tale la schema propusă în pagina următoare și realizează sarcinile propuse.

8. Completați casetele de la pagina 84, ce reprezintă capitolele nuvelei, cu evenimente ce alcătuiesc *subiectul* fiecarui capitol.

- 8.1. Selectați, dintre acestea, cele mai importante evenimente ce articulează subiectul general al nuvelei.

SAPERE AUDA

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

Tipologia personajelor în nuvelă:

- **Alexandru Lăpușneanu** – protagonistul, tipul domnitorului despotic.
- **Motoc** – tipul boierului laș, omului linguisitor, fătarnic.
- **Ruxanda** – tipul femeii salvatoare, soție și mamă, antipod al domnitorului.
- **Poporul** – tipul personajului colectiv ce reprezintă psihologia mulțimii.
- **Stroici și Spancioc** – tipul tinerilor boieri neinițiați în viață.

ARS COLLABORANDI

Agenda criticului

- Nuvela ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet (Shakespeare), dacă limba română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale.

George CĂLINESCU

8.2. Elaborați o schemă a elementelor subiectului, valorificînd răspunsurile la întrebările orientative.

- *Expozițunea este lentă sau dinamică?*
- *Conflictul e simplu sau complex, interior sau exterior?*
- *Admiți prezența în text a intrigii ca moment al subiectului?*
- *Narațiunea e obiectivă sau subiectivă?*
- *Narațiunea este marcată de: monolog? dialog? popasuri descriptive?*
- *Punctul culminant relevă o acutizare maximă a conflictului dintre:*
 - domnitor și boieri? ➢ domnitor și Moțoc?
 - domnitor și doamnă? ➢ domnitor și popor?
- *Ce soluție presupune punctul culminant, cu referire la fiecare dintre relațiile enumerate?*
- *Deznodămîntul este pe potriva conflictului? În ce mod este soluționat? Care este opinia autorului? Dar opinia ta?*
- *Tematica nuvelei este determinată de motivele: vanitas vanitatum (deșărtăciunea deșertăciunilor), fortuna labilis, lupta pentru puterea politică?*

9. Exprimă-ți opinia:

- *Personajele nuvelei reprezintă doar însemne ale personalităților istorice sau și ale unor tipuri umane?*
- *Limbajul naratorului și al personajelor este propriu: realității epocii istorice? tehnicii de individualizare a personajelor? timpului cînd a fost scrisă nuvela? stilului prozatorului?*

10. Identifică, în nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, modalitățile de expunere (narațiunea, descrierea, dialogul, monologul) și explică rolul lor în operă.

1. Redactează o caracterizare a unui personaj istoric din nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, utilizînd diverse date informative.
2. Dezvoltă, într-un text coerent, opinia lui George Călinescu expusă în *Agenda criticului*, axîndu-te pe ideea că nuvela demonstrează virtuți ale genului scurt.
3. Scrie o schiță de nuvelă care să aibă următorul final: ***Tinerețea are totdeauna pasiunea eliberării, a aventurii.*** (Demostene Botez)

ARS DISCENDI

Redactarea unui rezumat

- Citește informația din *Agenda cititorului* și reține particularitățile rezumatului.
- Actualizează din memorie conținutul unui text în proză citit recent.
 - Povestește-le colegilor conținutul acestui text în formă rezumativă.
 - Verifică-ți competențele de a rezuma un text, fixând condițiile și risurile realizării unui rezumat.
- Realizează un rezumat al nuvelei *Alexandru Lăpușneanul*, urmărind:
 - cele mai importante elemente ale subiectului;
 - evenimentele ce conturează mesajul operei.
- Compară rezumatul tău cu cel al colegului. Apreciază-ți, prin autoevaluare, rezumatul, consultînd condițiile de realizare a acestei compoziții expuse în schemă.
- Redactează o variantă îmbunătățită a rezumatului inițial, evaluînd-o în conformitate cu rigorile expuse în schemă.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

- Rezumatul** presupune reducerea unui text la un număr limitat și precis de cuvinte, care să reproducă fidel gîndirea autorului.
- Obiectivul exercițiului de rezumare este de a se reține esențialul dintr-un mesaj, text.
- Rezumarea orală sau scrisă** a unui text literar solicită:
 - prezentarea succintă a ideilor principale;
 - expunerea organizată în jurul temei dominante;
 - plasarea expunerii la timpul prezent;
 - identificarea personajelor și menționarea celor principale;
 - punctarea momentelor subiectului într-o relatăre cronologică a faptelor sau urmînd structura operei (*capitole, cînturi, acte etc.*).

Condiții de scriere a rezumatului

• **Claritatea** presupune expunerea limpede a informației selectate. Rezumatul clar este acela în care vorbitorul urmărește legătura cauză–efect, indică schimbarea de timp și spațiu, introducerea personajelor noi etc.

• **Rigurozitatea** presupune organizarea logică a expunerii, precizia relatării, parcurgîndu-se cel mai scurt itinerar dintre începutul textului și finalul lui.

- Realizează un rezumat al unui text literar/ nonliterar la alegere, respectînd condițiile expuse în schemă.
 - Autovaluează-ți compoziția și prezint-o colegilor.

ARS DISCENDI

Sărmanul Dionis de Mihai Eminescu: între realitate și iluzie

AB INITIO

- Citește nuvela *Sărmanul Dionis* și fă-ți cîteva note de lectură, urmărind:
 - ideile personajului principal;*
 - stările lui de spirit, acțiunile ce le întreprinde;*
 - itinierarul călătoriei în timp și în spațiu a lui Dionis.*
- Extrage din textul nuvelei cuvintele care fac parte din aria semantică a noțiunii de *sărman*.
- Exemplifică momentele subiectului cu fragmente din text, utilizînd informația din tabelul dat.

Expoziția	Meditația lui Dionis asupra existenței timpului și spațiului.
Intriga	Discuția dintre Dan și Ruben, în scopul convertirii.
Desfășurarea acțiunii	Călătoria în vis a lui Dan, în epoca lui Alexandru cel Bun; călătoria imaginară a lui Dan și a Mariei în spațiu selenar; existența cuplului primordial pe Lună.
Punctul culminant	Dan are revelația că e Dumnezeu. În consecință, el este izgonit din spațiu eternității în lumea comună, profană.
Deznodămîntul	Dionis crede că ceea ce i-s-a întîmplat nu este doar un vis.

- Alege, din text, un citat care îs-ar potrivi ca *motto*. Explică, într-un enunț, opțiunea ta.
- Examinează fragmentele propuse și inițiază-te în specificul unei nuvele filozofice. Urmărește stările de spirit ale protagonistului.

SĂRMANUL DIONIS (I)

[Reflecții inițiale]

...În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spațiu – ele sănt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un simbure de ghindă, și infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri care sănt ascunse în noi, mister pe care l-au posedat poate magii egipteni și asiriensi, atuncea în adîncurile sufletului coborîndu-ne, am putea trăi aievea în trecut și am putea locui lumea stelelor și a soarelui. Păcat că știința necromantie și acea a astrologiei s-au pierdut – cine știe cîte mistere ne-ar fi descoperit în această privință! Dacă lumea este

un vis – de ce n-am putea să coordonăm sirul fenomenelor sale cum voim noi? Nu e adevărat că există un trecut – consecutivitatea e în cugetarea noastră – cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleași întotdeauna, există și lucrează simultan. Să trăiesc în vremea lui Mircea cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun – este oare absolut imposibil? Un punct matematic se pierde-n nemărginirea dispozițunii lui, o clipă de timp în impărtăabilitatea sa infinitesimală, care nu încetează în veci. În aceste atome de spațiu și timp, cît infinit! Dacă-ș putea și eu să mă pierd în infinitatea sufletului meu pîn' în acea fază a emanării lui care se numește epoca lui Alexandru cel Bun de exemplu...

1. Definește concepțele: *timp, spațiu, suflet, lume, viață* printr-o optică proprie.

SAPERE AUDE

1.1. Explică, prin text, cum înțelege Dionis sensurile acestor concepțe.

2. Analizează primul alineat, identificînd:

- imagini vizuale; • imagini olfactive;
- imagini auditive; • imagini kinestezice.

2.1. Comentează sincretismul imaginilor respective.

3. Extrage, din text, o afirmație a personajului, argumentîndu-ți alegerea.

4. Utilizînd date din științele pe care le studiezi, răspunde la întrebarea personajului: *Dacă lumea este un vis, de ce n-am putea să coordonăm șirul fenomenelor cum voim noi?*

Cugetările Sărmănu lui Dionis
de Ligia Macovei

SĂRMANUL DIONIS (II)

[Portretul unui tînăr]

[Dionis] intră într-o cafenea de alături, ca să se usuce. Ridicîndu-și căciula cea mițoasă, vedem o frunte atât de netedă, albă, corect boltită, care coincide pe deplin cu fața într-adevăr plăcută a tînărului meu. Părul numai cam prea lung curgea în vițe pînă pe spate, dar uscăciunea neagră și sălbatecă a părului contrasta plăcut cu fața fină, dulce și copilărească a băietanului. Își puse în cui paltonul ud și, la aroma îmbătătoare a unei cafele turcești, ochii lui cei moi și străluciți se pierdînd iar în acea intensivă visătorie care stă cîteodată atât de bine băieților, pentru că seriozitatea contrastează totdeauna plăcut cu fața de copil. Între acești muri afumați, plini de miroslul tutunului, de trâncăirea jucătorilor de domino și de cadențata bătaie a unui orologiu de lemn, ardeau lămpi somnoroase răspîndind dungi de galbenă lumină prin aerul apăsat. Dionis făcea c-un creion un calcul matematic pe masa veche de lemn lustruit și adesea surîdea. Surîsul său era

foarte innocent, dulce l-am putea numi, și totuși de o profundă melancolie. Melancolia în vîrstă lui este semnul caracteristic al orfanilor; el era orfan, o existență – cum săt multe la noi – fără de speranță și, afară de aceea, determinat prin naștere la nepozitivism. În introducerea acestor șiruri am surprins unele din cugetările care-l preocupau în genere – și c-un asemenea cap omul nu ajunge departe – și mai cu seamă cel sărac – și Dionis era un băiet sărac. Prin natura sa predispusă, el devinea și mai sărac. Era tînăr – poate nici opt-sprezece ani – cu atât mai rău... ce viață-l aşteaptă pe el?... Un copist avizat a se cultiva pe apucate, singur... și această libertate de alegere în elementele de cultură îl făcea să citească numai ceea ce se potrivea cu predispunerea sa subiectivă atât de visătoare. Lucruri mistice, subtilități metafizice îi atrăgeau cugetarea ca un magnet – e minune oare că pentru el visul era o viață și viață un vis?

5. Definește starea de spirit a personajului, selectînd detalii sugestive de portret.

6. Interpretează sensul expresiilor din text:

- un copist avizat; • a se cultiva pe apucate; • subtilități metafizice.

7. Urmărește-l atent pe Dionis *stînd la masa veche de lemn* și, intuindu-i starea, explică ce urmărea în calculul său matematic.

8. Comentează detaliile ce definesc tipul uman reprezentat de Dionis, explicînd de ce, *prin natura sa, el devine și mai sărac*.
9. *Libertatea de alegere în elementele de cultură* este un principiu de existență al lui Dionis. Interpretă semnificația acestui motiv, raportîndu-l la propriile principii de viață.

SĂRMANUL DIONIS (III)

[Realizarea visului de cunoaștere absolută]

El se sculă din iarbă cu cartea cea veche în mînă. Lampa sa filfia mai fantastic, literele bâtrîne ale cărții căptau înțeles și se introduceau în visuri și-n cugete ce-i umpleau capul fără de voință, umbra lui începu iar a prinde conturele unei icoane în oloii, cu fruntea naltă, palidă, pleșuvă, cu buze vinete, cu părul de câteva fire sure, cu privirea fixă și profundă, pe care și-o ținti lung asupra cărții deschise înaintea lui Dan. Umbra lui îi șoptea în gînduri lungi tocmai ceea ce voia el să i se răspundă.

„Tu știi – cugetă umbra și el îi auzea cugetările – știi bine că sufletul tău din începutul lumii și pînă acum a făcut lunga călătorie prin mii de corpuri din care azi n-a mai rămas decît praf. El singur n-o știe, pentru că de câte ori s-a intrupat din nou, de atîtea ori a băut din apa fără gust și uitătoare a Le-tei; și nimeni nu l-a însoțit în ultima lui călătorie decît eu – umbra corporilor în care a trăit el, umbra ta; cu fiecare ducere la mormînt, cu fiecare naștere am stat lîngă ele; am stat la leagănul, voi sta la mormîntul tău. Sufletul tău, fără ca azi să și-o aducă aminte, a fost odată în pieptul lui Zoroastru, care făcea ca stelele să se mute din loc cu adîncul grai și socoteala combinată a cifrelor lui. Acea carte a lui Zoroastru care cuprinde toate tainele științei lui, stă deschisă înaintea ta. Veacuri au stat s-o dezlege și n-au putut pe deplin, numai eu pot s-o dezleg, pentru că vorbeam din perete cu Zoroastru, cum vorbesc astăzi cu tine”.

Dan văzu clar despărțirea ființei lui într-o parte eternă și una trecătoare. Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreaptă. El întoarse șapte foi și umbra prinse conturele unui *bas-relief*, mai întoarse încă șapte și umbra se desprinse încet, ca dintr-un cadru, sări jos de pe perete și sta diafană și zîmbitoare, rostind limpede și respectuos:

– Bună sara! Lampa cu flacăra ei roșie sta între Dan și umbra închegată.

– Să urmăm – zise umbra torcînd mai departe firul gîndirii sale, gîndiri pe care Dan le auzea ca și cînd ar fi fost propriile lui cugetări. Apropiindu-ți prin vrajă ființa mea și dîndu-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rînd, uitînd cu desăvîrsire treculul meu; iar tu vei deveni ca mine, etern, atotștiutor și, cu ajutorul cărții, atotputernic. Tu mă lași pe mine în împrejurările tale, cu umbra întrupată a iubitei tale, cu amicii tăi; mă condamni să-mi uit vizionara mea ființă; iar tu întreprinzi o călătorie cu iubita ta cu tot, în orice spațiu al lumii și-ar plăcea... în lună de pildă. Acolo vei trăi un secul și și se va părea o zi. Ba poți să iezi și pămîntul cu tine, fără ca să te supere. Îl prefaci într-un mărgăritar cu toartă și-l anini de salba iubitei tale; și crede-mă că de mii de mii de ori mai mici, numai proporțiile dintre ei să rămîie aceleași, oamenii să credă așa de mari ca azi. Timpul lor? O oră din viața ta va fi un veac pentru ei. Clipele vor fi decenii și-n aceste clipe se vor face războaie, se vor încorona regi, se vor stinge și se vor naște popoare, în sfîrșit toate prostiile de azi se vor întîmpla și-atunci, se-ntelge că-n diminuare analogă, *absolut* însă acelaș lucru.

– Bine, zise Dan apucînd mâna cea rece și diafană a umbrei, te îndemn însă a scrie memoriu vieții tale, ca să-l găsesc cînd voi reveni pe pămînt și să-l recitesc. Tu ai o judecată rece și vei ști să-mi descrii toată natura vizionară și înșelătoare a lucrurilor lumești; de la floarea ce cu naivitate minte, prin haina ei strălucită, că e ferice înlăuntrul gingăselor sale organe, pînă la omul ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică care ține cît istoria omenirii, acel simbure negru și rău, care-i rădăcina adevărată a vieții și a faptelor sale – egoismul său. Vei vedea

cum ni se minte în școală, în biserică, în sfat, că intrăm într-o lume de dreptate, de iubire, de sfințenie, pentru a vedea, cînd murim, c-a fost o lume de nedreptate, de ură. Ah! cine ar mai vrea să trăiască cînd îs-ar spune de mic încă, în loc de povești, adevarata stare de lucruri în care va intra?

– Chemarea unui filozof? zise umbra surîzînd cu amărăciune – foarte bine! Ceea ce zici tu îmi hotărăște soarta. Îmi voi aprinde lampa și-oi căuta oameni. Memoriile vieții mele le vei găsi în saltarul acestei mese, cînd te vei întoarce. Eu singur voi fi mort și îngropat cînd vei reveni tu, căci orele vieții tale vor fi și de ani întregi pentru pămînt. Întoarce încă șapte file și ține-mă de mînă! Ce simți?

– Simt brațele mele pierind în aer și cu toate asta căpătînd puteri uriașe; simt cum, dezlipindu-se atomele greoaie ale creierilor mei, mintea mea devine clară ca o bucătă de soare.

– Eu, zise umbra încet, simt întunecîndu-se și pierind conștiința eternității mele; simt îngreunindu-se ca sub plumb cugetările mele... Mai întoarce șapte foi și metamorfoza reciprocă va fi desăvîrșită.

Dan întoarse foile, șopti și umbra deveni om. Omul semăna cu el și se uita sperios și uitit la Dan, fixîndu-l ca pe o umbră, cu buzele tremurînde și cu pași șovăitori. Dan era o umbră luminoasă. El ridică brațul lung și puternic în aer.

– Dormi! zise poruncitor. Orologiul zbîrnîi răgușit o oră... umbra îintrupată în om căzu ca moartă pe pat. Iar Dan își luă lunga sa manta de-a umere, stinse lampa, pe vîrful degetelor trecu prin tindă și cînd ieși afară închise ușa după sine și începu a merge încet, încet în lumina lunii pe strădele largi ale orașului, cu ferestrele și porțile închise, cu ziduri albe și gălbenite de lună, cu perdelele lăsate, cu cîte un păzitor de noapte cu musteți înfundate în gulerul și gluga mantalei și c-o prăjină subsuori; în fine, o liniște somnoroasă, un aer Cald de vară, luna strălucită, stele de aur ce-și închideau pleoapele spre a le deschide iar, un cer albastru și fără nori, case înalte a căror streșini de olane se uitau în lună – iată tabloul! Pasurile lui de umbră nu se auzeau pe stradă... se înfățoșa înfundat în manta, cu pălăria peste ochi, și mergea astfel pe luminatele străde fără ca luna să-i facă vro umbră pe ziduri, căci pe-a lui o lăsase acasă, astfel încît el însuși nu-și părea

a fi decît o umbră nepricepută, ce fugea pe muriu caselor înșirate în rînd. Casa din capătul uliții era galbenă, cu ferești poleite de lună, cu perdele albe. El bătu încet [în] fereastră.

– Tu ești? răspunse o voce dragă și molatică.

– Eu... deschide fereastra... nu e nimeni pe străde, nu te poate vedea nimeni, și apoi chiar de te-ar vedea...

Fereastra se deschise-ncet, perdea se dete într-o parte și dintre creții ei apăru frumos și palid capul blond al unui înger. Luna-i cădea drept în față, încît ochii ei albaștri străluceau mai tare și clipeau ca loviți de o rază de soare. Sub alba haină de noapte de la gît în jos se trădau boureii sînilor și mînuțele și brațele ei albe și goale pîn-în umeri se-ntinseră spre dînsul și el le inundă cu sărutări. Un moment, și el sări prin fereastră, îi cuprinse gîtul ei gol, apoi îi luă fața în mîini și o sărută cu atîta ardoare, o strînsse cu atîta foc, încît îi părea c-a să-i beie viața toată din gura ei.

– Iubito, zise el încet netezindu-i părul ei de aur, iubito! vino cu mine în lume.

– Unde?

– Unde? Oriunde. Vom trăi aşa de fericiti acolo unde vom fi, neturburați de niminea; tu pentru mine, eu pentru tine. Din visurile noastre vom zidi castele, din cugetările noastre vom adînci mări cu mii de undioiete oglinzi, din zilele noastre veacuri de fericire și de amor. Aide!

– Dar ce va zice mama? zise ea, cu ochii plini de lacrimi.

Umbra ei se răsfrîngea pe perete. Dan se uită fix într-acolo; umbra se desprinse încet și se înălță pe-o rază de lună spre a cădea în pat.

– Cine-i acolo? zise Maria tremurînd pe pieptul lui.

– Umbra ta, răspunse el zîmbind, ea rămîne în locul tău... vezi-o cum doarme.

– O! ce liberă și usoară mă simt, zise ea c-o voce de un timbru de aur. Nici o durere, nici o patimă în piept. O! îți mulțămesc... și ce frumos îmi pătu acumă... pare că ești altul... pare că ești din altă lume.

– Vino cu mine, șopti el la ureche-i, vino prin ostiri de stele, prin tării de raze, pînă ce, de departe de acest pămînt nenorocit și negru, îl vom uita, pentru ca să nu ne mai avem în minte decît pe noi.

- Haide dar, şopti ea încunjurîndu-i gîtuł cu braţele ei albe şi lipindu-şi guriţa de buzele lui.

Sărutarea ei îl umplu de geniu şi de-o nouă putere. Astfel îmbrăţişaţi, aruncă neagra şi strălucita lui mantie peste umerii ei albi, îi încunjură talia strîngînd-o tare la piept, iar cu ceilaltă mînă fluturînd o parte a mantiei se ridicări încet, încet prin aerul lucci şi pătruns de razele lunii, prin nourii negri ai cerului, prin roiurile de stele, pînă ce ajunseră în lună. Călătoria lor nu fuse decît o sărutare lungă.

El puse jos dulcea lui sarcină pe malul miroitor al unui lac albastru ce oglindea în adîncu-i toată cununa de dumbrave ce-l încunjura şi deschidea ochilor o lume întreagă în adînc. El îşi luă calea iar spre pămînt. Aproape de pămînt, el şezu pe coastele unui nour negru şi se uită lung şi cugetător pentru ultima oară asupra pămîntului. Luă carteua lui Zoroastru, deschise unele file şi începu a citi judeţul pămîntului, şi fiecare literă era un an, fiecare sir un secol de adevăr. Era ceva înfricoşat câte crime au putut să se petreacă pe acest atom

atât de mic în nemărginirea lumii, pe acest bulgăre negru şi neînsemnat ce se numeşte pămînt. Fără-mâturile aceluia bulgăre se numesc imperii, infuzorii abia văzuţi de ochii lumii se numesc împăraţi, şi milioane de alte infuzorii joacă, în acest vis confuz, pe supușii... El îşi intinse mîna asupra pămîntului. El se contrase din ce în ce mai mult şi iute, pînă ce deveni, împreună cu sfera ce-l încunjură, mic ca un mărgăritar albastru stropit cu stropi de aur şi c-un miez negru. Mărimea fiind numai relativă, se înțelege că atomii din miezul acelui mărgăritar a cărui margini le era cerul, a cărui stropi soare, lună şi stele, acei pitici nemărginit de mici aveau regii lor, purtau războaie, şi poetii lor nu găseau în univers destule metafore şi comparaţiuni pentru apoteoza eroilor. Dan se uită cu ocheana prin coaja acelui mărgăritar şi se miră cum de nuplesneşte de mulţimea urii ce cuprindea. Îl luă şi, întorcîndu-se, atîrnă în salba iubitei sale albastrul mărgăritar.

Şi ce frumos făcuse el în lună!

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

- Transgresarea timpului** este o caracteristică a universului fantastic şi reprezintă încălcarea legilor temporale specifice ordinii naturale a lumii prin fenomene de îngheţare, încetinire, inversare, comprimare, dilatare.
- Metamorfoza** este transformarea unui obiect sau a unei fiinţe în ceva diferit de natura sa primară. Apare în basme şi în literatura fantastică.
- Metempsihoză** este o concepţie filozofică idealistă despre transmigrăţia sufletelor, reîncarnare.

- Explică de ce Dan nu se despărţea de cartea cea veche.
 - Selectează, din text, semnele ce definesc cartea ca simbol al iniţierii, al cunoaşterii.
 - Comentează, apelind şi la alte lecturi personale din opera eminesciană, semnificaţia cărtii, simbol al tangenţei cu altă lume.
Utilizează schema:
CARTEA		
conţine încripitate imagini ale existenţei.	denotă legături cu Logosul primordial, generator de lumi.	include un sistem mistic şi un cod de semne stranii.
- Defineşte motivul reîncarnării *Dionis-Dan*, ce reiese din dialogul imaginar cu *umbra*, motiv definitoriu al spaţiului oniric. Vezi *Agenda cititorului*.
 - Reflectează în ce mod îi reuşeşte lui Dionis-Dan realizarea visului său de fericire, relevînd sugestia spaţiilor din fragment.
 - Explică ce a însemnat pentru Dionis-Dan călătoria pe Lună, pornind de la afirmaţia iniţială: *Nu există nici timp, nici spaţiu - ele sănătă neamai în sufletul nostru*.
 - Demonstrează ideea că Dionis reprezintă un profil *al tînărului spiritual; al tînărului inadaptabil; al omului de geniu*.

SĂRMANUL DIONIS (IV)

[Reflecții finale]

LEGO, ERGO SUM

Fost-au vis sau nu, astă-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regizor a cărui existență n-o putem explica? Nu cumva sănsem asemenea acestor figuranți care, voind a reprezenta o armată mare, trec pe scenă, încunjură fondalul și reapar iarăși? Nu este oare omenirea istoriei asemenea unei astfel de armate ce dispără într-o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar același număr mărginit pentru regizor. Nu sunt aceiași actori, deși piesele sunt altele? E drept că după fondal nu sănsem în stare a vedea. – Și nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă, care să ni se pară ca reminiscențele unui om, ce de mult nu mai este?

1. Explică, utilizând informația din text: experiența lui Dionis a fost un vis al personajului, o închipuire a autorului sau transpunerea unei idei filozofice?
2. Fragmentele și-ai propus, într-o viziune neobișnuită, motive care structurează nuvela:
 - *cartea ca instrument miraculos, fantastic, regenerator;*
 - *ambiția luciferică de cunoaștere absolută;*
 - *călătoria fantastică într-un spațiu transcendent, selenar;*
 - *reîncarnarea;*
 - *răsturnarea cronologiei (actualizarea trecutului);*
 - *dedublarea om-umbră;*
 - *viața ca vis.*
- 2.1. Comentează motivele nuvelei ce țin de:
 - *planul fantastic;*
 - *planul filozofic.*
1. Formulează o temă pe care și-ai propus-o pentru reflecție nuvela.
2. Meditează, într-un text coherent, dacă omul poate dobândi vreodată condiția de existență eternă în spațiul superior. Axează-te pe idei din nuvelă și pe sugestia temei de studiu.
3. Dezvoltă 2-3 idei din aserțiunea lui Mihai Cimpoi expusă în *Rînduri-Gînduri*.
4. Scrie un eseu nestructurat cu tema: *Lectura nuvelei Sărmanul Dionis mi-a prilejuit o experiență unică de cunoaștere.*

OPTIONAL

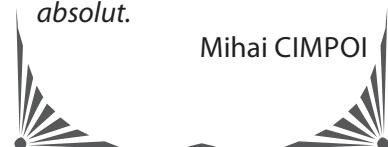
5. Redactează o compunere-paralelă de caracterizare a personajului Dionis și a unuia dintre personajele din *Faust* de Goethe.

Nu ezităm de-a cita câteva pasaje dintr-o epistolă a lui Téophile Gautier, care colorează oarecum ideea aceasta: „Nu totdeauna sănsem din țara ce ne-a văzut născind și de aceea căutăm adevărata noastră patrie. Acei care săn săn cănuți în felul acesta se simt ca exilați în orașul lor, străini lîngă căminul lor și munciți de-o nostalgie inversă... Ar fi ușor a însemna nu numai țara dar chiar și *secolul în care ar fi trebuit să se petreacă existența lor cea adevărată...* Îmi pare c-am trăit odată în Orient și, cînd în vremea carnavalului mă deghizez cu vrun caftan, cred a relua adevăratale mele veșminte. Am fost întotdeauna surprins că nu pricep curent limba arabă. *Trebuie să-o fi uitat*”.

• *Timpul eminescian prezintă o simbioză a semnificațiilor pe care le comportă cei trei zei: Kronos, ca divinitate care are o acțiune distructivă, Hronos, ca zeiță a duretei, și Kairos, divinitate allegorică ce patronează timpul creativ. În plan cosmogonic în felul în care Kronos separă cerul de pămînt, poetul opune timpului terestru curgător și monoton timpul pur absolut.*

Mihai CIMPOI

ARS DISCENDI

13 COMPUNEREA DE UTILITATE SOCIALĂ. CURRICULUM VITAE ȘI AVIZUL

AB INITIO

Agenda cititorului

- Curriculum vitae**
[ae pronunțat e] este o scurtă (auto)biografie, care cuprinde toate datele privind starea civilă, situația profesională etc. a unei persoane (care participă la un concurs, la un examen etc.), abreviat CV [pronunțat sivi].

S APERE AUDE

- Prezintă sensurile cunoscute ale cuvântului *biografie*. Ce asocieri trezește acest cuvânt?
- Explică ce înțelegi prin îmbinările:
 - *biografie artistică*;
 - *biografie a rîului*;
 - *biografie romanțată*;
 - *biografie a unei idei*.
- Examinează diferite avize și anunțuri particulare, plasate pe aviziere. Remarcă:
 - a) aspectul grafic al textului;
 - b) claritatea informației;
 - c) utilitatea acestei informații pentru tine.
- Argumentează necesitatea de a cunoaște datele biografice ale:
 - a) unui scriitor sau savant;
 - b) unui om politic ce candidează pentru o anumită funcție;
 - c) unei vedete de film;
 - d) unei persoane care intenționează să se angajeze în cîmpul muncii;
 - e) unui participant la un concurs de creație.
- 1.1. Motivează-ți alegerea.**
- Examinează modelul de CV atașat și reține rubricile care intră în compoziția acestui tip de text. Vezi și *Agenda cititorului*.
 - Înlocuiește rubrica *Numele aplicantului* cu propriul nume.
 - Concluzionează: *de ce rubricile marcate cu asterisc au funcție informativă și nu trebuie să apară în textul unui atare document?*
 - Substituie textul dintre paranteze cu informații solicitate de instituția în cauză.

Prezintă momente care îți desemnează personalitatea și activitatea,

scrie CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

Numele, prenumele

Adresa (numărul, strada, codul poștal, localitatea, țara)
Telefonul (fix, cu prefixul țării și al localității; mobil)

Fax

E-mail

Naționalitatea/ cetățenia

Data nașterii (ziua, luna, anul)

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

(Menționează, pe rînd, fiecare experiență profesională pertinentă, începînd cu cea mai recentă dintre acestea.)

*Perioada (de la, pînă la)

*Numele și adresa angajatorului

*Tipul activității sau sectorul de activitate

*Funcția sau postul ocupat

*Principalele activități și responsabilități

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

- Perioada (de la, pînă la)

Descrie separat fiecare formă de învățămînt și program de formare profesională următe, începînd cu cea mai recentă/ cel mai recent.

*Numele și tipul instituției de învățămînt și al organizației profesionale prin care s-a realizat formarea profesională

*Domeniul studiat/ aptitudini ocupaționale

*Tipul calificării/ diploma obținută

*Nivelul de clasificare a formei de instruire/ învățămînt

APTITUDINI ȘI COMPETENȚE PERSONALE

Menționează aptitudinile și competențele dobîndite în cursul vieții și al carierei, dar care nu sunt recunoscute neapărat printr-un certificat sau o diplomă.

Limba maternă

Limbi străine cunoscute

*abilitatea de a citi

*abilitatea de a scrie

*abilitatea de a vorbi

(Enumerează limbile cunoscute și indică nivelul de cunoaștere: excelent, bine, satisfăcător.)

APTITUDINI ȘI COMPETENȚE SOCIALE

Locuiești și muncești cu alte persoane, într-un mediu multicultural, ocupi o poziție în care comunicarea este importantă sau desfășoari o activitate în care munca de echipă este esențială, de exemplu, cultură, sport etc.

Descrie aceste aptitudini și indică în ce context le-ai obținut.

Aptitudini și competențe organizatorice

De exemplu, coordonezi sau conduci activitatea altor persoane, monitorizezi proiecte și gestionezi bugete la locul de muncă, în acțiuni voluntare (de exemplu, în domenii culturale sau sportive) sau la domiciliu. Descrie aceste aptitudini și indică în ce context le-ai dobîndit.

Aptitudini și competențe tehnice

*Utilizarea calculatorului, a unumitor tipuri de echipamente, mașini etc.

Descrie aceste aptitudini și indică în ce context le-ai dobîndit.

Permis de conducere

Alte aptitudini și competențe

*Competențe care nu au fost menționate anterior.

Descrie aceste aptitudini și indică în ce context le-ai obținut.

INFORMATII SUPLIMENTARE

Indică alte informații utile și care nu au fost menționate, de exemplu, persoane de contact, referințe etc.

ANEXE

Enumerează documentele atașate la CV, dacă este cazul.

Agenda cititorului

• Aviz

► Document prin care se face o înștiințare (publică) cu caracter oficial.
► Părere competență emisă de cineva.

• A aviză

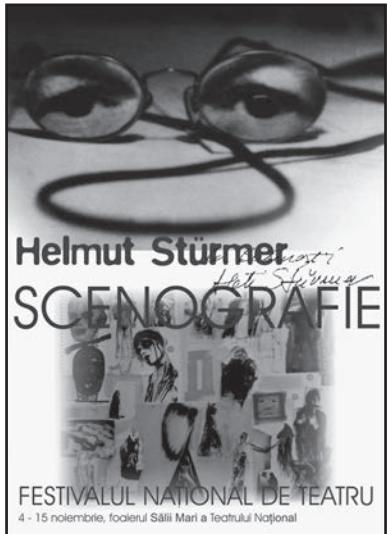
A înștiință din timp printr-un aviz.

• Avizat

► atrage atenția cuiva asupra unui lucru;
► a-și pune avizul favorabil pe un act, document;
► a da dovadă de competență.

3. Redactează-ți propriul CV pe foi detașabile A4, pe care le vei include în portofoliu.
4. Întocmește CV-ul unui personaj literar, la alegere. Explică, succint, din ce detalii deduci informațiile certe, necesare pentru un CV.
1. Prezintă oral cum arată și ce informație conține fiecare dintre textele care se numesc: *aviz, anunț, afiș, comunicare, înștiințare, mesaj*. Comentează diferențele.
2. Citește explicațiile din *Agenda cititorului*. Remarcă legătura de sens dintre cuvintele derivate și transferul semantic.
3. Examinează îmbinările de cuvinte și stabilește care dintre sensurile cuvîntului *aviz* s-au actualizat:
 - *aviz epidemiologic*;
 - *aviz de plată*;
 - *aviz telefonic*;
 - *aviz amatorilor*;
 - *aviz consultativ*;
 - *a-și da avizul*.

LABOR OMNIA VINCIT

- 4.** Citește avizul. Discută cu unul dintre colegi, formulînd întrebări în legătură cu esența informației.

Informeaază adecvat factorii interesați, scrie A V I Z

CINE?

CE?

UNDE?

CÎND? →

DE CE?

CUM?

CU CE SCOP?

Regia APĂ-CANAL aduce la cunoștința consumatorilor că, în legătură cu lucrările de reparație, va fi sistată livrarea apei către consumatorii din cartierul Buiucani, în perimetru străzilor Ion Creangă, Ștefan Neaga, Eugen Coca și Vasile Lupu, în perioada 20.06.2013 – 22.06.2013.

- 5.** Lucrînd în echipe, analizați textul unui afiș dintre cele propuse. Observați modul de codificare a informației. Transformați imaginea într-un succint text verbal.

- 6.** Elaborați, în baza legendei expuse, textul unui aviz:

Sînteți un grup de inițiativă care își propune să desfășoare o preselecție locală pentru un concurs municipal/ raional de dans sportiv.

- 6.1.** Redactați și aranjați în pagină textul avizului, utilizînd diferite semne relevante pentru acest aviz.
- 7.** Realizați un tur al galeriei și discutați, în plen, punctele forte și punctele vulnerabile ale avizelor pe care le-ați scris.
- 1.** Actualizează specificul textelor redactate în cadrul aceastei teme. Stabilește diferențele de structură și conținut între curriculum vitae și aviz.
- 2.** Numește două situații de viață în care va fi necesar să-ți demonstrezi abilitățile de scriere a textelor de utilitate socială studiate.
- 3.** Scrie un aviz, utilizînd informația adekvată din romanul *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc, studiat în gimnaziu.
Legendă: direcția școlii anunță elevii și profesorii despre decada strînsului roadei.

OPTIONAL

- 4.** Alcătuiește un CV real pentru o persoană de vîrstă ta, care intenționează să se angajeze ca salvamar, pe perioada de vară, postul fiind vacant.
 - 4.1.** Prezintă oral CV-ul elaborat.
 - 4.2.** Sustine un interviu de angajare cu un grup de colegi – potențiali angajatori.

14

ROMANUL ÎNTRÉ CREAȚIE ȘI ANALIZĂ

Motto:

Romanul face din viață un destin, din amintire un act util și din durată un timp dirijat și semnificativ. Societatea este cea care impune Romanul.

Roland BARTHES

- Actualizează evenimentele din romanul preferat și exemplifică ideile din *motto*.
- Explică semnificația unui posibil titlu de operă: *Romanul vieții părinților mei; Romanul vieții lui Mihai Eminescu*.
- Determină, prin comparație, specificul romanului, raportîndu-l la cel al nuvelei, utilizînd tabelul ce urmează și *Agenda cititorului*.

AB INITIO**S APERE AUDE**

NUVELA	ROMANUL
<ul style="list-style-type: none"> adeseori este un „exercițiu” pentru viitorul romancier; o nuvelă poate părea un fragment, un episod dintr-un roman; se axează pe sugestie; receptarea ei se face continuu și unitar, „dintr-o răsuflare”; personajul este deja format; personajul este caracterizat prin analiză, observație, acțiune; destinul personajului se încheie odată cu sfîrșitul nuvelei; timpul și spațiul sănt limitate; desfășurarea acțiunii este de obicei rectilinie, cronologică; este centrată pe tensiunea desfășurării unor întîmplări; nu are intrigă paralele. 	<ul style="list-style-type: none"> de multe ori rezultă dintr-o nuvelă amplificată (din toate punctele de vedere); se bazează pe explicație; receptarea lui cere timp; lectura poate fi discontinuă, bazîndu-se pe memorie; personajul este în evoluție; personajul este caracterizat mai mult prin desfășurarea dramatică; timpul și spațiul pot fi nelimitate; descrierea acțiunii se face prin adînciri, digresiuni, dezvoltare graduală; își poate încetini acțiunea pentru a combina elemente eterogene; are intrigă paralele și interfe rențe.

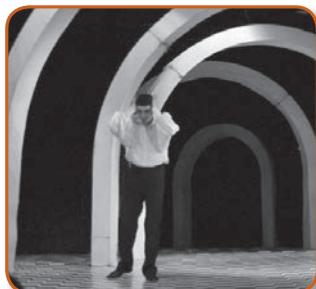
- Amintește-ți subiectul unor romane care ți-au produs placerea lecturii și argumentează acest efect.
- Comentează factorii favorabili lecturii unui roman:
 - timpul liber;*
 - circumstanțe benefice;*
 - numele autorului;*
 - motivația;*
 - titlul;*
 - cuprinsul.*

Agenda cititorului**ROMANUL**

- este o scriere epică în proză de mare întindere, cu o acțiune complexă, desfășurată pe mai multe planuri, la care participă numeroase personaje supuse unor conflicte puternice:
 - are o structură narativă complexă;
 - acțiunea este liniară sau ramificată, întreruptă sau continuă;
 - prin descriere, creează o atmosferă luminoasă, sumbră, veselă, tragică;
 - presupune o relație complexă între narator, personaje și naratar;
 - portretează personaje, evocă evenimente.

LABOR OMNIA VINCIT

CIULEANDRA în trăirea dramatică a actorilor teatrelor *Luceafărul* și *Satiricus*

4. Demonstrează, în baza unui roman citit recent, care sunt componentele ce constituie structura discursului narativ al romanului.
5. Discursul unui roman poate fi generat și de o altă operă, tradiție orală (de exemplu, romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu). Reflectează și exprimă-ți opinia:
 - De ce autorul acestui roman a deschis naționașuna apelind la textul baladei *Miorița* și la cel al legendei?
 - Ce alt început ai propune?
6. Urmărește-l pe Gheorghita din romanul *Baltagul*, însotind-o pe Vitoria Lipan în drumul restabilirii dreptății și definește-i stările de spirit.
 - 6.1. Ce emoții a trăit Gheorghita în finalul romanului?
 - 6.2. Aprobi sau dezaprobi fapta Vitoriei și a fiului ei?
 - 6.3. Ce rol semnificativ i-a atribuit autorul acestei fapte?
7. Compară incipitul din *Baltagul* de Mihail Sadoveanu cu cel din *Ciuleandra* de Liviu Rebreanu și stabilește anumite deosebiri.
1. Documentează-te despre particularitățile dansului popular *Ciuleandra* și comentează valoarea lui de simbol prin specificul coregrafic: *ritm, mișcare, muzică* etc.
 - 1.1. Raportează sugestia dansului *Ciuleandra* referitoare la evoluția destinelor lui Puiu Faranga și al Mădălinei.
 - 1.2. Formulează concluzii și dezvoltă-le:
 - într-un discurs de acuzare a intenției urmărite de către bătrânul Faranga;
 - într-o succintă meditație cu tema *Dansul Ciuleandra, un semn al destinului fatal*.
2. Explică drama lui Tudor Șoimaru din romanul *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu, urmărind semnificația spațiilor pe care le parcurge personajul.
3. Identifică, prin comparație, o tipologie a timpului, a spațiului și a personajelor în romanele vizate și comentează-o într-un tabel integrator.

Romanul	Timpul	Spațiul	Personajele
1. <i>Baltagul</i> de Mihail Sadoveanu			
2. <i>Neamul Șoimăreștilor</i> de Mihail Sadoveanu			
3. <i>Ciuleandra</i> de Liviu Rebreanu			

4. Întocmește o listă de valori *moraile, spirituale, estetice*, pe care le-ai identificat la lectura romanelor discutate, argumentând actualitatea acestora.
- 4.1. Formulează, în baza valorilor identificate, tema fiecărui roman discutat.

5. Examinează schema și reține informația, exemplificînd-o prin detalii din romanele cunoscute.

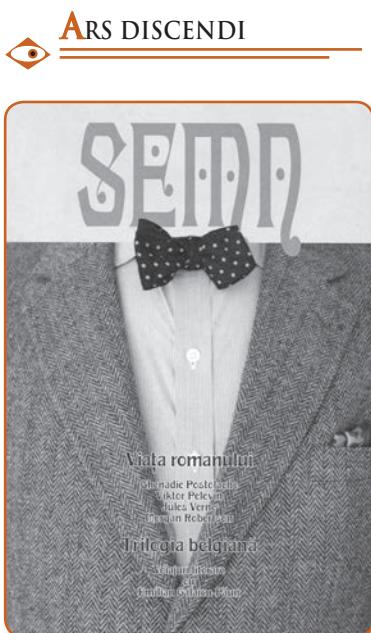
SUCCESIUNEA EVENIMENTELOR ÎNTR-UN ROMAN

6. Completează-ți cunoștințele, examinînd tabelul, și realizează o succintă prezentare a tipologiei și particularităților romanului românesc.

I Tipul	II Autori, titluri	III Particularități	IV Tematica
roman istoric	<ul style="list-style-type: none"> <i>Neamul Șoimăreștilor</i> de Mihail Sadoveanu <i>Frații Jderi</i> de Mihail Sadoveanu 	<ul style="list-style-type: none"> - asociază adevărul istoric necesităților epicului; - istoria este un fundal pentru epic sau invers. 	<ul style="list-style-type: none"> - lupta pentru apărarea moșiei strămoșilor; - sacrificiul în numele libertății țării.
roman de aventuri	<ul style="list-style-type: none"> <i>Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă</i> de Mihail Sadoveanu (parțial) 	<ul style="list-style-type: none"> - narațiunea este plină de nerv; - eroul trece de la un pericol de moarte la salvare; - dialogul este viu, incitant; - fapte emoționante, captivante. 	<ul style="list-style-type: none"> - aventura dragostei fatale.
roman de dragoste	<ul style="list-style-type: none"> <i>Mara</i> de Ioan Slavici <i>Patul lui Procust</i> de Camil Petrescu <i>Singur în fața dragostei</i> de Aureliu Busuioc 	<ul style="list-style-type: none"> - pune accent pe latura sentimentală; - este analizat cu finețe comportamentul personajelor. 	<ul style="list-style-type: none"> - dragostea ca realizare a destinului; - împlinirea spirituală prin dragoste; - dragostea ca negație a idealului.
roman psihologic	<ul style="list-style-type: none"> <i>Pădurea spînzuratilor</i> de Liviu Rebreanu <i>Zbor frînt</i> de Vladimir Beșleagă 	<ul style="list-style-type: none"> - abundența materialului descriptiv; - analiza proceselor psihice conștiente; - eroii trăiesc criza de conștiință, drame morale puternice. 	<ul style="list-style-type: none"> - salvarea sufletului prin lumina credinței; - copilul și ororile războiului.
roman fantastic	<ul style="list-style-type: none"> <i>Noaptea de Sînziene</i> de Mircea Eliade <i>Domnișoara Christina</i> de Mircea Eliade <i>Adam și Eva</i> de Liviu Rebreanu (parțial) 	<ul style="list-style-type: none"> - fapte neobișnuite; - caractere inexplicabile, incredibile; - include miraculosul straniu, supranaturalul; - călătoria inițiatrică a spiritului întru descoperirea jumătății sale mitice. 	<ul style="list-style-type: none"> - criza omului dominat de fantasme; - tentația existenței umane în ireal; - speculația filozofică, prezente mitologice, interferențe ale elementelor psihologice și miraculosului mistic.

I Tipul	II Autori, titluri	III Particularități	IV Tematica
roman social	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ion</i> de Liviu Rebreanu • <i>Moromeții</i> de Marin Preda 	<ul style="list-style-type: none"> - interferența dintre două planuri: real (patima pentru pămînt) și interior-subiectiv (patima iubirii); - personaje din toate categoriile sociale; - conflicte puternice; - analiză de tip balzacian; - epic de tip mozaical ramificat; conturarea unui cadru eminamente social, expresia concentrată a spațiului cu o ordine cosmică axată pe un sistem de simboluri; - analiză obiectivă. 	<ul style="list-style-type: none"> - patima pentru pămînt ca rezultat al inechității sociale; - satul și timpul, istoria și omul, puterea și individul dependent de ea; - ruinarea familiei patriarcale; - răsturnarea unei lumi.
roman sentimental	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Manoil</i> de Dimitrie Bolintineanu • <i>Adela</i> de Garabet Ibrăileanu 	<ul style="list-style-type: none"> - orfanul ce își caută familia; - moravuri umane decăzute, modalități de viață perimată. 	<ul style="list-style-type: none"> - narativă epistolară, vizuine romantic-sentimentală, elemente melodramatice; - intenționalitate auctorială, prezența unui spectru sentimental, particularități de jurnal: un antijurnal.

Un SEMN
al romanului postmodernist

1. Explică, într-un text coerent de 2–3 enunțuri, trei particularități principale ale romanului, comparîndu-l cu nuvela.
2. Reflectează asupra informației din tabelul de mai sus și, în baza acestuia, propune un altul, care să prezinte tipologia romanului, de exemplu, după principiul:
 - cronologic;
 - al protagoniștilor;
 - al perfecțiunii de lectură etc.
3. Dezvoltă, în baza lecturilor proprii, într-un text argumentativ:
 - afirmația teoreticianului Milan Kundera: *Romanul este o proză de mari dimensiuni, în care autorul, prin medierea unor euri experimentale (personaje), examinează pînă la capăt unele din marile teme ale existenței.*
 - ideea din titlul temei: *Romanul este o operă amplă ce îmbină creația cu analiza.*

OPTIONAL

4. Scrie un eseu liber pornind de la afirmația lui Lucian Blaga: *Viața noastră, a oricui, este alcătuită din nenumărate tangențe la nenumărate romane.*

Mara de Ioan Slavici. Polifonia unor destine

1. Anticipează lectura fragmentelor din roman, actualizînd sensul noțiunii de *capodoperă* (din italiană, *capo d' opera*: operă artistică desăvîrșită, de o valoare excepțională).
2. Propune exemple convingătoare de capodopere din diverse genuri artistice: *muzică, pictură, sculptură, literatură*, menționînd succint valoarea lor.
3. Motivează-te pentru studiul romanului, reflectînd asupra ideii emise de Nicolae Manolescu: *Mara trebuie considerată prima capodoperă a genului la noi*.
 - 3.1. Vezi *Agenda cititorului* și notează 2-3 așteptări.
 - 3.2. Selectează din *Agenda cititorului* informația relevantă pentru pregătirea lecturii romanului și motivează-o.
- Citește fragmentele din romanul *Mara*, definind intenția naratorului.

MARA (fragmente)

A rămas Mara, săracă, văduvă cu doi copii, săracuții de ei, dar era tînără și voinică și harnică și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

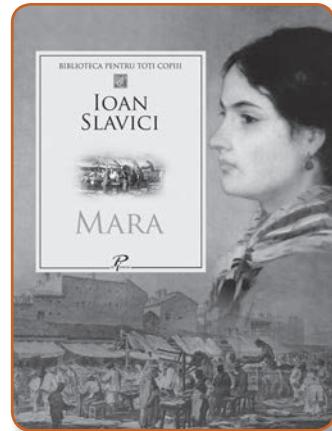
Nu-i vorba, Bîrzovanu, râposatul, era, cînd a fost, mai mult cîrpaci decît cizmar și sedea mai bucuros la birt decît acasă; tot li-au mai rămas însă copilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o căptăse de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murăș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Marți dimineața Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piața de pe țărmurele drept al Murășului, unde se adună la tîrg de săptămînă murășenii pînă de pe la Sovîrșin și Soboteliu și podgorenii pînă de pe la Cuvin. Joi dimineața ea trece Murășul și întinde șatra pe țărmurele stîng, unde se adună băնățenii pînă de pe la Făget, Căpălnaș și Sîn-Miclăuș. Vineri noaptea, după cîntatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol încale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dînsa ca să nu mai aducă ce a dus și vine mai bucuros cu cîștig puțin decît ca să-i „clocească” marfa.

Numai în zilele de Sîntă Marie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

Romanul *Mara* este unul dintre cele mai bune romane din literatura română. Publicat în anul 1894, în revista *Vatra*, cu mențiunea de *Novelă*, la care autorul a renunțat, cînd și-a publicat romanul în volum (1906). Considerîndu-l o capodoperă a literaturii române, Nicolae Iorga îi obiectă autorului că titlul mai potrivit pentru roman este *Copiii Marei*. În prezent, romanul este definit ca: *realist, obiectiv, social, psihologic, de dragoste, bildungsroman*.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul scăpicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfîrșit al Țării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dînsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Cică e acolo în biserică aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrimează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogăți și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea cîteodată la biserică aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătănii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strîmbă grozav de urît, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie de leac, săracul să-și găsească sprijonarea și nenorocitul să se fericească. Bine face dar lumea care vine la Măria Radna să se închine, și Marei îi rîde inima cînd pe la Sînte Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămînă de zile, cete-cete, cu praporele în vînt, cu crucile împodobite cu flori și cîntind psalmi și litanii. Acum, cînd vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineața iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dînsa, îi dă puțin înainte și le zice: „Închina-ți-vă și voi, săracuții mamei!”

Sînt săraci, săracuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase cînd se duce la tîrg? cum ar putea dînsa să stea de dimineață pînă seara fără ca să-i vadă? Cum, cînd e atît de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se tîrguește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap cîteodată, plînge și se plîngă c-a rămas văduvă, și

apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar rîde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!” își zice ea și nimeni nu poate să-o știe aceasta mai bine decît dînsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca să pună alătura de copiii ei. Multă sănătoșă și rumeni, voinici și plini de viață, deștepți și frumoși, răi sănătoși, mare minune, și e lucru știut că oameni de dai Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sănătoși și zdrențăroși și desculți și nepieptănați și nespălați și obraznici, săracuții mamei; dar tot cam aşa e și mama lor ea însăși. Cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? Cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viață în tîrg, printre picioarele oamenilor?

Muire mare, spătoasă, greoie și cu obrajii bătuți de soare, de ploi și de vînt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de tură dulce. La stînga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști”, pentru care rade din cînd în cînd hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin cînd sănătoși și iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă voioși, mai se bat fie între dînsii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mânincă ea singură, deoarece copiii, obosită, adorm, în vreme ce ea gătește mîncarea. Mânincă însă mama și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămîne ceva pe mîine.

Apoi, după ce a mai băut și o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată ziua. Scăzînd dobînda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mîine, se duce la căpătîiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrînețe și pentru înmormîntare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună fie și măcar numai cîte un creițar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mîine. Cînd poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămîne aşa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gînduri și începe în cele din urmă să plîngă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva; cînd simte greul vieții, Mara nu plînge, ci sparge oale ori răstoarnă

mese și coșuri. Ea își dă însă seama cît a avut cînd a rămas văduvă, cît are acum și cît o să aibă odată. Și, chiar Mara să fii, te moi cînd simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineață pînă seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi ea vede multă lume, și dacă-i iese-n cale vreo femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida meal!” Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!”

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot aşa, ba chiar mai și mai. Iar preoteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare: era deci lucru hotărît că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, săracuții de ei. Au trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putu hotărî să dea atîta bănet – pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decît orișcine; dar n-o ierta firea să rumpă din nici unul dintre cei trei ciorapi.

* * *

Serile, venind despre Arad pe șesul neted, vezi în fața ta parcă un alt cer, un fel de negreată întinsă în fața ta și nenumărate lumini risipite pe ea – focurile ce ard la crame, prin padini și pe finețele acum cosite și lăsate de pășune. Din cînd în cînd răsună prelung cîte o pușcă descărcată ori se ridică pe ici, pe colo cîte o rachetă, încît simți pe nevăzute că e lume, lume, multă lume risipită pe colo pe dealuri și prin văi.

Săptămîni de zile de-a rîndul vin mereu și de la deal, și de pe șes, unii ca să lucreze, alții ca să petreacă cîteva zile bune, toți veseli, toți gata de a se bucura de viață.

O dată numai pe an e culesul viilor, și păcat ar fi să petreci și astă singură dată dormind noaptele cînd ele sănt atît de liniștite și de răcoroase, iar luna niciodată și nicăieri nu-și revarsă lumina aşa din plin ca

acum și aici, unde razele ei se răsfrîng oarecum din coastele dealurilor spre șesul întins ca o mare.

Ici fluier, colo cimpoi, mai departe o chitară, o vioară, o harmonică și iar un taraf de läutari, pre-tutindenea cîte o descărcătură de pușcă, o rachetă ori cel puțin cîte un chiot de fiecare vadră turnată în butoi, și toți stau la povești, cîntă, joacă, petrec în zburdalnică învălmășeală.

S-alergi cale de două zile pe nemîncate, ca să iezi parte, iar Națl nu era decît aci la Lipova: cum ar fi putut să stea acasă cînd aveau și ei vie la Păuliș și venise anume de cules acasă?

Luni dimineața el știa că Persida nu s-a întros la călugărițe și nu se mai îndoia c-a rămas și ea de cules acasă.

Celealte veneau de la sine.

Plecî în timpul culesului de cu seară cu un prieten aşa la un noroc, treci din cramă în cramă, și numai bunul Dumnezeu știe unde și cu cine te pomenești în zori de zi, căci oriunde sosești, oamenii sănt bucuroși de oaspeți și cu plin te primesc, oriunde ajungi, găsești ori îți faci prieteni.

Luni după-amiazăzi el știa că Mara e și ea cu ai săi la vie, cale de vreo jumătate de ceas mai spre Radna; iar pe înserate el a luat pușca la umăr și a urcat voios și căprește spre culmea de unde putea să vadă cînd și încotro pleacă fata Marei.

O vedea, și ce n-ar fi dat ca și ea să-l zăreasă pe el sus în culme!

El descarcă deodată amîndouă țevile puștii; însă era sus în deal și descărcătura pierdută în vînt suna ca în sec.

Persida și Mara, care se aflau în fața cramei acooperite cu trestie, cu toate aceste se întoarseră spre culme.

Era departe pîn-acolo, încît abia se mai vedea omul care descărcase. Persida însă tot îl recunoșcu și, în semn că-l cunoaște, ridică mîna în sus.

– Cine-i acolo? întrebă Mara mirată că fiica ei îl cunoaște.

Persida se uită rîzînd la ea. Știa că e certată muma ei cu Hubăr, dar acum era culesul viilor.

– Cine să fie? răspunse ea. Nebunul de Națl!

Mara rămase cîțva timp buiguită. Națl? Iar Națl? Parcă-i venea și tot nu-i venea să se supere. În zadar!

era femeie și mamă, și mare lucru ar fi ca o mamă să se supere cînd vede că fata ei ia mințile flăcăilor.

– Curat nebun! zise ea uitîndu-se cu ochii scrutători la fiica ei.

– I-a mai trecut, mamă, grăi Persida, care-i înțelesă gîndul, și o să-i treacă de tot cînd va vedea ce e și cum.

Mara era cea mai fericită din toate mumele: nu vorbele Persidei, ci felul în care ele fuseseră rostite o încredințau că fata ei e cea mai cuminte din toate fetele.

– Te pomenești că nebunul acela, zise ea, o să ne stea pînă la miezul noptii în vîrful dealului.

De astă se temea și Persida.

Se înselau însă amîndouă.

Națl descărcase, ce-i drept, pușca pentru ca Persida să se uite spre dînsul. Cînd a văzut, însă, că ea se uită, îi face semn, ba se mai uită și Mara, el știa că ele vorbesc despre dînsul, simțea că de bine nu pot să-l grăiască și-i era rușine.

„Ce fleac de om! își zise el necăjit pe sine, își aruncă pușca iar pe umăr și porni mai departe. Îndrăcită femeie!” adăugă apoi într-un tirziu.

Iară Persida se uită lung după dînsul și se bucură în gîndul ei.

Nici că l-a mai văzut trei zile de-a rîndul, deși fetele ca dînsa multă lume văd în timpul culesului de vii.

Joi pe înserate ea a plecat cu nevasta lui Bocioacă, cu vărul lui Bocioacă, Andrei, care era scriitor la notarul din Miniș, cu notarul de la Șoimoș și cu domnișoarele Emilia și Nina, nepoatele părintelui Isai, ca să meargă la crama părintelui Ioan de la Miniș.

Trecînd aşa, printre crame, s-au mai oprit ici, s-au mai oprit colo, încît au petrecut peste două ceasuri pe drum și s-au sporit la patrusprezece însi pe cînd au sosit.

Să vezi apoi părere de bine și chiote de veselie și tuș dat de lăutarii fără de care părintele Ioan n-ar fi putut să-și facă culesul.

Și ce mare era mirarea Persidei cînd s-a pomenit că ieșe din învălmășeala aceasta la iveală Națl și vine la dînsa cu mîna întinsă și rîzînd strengărește.

– Dar d-ta cum ai ajuns aici?

– Mare lucru! Parcă n-ai nici un prieten care are un prieten ca să te aducă aici? Nu cumva credeai c-o să scapi de mine?

– Nici nu voi am să scap; îmi pare bine că te văd și mai de aproape.

– De!... o să vedem!... grăi el cu îndoială și rupse vorba fiindcă se puseră alții la mijloc.

Lucru neînțeles de mintea omenească!

Persida era fată cuminte și puseșe în gîndul ei toate lucrurile la cale: ochii ei însă erau duși mereu după dînsul și rîdeau cînd se întîlneau cu ai lui. Parcă-i era frate, parcă-i era copil, parcă-i era rupt din suflet, atît de mult se bucura cînd îl vedea voios, vorbăret, și inima i se strînse cînd el veni s-o pofteașcă la joc. El juca atît de frumos, iară ea nu știa să joace valsul.

Nu era făcută bătătura din față cramei pentru vals și nu prea erau nici jucătorii deprinși a juca nemtește, dar la cules de vii joacă lumea și pe iarbă verde, și cele opt perechi zburau cum da Dumnezeu, ca pe podele lucii.

– Tare ești ușoară! grăi Națl peste cîtva timp.

Persida învățase, cînd cu nunta, să joace valsul, dar era demult de atunci.

– D-ta vezi că nu știu să joc, răspunse ea.

– Deloc nu știi, zise el, dar ești ușoară și merge bine.

– Mă duci d-ta, întîmpină ea.

– Vorbă să fie! șopti el încet. Te-aș duce eu dacă te-ai lăsa... Am ce să prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încît să ni se piardă urma!

* * *

Națl își plecă capul, apoi făcu un pas înapoi, apucă mîna care-l lovise și o sărută.

Uitîndu-se în ochii tatălui său, el fu cuprins de simțămîntul că în zadar sănătoate, căci trai liniștit cu acest om nu se poate.

– Lovește-mă, alungă-mă, grăi, ceartă-mă cu cea mai mare asprime, dar să aibi inimă de părinte pentru copilul meu, care nu e născut, precum văd că crezi, din căsnicie neleguită.

– Cum nu e?! întrebă plebanul și Hubăr deodată.

– Persida, răspunse Națl ridicîndu-și capul, nu e femeia care poate să trăiască în căsnicie neleguită. A venit cu mine fiindcă în starea deznađăjduită în care mă aflam se temea să mă lase singur. Ar fi murit însă

mai bucuros, dară nu ar fi venit dacă nu s-ar fi găsit un preot care era gata să ne cunune. Sîntem cununați!

– Cum? În taină? Fără de încovirea părinților? întrebă preotul.

– Cu încovirea mumei, răsunse Națl cam în silă; încovirea tatei nu o puteam cere fiindcă eram în dușmanie.

– Dacă aşa este, grăi preotul întorcîndu-se spre Hubăr, atunci căsătoria e neatinsă și copilul e legiuitor. Dar tot trebuie să fie binecuvîntată căsnicia de amîndouă bisericile.

Hubăr nu se putea dezmetici. Se simțea ușurat, dar tot nu putea să-l ierte pe Națl că s-a căsătorit fără de încovirea lui.

– Să fie, zise el, să fie binecuvîntată de amîndoară, dar copilul e al nostru, numai al nostru.

– Da, tată, răsunse Națl, și ei rămaseră cîțiva timp într-un fel de încordare.

Părintele pleban ar fi așteptat ca ei să-și dea mâna, să se îmbrățișeze, să se sărute, să arate că s-au împăcat. Națl nu îndrăznea însă să se apropie de tatăl său, iar Hubăr nu putea să se uite în ochii fiului său.

– Te rog, tată, grăi în cele din urmă Națl, dacă se poate, să vîi să vezi copilul.

Hubăr își ridică ochii. Nu putea să zică ba și îi era foarte greu să se ducă.

– Am să viu, zise el, da! am să mă duc. Să știi însă că nu la tine mă duc, ci la femeia aceea, care e prea bună pentru un nemernic ca tine.

Națl își pleca iar capul. Era și el de părerea tatălui său și nu sendoia că Persida va îndulci firea bătrînului.

– Am să viu mîine dimineață, zise iar Hubăr întorcîndu-se spre părintele pleban. Azi e prea tîrziu și trebuie să mă mai gîndesc și eu.

Seară apoi Hubăr a vorbit cu nevastă-sa, care era foarte fericită väzîndu-l din ce în ce mai muiat și mai fericită încă se simțea cînd el îi spuse că dînsii sănt cununați.

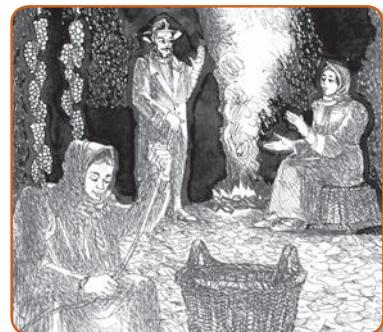
– E femeie foarte înțeleaptă și foarte cumsecade, grăi dînsa.

– Nu e nici Națl băiat rău, întîmpină el înduiosat. Au venit însă lucrurile aşa că nu mai știa băiatul ce să facă. Vinovat sănt numai eu.

Hubăroaia se uita lung și cu ochii plini de lacrimi la soțul ei. N-ar fi crezut niciodată că el poate să facă asemenea mărturisire, și acum ar fi voit să cadă în genunchi la picioarele lui și să-i sărute mâna.

– Sărmana femeie! urmă el. Cît a suferit și cît a știut să rabde! Mie parcă nu-mi vine să cred că poate o femeie să fie cununată și să trăiască ani de zile de-a rîndul fără ca s-o spună aceasta. Mîine, adăugă el, mergem amîndoi, în ziua mare, ca să ne vadă toată lumea, și toată lumea trebuie să afle adevărul.

Așa au și făcut.

Roman al vietii sociale

- Exprimă-ți opinia: cine ți-a povestit istoria Marei – autorul? un narator credibil? Mara? alt personaj? Argumentează prin detalii din text.
- Citește prima frază a romanului, devenită memorabilă, și comentează informația ce ți-o oferă.
- Motivează intenția naratorului de a-și iniția discursul cu această frază.
- Ce efect a produs incipitul din acest roman la lectură? Consultă Agenda cititorului.
- Rezumă conținutul primului fragment, relevînd aspectele realității reflectate în textul romanului.

Agenda cititorului

Romanul poate avea un incipit:

- ex-abrupto;
- lent;
- treptat.

Agenda cititorului

- **Stilul indirect liber** reprezintă o formă de interferență a planurilor narrative, care au efectul stilistic:
 - să relateze o suită de reflexii ale personajului;
 - să reproducă o probabilită replică a unui personaj.
- **Tema** este un concept de bază în teoria și critica literară (gr. *thema* = *subiect*), care:
 - reprezintă un aspect general de viață asupra căruia se concentrează atenția scriitorului în cuprinsul operei sale;
 - poate fi formulată explicit, dar, în majoritatea cazurilor, ea se conține implicit în discurs, derivând din revenirea la anumite motive;
 - sintetizează în termeni abstracți: *destinul, natura, moartea, trădarea, răzbunarea* etc., în timp ce subiectul operei literare se poate relata concret.

4. Consultă un dicționar și enumera sensurile cuvântului *sărac*, precizînd sensul contextual pe care îl are acesta în textul romanului.
 - 4.1. Explică sensurile cuvântului în expresiile:
 - *sărac de viață*; • *sărac cu duhul*;
 - *sărac lipit pămîntului*.
 - 4.2. Construiește un cîmp asociativ al expresiilor:
 - *Mara, săracă*;
 - *copiii, sărăcuții de ei*.
 - 4.3. Stabilește cu ce scop sînt utilizate expresiile și cui îi aparțin: *autorului, comunității sau Marei?*
 - 4.4. Utilizează, în acest scop, definiția de stil indirect liber din *Agenda cititorului*.
 5. Compara valoarea expresivă a substantivului *zgîrcenie* cu valoarea sinonimelor sale:

avarie, calicenie, calicie, parcimanie, meschinărie, cărpănoșenie, scumpătate.
 - 5.1. Stabilește ce nuanțe de sens comportă fiecare sinonim.
 6. Analizează mijloacele verbale prin care prozatorul sugerează zgîrcenia Marei.
 7. Notează cîteva impresii despre protagonista fragmentului, apreciind faptele ei, ritmul ei de viață, modul în care ea înfruntă greutățile vieții.
 8. Scrie o scurtă biografie a Marei, utilizînd detalii din text și relevînd punctele *forte* ale acestei biografii.
 9. Puncțează, prin toponime, itinerarul precupeței Mara, interpretînd semnificația acestuia.
 10. Recitește fragmentul unde este descris spațiul în care are loc acțiunea romanului și, folosind harta, fă o caracteristică mai amplă a acestor locuri.
 11. Identifică, în textul romanului, detalii despre îndeletnicirile locuitorilor, caracterizînd specificul lor.
 12. Mara își zicea adeseori: *Tot nimeni n-are copii ca mine!* Explică ce intenționa ea să sublinieze prin acest enunț, în raport cu:
 - *propriile sentimente materne*;
 - *calitățile, faptele copiilor*;
 - *spiritul optimist al copiilor, în pofida greutăților vieții*;
 - *atitudinea comunității*.

13. Identifică fragmentul în care se relatează cum încheia protagonista o zi de muncă și notează acțiunile ei.

14. Comentează starea de spirit a Marei la începutul romanului, referindu-te la:

- ritualul mesei;
- bilanțul comerțului;
- sentimentele față de copii.

15. Selectează și scrie detalii din text care ar ilustra cele două ipostaze ale Marei:

- de precupeață;
- de mamă.

16. Examinează datele din fișa obținută și formulează o concluzie prin care să relevi:

- viziunea autorului asupra protagonistei;
- atitudinea cititorului din generația ta.

17. Observă, în text, detaliile cu privire la modul în care Mara aprecia și gestiona banii. Formulează două concluzii.

17.1. Raportează concluziile tale la afirmațiile cercetătorilor, expuse în *Agenda criticului*, comentîndu-le.

18. Exprimă-ți opinia privitor la punctele de vedere ale exegătorilor care susțin că Mara este tipul:

- avarului absolut;
- zgârcitului lucid;
- omului practic, calculat.

18.1. Argumentează-ți opinia, urmărind idealul de viață al Marei.

19. Consultă *Agenda cititorului* și formulează, în baza interpretărilor realizate, tema principală a romanului.

20. Reflectează la mesajul comunicat de următorul enunț și explică ce reprezintă acesta: *Muire mare, spătoasă, greoie și cu obrajii bătuți de soare, de ploi și de vînt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce.*

20.1. Definește, în baza enunțului, ce tip de caracter reprezintă Mara.

1. Imaginează-ți că trebuie să pictezi un portret al Marei. Clarifică-ți prin ce combinație de culori ai reprezentat mai sugestiv statul social al protagonistei.

2. Vezi *Agenda cititorului* și realizează o schiță de portret al Marei, prin care să relevi 4 trăsături ale acesteia (2 fizice și 2 morale).

OPTIONAL

3. Analizează 2–3 aspecte ale realității reflectate în roman, care au avut o influență decisivă asupra modului de viață al Marei.

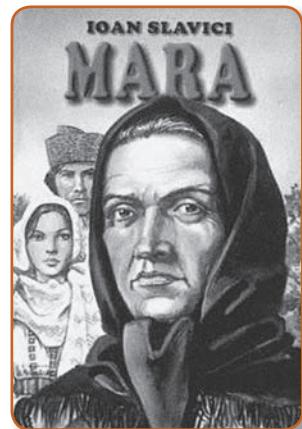
Agenda criticului

- Mara e prima femeie capitalist din literatură noastră.
- Mara, simțitoare la aspectul social, nu poate rămâne mai prejos și se gîndește să dea, în sfîrșit, lui Națl zestrea Persidei.

Nicolae MANOLESCU

- Mara știe un lucru pe care, de multe ori, comercianții de azi nu-l prea știu: rulajul mare de marfă la un adaos comercial mai mic este mai rentabil decât invers. De aici supermarketurile și dificultățile celor mici de a rezista. Aceștia vînd scump și marfă lor stă mai mult pe raft. Mara ar fi fost un bun director la un hypermarket.

Cosmin CIOTLOȘ

LABOR OMNIA VINCIT

Am să te prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încât să ni se piardă urma!

1. Citește secvența din roman, apreciată de critica literară drept una dintre cele mai frumoase pagini din *poezia de dragoste a literaturii române*.

Într-una din zile, ferestrele fiind deschise și izbind o dată vîntul în ele, una, tocmai cea de la iatacul din colț, unde stătea maica Aegidia cu Persida, s-a sfărîmat. Națl s-a dus să vadă și a văzut – nu fărâmăturile de geam, ci o fată, care îi părea grozav de frumoasă.

Nu-i vorba, n-avea nevoie să și fie pentru ca să-i pară frumoasă...

Din întîmplare, însă, Persida, care alergase și ea să vadă ce s-a întîmplat, era chiar mai tînără, mai frumoasă și mai plină de farmec decît cum Națl era-n stare să și-o închipuiască. El rămase uimit, cu inima încleștată și cu ochii oarecum împăingeniți.

Îi era parcă s-a rupt, s-a frînt, s-a surpat deodată ceva și o mare nenorocire a căzut pe capul lui.

Persida sta neajutorată în fața geamurilor sparte...

2. Observă și precizează detaliile ce surprind momentul îndrăgostirii personajelor.

2.1. Stabilește ce tip de stare afectivă relevă detaliile.

2.2. Comentează semnificația detaliilor, în raport cu arta zugrăvirii personajelor lui Ioan Slavici.

3. Explică cum înțelegi gîndul *dragostea, o mare nenorocire*, referindu-te la starea personajului.

4. Urmărind, în fragmentul al doilea, evoluția sentimentului de dragoste dintre cele două personaje, comentează ce reprezintă:

- *dragostea lui Națl;* • *dragostea Persidei;*
- *atitudinea părinților față de sentimentele celor doi tineri.*

4.1. Opinează: ce susții și ce condamni în aceste relații.

5. Alege una dintre temele formulate și dezvolt-o într-o compoziție, referindu-te la povestea de dragoste a celor două personaje:

- *Dragostea, destin împlinit* • *Dragostea, izvor al optimismului*
- *Dragostea e pasărea fericirii.*

6. Interpretează, în baza dialogului dintre Națl și Persida, în momentul dansului, profunzimea sentimentelor care-i făcea să zboare.

6.1. Raportează semnificația dialogului la sugestia metaforei grafice din această pagină.

7. Completează lista obstacolelor cu care s-au confruntat Națl și Persida: *diferența de confesiune; împotrivirea părinților; lipsa banilor.*

7.1. Care dintre obstacole au fost mai grele? Cum le-au depășit tinerii?

7.2. Există asemenea obstacole pentru tinerii îndrăgostiți și în secolul XXI? Argumentează.

8. Comentează gama de sentimente, în raport cu fraza care sugerează culminația fericirii tinerilor: *Am să te prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încit să ni se piardă urma!*

9. Compară motivele propuse pentru starea și comportamentul personajelor și comentează-le, plasîndu-te în rolul de martor al acțiunilor din roman.

- motivul primei iubiri; ➤ motivul dragostei de viață;
- motivul suferinței din dragoste; ➤ motivul dragostei împărtășite.

1. Realizează, în paralel, schițele de portret ale celor 2 îndrăgostiți.

2. Redactează o meditație cu tema: *Dragostea, destin străvechi*, comentînd și exemplul elocvent din romanul *Mara*.

ROMAN AL FAMILIEI

1. Rezumă fragmentul al treilea în 5–6 enunțuri, respectînd normele de transformare a vorbirii dialogate în monolog.

2. Argumentează, utilizînd idei din texte literare, juridice, publicistice, științifice, religioase etc. (pe care le-ai citit), valoarea semantică a expresiilor: *familie de cuvinte, familie de albine, familie socială, cămin familial, nume de familie, respect de familie, credință de familie, familie tînără, familie cu tradiții*.

2.1. Care dintre expresiile comentate se referă la familia Marei? Dar la tînără familie a lui Națl? Motivează-ți răspunsul, aducînd cîte 2–3 argumente pentru fiecare expresie.

3. Explică, după o relectură, conflictul dintre părinte și fiu:

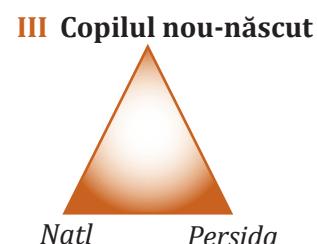
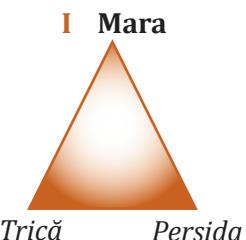
- motivînd, în acest context, semnificația enunțului-detaliu: *Națl nu îndrăznea să se apropie de tatăl său, iar Hubăr nu putea să se uite în ochii fiului său*, relevînd rolul opozitiei semantică;
- apreciind efortul fiului de a-și depăși vina față de părinte, valorificînd particularitățile actului comunicativ.

4. Examinează relațiile dintre membrii celor trei familii din roman, configurate în schemele alăturate.

4.1. Primele două familii nu reprezintă relații de armonie perfectă. Precizează cauzele și explică ce fac membrii acestor familii pentru a depăși neînțelegerile.

4.2. Schimbă poziția personajelor pentru a determina alt tip de relații.

5. Comentează semnificația replicii din finalul fragmentului propus în manual.

ARS COLLABORANDI

	1
2	3
4	5

6. Determină, în raport cu problemele principale ale romanului, dacă personajele din fragment sînt sau nu caractere.
- 6.1. Încadrează personajele într-o zodie posibilă, în funcție de trăsăturile lor dominante.
7. Argumentează, în baza fragmentului al treilea, dacă tînăra familie are şanse de a se consolida și a deveni o familie armonioasă, perfectă sau nu.
8. Cine dintre presonaje ar putea fi un bun moderator, cap de familie, în condițiile actuale? Poți discuta în formula unei dezbateri.
9. Reflectează asupra propriei opțiuni cu referire la familia ideală. Ce ai preluat, în acest sens, de la personajele romanului?
10. Lucrați în echipe și elaborați, grafic, blazonul fiecăreia dintre cele trei familii, potrivindu-le cîte un semn heraldic. Completați spațiile cu:
 - o replică a unui personaj;
 - îndeletnicirea; ➢ obiectele preferate;
 - rolul social; ➢ locurile preferate.
11. Documentează-te, din surse juridice, sociologice, și formulează 2–3 concluzii despre rolul familiei în societatea noastră.
12. Realizați un bilanț al lecturii și al dialogului interpretativ cu romanul, efectuînd sarcinile după metoda cadranelor:

<p>I Descrieți două-trei imagini pe care le-ați vizualizat clar în timpul lecturii fragmentelor. Prezentați-le în desen.</p>	<p>II Notați și motivați sentimentele provocate la lectura: • fragmentul I; • fragmentul II; • fragmentul III.</p>
<p>III Stabiliți, prin compararea cu alte opere cunoscute, similitudini între: • personaje; • evenimente; • idei, motive, teme.</p>	<p>IV Relevați, în baza celor reflectate în fragmentele romanului, momentele comune cu: • propriile experiențe; • reflecții; • idei, concepții; • idealuri.</p>

1. Redactează o compunere de caracterizare a uneia dintre familiile prezentate în roman, conform idealului tău de viață.
2. Argumentează, într-un text coherent, ideea că romanul *Mara este un multiroman*.

OPTIONAL

3. Scrie un eseu nestructurat cu tema: *Lectura romanului Mara mi-a descoperit o lume modernă diversă*, utilizînd afirmația: *Plăcerea lecturii: ea este cea care decide adevărata valoare a romanului*.

Fielding

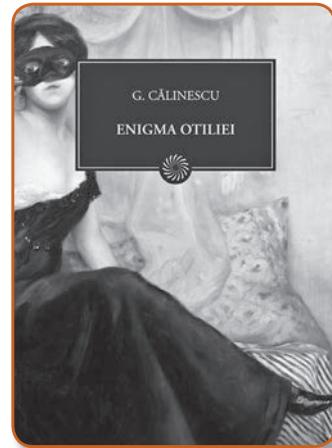
ARS DISCENDI

■ *Enigma Otiliei* de George Călinescu sau ostentația perspectivei realiste

1. Construiește enunțuri cu lexemul *enigmă* și precizează în ce contexte îl utilizezi mai frecvent.
2. Exprimă-ți opinia: **A FI UN OM ENIGMATIC**
 - poate fi un semn pozitiv/ negativ al contemporanului tău?
 - poate fi un blazon al personalității umane?
3. Citește informația din *Agenda cititorului* și motivează, printr-un argument propriu, de ce editorul i-a propus autorului George Călinescu acest titlu de roman.
- Citește fragmentele din roman, urmărind să vizualizezi cele comunicate prin text.

AB INITIO

ENIGMA OTILIEI (fragmente)

SCRIPTA MANENT

Tînărul, hotărîndu-se în fine, trase de mînerul clopoțelului. Atunci un fel de schelălit metalic răsună de sus ca-n niște spații mari și goale cu ecou rău. Trecu un timp chinuitor pentru necunoscutul de jos, apoi scara începu să scîrție ca apăsată de o greutate extraordinară și cu o iritantă încetineală. Cînd provocatorul acestor grozave pîriituri fu jos, tînărul văzu mirat un omuleț subțire și puțin încovoiat. Capul îi era atins de o calviție totală, și fața părea aproape spînă și, din cauza aceasta, pătrată. Buzele îi erau întoarse în afară și galbene de prea mult fumat, acoperind numai doi dinți vizibili, ca niște aşchii de os. Omul, a cărui vîrstă desigur înaintată rămînea totuși incertă, zîmbea cu cei doi dinți, clipind rar și moale, întocmai ca bufnițele supărate de o lumină bruscă, dar privind întrebător și vădit contrariat.

– Unchiul Costache? îndrăzni să deschidă gura tînărul, pe urmă, intimidat, refăcă întrebarea: Aici șade domnul Constantin Giurgiuveanu?

Bătrînul clipi din ochi, ca și cînd n-ar fi înțeles întrebarea, mișcă buzele, dar nu răspunse nimic.

– Eu săn Felix, adăugă tînărul, uimit de această primire, nepotul dumnealui.

Omul spîn păru tot așa de plătit de întrebare, clipi de câteva ori din ochi, bolborosi ceva, apoi, cu un glas neașteptat de răgușit, aproape șoptit, duhnind a tutun, răspunse repede:

– Nu-nu-nu știu... nu-nu stă nimeni aici, nu cunosc... Buimăcit, tînărul stătu locului nemîșcat, așteptînd o revenire asupra tăgadei. Dar

Agenda cititorului

Romanul *Enigma Otiliei* a apărut în martie 1938. Editorul a comandat un manuscris care să nu depășească 450 de pagini și să se încadreze în costul a 100 de lei. Deși romanul era mult mai voluminos, editorul l-a acceptat, publicîndu-l în două volume, și i-a propus autorului să schimbe titlul, din *Părinții Otiliei*, în *Enigma Otiliei*. Romanul s-a bucurat de succes, fiind înalt apreciat de critica literară și de public. A fost tradus în multe limbi europene, înscriindu-se perfect în tradiția literaturii universale.

bătrînul, după ce-l privi clipind, cu acea deferență hotărâtă cu care îndemni pe un individ să plece, zise din fundul gîtlejului: „Bună seara!” și porni iarăși, în scîrțituri îngrozitoare, pe scară. Tânărul puse mîna automatic pe mînerul valizei și ieși amețit pe ușa gotică și apoi pe poarta ruginită, trecu prin fața muscularui, care sforăia mereu, și porni dezorientat înainte.

Uimirea liceanului va părea nu se poate mai îndreptățită, dacă vom ști cine era. Se numea Felix Sima și sosise cu o oră mai înainte în București, venind din Iași, unde fusese elev în clasa a VIII-a a Liceului Internat. Sfîrșise liceul, trecînd examenul de capacitate, și acum venea în București la tutorele său, Costache Giurgiuveanu. Acest Giurgiuveanu, căruia obișnuia din familie a-i zice „unchiul”, era cunnat al tatălui său, care murise de un an. Doctorul Iosif Sima, fost medic militar, apoi demisionat, nu mai avea de mult rude apropiate de sine. Singura lui soră, soția lui Costache Giurgiuveanu, cel căutat, murise și ea de mult. Văduv el însuși de vreo zece ani, doctorul își ținuse băiatul mai mult în pensionate și în internate. După o lungă boală plăcitoare, se stinse și el, cu satisfacția că copilul e mare și cu viitorul oarecum asigurat. În afară de un oarecare depozit în bani, doctorul lăsa lui Felix o casă cam veche dar solidă și rentabilă în strada Lăpușneanu. Pentru administrarea acestor bunuri, fusese indicat ca tutore „unchiul Costache”, cunnatu-său. De un an de zile, Giurgiuveanu reprezenta pe Felix în raporturile cu școala, plătea taxele, semna în calitate de corespondent, iar Felix, la rîndul lui, îi trimitea știri despre el. De altfel, relațiile acestea nu erau deloc pricinuite de simpla întîmplare a tutelei: „unchiul Costache” și „verișoara Otilia”, care trecea în genere drept fata lui Costache, fuseseră totdeauna numele cele mai pomenite din casa doctorului Sima și socotite ca simbol al rudeniei apropiate.

Felix nu văzuse pe Costache Giurgiuveanu decît cu mulți ani în urmă, ca copil, și tot atunci o cunoșcuse și pe Otilia, care era o simplă fetiță. Dar în fiecare an scria la sărbătorile consacrate și în alte cîteva împrejurări „unchiului Costache”, întrebînd

ce mai face „verișoara Otilia”, iar Otilia scria „unchiului Iosif”, întrebînd ce mai face „vărul Felix”. Tânărul fiu al doctorului și Otilia erau astfel în chip oficial intimi prin corespondență și desigur că, dacă s-ar fi întîlnit, n-ar fi putut decît să continue și oral stilul familiar din scrisori. Zăpăcea lui Felix era dar explicabilă. Numărul casei îl cunoștea infailibil, iar în casă locuiau „unchiul Costache” și „verișoara Otilia”.

Rămăsese hotărît, în urma unei corespondențe pe care o ținea, nu-i vorbă, cu Otilia, că, îndată ce va termina liceul, va veni la București, în vedere continuării studiilor, urmînd să locuască la unchiul-tutor în strada Antim. Îl vestise la vreme printr-o scrisoare, și acum îi era dat să primească acest răspuns ciudat. [...] Un fior necunoscut de experiență rea trecu prin sufletul candid al lui Felix: Să nu vrea să-l primească „unchiul”? Dar de ce? Desigur că nu a lămurit bine.

Poate scrisoarea n-a sosit și nu se așteptau să vină aşa tîrziu, noaptea. Totuși, spusese răspicat: „Eu săn Felix!” Cu îndoiala în suflet, însă hotărît, Tânărul se întoarse înapoi și, după o scurtă codire, intră din nou în curte și în anticameră și trase de blestemul clopoțel, care răsună pe sus ca un vas de sticlă sfârîmat pe podele. După o așteptare chinuitoare, scara începu să scîrție greu, și bătrînul spîn apără din nou cu ochii mirați.

– Ce e? întrebă el în șoaptă, ca și cînd nu l-ar fi văzut pe băiat.

Glasul acestuia pieri de emoție, și inima-i zvîcni cu violență în piept. Încercă să-și adune puterile, cînd o voce cristalină se auzi de sus:

– Dar, papa, e Felix!

Felix privi spre capătul scării ca spre un cer deschis și văzu în apropierea lui Hermes cel vopsit cafe-niu un cap prelung și Tânăr de fată, încărcat cu bucle, căzînd pînă pe umeri. Atunci bătrînul, ca și cînd totul s-ar fi petrecut în modul cel mai firesc, fără nici o lămurire asupra atitudinii dinainte, clipind molatic din ochi, cu aceeași duhoare de tutun și cu același glas fără acustică, zise lui Felix Sima:

– Ia-ți geomantanul și vino sus!

Urcară amîndoi pe scara pîrîitoare și se găsiră

într-un soi de antreu pe care tânărul nu avu răgaz să-l examineze, rămînind totuși cu sentimentul că mobilele erau toate acoperite cu niște cămăși de materie fumurie. Fata, subțiratică, îmbrăcată într-o rochie foarte largă pe poale, dar strînsă tare la mijloc și cu o mare coleretă de dantelă pe umeri, îi întinse cu franchețe un braț gol și delicat. Felix îi strînse mîna și avu o clipă impulsiunea de a i-o săruta, însă fata i-o trase cu mult înainte de a lua o deciziune și i-o trecu sub brațul stîng.

– Ce bine-mi pare, ce bine-mi pare, zise ea volubil, că ai venit. Eu sănt Otilia.

* * *

Otilia deveni pentru Felix, încetul cu încetul, adevărata stăpînă a casei, căreia îi încredința toate dezideratele lui, evitînd pe moș Costache, totdeauna voit bîlbîit și gata să se strecoare printre degete. Dar mai încerca față de ea o atracție care deveni din ce în ce mai tiranică. Noaptea, chipul Otiliei îl urmărea în tot timpul, cu temerea totodată de a nu-l pierde. Simțea o ciudată nevoie a prezenței fetei, și adesea nu putea dormi. Din grădina de jos, cînd se adunau seara obișnuîtii partidei de tabinet, auzea aproape numai glasul Otiliei. Cînd fata urca vijelios scările sau cînd îi vorbea, avea tresărituri. Avu impulsiunea de multe ori să-i sărute mîna. De cîte ori Otilia ieșea în grădină, Felix, nerăbdător, căuta un pretext de-a ieși și el, și îl găsea în dorință de a citi jos. Otilia era de o familiaritate, de o lipsă de jenă care îl tulburau; din păcate însă nu avusese el însuși prilejul de a se apropia mai mult de ea, fiindcă fata lipsea mai toată ziua de acasă, iar cînd venea, era încunjurată de toți ceilalți. Familiaritatea Otiliei avea o nuanță protectoare, ca pentru o ființă inofensivă de care nu te temi. Neputînd sta cu Otilia, Felix sedea cu lucrurile ei. Îi plăcea parfumul nedefinit pe care-l lăsa ea multă vreme după trecerea ei, dezordinea grațioasă din care reconstituia mișcările ei, semnăturile, lucrurile uitate prin cărți. Odată, Otilia îl trimise pe Felix sus, să-i aducă un degetar. Tânărul găsi în odaie o amestecătură comică. Un pantof era în pat, pe o carte deschisă, pus probabil ca să nu se închidă vo-

lumul legat prea dur. Covorul era semănat cu note muzicale, răsfirate nebunește, spre a găsi în pripă ceva. În cutia în care trebuia să caute degetarul, erau aruncate laolaltă ace, batiste subțiri, cărți de vizită, bucăți de ciocolată mușcate cu dinții. Felix se simți mai aproape de Otilia aici în odaie, decît lîngă fata însăși.

* * *

Abia seara tîrziu, Otilia scăpă de toți și, aşezată după modelul ei pe sofa, în fața lui Felix, pe care-l chemase, îi povesti toate măruntele bucurii ale plimbării, mestecînd, din cînd în cînd, cîte o bomboană și dînd și lui Felix. Acesta asculta și contempla. Otilia se rotunjise puțin la față, aşa încît forma osoasă a capului ieșea și mai bine în evidență, devenise mai lucioasă, mai feminină, fără să-și piardă aerul copilăresc. Ochii îi erau mai ardenți și, în genere, ținuta ei era mai sigură, în vorba și gesticulația ei se cîteau o stăpînire deplină, o maturitate enigmatică. Cu toată exuberanța fetei, Felix se simțea inferior. În ochii Otiliei mocneau judecăți despre viață și despre el, hotărîri îndelung meditate, ironii. Asupra unei astfel de fete, nu putea avea nici un fel de autoritate, seriozitatea ei îl paraliza. Nimic în purtarea Otiliei nu era agresiv sau arrogant, gesturile și cuvintele ei erau pline de grație, însă totul respira prea multă inteligență. Otilia trăia cum cînta la pian, zguduită și delicat, într-un tumult de pasiuni, notate precis pe hîrtie, stăpînite și justificate. Otilia părea că „știe multe” și intimida pe orice bărbat, iritînd pe femei, care în genere dușmănesc pe orice femeie independentă față de bărbat. Moș Costache, Pascalopol, Stănică, Felix însuși n-ar fi îndrăznit să contrarieze pe Otilia. O scurtă oboseală a ochilor, o ducere a mîinilor la tîmpile, ca un reproș, împietrea pe cauzatorul presupus al supărării și-i dădea sentimentul catastrofei. Cînd Otilia încunjura cu lațul delicat al mîinilor ei subțiri gîtuș lui moș Costache, bătrînul rîdea cu toate liniile feței, dar dacă Otilia dezaproba, oricît de blind, ceva, mergea în virful picioarelor, ca în odaia unui bolnav. Această siguranță izbise, din prima clipă, cînd intrase în casa lui Giurgiuveanu, pe Felix, și o acceptase ca

pe ceva ce-i lipsea, ghicind în ea unul din atribuibilele maternității. Felix așteptase de atâtă vreme pe Otilia, și acum, cînd o avea înainte, mai frumoasă și mai binevoitoare pentru el ca oricînd, era nemulțumit. Otilia din așteptările lui se supunea închipuirilor, se mișca după dorințele lui, aceasta era independentă. Cînd Otilia din vis deschidea gura să spună lui Felix că nu-l iubește, Felix amîna sentința și o contesta, acum Otilia vorbea tare, spunea propoziții satisfăcătoare, însă nu aşa netezi, cum le-ar fi dorit el.

– De ce mă privești aşa fix? întrebă Otilia.

– Nu, nimic! protestă Felix, deși o serie întreagă de nedumeriri îi muncea creierul. Otilia nu spunea lui Felix că nu-l iubește, ci numai se apăra de învinuirea că nu-l iubește. Nu da nici un curs sentimentului, nu în forma brutală pe care, de mult, Felix o gonise din mintea lui, ca absolut incompatibilă cu dragostea adîncă, dar sub chipul proiectelor, al visării împreună. Felix ar fi voit ca Otilia să spună: „Mai tîrziu, cînd vom fi împreună...”, însă ea nu făcea nici un proiect de viitor. Odată, ea dăduse a înțelege că Felix are, mai întîi de toate, de îndeplinit o misiune în viață, să-și promoveze cariera, însă nu era acesta un motiv de a goni pînă și visurile. Evident, sufletul Otiliei era impenetrabil, și, dacă ea juca conștient o comedie, o juca cu multă finețe și grație. Cu cît Otilia săruta mai des pe Felix, pe frunte, pe obraz, sau ușor, ca pe un copil, pe gură, cu cît îl asigura că „tu trebuie să faci cum îți zic eu, am eu vederile mele”, sau îi reproșa „așa mă iubești tu pe mine?”, cu stilul unei infirmiere frumoase care face ochi dulci unui rănit mustăcios pe masa de operație, cu atît demoralizarea se întindea pe sufletul lui Felix. Otilia nu-l iubea, Otilia se dezvăluia ca definiția surorii, tocmai acum cînd se deșteptase în el dragostea. Suflet limpede, incapabil de disimulație, profund în sentimente, Felix, după oarecare codire, mărturisi Otiliei starea lui de spirit:

– Mă întrebă de ce te privesc! Sînt cuprins de un sentiment ciudat. Prezența ta aici mă face fericit, te-am așteptat cu încredere, te-am visat, dar sînt chinuit de întrebări. Dacă mi-ai spune neted că nu mă iubești, aş fi amărît cum nu poți să-ți închipui,

totuși m-aș resemna, fiindcă aş socoti că te tiranizez, făcînd prea mare paradă de tristețe. Nu știu bine ce hotărîre aş lua, dar ți-aș păstra totdeauna devotamentul meu. Tu spui însă că mă iubești! Dar de ce nu spui asta ca mine, de ce sufletul tău nu e aşa de neted ca al meu? Nu pot să-mi închipui dragostea, decît sfîrșind cu căsătoria. Sînt de acord că trebuie să aștepț, dar de ce nu-mi vorbești de viitor, de ce nu mă faci părtaș la proiectele tale? De ce taci, pentru Dumnezeu, de ce nu-mi spui limpede cum vezi lucrurile, de ce nu spui nimănuí nimic? Nu-mi trebuie de la tine decît un cuvînt, și aștepț oricît, și mă port oricum vrei tu.

– Si ce cuvînt e acela?

– Un cuvînt limpede, care să-mi dea certitudinea că mă iubești sau nu.

– Dar, Felix, pentru numele lui Dumnezeu, te iubesc, de cîte ori ți-am spus?

– Nu știu, nu m-am exprimat bine, văd că nu-mi ajunge! Te vei căsători vreodată cu mine?

– Felix, nu complica lucrurile! De ce, dacă tu singur recunoști că nu e acum momentul pentru asta, să vorbim de viitor? Esențial pentru tine este că te iubesc. Sînt sigură că te voi iubi și mîine, dacă vei fi cuminte, bineînțeles, nu pot să vorbesc însă de pe acum de ceea ce se va întîmpla mîine. Poate că mîine, cînd tu sfîrșești studiile, nu mă mai iubești.

– Niciodată!

– Vom vedea. Dacă mă vei iubi, se va întîmpla ceea ce dorești.

– Deci, îmi făgăduiești?

– Oh, ești ineducabil. Este cum ți-aș spune: îți promit să nu mor mîine. Și tu, Felix, vrei să te faci doctor, om tare! Am avut totdeauna frică să hotărâsc lucrurile dinainte, lucrurile care nu sînt încă în puterea mea. N-am zis niciodată: mîine voi cînta la pian, dar, în fața pianului, am cîntat. Niciodată nu m-ai auzit spunînd: am să merg la Paris, și am mers îndată ce mi s-a propus. Nu înțelegi ce vreau să-ți spun? Eu stau de vorbă cu tine, cel de acum, și ție îți spun: „te iubesc”, cu tine m-aș căsători, dar acum nu pot. Nu promit nimic, privesc viața care se desfășoară, de tine depinde totul.

A Realizează o lectură comprehensivă

1. Definește, prin câte două determinative, sugestia culorii și a energiei pe care au emanat-o personajele în timpul lecturii.
2. Exprimă-ți opinia: ce impresie ți-a produs spațiul în care s-a desfășurat acțiunea din roman. Exemplifică răspunsul.
- 2.1. Notează lexemele, sintagmele care descriu acest spațiu și explică valoarea lor ca semne definitorii:
 - vizuale; • auditive; • sugestive.
3. Fixând drept loc al declanșării acțiunii din roman casa lui Costache Giurgiuveanu, autorul efectuează o descriere amănunțită, cu detalii din arhitectură, a exteriorului: *o casă cu ferestre înalte; totul în cel mai înalt stil clasic; crăpată și scorojită; cu geamurile pătrate acoperite cu hîrtie translucidă; pline de un praf străvechi etc.*
- 3.1. Documentează-te, din *Agenda cititorului*, cu privire la incipitul romanului și coreleză acest exterior cu interiorul casei, efectuînd o succintă descriere a ei.
4. Caracterizează atmosfera care domină în casa lui Giurgiuveanu, în funcție de descrierea pe care ai făcut-o.
- 4.1. Valorifică, în acest sens, detaliile cu semantică auditivă: *schelălăit metalic, ecou rău, scîrții, grozave pînzi, scîrțuituri grozave.*
5. Explică, succint, sensul construcțiilor din text:
 - caută mai departe vrun bis;
 - trece prin fața muscularui care sforăia mereu;
 - obișnuiții partidei de tabinet;
 - totul respira prea multă inteligență;
 - ghicind în ea unul dintre atributele maternității;
 - să-și promoveze cariera.
- 5.1. Precizează personajele la care se referă și atmosfera pe care o conturează aceste construcții.
6. Comentează, în context, sugestia comparației:
Îi reproșă „așa mă iubești tu pe mine?”, cu stilul unei infirmiere frumoase care făcea ochi dulci unui rănit mustăcios pe masa de operație.
7. Identifică, în fragmentele propuse, modalitățile de expunere și observă care dintre ele predomină. Argumentează rolul acestora.
8. Citește dialogul dintre:
 - *Felix și unchiul Costache, completîndu-l cu replici care le-ar fi asigurat comunicarea;*
 - *Felix și Otilia, adăugînd cîteva complemente circumstanțiale de mod, care ar putea indica intonația și felul de a comunica al fiecărui personaj.*

S APERE AUDE

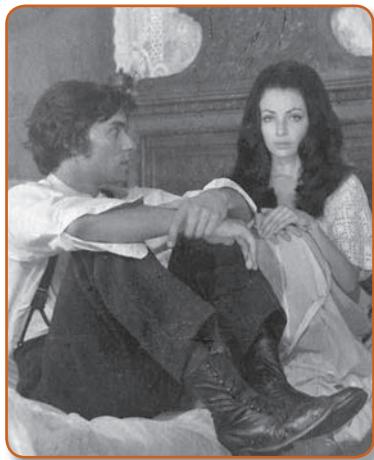
Agenda cititorului

- **Incipitul** (începutul) romanului este de formulă balzaciană, o descriere obiectivă, detaliată, precisă și amplă.
- **Portret de tip balzacian:**
 - demonstrativ;
 - caricatural;
 - construit din detalii ce sugerează psihologia personajului;
 - trădează atitudinea auctorială.
- **Punctul de vedere auctorial** îl constituie prezentarea universului operei din perspectiva naratorului, care poate avea o percepție internă sau externă a realității. În narătivarea la persoana a III-a, această percepție este omniscientă.
- **Vocea narativă:** povestirea homodiegetică (la persoana întii, a personajului narator, prin care sănătăți și povestirea heterodiegetică (la persoana a treia, a personajului, punctul de vedere al căruia este diferit de cel al naratorului).

9. Redactează, în baza textului, cîte un CV pentru Felix și Otilia, scriindu-le pe pagina de caiet în două coloane.

CV-ul lui Felix Sima	CV-ul Otiliei Mărculescu

- 9.1. Precizează și comentează similitudinile și deosebirile de date.
10. Interpretează semnificația portretului lui Costache Giurgiuveanu și precizează-i tipul. Utilizează și informația din *Agenda cititorului*.
- 10.1. Consemnează detaliile din text ce îți ajută:
- să-i vizualizezi imaginea: *corful, figura*;
 - să-i înțelegi starea afectivă, fiziologică, psihologică.
- 10.2. Ce detaliu îți amintește de un anumit personaj din *Povestea lui Harap-Alb*? Determinativul-nume are aceeași sau altă conotație?
11. Utilizând informația din text, schițează un portret al Otiliei. Relevă, prin cuvinte și sintagme, anumite atitudini, evidențiază valoarea trăsăturilor dominante.
- 11.1. Dacă ai pictat acest portret, ce culori ar predomina? Argumentează-ți răspunsul.
12. Fixează, într-o schemă, relațiile de rudenie dintre Costache Giurgiuveanu, Felix și Otilia.
- 12.1. Definește, prin exemple, relațiile afective dintre aceste personaje.
13. Elaborează o fișă de prezentare a Otiliei, rescriind, din text, un sir de enunțuri relevante și marcînd, prin semne, conținutul pozitiv (+), cel negativ (-) sau ambiguu (?) pe care îl au.
14. Explică relațiile dintre Felix și Otilia, pornind de la enunțurile:
 - *Otilia deveni pentru Felix, încetul cu încetul, adevărata stăpîna a casei.*
 - *Cu toată exuberanța fetei, Felix se simțea inferior.*
15. Conchide, utilizând informații din text, ce obiective și-au propus să realizeze în viață Felix și Otilia.
- 15.1. Revino la textul romanului și concretizează dacă aceste personaje și-au realizat obiectivele.
16. Exemplifică, cu detalii din text, caracterul demonstrativ al perspectivei realiste în acest roman.

Felix și Otilia,
copiii adoptivi ai tuturor

B Realizează o lectură interpretativă

1. Exprimă-ți opinia:
- Care este atitudinea naratorului/ autorului față de cele reflectate în operă și față de personajele sale? Exemplifică răspunsul.
 - Vocea autorului-narator, pe care ai sesizat-o în timpul lecturii, este:
 - impersonală, obiectivă?
 - personală, subiectivă?

Agenda criticului

Tipuri umane
din romanul
ENIGMA OTILIEI

- **Costache Giurgiu-veanu:** Un ascuns om de afaceri (ca orice avar) își capitalizează banii din pasiunea de a strînge.

Pompiliu
CONSTANTINESCU

- **Felix Sima:** Tânărul care caută să se explique pe sine și trăiește chinul nehotărârii în alegere.

Nicolae MANOLESCU

- **Otilia Mărculescu:** ...reprezintă mai mult un caz tipic decât individual, și anume: dorința de viață luxoasă și de aventură a tinerei fete, neadaptată căsniciei.

Serban CIOCULESCU

Otilia este extrem de modernă, mult mai modernă decât frații ei intru ficțiune.

Eugen SCHILERU

Sub masca acestei voioșii se ascunde însă o tristețe reală.

- Romanul este o narătivă:
 - homodiegetică?
 - heterodiegetică?
 - Vocea naratorului este a autorului sau a unui personaj?
 - Vocea reprezintă punctul de vedere al autorului, al unui personaj sau este anonimă? Informează-te din *Agenda cititorului*.
2. Completează răspunsul, utilizând informația din incipitul romanului: *Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, cu puțin înainte de orele zece, un Tânăr de vreo opt-sprezece-nouăsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de licean, intra în strada Antim, venind dinspre strada Sf. Apostoli cu un soi de valiză în mână, nu prea mare, dar desigur foarte grea, fiindcă, obosit, o trecea dintr-o mînă în alta. Strada era pustie și întunecată, și, în ciuda verii, în urma unor ploi generale, răcoroasă și foșnitoare ca o pădure.*
- 2.1. Identifică, în fragment, informația cu privire la timp, spațiu, personajul invocat. Ce semnificații ai dedus?
 3. Comentează cele două replici ale lui Costache Giurgiuveanu, cînd îl întîmpină pe Felix, în raport cu reacția și caracterul fiecărui personaj.
 4. Repartizează personajele din fragment sau roman în două grupuri, în funcție de valorile umane pe care le reprezintă. Argumentează răspunsul.
 - Personaje care au șanse de realizare;
 - Personaje care și-au ratat/ își vor rata viața.
 5. Definește tipurile umane reprezentate de personajele din fragmente (sau din textul integral al romanului), axîndu-te și pe opiniiile exegetilor, expuse în *Agenda criticului*.
- 5.1. Raportează semnificația tipologică a personajelor la aserțiunea autorului George Călinescu:
- Obiectul romanului este omul ca ființă morală.*
6. Proiectează viitorul lui Felix și al Otiliei în propria viziune. Explică răspunsul utilizând detalii din text.
 7. Puncțează cîteva asemănări și deosebiri dintre Felix, Otilia și semenii tăi. Concluzionează.
 8. Determină tipul celor 3 personaje din fragmente în clasificarea:

a) personaje plate, unilaterale	b) personaje statice
complexă	mobile, dinamice.
 - 8.1. Verifică răspunsul, consultînd *Agenda cititorului* din pagina următoare.
 9. Exprimă-ți opinia: care personaj din roman este cel mai complex? De ce?

Agenda cititorului

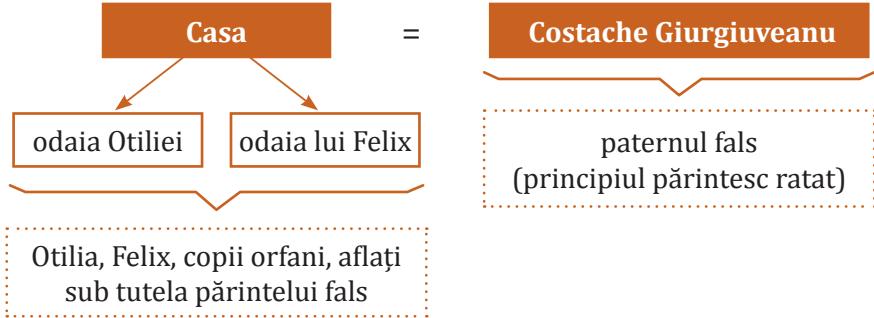
- **Personajul complex** este personajul cu trăsături diverse și cu o structură literară complexă, în opozitie cu personajul unilateral, plat, care se caracterizează printr-o singură trăsătură și are o structură simplă.
- **Personajul static** rămîne neschimbăt pe parcursul narării și nu evoluează ca individualitate.
- **Personajul mobil** se transformă: pe parcursul acțiunii, urmează o evidentă evoluție interioară.
- **Suprapersonajul**, o realitate cu valoare simbolică (loc, eveniment, obiect) și centrală în opera literară, determină acțiuni importante și se află în relație cu personajele principale, cărora le configurează destinul.

1. Explică, apelînd la text, în ce constă *enigma* Otiliei.
2. Elaborează și prezintă cîte un discurs argumentativ în care să pledezi pentru formula din titlu sau s-o infirmi.
3. Apreciază, în fragmentele citite, modalitățile de prezentare a personajelor enumerate:

- Felix Sima
- Otilia Mărculescu
- Costache Guiurgiuveanu

autocaracterizare?
 caracterizare autoricească?
 caracterizare de către alte personaje?

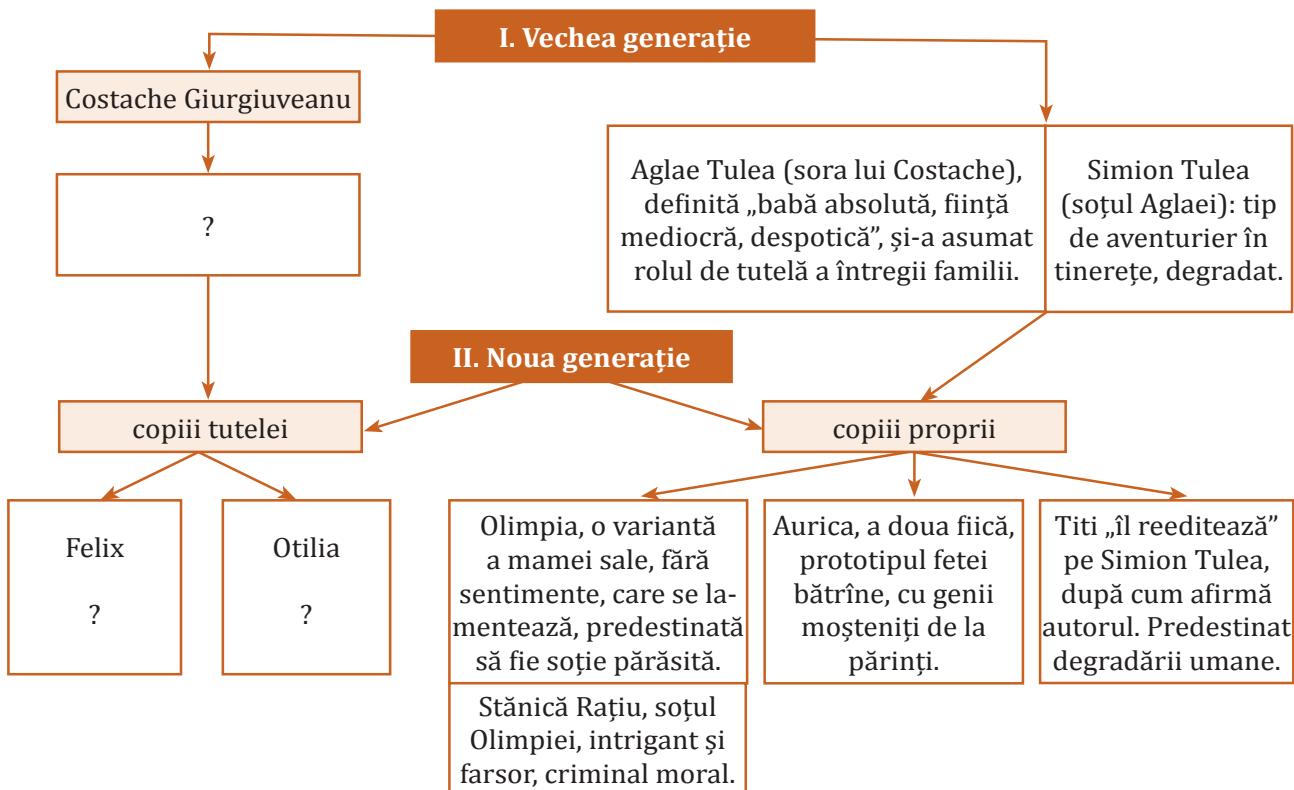
- 3.1. Ce modalitate de caracterizare predomină? Ce efect se produce?
4. Asupra căror detalii se concentrează autorul: *biografice, stare socială, vestimentație, comportament?* Ce semnifică ele? Exemplifică răspunsul.
 - 4.1. Ce stări sociale reprezintă personajele?
 - 4.2. Ce probleme discută personajele și în ce mod? Ce mentalitate au?
5. Asociază personajele cu mediul în care locuiesc – *casa, grădina din jos, odaia* etc. Comentează observațiile și deducțiile, exemplificindu-le.
 - 5.1. Stabilește ce rol are casa în care locuiesc personajele. Răspunde conform schemei:

6. Reflectează și exprimă-ți opinia:
 - Casa/ spațiul locuibil simbolizează omul?
 - Casa, în stare de degradare, personifică familia, omul?
 - Modelul casei este sau nu și modelul societății?
 - Poate fi considerată casa drept personaj-simbol sau suprapersonaj?
- 6.1. Argumentează-ți răspunsul, utilizînd informația din Agenda cititorului.
7. În casa lui Giurgiuveanu se adună deseori toată familia, membrii ei urmărind să obțină cu orice preț banii și moștenirea bătrânlui. Demonstrează că fiecare membru al familiei este un tip uman characteristic societății timpului.

8. Examinează și interpretează informația din schema ce reprezintă
Clanul ca personaj

9. Reține particularitățile romanului balzacian și ilustrează-le prin exemple relevante din *Enigma Otiliei*.

- *arhitectura - ilustrează* • trăsăturile epocii
• sfîrșitul unei lumi
- *interiorul - subliniază* • culoarea locală
• caracterul și proveniența socială
- *vestimentația - relevă* • clasa socială
• personalitatea personajului
- *mentalitatea - exprimă* • morala decăzută
• degradarea relațiilor de rudenie
• tirania părintească
• statutul orfanului
- *viața culturală este în consens cu* • personajul
• lecturile suficiente, sentimentale

1. Realizează o compoziție de caracterizare a cuplului de personaje Felix-Otilia.
2. Prezintă, într-un text argumentativ, particularitățile romanului *Enigma Otiliei* ca specie literară, utilizând afirmația lui Emil Zola din *Rînduri-Gînduri*.

Redactarea unei compozitii de caracterizare a personajului literar

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

- **Personajul literar** este principalul element al unei opere epice sau dramatice.
- **Caracterizarea directă** îți comunică nemijlocit trăsăturile definitorii ale personajului prin următoarele procedee:
 - autocaracterizarea (*introspecția, monologul, mărturia directă, sinceră, autoanaliza*);
 - atitudinea și aprecierea personajului de către alte personaje din operă;
 - remarcarea directă a unor calități morale, spirituale, comportamentale prin descrierea unui portret fizic: capul, figura, semne particulare, podoabe, maniere etc.
- **Caracterizarea indirectă** se definește prin deducerea unor calități umane particulare din:
 - acțiunile personajului;
 - modul în care personajul gîndește, se manifestă;
 - particularitățile de limbaj prin care autorul și-a prezentat personajul;
 - mediu, ambianță;
 - atitudinea ascunsă, dar veridică a altor personaje.

ARS DESCENDI

ETAPELE DE ELABORARE

1. Determină legătura de sens dintre cuvintele: *persoană – ființă umană, personaj*.
2. Alcătuiește o listă de personaje literare preferate, argumentînd-o.
3. Formulează o definiție proprie a noțiunii de personaj, utilizînd informația din *Agenda cititorului* și explicația: *Personaj = persona (lat.); rol, mască, actor (fr.). Personajul este o imagine fictivă a unei ființe, o imagine artistică realizată de scriitor într-o anumită corelație cu sensibilitatea și concepțiile sale despre viață*.
4. Pregătește-te pentru redactarea unei compozitii de caracterizare a personajului literar Otilia din romanul *Enigma Otiliei* de George Călinescu, examinînd etapele de elaborare.
- 4.1. Analizează textul romanului, respectînd etapele propuse mai jos.

- I. • Clarifică imaginea integrală a personajului, cu jocul de luminî și umbre la care recurge autorul.
- Definește-ți atitudinea de cititor față de faptele, acțiuniile, ideile, idealurile personajului.
- II. • Selectează și ordonează informația după criteriul celor două modalități de caracterizare: directă – indirectă.
- Alege exemple convingătoare din text care să ilustreze trăsăturile fizice și pe cele morale ale personajului.
- Precizează relațiile pe care i le-a construit autorul cu alte personaje ale romanului sau cu naratorul.
- Determină tipologia personajului (după participarea la acțiune; după formația umană pe care o reprezintă; după principiul etic sau alte criterii pe care le cunoști).
- III. • Redactează textul integral al compozitiei tale, respectînd cele trei părți obligatorii ale textului (introducerea, realizarea conținutului, concluzia).
- Urmărește formularea unor idei convingătoare despre personaj în raport cu mesajul operei date.
- Raportează, în concluzii, semnificația multiplă a personajului la conceptul propriu de om și de ideal de viață.
- IV. • Verifică textul redactat la nivel de precizie a informației, corectitudine, claritate și precizie a ideilor.

1. Scrie, în limita a 1-1,5 pagini, o caracterizare a Otiliei, dezvoltînd reperul: *Enigma ei este însăși feminitatea ei, mereu proaspătă, de un magnetism care diformează și pe avarul Costache și chiar pe cei mai aprigi dușmani ai ei.* (Pompiliu Constantinescu)

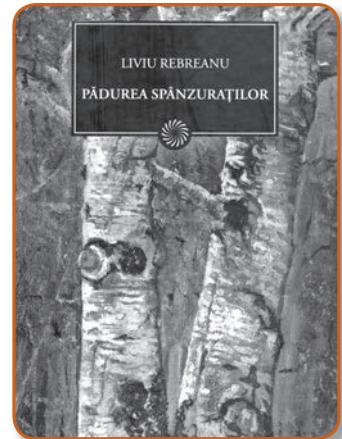

Pădurea spînzuraților de Liviu Rebreanu, romanul revelațiilor tragice

1. Evocă un fapt real din propria biografie în care urma:

- să fii conștient de vorbele tale;
- să dai dovadă de o înaltă conștiință civică;
- să-ți faci un examen de conștiință.

AB INITIO

1.1. Ce impact au avut aceste situații în formarea personalității tale?

2. Construiește galeria personalităților afirmate în diverse domenii și care reprezintă, pentru tine, modele de:

- conștiință individuală;
- conștiință profesională;
- conștiință națională.

3. Selectează, din afirmațiile propuse, idei ce ar alcătui, în viziunea ta, o listă de sfaturi utile pentru un tânăr din generația ta.

3.1. Argumentează selecția făcută.

A.

Fiecare cetățean să fie pus în pozițunea de a avea conștiința drepturilor și îndatoririlor sale.

Mihail KOGĂLNICEANU

B.

În fața conștiinței se încină întregul univers, întreaga fenomenalitate... Conștiința literară e numai o parte a întregii noastre conștiințe.

Eugen LOVINESCU

C.

Un bun și sigur prieten e conștiința ta: n-o ucide, ci las-o să moară o singură dată, cu tine.

Nicolae IORGA

D.

Conștiința unui popor își are expresia în arta lui și această expresie, la rîndul ei, întărește conștiința, cum întărește gimnastica un corp.

Camil PETRESCU

• Citește fragmentele, urmărind stările de conștiință pe care le trăiește personajul Apostol Bologa.

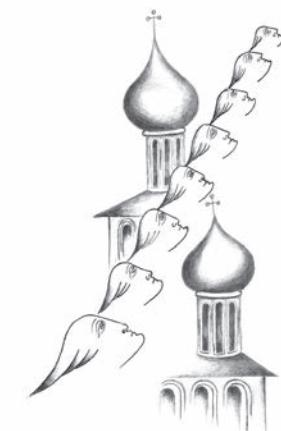
SCRIPTA MANENT

PĂDUREA SPÎNZURAȚILOR (fragmente)

Sub cerul cenușiu de toamnă ca un clopot uriaș de sticlă aburită, spînzurătoarea nouă și sfidătoare, înfiptă la marginea satului, întindea brațul cu ștreangul spre cîmpia neagră, înțepătă ici-colo cu arbori arămii. Supravegheati de un caporal scund, negricios, și ajutați de un țăran cu față păroasă și roșie, doi soldați bătrâni săpau groapa, scuipîndu-și des în palme și hîciind a osteneală după fiecare lovitură de tîrnăcop. Din rana pămîntului groparii zvîrleau lut galben, lipicios...

Caporalul își răsucea mustățile și se uita mereu împrejur, cercetător și cu dispreț. Priveliștea îl supăra, deși căuta să nu-și dea pe față nemulțumirea.

Ochii lui înșelați
de lumina răsăritului.

În dreapta era cimitirul militar, înconjurat cu sîrmă ghimpată, cu mormintele aşezate ca la paradă, cu crucile albe, proaspete, uniforme. În stînga, la cîțiva pași, începea cimitirul satului, îngrădit cu spini, cu cruci rupte, putrezite, rare, fără poartă, ca și cum de multă vreme nici un mort n-ar mai fi intrat acolo și nici n-ar mai vrea să intre nimeni...

Satul Zirin, cartierul diviziei de infanterie, se ascundea sub o pînză de fum și de pîclă, din care de-abia scoteau capetele sfioase și răsfirate vîrfuri de pomi desfrunziți, cîteva coperișe țuguiate de paie și turnul bisericii, spintecat de un obuz. Spre miazănoapte se vedea ruinele gării și linia ferață ce închidea zarea ca un dig fără început și fără sfîrșit. Șoseaua, însemnată cu o dungă dreaptă pe cîmpul mohorît, venea din apus, trecea prin sat și se ducea tocmai pe front...

* * *

Klapka, buimăcit mai ales de asprimea glasului, murmură:

– O, Doamne... dovezile... cînd e vorba de o viață de om...

Pe buzele subțiri, cu colțuri supte ale locotenentului răsări un amestec de ironie și de dispreț:

– Uitați, domnule căpitan, că sîntem în război și pe front!... O viață de om nu e îngăduit să primejduiască viața patriei!... Dacă ne-am călăuzi după considerații sentimentale, ar trebui să capitulăm în fața tuturor... Se vede însă că sînteți ofițer de rezervă, altfel n-ati vorbi aşa despre o crimă...

– Da, adevărat, se grăbi Klapka cu teamă. Am fost avocat... în vreme de pace... Acum însă...

– Și eu sînt ofițer de rezervă, întrerupse locotenentul cu mîndrie. Războiul m-a smuls din mijlocul cărților, de la Universitate, unde aproape pierdusem contactul cu viața reală. Dar m-am dezmeticit repede și mi-am dat seama că numai războiul e adevăratul generator de energii!

Căpitanul zîmbi, ca și cînd răspunsul i s-ar fi părut ridicol, și zise cu glas blajin, colorat de o ironie blîndă:

– Și eu care credeam că războiul e un ucigător de energii!

Apostol Bologa roși ca o fecioară și nu îndrăzni să se uite în ochii căpitanului.

* * *

Acolo era casa lui părintească, bătrînă, solidă, chiar peste drum de biserică nouă, strălucitoare. Din cerdacul cu stîlpi înfloriți, printre crengile nucilor sădiți în ziua nașterii lui, se vedea mormîntul tatălui său, împodobit cu o cruce sură de piatră, pe care numele, săpat cu slove aurite, se deosebea din depărtare: *Iosif Bologa*.

Casa avea încăperi multe, cu mobile vechi, severe, amestecate, și o curte mare, cu acareturi în fund, și mai încolo, o grădină ce mergea pînă la Someșul cu ape gălăgioase.

* * *

Apostol, potolit și timid, fără tovarăși de jocuri, simți adînc atmosfera gravă pe care o impuse tatăl său în casă. Îi rămase întipărită în inimă spaimă primei întîlniri cu el și-l privea mereu ca pe un străin venit anume să-l terorizeze. Ceasuri de bucurie petreceau numai cu mama, cînd erau singuri acasă, și uneori cu protopopul Groza, care, fiind văduv, se înviorea în tovarășia copilului blind și intelligent. Peste toate gîndurile și închipuirile micuțului însă plutea veșnic o iubire foarte nelămurită, în care stăpinea Dumnezeu...

Cînd împlini vîrstă de șase ani, alt eveniment straniu îi zgudui sufletul... Doamna Bologa, gîndindu-se că copilul trebuie să înceapă școala, se sfătuî îndelung cu protopopul Groza cum să-i înlăsească sarcina și căzură de acord că e nevoie de implorarea Atotputernicului. Prin urmare, hotărîră să pună pe Apostol să zică *Tatăl nostru*, într-o dumînică, în cadrul sfintei liturghii. Făcură pregătirile în mare taină, ca să nu prindă Bologa de veste și să le zădărnicească planul... În sfîrșit, în ziua stabilită soții Bologa luară loc în strana dreaptă, ca de obicei, iar Apostol, în fața lor, în hăinuțe noi, mai palid și cu ochii aprinși de emoție. Doamna Bologa lăcrima și tremura, încchinîndu-se înfrigurată și frămîntînd neîncetat cărticica de rugăciuni... Apoi venind momentul rugăciunii, se plecă speriată peste strană și-i şopti: „Acuma, pușorule...” Cu fruntea sus, cu mers apăsat, Apostol trecu în fața ușii împărătești, căzu în genunchi, împreună mîinile... Peste o clipă glasul lui subțire ca un fir de mătase albă filfilia în tacerea înecată de respirații, se ridica spre tavanul

înșelat, se coborî printre sutele de oameni... Ochii lui văzură la început, în altar, pe protopopul Groza zîmbindu-i cu blîndețe și încurajîndu-l; pe urmă însă rămase numai crucea aurită, sus, parc-ar fi pluit în văzduh... Apoi, tocmai în clipa cînd se încrina, la încheierea rugăciunii, se deschise deodată cerul și, într-o depărtare nesfîrșită și totuși atît de aproape ca și cum ar fi fost chiar în sufletul lui, apără o perdea de nouași albi, în mijlocul căror strălucere față lui Dumnezeu ca o lumină de aur, orbitoare, înfricoșătoare și în același timp mîngîietoare ca o sărutare de mamă... Din strălucirea dumnezeiască însă se limpezea o privire vie, infinit de blîndă și de măreață, care parcă pătrundea în toate adîncurile și ascunzișurile... Arătarea aceasta a durat numai o clipă și a fost atît de nemărginit de dulce, că înima lui Apostol și-a oprit bătăile, iar ochii i s-au umplut de o lucire stranie, bolnavă. Totuși, sufletul îi era atît de plin de fericire, că ar fi fost bucuros să moară atunci acolo, privind minunea dumnezeiască... Cînd se întoarse la loc, păru schimbat la față. Pe obrajii albi, ochii albaștri erau ca două izvoare de lumină.

– Măicuță, am văzut pe Dumnezeu! murmură copilul cu însuflețire, în vreme ce doamna Bologa încerca să-și steargă lacrimile cu batista udă de plîns.

* * *

Cînd termină clasa a patra și aduse iar certificatul, Bologa crezu nimerit să-i spună cîteva cuvinte grave, de față cu doamna Bologa, în picioare. După o introducere cu citații latinești, îi evocă amintirea străbunului tras pe roată la Alba-Iulia și apoi urmă cu glas falnic:

– De azi încolo, fiul meu, ești bărbat. Dacă ar fi nevoie, ești pregătit să-ți poți cîştiga singur o pîine. Intrînd în cursul superior, orizontul are să-ți se lărgescă. Vei pricepe multe lucruri nevăzute, căci viața și lumea sănt pline de taine grele. Să năzuiești mereu a dobîndi stima oamenilor, și mai ales pe a ta însuși. De aceea sufletul tău să fie totdeauna la fel cu gîndul, gîndul cu vorba și vorba cu fapta, căci numai astfel vei obține un echilibru statoric între lumea ta și lumea din afară! Ca bărbat, să-ți faci datoria și să nu uiți niciodată că ești român!...

* * *

A doua zi, Apostol Bologa se simți ca după o beție rușinoasă. Îi era silă de sine însuși, parcă ar fi săvîrșit o crimă. Se repezi de dimineață în cancelarie, găsi preteze să ocărască pe cei doi slujbași și chiar pe Petre... dar de lucru nu se putea apuca. Ieși pe afară, căutînd să fugă de remușcări.

„Am năvălit ca o vijelie în viața ei, am răscolut-o și nu m-am gîndit decît la mine!” își zicea întruna scîrbit, rătăcind de ici-colo.

Apoi deodată îi răsări în ochi zîmbetul Ilonei, fericit, supus, strălucitor de iubire și credință.

- Nu-ți pare rău, Ilona? o întrebă dînsul, şovăitor.
- Nu! răspunse fata hotărît.
- Ai încredere în mine, Ilona? urmă el, tremurînd.
- Da! răspunse ea cu înflăcărare.

În fața ei rîdea bucuria întreagă, netulburată de gînduri și nepăsătoare de lume, triumfătoare și ispititoare. Uitîndu-se lung în ochii ei, Bologa îi văzu înima toată, caldă, simplă, sălbatică, și în căldura aceasta i se topî îngrijorarea încetul cu încetul. Înțelese că Ilona prețuiește mai mult decît toate tainele lumii, și o clipă sau poate mai puțin, i se păru că tot universul se prefăce deodata în neant, lăsîndu-l numai pe el cu ea în față lui Dumnezeu.

– Acuma însă trebuie să plec, zise apoi fata, că azi am mult de lucru... să fac ouă roșii, cozonaci, pască... Doar mîine e Învierea...

* * *

Mașina parcă nici nu mai atingea pămîntul... Plutonierul se uită iar înapoi, repede, crezînd că locotenentul va porunci să micșoreze iușeala. Apostol nu vedea nimic... Panglica sură, copacii braniștii...

În cîteva clipe automobilul înghițî cele patru sute de metri cît ținea păduricea, și totuși lui Bologa i se păru c-a mers o veșnicie, atît de bine a văzut tot. Pe dreapta erau patru, fiecare pe cîte un copac, toți cu capetele goale, legânîndu-se foarte ușor, parcă numai de vîntul stîrnit de goana mașinii. Cei doi de la margini întorceau spatele și aveau opinci în picioare. Unul din mijloc, cu niște bocanci plini de noroi, privea cu ochii negri cît cepele în șanțul șoselei și, din față umflată, violetă, scotea limba vînătă spre trecători. În stînga atîrnau trei, uitîndu-se pe șoseaua dreaptă, nepăsători și neclintiți, dar cu creștetele lipite de crengile de

deasupra. Doi erau într-un arin bătrân, mai sus ca ceilalți, iar mai încolo, pe o cracă subțire, care te miri cum nu se rupea, se vedea unul singuratic, cu mîinile legate la spate, scurt și slab, ca un copil, cu fața toată cafenie, ca și cînd ar fi fost muruit cu lut gras. Din același copac și la aceeași înălțime se mai întindea o creangă groasă, liberă... Apostol Bologa îi văzuse pe toți aşa de lămurit, că ar fi putut spune despre fiecare căci nasturi avea pe hainele murdare și zdrențuite... și totuși în ochii lui, cei șapte se multiplicau neîncetat, iar braniștea se transforma treptat într-o pădure fără margini, spintecată de un drum fără sfîrșit... și în fiecare copac al pădurii nemărginite, de-a lungul șoselei nesfîrșite, i se părea că atîrnă alți oameni, mereu alții, toți cu ochii după el, cerîndu-i socoteală...

– Nu mai vreau nimic. Iubirea îmi ajunge, căci iubirea îmbărbătează deopotrivă pe oameni și pe Dumnezeu, viața și moartea. Iubirea cea mare e aici, în odăia aceasta... O respir în fiecare clipă... E în mine și în afară de mine, în tot cuprinsul infinitului... Cine n-o simte nu trăiește aievea; cine o simte trăiește în eternitate... Cu iubirea în suflet poți trece pragul morții, căci ea stăpînește și dincolo, pretutindeni, în toate lumile existente și inexistente... Poate să mă mai ispitească viața, poate să mai sufăr, dar...

Klapka îl asculta nerăbdător, îngrijorat. Cuvintele lui i se păreau rodul friciei de moarte. În cele din urmă, îl întrerupse:

– Dragul meu, nu-ți dai seama oare că aiurezi?...

SAPERE AUDE

Şovăirile lui Apostol sunt şovăirile noastre, ale tuturor.

A Fii un cititor implicat în textul romanului

- Motivează ce stare interioară trăită de Apostol Bologa te-a impresionat mai mult?
- Definește tipul de narator care îți relatează istoria protagonistului.
- Identifică, în incipitul textului, o modalitate de expunere: *narațiune? descriere?*
- Selectează, din fragmente, indiciile timpului și ale spațiului și explică-le semnificația.
- Pornind de la informația din *Agenda cititorului*, identifică, în textul romanului, cromonimele și relevă valoarea lor pentru semnificația cronotopului.

Asemenea fantasmagorii poate să-și îngăduie omul cînd e acasă, la birou, odihnît, sau în momente de entuziasm, într-o discuție, nu însă în fața morții!...

– O închipuire care împacă sufletul e tot ce poate dobîndi omul în viață! murmură Apostol, cu o strălucire mare în ochi.

– Dar bine, omule, tu vei muri ca dezertor și spion, și trădător, în sfîrșit ca un criminal, iar nu ca apostol al iubirii! se înfurie iarăși căpitanul, adăugînd: Să știi că, de vei continua tot aşa, o să te declar nebun în fața Curții și tot am să te scap!

* * *

Apostol se urcă pe scaun și se lovi cu capul de ștreangul ce atîrna de sus. Pălăria i se infundase pe ochi. O scoase și o aruncă în gropă. În aceeași clipă izbucni un plîns gros, disperat, nestăpînat. „Cine plînge?” se gîndi Bologa. Klapka se bătea cu pumnii în piept.

Atunci Apostol fu împresurat de un val de iubire izvorîtă parcă din rărunchii pămîntului. Ridică ochii spre cerul întuit cu puține stele întîrziate. Crestele munților se desenau pe cer ca un ferăstrău uriaș cu dinții tocîți. Drept în față lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui. Apostol își potrivi singur ștreangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului. Pămîntul i se smulse de sub picioare. Își simți trupul atîrnînd ca o povară. Privirile însă îi zburau, nerăbdătoare, spre strălucirea cerească, în vreme ce în urechi i se stingea glasul preotului:

– Primește, Doamne, sufletul robului tău Apostol... Apostol... Apostol...

- 5.1. Adaugă cromonimele în fragmentul care descrie casa părințească a lui Apostol. Explică rolul acestora.
6. Califică, în două-trei adjective sau adverbe, comportamentul verbal al personajelor antrenate în dialogul Apostol-Klapka.
7. Rescrie, din text, 2-3 enunțuri cu un caracter sentențios. Explică-le sensul contextual.
8. Dezvoltă enunțul printr-o judecată proprie: *Dacă ne-am călăuzi după considerații sentimentale, ar trebui să capitulăm în fața tuturor...*
9. Explică prin ce elemente pot fi motivate cauzele primei revelații a copilului Bologa: *revelația divină*.
10. Imaginează-ți că ești copilul care a trăit experiența revelației divine și că-i împărtășești mamei sau unui prieten trăirile acestui moment. Cum crezi, care ar fi reacția lor?
11. Determină cu ce scop Bologa-tatăl își rostește discursul.
 - 11.1. Detaliază prin ce elemente textul respectiv trădează profesia lui Bologa-tatăl și cum se încadrează el în tiparul discursului retoric.
12. Definește zbuciumul sufletesc al lui Bologa, utilizând:
 - *una dintre replicile personajului;*
 - *o sintagmă ce vizează noțiunea de conștiință umană.*
13. Concretizează elementele de limbaj ce produc, în descrierea pădurii, efectul de sinistru.
 - 13.1. Comentează liantul verbelor ce construiesc metafora privirii din text.
14. Determină realitatea socială și umană care vizează evenimentele romanului.
15. Concluzionează de ce Apostol Bologa își spune: *Nu mai vreau nimic, iubirea îmi ajunge.*
16. Argumentează titlul romanului prin detalii semnificative din text.
17. Lucrînd în echipe, studiați informația din *Agenda cititorului*. Identificați și comentați, în descrierile din fragmente:
 - *elementele de vocabular specifice unei descrieri;*
 - *motivele relevante;*
 - *figurile morfosintactice;*
 - *figurile semantice.*
18. Identifică personajele din anturajul lui Bologa, care au influențat substanțial modelarea spirituală a personajului și explică, prin detalii din text, rolul acestora.

Agenda cititorului

- **Cromonim** – lexem ce desemnează o culoare.
- **Descrierea în romanul realist** este făcută de narrator, un personaj sau un martor anonim și poate avea următoarele funcții:
 - *prezentarea cadrului acțiunii* (spațiul și timpul);
 - *crearea atmosferei;*
 - *angajarea de elemente cu valoare simbolică și de anticipat;*
 - *crearea impresiei de verosimilitate a lumii fictionale.*

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

- **Monolog** se numește vorbirea de unul singur; discursul unei persoane, prin care aceasta își dezvăluie sentimentele, gândurile, intențiile.
- **Monologul interior** este o modalitate de autoanaliză psihologică. Personajul își realizează, prin introspecție, propriile trăsături și sentimente, dezvăluind cititorului latura cea mai intimă a personalității sale.
- **Retrospectie** este faptul de a privi în trecut, în urmă (fr. *rétrospection*, cf. lat. *retro* – îndărăt, *spectro* – privire). Sinonim cu *analepsa*.
- **Analepsă** se numește evocarea ulterioară a unui eveniment anterior față de punctul istoriei în care ne aflăm. Are rolul de a completa perspectiva asupra unui personaj, eveniment etc.
- Spre deosebire de retrospecție, **introspectia**, ca procedeu specific de realizare a monologului interior, ajută personajului să-și sondeze stările sufletești pînă la limite nebănuite.

Model:

Personajul	Rolul și caracterul influenței
1. Mama	i-a insuflat copilului cultul pentru Dumnezeu...
2. Tata	

19. Comentează, succint, semnificația numelor pe care le au personajele din fragment.
20. Tânărul Bologa își fundamentează cele trei convingeri: *credința în Dumnezeu, sentimentul datoriei față de patrie și ideea națională*. Identifică, în text, aceste convingeri și stabilește rolul lor în formarea crezului etic al personajului.
21. Redactează biografia protagonistului în formă de monolog interior. Observă ce schimbări suportă textul în acest caz. Rostește-l.
22. Citește secvențele ce pun în relief frămîntările interioare ale lui Apostol Bologa. Concretizează stările personajului pe care le relevă. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.
- 22.1. Notează-le pe un poster, într-o ordine ce ar releva evoluția stării interioare a personajului. Interpretarează semnificația acestei evoluții.
23. În roman, conflictul exterior trece într-un conflict interior. Explică, pe text, acest proces. Definește conflictele.
24. Exegeza a stabilit următoarele semnificații ale conflictului în roman:
 - *nevoia de opțiune personală și neputința de a rezista unor imperativе exterioare conștiinței;*
 - *răzvrătirea personajului în semn de reacție la manipulările pe care le-a suportat;*
 - *dorința ardentă de a trăi cu adevărat ceea ce se pare că-i este cu desăvîrșire interzis;*
 - *confundarea fatală a vocii interioare cu cea din afară.*
- 24.1. Ilustrează aceste constatări prin exemple din text. Completează lista de semnificații ale conflictului cu una-două idei proprii.
25. Utilizează informația din *Agenda cititorului*, găsind, în text, secvențele de retrospectie (evocarea evenimentelor din trecut) și motivează necesitatea lor pentru:
 - *realizarea coereneței trăirilor personajului;*
 - *realizarea crizei de conștiință.*
26. Stabilește punctele-cheie în evoluția crizei de conștiință a protagonistului romanului și explică succesiunea lor.

27. Apostol Bologa însuși descoperă soluția stării de criză în care se află: moartea ca revelație a reintegrării sinelui. Raportează această idee la finalul textului și formulează o concluzie proprie.
28. Citește informația despre tragic din textul ce urmează și reține în ce constă funcția tragicului într-o operă literară.

FUNCȚIA TRAGICULUI ÎN OPERA LITERARĂ

Tragicul presupune un conflict între erou și destin, datorie și pasiune, rațiune și sentiment.

În literatura modernă, tragicul este valorificat în toate genurile literare, relevând:

- *destinul individului dictat de evenimentele istorice;*
- *lupta dintre pornirile instinctuale și aspirația spre puritate sau perfecție;*

- *banalitatea, absurdul sau ridicoulul existenței.*

„Orice viziune a lumii presupune o astfel de rînduială a lucrurilor, încît purtătorii valorilor pe care le socotim mai prețioase sănătoși suferinței și nemicirii.” (T. Vianu)

Destinul tragic conferă eroilor frumusețe morală. Ei își sublimă destul prin moarte.

29. Meditează și argumentează, într-un text coerent, faptul că protagonistul este un personaj tragic. Urmărește reperele din textul informativ de mai sus.

B

Fii un cititor competent al romanului

1. Pornind de la afirmația lui Nicolae Manolescu: „*Pădurea spiniștilor* este un roman al conștiinței morale”, apreciază aspectul etic al faptelor lui Bologa.
2. Formați echipe și cercetați cazul lui Apostol Bologa, urmărind reperele propuse.

LABOR OMNIA VINCIT

Studiu de caz:

Dramatismul unui destin

Aspecte pentru cercetare:

- *lectura integrală a textului;*
- *dosarul personajului ce reprezintă cazul;*
- *calificarea cazului cu probe din text;*
- *stabilirea erorilor și a vinei protagonistului;*
- *stabilirea crizelor de conștiință;*
- *punerea în valoare a revelațiilor trăite de personaj;*
- *soluționarea cazului: proba textului; proba grupului de investigare.*

ARS COLLABORANDI

- 2.1. Faceți o generalizare în baza probelor obținute și întocmiți dosarul protagonistului din roman.

Agenda cititorului

- **Pădurea** este un simbol arhetipal, asociat templului natural, frenziei și exuberanței vieții, dar și spaimelor, pericolelor, rătăcirilor sau morții. Ca element psihologic, pădurea semnifică inconștiul, iar apariția ei în vise e semnul unei angoase. În literatura populară și în unele creații ale literaturii culte, pădurea este un spațiu-simbol al dragostei; sub cupola ei a înflorit și a rodit inegalabilul *dor românesc*.
- **Personajul alter ego** este considerat purtătorul de cuvînt al autorului. Deseori, în romanul realist, acest personaj asigură discursului un grad mai mare de obiectivitate.

3. Utilizînd informația sistematizată prin realizarea studiului de caz, comentează semnificația titlului romanului.
 - 3.1. Raportează-ți opiniile la constatarea criticului Nicolae Manolescu:
Semnificația titlului rămîne la ideea de personaj-simbol, Pădurea spînzuraților fiind una din cele mai șocante imagini prezentate vreodată.
 - 3.2. Sustine, prin argumente proprii, afirmația că pădurea este un personaj-simbol în roman. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.
 4. Examinează valențele simbolice ale peisajului ca spațiu în care se interferează natura și sufletul uman.
 5. Selectează, din text, câteva semne relevante ale crizei de conștiință și ale conflictului interior, suportate de personajul principal.
 - 5.1. Interpretează aceste semne, referindu-te la universul imaginat în care personajul trăiește stări contradictorii:
Apostol ↗ *starea de mulțumire și echilibru sufletesc;*
Apostol ↗ *starea de angoasă, obsesie chinuitoare, care, în final, îl va distrage fizic, dar îi va prelungi revelația.*
 6. Explică gama sentimentului de iubire **față de mama, pentru Ilona, de neam, de Dumnezeu**, ce domină personajul.
 7. Comentează ideea că Apostol Bologa este un personaj alter ego.
 8. Argumentează, în scris, afirmația criticului Gheorghe Crăciun: *Prin roman, Rebreamu realizează două teme majore în epica românească interbelică: intelectualul și războiul.*
 9. Încadrează romanul *Pădurea spînzuraților* într-o tipologie tematică și reprezintă printr-o schemă. Consultă tabelul de la p. 97–98.
 10. Întocmește, pe un poster, conform proprietății vizuale, o scală a valorilor etice, etnice, spirituale prezente în roman.
 11. Avînd ca model discursul lui Iosif Bologa, formulează sfaturi pentru un comportament demn de un tînăr care trebuie să conștientizeze valoarea vieții.
 1. Reprezintă și comentează, printr-o schemă proprie, valoarea relațiilor successive în roman.
 2. Demonstrează, în baza destinelor personajelor, esența tragică surprinsă în roman.
- OPTIONAL**
3. Referindu-te la mesajul romanului și la alte texte din literatura română, scrie un eseu nestructurat cu tema: **Iubirea, credința, patria, valori ce exprimă o personalitate umană integră.**

Redactarea unei compozitii-descrivere

1. Formați echipe și elaborați o descriere a unui liceu în care ați dori să învățați. Porniți de la informația din *Agenda cititorului*.
 - 1.1. Dacă dețineți competențele necesare, transpunete descrierea verbală într-un desen.
 - 1.2. Prezentați textele elaborate și apreciați-le pe cele mai reușite.
2. Analizează fragmentul propus prin prisma următoarelor întrebări:
 - Ce constituie obiectul descrierii?
 - În ce ordine sunt prezentate elementele descrise?
 - Ce detalii ale lor devin semnificative?
 - Ce culori și nuanțe sunt relevante? De ce?
 - Unde se află „ochiul care vede”?
 - Ce punct de vedere adoptă autorul?
 - Este această descriere subiectivă sau obiectivă?
 - Ce sentimente îți inspiră textul? Ce amintiri personale îți provoacă?

Vîntul primăverii a bătut; peste dealuri, peste vâi, peste ani, dorul leagănului mă ajunge; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care își întinde ramurile ca niște brațe ce își scutură florile pe inima mea ca o ploieță răcoroasă. Părul cu locul bătut împrejur de vitele satului lui ce singure astăzi mai țin divan*; curtea boierească, opincă** strămoșească ce nu se mai află, albind pe troscotul verde al ogrăzii mari și întinse; livada din dosul curții, biserică cu țintirimul pestriț de iarbă lungă, de sulcină aurită și de cruci negre; cumpăna fintinii de la poartă, aninată de răchita crengoașă; toate trec dinaintea mea, vii și în mișcare...

Alecu RUSSO. Amintiri

* Sfat; ** Ogor.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

- **Descrierea** prezintă trăsăturile caracteristice ale unui aspect de realitate: obiect, fenomen, personaj, peisaj etc.
- **Compoziția-descrivere** este o lucrare de creație, prin care autorul prezintă, cu amănuntele pe care le consideră necesare, un obiect în sens larg din lumea înconjurătoare. Descrierea poate fi științifică, literară, poetică, retorică; în versuri, în proză etc. În descriere se folosesc frecvent substantive și adjective, figuri de stil.

- **Personaje-cuplu** se numesc două personaje dintr-o operă literară care au o afinitate de viziuni, concepții, idei în baza cărora se stabilesc relații de admiratie, dragoste reciprocă și colaborare.

ARS DISCENDI

1. Informează-te din cuestionarul dat și redactează o compunere în care să descrii cuplul Apostol Bologa – Ilona, așa cum îți imaginezi.

CHESTIONAR PENTRU ELABORAREA DESCRIERII

- Ce urmează să descriu: un itinerar, o localitate, un peisaj, un interior, un obiect, o ființă, o activitate?
- Cum am să organizez textul descrierii pentru a scoate în evidență detaliile importante?
- Care e detaliul cel mai relevant în această descriere?
- Ce pot face pentru evidențierea acestui detaliu: voi insista pe dimensiunile, forma, culoarea, amplasarea lui?
- Cum voi face simțită atitudinea mea/ sentimentele mele față de cele descrise?
- Ce impresie generală intenționez să lase lucrarea mea?
- Ce cuvinte-cheie vor exprima esența descrierii?
- Ce figuri de stil aş putea utiliza pentru plasticitatea expresiei?
- Ce este mai reușit în lucrare?

15 COMPUNEREA DE UTILITATE SOCIALĂ.

CERAREA ȘI PROCURA

AB INITIO

Agenda cititorului

- **Cererea** este o solicitare scrisă sau orală, adresată unei oficialități; un text prin care solicitantul exprimă o dorință, o rugămintă.
- **Exigențe la redactare:**
 - La o distanță de 5–6 centimetri de marginea superioară a foii, se scrie cu majusculă formula de adresare, urmată, în mod obligatoriu, de virgulă – identificare semică a adresării.
 - Prima unitate frastică (cu alineat) are scopul de a prezenta solicitantul cu numele și prenumele complet.
 - Urmează formula de precizare a statutului solicitantului din cerere, cu date generale de identificare a lui.
 - Formula de încheiere.
 - Semnatura solicitantului și data redactării documentului.
 - Introducerea formulei de invocare a destinatarului.

SAPERE AUDE

1. Analizează aspectele comunicării scrise la care recurgi mai frecvent. Constată:
 - Când scrii?
 - Cui îi adresezi un text scris?
 - De ce scrii?
 - De la cine primești texte scrise?
2. Prezintă sensurile cunoscute ale verbului *a cere*. Examinează legătura de sens dintre verbul *a cere* și derivatele sale: *cerere*, *cerință*, *a cerși*, *cerșetor*, *cerșetorie*.
- 2.1. Documentează-te și spune ce fel de texte sunt: *petiția*, *pretenția*, *revendicarea*, *apelul*, *plângerea*, *misiva*.
1. Citește lista de situații în care urmează să se întocmească anumite acte oficiale. În ce caz se va depune o cerere?
 - Ai absentat de la cursuri din motiv că ai participat la un concurs. Urmează să explici absența.
 - Ești invitat la cantonament într-o tabără sportivă și vei lipsi 10 zile. Ai intenția să ceri permisiunea direcției liceului.
 - Ai pierdut carnetul de licean/ liceană. Trebuie să-l restabilești.
 - Nu găsești cheia de la sala voastră de clasă, pentru care ești responsabil(ă). O cauți.

Solicită rezolvarea unei situații, scrie

C E R E R E

Domnule Director,

Subsemnata, Cătălina Braniște, elevă în clasa a X-a „B” a Liceului Teoretic „Liviu Rebreanu” din or. Soroca, domiciliată în or. Soroca, str. Vasile Lupu, 8, rog să fiu transferată în clasa a X-a „C”, pentru că, actualmente, planurile mele pentru studiile ulterioare sunt legate de profilul real.

Mă angajez să susțin diferențele de conținut la materiile de studiu și să scriu, în termen de o lună de la data transferului, tezele semestriale.

15 ianuarie 2013

Cătălina Braniște

*Domnului Nicolae Vieru,
director al Liceului Teoretic „Liviu Rebreanu”*

2. Elaborează textul unei *cereri* pentru oricare dintre situațiile identificate mai sus.
3. Listează formulele de rezoluție pe care directorul liceului le-ar putea aplica pe această cerere.

1. Alege un episod dintr-un text artistic narativ, în care crezi că e nevoie să se redacteze o cerere. Construiește legenda, cu toate datele textului, și redactează cererea adecvată.
2. Enumeră situațiile cînd trebuie să redactezi o scrisoare oficială. În ce rezidă situația și cum se numește scrisoarea?
3. Pronunță-te referitor la soluțiile posibile în următoarele situații cotidiene:
 - Trebuie să pleci în străinătate, la un concurs, însotit de un profesor. Fiindcă nu ai majoratul, nu poți ieși din țară fără acordul scris și legalizat notarial al părinților. Ce act trebuie să perfecteze părinții?
 - Ați procurat un automobil. Deocamdată, nimeni din familie nu are permis de conducere. Automobilul va fi condus de o persoană angajată ca șofer. De ce act are nevoie dînsul?
 - Pregătind actele pentru a pleca la studii în străinătate, ai constatat că nu reușești să te descurci singur. Te-ai adresat unei companii specializate și ai încredințat unui angajat să se ocupe de completarea dosarului tău. Cum vei exprima juridic această încredințare?
4. Citește definiția cuvîntului **procură** din *Agenda cititorului*. Relaționează ideea de procură, ca document, cu diferite situații de viață cînd se cuvine să o scrii.
5. Redactează, în baza unei situații prezentate la exercițiul 3, textul unei procuri pe care o scrii în numele tău. Utilizează *Agenda cititorului* pentru sugestii de scriere corectă.
6. Construiește o legendă pentru redactarea procurii din model.

Acționează în numele cuiva, scrie ➔ **P R O C U R Ă**

Procură

Subsemnata, Raluca Bratu, elevă la Liceul Real din Chișinău, domiciliată în or. Chișinău, str. Ion Creangă, 21, ap. 213, buletin de identitate A01234567, eliberat la 2.02.2013, de oficiul 01, încredințez fratelui meu, Rareș Bratu, domiciliat în or. Chișinău, str. Ion Creangă, 21, ap. 213, buletin de identitate A01234678, eliberat la 12.01.2012, de oficiul 01, să ridice suma care mi se cuvine ca salariu pentru luna iulie 2013 de la contabilitatea Direcției Spațiilor Verzi Chișinău.

01 august 2013

Raluca Bratu

1. Compara procură cu cererea. Observă și comentează, în scris, analogiile și diferențele în textul celor două acte. Reprezintă grafic (în *diagrama Venn*) relația dintre ele.
2. Alcătuiește două legende pentru două situații de comunicare ce implică o cerere și o procură. Scrie texte, respectînd exigențele.

Agenda cititorului

- **Procură** – împuternicare legalizată oficial, prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică și acționa în numele ei, în limite stabile; act prin care se dă această împuternicire, mandat.
- **Exigențe la redactare**
 - Precizarea distinctă, la mijlocul foii, a titlului documentului.
 - Expunerea exactă a datelor subsemnatului care împuternicește.
 - Consemnarea precisă a datelor vizând persoana împuternicită.
 - Formularea, fără echivoc, a sarcinii de încredințare și a condițiilor de realizare.
 - Precizarea datei de întocmire a documentului.
 - Semnatura persoanei care încredințează.

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare, aplicare	Elemente de construcție a comunicării și de teorie literară utilizate, de către cititor, la elaborarea textelor proprii, orale și scrise.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Lectura și interpretarea mesajelor de text nonliterar. Receptarea și axiologia textului literar. Integrarea unor idei în propriul sistem de valori.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la resursele educaționale ale textului la valorile asumate de către elevul cititor și producător de mesaje.

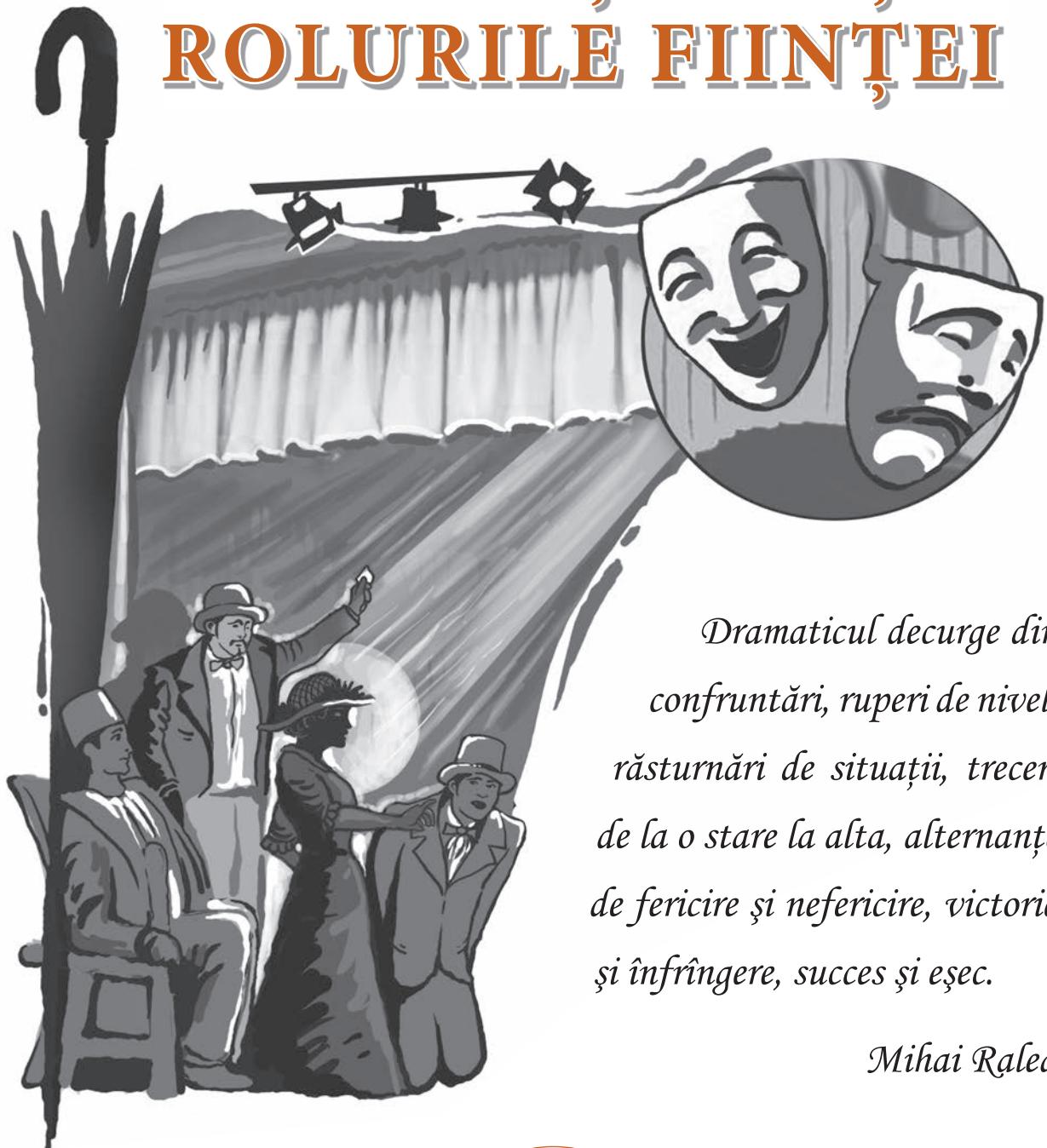

Limbă și comunicare. Genul epic

LECTURĂ-RECEPTARE-SCRIERE

Sarcini de lucru	Punctaj
Ilustrează, în cîte un enunț, cele trei valori ale cuvîntului <i>epic</i> , definite mai jos: <ul style="list-style-type: none"> • care exprimă, în formă de <i>narațiune</i>, idei, sentimente, acțiuni etc. ale eroilor unei întîmplări reale sau imaginare. • demn de o epopee; de proporții vaste; grandios. • totalitatea operelor literare aparținînd genului epic. 	3 p.
Aranjează, într-o formă grafică, termenii literari din sirul sinonimic: <i>narațiune, istorie, istorisire, poveste, povestire, story</i> , comentîndu-ți, într-un enunț argumentativ, opțiunea.	4 p.
Analizează, într-un text coerent de 3–4 enunțuri, semnificația contextuală a unui titlu de nuvelă și a unei povestiri, citite în cadrul lecțiilor sau independent.	6 p.
Redactează un text nonliterar prin care aduci la cunoștința colegilor de școală un eveniment ce va avea loc în curînd și la pregătirea căruia ai participat.	8 p.
Raportează adnotarea editorială la unul dintre romanele citite de tine, argumentînd, cu referire la textul ales, afirmația evidențiată. <i>Este o carte tulburătoare despre iubire, moarte, suferințe și speranțe. O carte întocmai ca viața. Nimic nu există separat, protejat de o graniță bine definită. Iubirea înflorescă în preajma morții și luminează suferința, iar durerile se revarsă în speranță. O carte în care personajele cred cu tărie că iubirea va învinge moartea și că speranțele lor pot alina, ca niște medicamente, suferințele... Tocmai de aceea este frumoasă viața, pentru că le cuprinde pe toate, de-a valma, într-o dulce și amară îmbrățișare!</i>	19 p.
<p>1. Citiți rezumatul basmului publicat de Frații Grimm.</p> <p>Frații Grimm au pus la sfîrșitul colecției lor micul basm <i>Cheia de aur</i>. El ne povestește despre tînărul sărac care a ieșit iarna în zăpadă mare pentru a-și aduce cu sania lemne. În timp ce, aproape înghețat, vrea să-și aprindă afară un foc, descoperă sub stratul de zăpadă, pe pămînt, o cheie mică de aur. Sapă mai adînc și găsește o casetă de fier, căreia i se potrivește cheia. Introducînd-o, o învîrte o dată: „Să iată – aşa se sfîrșește basmul – trebuie să aşteptăm pînă cînd el o va deschide de tot, îi va ridica apoi capacul și atunci vom vedea ce lucruri minunate se află în casetă.”</p> <p>Rudolf MEYER, Înțelepciunea basmelor populare</p>	<p>ATELIER</p> <p>DE CREAȚIE</p> <p>60 p.</p> <p>În total: 100 de puncte</p>
<p>2. Răspundeți, formulînd enunțuri complete, la următoarele întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • În ce anotimp are loc acțiunea? • Cum arată caseta? • Cum e îmbrăcat tînărul? • Cum arată casa lui? • De ce nu și-a pregătit lemne din timp? • În ce zonă geografică are loc acțiunea? • Ce importanță are faptul că această cheie e de aur? • Ce șanse să găsească această cheie ar fi avut tînărul dacă nu ar fi aprins focul? • Cum ar fi putut să dea de această cheie vara? • Care dintre momentele subiectului săînt prezente în acest basm? • Ce ilustrație s-ar potrivi pentru a însobi basmul? • Ce basme din cultura noastră valorifică motive similare? • Cine săînt Frații Grimm? <p>3. Continuați, individual, în text coerent de 10–12 rînduri, basmul, ajungînd la deznodămîntul caracteristic speciei.</p>	

GENUL DRAMATIC SAU MĂŞTILE ȘI ROLURILE FIINȚEI

Dramaticul decurge din confruntări, ruperi de nivel, răsturnări de situații, treceri de la o stare la alta, altemanțe de fericire și nefericire, victorie și înfrângere, succes și eșec.

Mihai Ralea

16 STILURILE FUNCȚIONALE. STILUL INDIVIDUAL ȘI COMUNICAREA DE ZI CU ZI

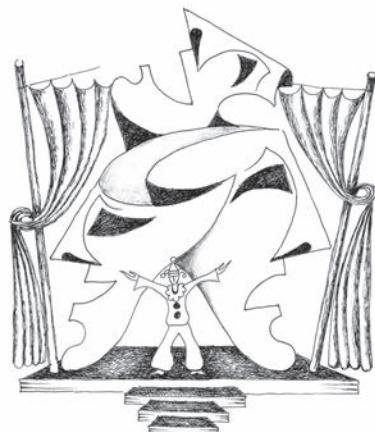
1. Prezintă sensurile cunoscute ale adjecțivelor și adverbelor: *dramatic, spectaculos, teatral, scenic.*

AB INITIO

- 1.1. Atașează aceste adjective și adverbe unor substantive și verbe: *voce, vorbire, ținută, dialog, incident, joc, a vorbi, a juca, a se certa, a prezenta, a scrie.*

- 1.2. Ce caracteristici trebuie să îñtrunească un act comunicativ (oral sau scris) pentru a i se atribui calificativele *dramatic, spectaculos?*

- 1.3. Extrage și analizează un dialog din texte dramatice studiate sau citite independent. Apreciază-l în trei termeni (de exemplu, *familiar, cotidian, comic, tensionat, debordant, incoerent, oficial, savant, aluziv, anemic*) și argumentează-ți opțiunea.

De la opera dramatică
la textul scenic

2. Compara titlurile pieselor și evidențiază-l pe cel mai dramatic:

- *Casa mare, Păsările tinereții noastre, Doina, Frumos și sfînt, Horia, Cervus divinus, Rugăciunea de seară.*
- *O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, D-ale carnavalului, Conu Leonida față cu reacțiunea, Năpasta.*

S APERE AUDE

- 2.1. Explică în ce constă dramatismul unui titlu: *în sensul cuvintelor, în îmbinarea lor, în imaginea conturată?*

1. Continuă enunțurile. Discută, pe rînd, cu 3 colegi, confruntînd răspunsurile. Generalizează, într-un enunț, observațiile tale privind reacțiile verbale pe care le au persoanele aflate în aceeași situație.

- *Cînd mă încîntă ceva, zic*
- *Cînd sînt supărat(ă), spun*
- *Cînd cineva nu acceptă ideea, îl/ o rog*
- *Cînd îmi exprim îndoiala, folosesc*
- *Cînd nu sînt sigur de ceva, declar*
- *Cînd sînt absolut sigur, afirm*

2. Urmărește cum comunică prietenii și colegii tăi. După o zi de observații, remarcă:

- *Cine este cel mai bun vorbitor?*
- *De ce îl consideri ca atare?*
- *Cine își exprimă prea direct/ vehement emoțiile?*
- *Cum reușește cineva să capteze atenția colegilor?*
- *Cum reușește să calmeze un vorbitor prea exaltat/ indignat?*
- *Cum te calmezi singur, atunci cînd discuția se încinge prea tare?*
- *Ce faceți, în cercul vostru, pentru a vă auzi și a vă asculta?*
- *Cît de corect vă exprimați atunci cînd conversați între prieteni?*

3. Citește informația oferită prin textul dat și transpune-o într-o schemă proprie *stilurilor funcționale*.

STILURILE FUNCȚIONALE ALE LIMBII ROMÂNE

Stilul este modul specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării.

• **Stilul oficial-administrativ:** stilul actelor oficiale, al scrisorilor, al documentelor și regulamenteelor, al tratatelor și convențiilor.

• **Stilul științific:** stilul textelor de manual, de articole științifice, stilul în care se scriu tezele și se descriu rezultatele investigațiilor, stilul articolelor de popularizare.

• **Stilul publicistic:** stilul mijloacelor de informare în masă (presa scrisă, televiziunea, radioul, internetul etc.).

• **Stilul literaturii artistice:** stilul textelor literare, de toate genurile.

Unele texte oscilează între două stiluri funcționale, sunt concepute la granița dintre stilul publicistic și cel științific, dintre stilul publicistic și cel artistic. Un text publicistic scris reușit depășește în timp problema pe care o abordează, fiind raportat la publicistica artistică sau la eseistica.

Stilul cuprinde procedeele de exprimare specifice unei categorii de vorbitori sau unui individ.

În viața cotidiană, cele patru stiluri coexistă și se întrepătrund reciproc. Textul se poate numi *Formular* (Grigore Vieru), *Proces-verbal* (Ion Luca Caragiale) sau *Cerere* (Adrian Păunescu), dar este, în esență, un text artistic. Romanul istoric, deși e text artistic, conține o bogată informație științifică veridică. Orice text poate fi raportat la un stil funcțional.

- 3.1. Explică-i unei persoane neinițiate noțiunea de *stil* și specificul acesta.
- 3.2. Recomandă-i, pentru studiere, schema pe care ai construit-o și solicită-i opinia despre utilitatea ei.

1. Ilustrează fiecare stil, prin titluri și tipuri de texte, aranjându-le în formă grafică (*păienjeniș, arbore, ciorchine, tabel* și a.).

- 1.1. Revenind la informația din textul de mai sus, determină la ce stil se referă următoarele tipuri de texte:

- *statutul liceului;*
- *o factură fiscală;*
- *un bon de plată;*
- *biografia unui scriitor;*
- *o culegere de comentarii literare;*
- *un dicționar bilingv.*

2. Raportează îmbinările de mai jos la diferite domenii (*comunicare, vestimentație, arhitectură, istorie, muzică* etc.). Explică în ce rezidă specificul fiecărui stil:

<i>stil cazon</i>	<i>stil folcloric</i>	<i>stil geometric</i>	<i>stil nou</i>
<i>stil esopic</i>	<i>stil academic</i>	<i>stil victorian</i>	<i>stil bombastic</i>

3. Citește textul. Determină apartenența lui la un stil funcțional. Formulează argumente.

Se cuvine pusă lupa pe unul dintre obiceiurile nesimțitului cu parale și tupeu: pătrunderea cu mașina pe plajă, pînă la cîțiva metri de apă. Pentru o ispravă de soiul ăsta, ai nevoie, bineînțeles, de un

LABOR OMNIA VINCIT

automobil care să atragă atenția. Nu poți să dai buzna pe plajă la volanul unei rable delabrate, care tremură din toate cele și amenință să se dezmembreze la orice manevră bruscă. Nu, ca să te poți scălda în admirația prietenei, ai nevoie de ceva de soi. Un gîndac argintiu de două locuri, o decapotabilă joasă, cu bord de aeronavă, un bolid care tremură nărăvos sub picior.

Nesimțitul coboară din mașină cu aerul plantatorului ieșit să-i inspecteze pe negrii care strîng recolta. El afișează o expresie de siguranță de sine combinată cu sfidare. Merge agale, cu brațele în paranteză pe lîngă corp, ca un halterofil medaliat, cu pasul lent și cu un kilogram de aur spînzurîndu-i de gît. Toată lumea e și lui. Mașina rămîne ca un eșuat de lux pe plaja tot mai plină. Dar fiindcă e accesorizată după ultimele cataloage, î se declanșează alarma la fiecare apropiere a copilului care bate mingea, la orice pală de vînt și în general la toate modificările – mari sau mici – din peisaj. Rar trec două minute fără ca mașina să piuie enervant și isticic.

Radu PARASCHIVESCU, *Ghidul nesimțitului*

3.1. Selectează cuvintele care, în afara acestui text, au statut de termeni tehnici. Explică de ce textul nu poate fi plasat într-o enciclopedie auto.

3.2. Lucrînd în grupuri de cîte trei elevi, transformați fragmentul dat într-un reportaj de la locul evenimentului, citindu-l cu intonația adecvată, pentru a exprima starea de:

- *încîntare*; • *indignare*; • *indiferență*.

4. Citește anunțul. Identifică stilul de care ține. Transformă textul în unul narativ (*povestire, schiță*).

Dăruiesc pisoiaș de rasă europeană, cu păr scurt, în vîrstă de trei luni, tigrat, cu ochișori verzi, foarte vorbăreț, curat, cuminte și prietenos, tandru și jucăuș. Telefon de contact: 123456789.

4.1. Improviză un dialog telefonic între stăpînul acestui animal și un potențial beneficiar. Remarcă semnele stilului oral pe care îl folosești în desfășurarea dialogului.

4.2. Scrie un reportaj de la ultima manifestare școlară, în limita de 120–150 de cuvinte. Aplicînd tehnica revizuirii circulare, citește 3 lucrări ale colegilor și sugerează, în scris, cîteva idei de redactare lingvistică a textului.

5. Citește anunțul de angajare de la pagina următoare. Transformă textul acestui anunț în unul coerent, de parcă ar fi transmis la un post de radio.

5.1. Prezintă anunțul cu intonație adecvată.

5.2. Generalizează: de ce elemente verbale e nevoie pentru ca textul publicitar tipărit să devină inteligibil la auz?

Agenda cititorului

RESPECTAREA NORMEI LIMBII LITERARE

- Orice text redactat în limba română trebuie să se subordoneze normei limbii literare, în toate manifestările ei.
- Uneori însă personajele literare nu respectă norma, dată fiind vizuirea autorului asupra individului plăsmuit.
- Alteori curențele și abaterile de la normă sănătăuiește insuflantă a limbii, de lipsă de atenție față de felul în care comunică.

**SERVICIUL DE DISTRIBUIRE A CĂRȚII BIBLIORRAFT ANGAJEAZĂ
REPREZENTANT VÎNZĂRI**

Cerințe:

- studii medii sau superioare (studii superioare avantaj)
- minim un an experiență în vînzări
- bune cunoștințe de operare PC
- inițiativă, organizare, seriozitate
- abilități de comunicare, relaționare
- orientare spre client
- permis de conducere categoria B, cu experiență
- disponibilitate pentru deplasări

Ofertă:

- pachet salarial atractiv (bonusuri, mașină de serviciu, telefon mobil)
- posibilități de training și promovare
- mediu de lucru competitiv

CV-urile, însotite de scrisoarea de intenție, se trimit la adresa de e-mail bibliorraft@mail.md sau la fax: 0123-456-789 pînă la data de 01.05.2013, ora 18.00.

6. Modeleză – bazîndu-te pe datele din anunț și pe propria experiență de cumpărător – în ce ar putea să rezide activitatea acestui reprezentant de vînzări.
7. Elaborează CV-ul unei persoane care corespunde cerințelor și poate candida la postul anunțat vacant. Alcătuiește, în numele acestei persoane, o scrisoare de intenție.
8. Răspundeți, în echipă (în caiete/ pe foi de poster), la întrebarea: ***De ce trebuie să cunoaștem tipurile de texte enumerate în coloane?***
- 8.1. Identificați stilul la care se raportează textele din coloane.

ARS COLLABORANDI

	STILURILE LA CARE POT FI RAPORTATE TEXTELE			
	?	?	?	?
Denumirea textului	<i>Agenda călătorului</i> <i>Un bilet de avion</i> <i>Regulamentul de admitere în liceu</i> <i>Statutul liceului</i> <i>Buletinul de identitate</i>	<i>Istoria literaturii române</i> <i>Dicționarul ortografic</i> <i>Domnitorii Moldovei</i> <i>Enciclopedia medicală</i> <i>Probleme la fizică</i>	<i>Anunț publicitar</i> <i>Scrisoare deschisă</i> <i>Articol de problemă</i> <i>Platforma electorală a unui partid</i> <i>CV-ul unui candidat la postul vacant</i>	<i>Versuri Comedii Nuvele Romane</i>

9. Analizează actele pe care le detii. Descrie-le, remarcînd:
 - informația stabilită de formular;
 - informația verbală flexibilă (completată la eliberarea actului);
 - rolul imaginii, al fotografiei;
 - culorile (dacă e un act color, ce importanță au acestea);
 - semnăturile;
 - codurile și indiciile numerice.
- 9.1. Explică la ce stil se referă aceste acte.

Agenda cititorului

CIRCUMSTANȚELE COMUNICĂRII DETERMINĂ STILUL TEXTULUI PROPRIU

- Totalitatea mijloacelor de care dispune limba literară permite realizarea unui spectru larg de acte comunicative orale și scrise.
- Orice variantă a textului pe care îl redactăm impune anumite rigori ale **stilului oficial** (pentru un CV, un act solicitat sau eliberat), ale **stilului științific** (pentru un eseu scris la orice disciplină școlară), ale **stilului publicistic** (pentru un reportaj, un anunț publicitar), ale **stilului artistic** (pentru un text literar).

10. Vezi *Agenda cititorului* pentru a actualiza anumite tipuri de texte aparținând diferitor stiluri funcționale.

11. Compară un text scris cu unul audiovizual (de ex., un articol de ziar, unul publicat pe site și o secvență dintr-un program informativ cu același subiect).

11.1. Construiește o *diagramă Venn* pentru a prezenta analogiile și diferențele.

12. Citește textul de mai jos, precizînd stilul acestuia:

• <i>precizia</i>; • <i>proximitatea</i>; • <i>noutatea</i>;	• <i>laconismul</i>; • <i>impactul social scontat</i>; • <i>apelul la emoțiile cititorului</i>.

12.1. Analizează constituenții textului-reportaj.

Am plecat să vizităm Verona, orașul îndrăgostitilor. M-a șocat legendara casă a familiei Capulet, unde se află nu mai puțin celebrul balcon al Julietei, pe pereții căruia îndrăgostiți din toată lumea au lăsat mesaje atât pentru dragostea celor doi tineri veronezi, cât și pentru a le cere lor protecție în sprijinul propriei povești de iubire. Îndrăgostitii obișnuiesc să lase lacăte închise pe gardul Julietei, deoarece se crede că aşa iubirea lor nu va avea sfîrșit. Așa că sute de lacăte, de toate dimensiunile și formele, stau mărturie în fața casei Capulet. Cert este că, dacă în București limba italiană se aude peste tot, la Verona am auzit mai des neaoșa limbă românească, mai exact, dulcele grai moldovenesc.

Evenimentul zilei, nr. 4908

13. Realizează un reportaj similar despre un loc pe care l-ai vizitat recent.

14. Construiește argumente PRO și CONTRA afirmației Anei Blandiana:

Faptele aproape că nu există.

Există numai veșnica lor interpretare și reconstituire.

1. Argumentează apartenența filmului la stilul artistic.

2. Parcurge, vizual, programele pentru o zi a diferitor posturi de televiziune. Raportează emisiunile pe care le cunoști la un anume stil funcțional.

OPTIONAL

3. Examinează un program de divertisment (concert, joc intelectual etc.) din perspectiva corespunderii unui stil sau mai multor stiluri ale limbii literare. Argumentează-ți opinia.

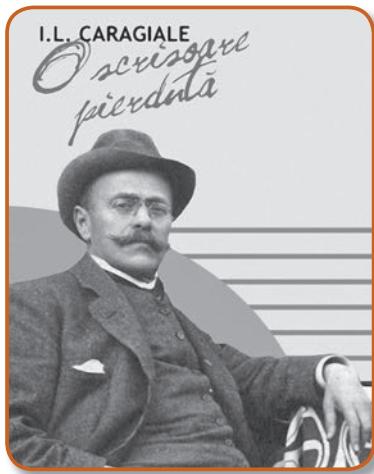
17 GENUL DRAMATIC SAU TENSIUNEA DIALOGULUI SCENIC

Motto:

**Există o artă care să redea viața în întregimea ei, sub toate formele prin care se manifestă? Această artă există.
Este arta dramatică.**

Émile FAQUET

AB INITIO

Ion Luca Caragiale
(1852–1912)

Un surîs trecător, o sclipire în coada ochilor, o față luminată de o minte ageră, care nu se odihnea niciodată.

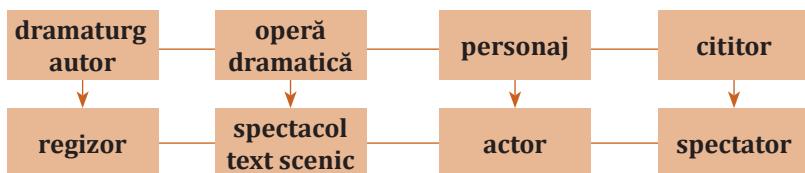
Ecaterina LOGADI,
fiica dramaturgului

S APERE AUDE

INVENTAR LEXEMATIC

autor dramatic, regizor, scenariu, joc dramatic, a monta, rampă, lumini, personaj-actor, mimică, pantomimă, roluri, a pune în scenă, viziune regizorală, cortină, culise, repetiție, fundal muzical, cronică teatrală.

1. Ilustrează, prin exemple elocvente din lecturi și observații din experiența personală, ideea din motto: arta dramatică reflectă *viața în întregimea ei, sub toate formele prin care se manifestă*.
- 1.1. Argumentează aserțiunea, bazîndu-te pe spectacolele vizionate.
2. Explică, succint, corelația dintre *arta dramatică, dramaturgie și teatru*.
3. Caracterizează procesul de realizare a unei opere dramatice în spectacol, utilizînd *Inventarul lexematic* alăturat.
4. Rezumă modificările de statut: *operă dramatică – text scenic*, folosindu-te de componente fundamentale ale acestora, precizate în schema propusă:

2. Exprimă-ți opinia referitor la punctul de vedere al clasicului dramaturgiei naționale Ion Luca Caragiale, expus mai jos:
Teatrul este o artă constructivă, al cărei material sănătatea conflictelor ivite între oameni din cauza caracterelor și patimilor lor. Elementele cu care se lucrează sunt chiar arătările vii și imediate ale acestor conflicte... Nu! Teatrul și Literatura sunt două arte cu totul deosebite și prin intenție, și prin modul de manifestare al acestora.

- *De ce teatrul, spectacolul este o creație a construcției?*
- *Accepți sau nu că teatrul și literatura sunt două arte diferite?*

3. Completează tabelul cu o listă de opere dramatice, regizori și actori care au realizat spectacole și roluri de succes la teatrele din țară.

Actorul dramatic	Opera dramatică: specia	Regizorul	Nume de actori	Teatrul care a montat spectacolul

1. Scrie un șir de calități care adeveresc, în opinia ta, valoarea unei opere dramatice citite/ studiate și a unui spectacol vizionat.

2. Discutați și lansați idei pentru redactarea, în limita a 10–12 rânduri, a unei recenzii la o operă dramatică scrisă de un autor contemporan.

2.1. Desvolați reperele ce urmează:

- reprezentarea succintă a conținutului operei;
- consemnarea principalelor probleme și idei;
- rezumarea unor aprecieri critice personale;
- prezentarea obiectivă a ideilor și a comentariilor;
- respectarea coerentei textului.

2.2. Utilizați informația din schema de mai jos.

3. Constată ce tipuri de texte incluse în tabel ai citit, ce spectacole ai vizionat.

Trei specii fundamentale ale genului dramatic

TRAGEDIA	COMEDIA	DRAMA
<ul style="list-style-type: none"> - conflict puternic și deznodămînt grav; - personaje excepționale, exponente ale unei cauze mărețe în luptă cu puternice forțe adverse. 	<ul style="list-style-type: none"> - manieră comică (satirică) în prezenta-re personajelor, întîmplărilor, mora-vurilor; - conflict relevant; - deznodămînt vesel. 	<ul style="list-style-type: none"> - conflict puternic; - împletirea elementelor grave cu cele comice; - receptarea vieții în toată complexitatea și diversitatea ei.

Subspeciile

TRAGICOMEDIA	MELODRAMĂ	FEERIA
<ul style="list-style-type: none"> - tragedie cu elemente comice și final fericit. 	<ul style="list-style-type: none"> - piesă sentimentală; - intriga simplă; - deznodămînt facil; - prezența muzicii. 	<ul style="list-style-type: none"> - întemeiată pe miraculos; - personaje fabuloase; - multă fantezie.

PROJECT DE GRUP

1. Alegeti un fragment (*act, scenă*) dintr-o operă literară, formați „grupul de actori”, desemnați „regizorul” și realizați un minispectacol, care, apoi, va fi apreciat în cîteva comentarii ale colegilor.

1.1. Elaborați textul unui afiș pentru spectacolul vostru.

1.2. La aprecierea minispectacolului, veți ține cont de:

- încercările colegilor de a construi o viziune regizorală interesantă a textului dramatic ales;
- tentativa colegilor de a prezenta caractere;
- potrivirea adecvată a elementelor de decor, vestimentație, muzică etc.

VODEVILUL

- intriga ușoară, dar bogată în răsturnări și confuzii;
- utilizarea elementelor de muzică și coregrafie.

FARSA

- combinarea comicului cu absurdul și tragicul.

SCENETA/ SCHECIUL

- elemente satirice inofensive;
- volum redus.

CÎNTECUL COMIC

- monolog comic reprezentat de un singur personaj.

18 APUS DE SOARE

de BARBU ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA.

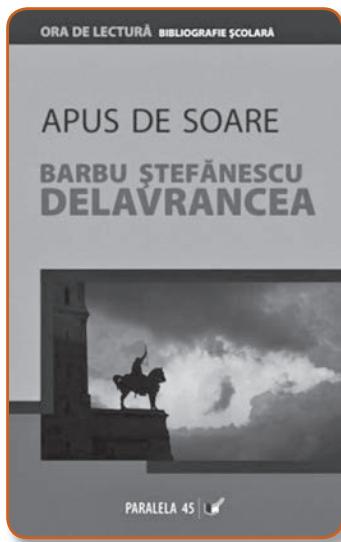
Semnificația componentelor structurale

Motto:

Lumea dramatică este mai spirituală
și mai normativă decât cea epică.

Wolfgang KAYSER

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- *Apus de soare*, prima piesă dintr-o trilogie în care au mai intrat *Viforul* și *Luceafărul*.
- Drama istorică *Apus de soare* s-a jucat pentru prima dată în februarie 1909, pe scena Teatrului Național din București, apoi și pe scenele Teatrului Național din Chișinău și a Teatrului „Vasile Alecsandri” din Bălți.

1. Citește **mottooul** și explică, prin cîteva exemple, de ce:
 - lumea dramatică din textul rememorat este mai spirituală decât cea din genul epic?
 - lumea dramatică este mai normativă (presupune norme restrictive evidente)?
- 1.1. Actualizează cunoștințele dobîndite în gimnaziu și ordonează ideile enunțate într-o fișă de caracterizare a operei dramatice.
- Citește fragmentele din drama *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, motivând, la finalul lecturii, impresia pe care îți-a produs-o textul ca operă dramatică. Vezi *Agenda cititorului* ca reper documentar.

APUS DE SOARE (fragmente)

ACTUL TREI

Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jeturi în stil bisericesc, în dreapta, lîngă tron, un jet mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări.

Pe laturea din stînga, planul al doilea, o ușă. Ferestre în dreapta.

Scena I

(Doftorul GERONIMO DA CESENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar CESENA vorbește pe jumătate italienește).

Doftorul Cesena: Rămîi ca marmora...

Doftorul Klingensporn: Multă lume grijit la Nuremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Aşa de bolnav și aşa de tare... Iessus Maria!

Doftorul Șmil: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... „Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mîncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat?” „N-am nimic.” „Vezi, eu am, Șmilică.” În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii...

O voință care a voit slobod pînă la sfîrșit...

Doftorul Cesena: L-am văzut, amestecat cu nemții. Gema codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu *miei ochii... come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato Dio Santo!*

Doftorul Șmil: Klingensporn, ce zici de rană?

Doftorul Klingensporn: Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roș...

Doftorul Șmil: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin ăsta... O să vrea?

Doftorul Cesena: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „*Serenissime, ma che dolore... „Io voglio... Ho studiato questo uomo maraviglioso...*

Doftorul Șmil: Sîiit... Vine!

Scena VIII

(ȘTEFAN intră la brațul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint, c-o mantie de postav roșu blănita cu cacom*. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă.

Doftorul GERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Vin pe ușa din stînga.)

Ștefan: Sînt între două săbii... Doamna, șasta... Amîndouă m-ați slujit cu credință... P-amîndouă mi-am pus nădejdea. (*Schimburi de-nchinăciuni.*) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amîndouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mănăstirea Putnei, în rîndul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... (*Se uită printre boieri.*) Voi fi al vostru... (*Caută cu ochii.*) Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

Doftorul Șmil: Eu? Nu, măria-ta.

Ștefan: Parcă vedeam bine... (*Se freacă la ochi. Către un curtean.*) Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa. Stavăr, mai aproape... (*Caută cu ochii.*) Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... (*Boierii se uită încurcați.*)

Clucerul Moghilă: Aici, măria-ta. [...]

Ștefan: Ce strigi aşa de tare?... Du-te și-i spune să vie pînă să nu viu eu!... (*Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așază în jeturi.*) Ce de judecăți am

vînturat împreună... (*Intră ostași prin partea stîngă din fund.*) Ce de bătălie... (*La sfetnici.*) Senini și fără interes... (*La ostași.*) Cu patimă și cu interes... Si toate cu aceeași tintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.*) A! Paharnice... scumpe dumneavoastră sănătate...

Paharnicul Ulea: Abia mă țin picioarele...

Ștefan: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tînăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (*Încearcă sabia.*) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Si de ce-aș vrea? (*Către Ulea.*) Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus pînă jos, cu mai mulți ostași.*) Pe cine zăresc? Pe tine te mai aşteptam... (*Ştefan se suie în jetul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mîna. Ştefan îl oprește.*) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (*Către doamnă și Bogdan.*) Ce tresăriți?... Da, văd o doamnă care se plimbă pe lîngă castel...

Doamna Maria (îndurerată): Nu e nimeni, măria-ta!

Ștefan: Nimeni... (*Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului, îi șoptește ceva.*) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

Doftorul Șmil: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

Ștefan (se ridică din jet): Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sînt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de cînd Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzăși și țărani, în Cîmpul de la Direptate, și cum vru Moldova aşa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Christos...

Hatmanul Arbore: Numele tău, măria-ta!

* Mamifer carnivor cu blană fină, albă iarna și brună vara.

Toți: Aşa e!

Ştefan: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sînt bătrîn... (Se înțoarce şi priveşte grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jîtnicerul Stavăr.)

Mulțimea: Nu! nu!

Ştefan: Oh! pădure tînără!... Unde sînt moşii voştri? Presăraţi... la Orbie, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sînt părinţii voştri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lenteaşti... Unde sînt... bătrînul Manuil şi Goian, şi Știbor, şi Cînde, şi Dobrul, şi Juga, şi Gangur, şi Gotcă, şi Mihai Spătarul, şi Ilea Huru comisul, şi Dajbog pîrcălabul, şi Oană, şi Gherman, şi fiara paloşului... Boldur?... Pămînt!... Şi pe oasele lor s-a aşezat şi stă tot pămîntul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi! (Se opreşte ostenit.) Suflarea... Bătrîneşte... (Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.) C-am cercat să unesc Apusul într-un gînd, că zic că sînt creştini, şi trimișii mei au bătut din poartă în poartă, rugîndu-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zaviste şi să se ridice împotriva primejdiei obşteşti a creştinătăţii... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzînd că rămîi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. (Fulgeră, plouă repede.) Ş-am trimis la unguri, la leşii, la litvani, la ruşi, la tătari... Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei, şi degeaba, învoielii cu pecete-n calapoade, iscălituri fudule... Şi praful s-a ales de învoielii. Vladislav, un molîu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet

urmat imediat de un trăsnet.) Cînd voi fi în faţa Lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o desertăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în faţa păginilor... Dar toţi m-au părăsit... Doamne, osîndeşte-mă după păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea cu turcii spre mîntuirea sărmanului meu popor!” (Fulgere şi tunete.) Bogdane, turcii sînt mai credincioşi ca creştinii cuvîntului dat... Tineţi minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrîneşte... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri ş-a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vechilor... Ah!... Nimic... Bătrîn, bolnav şi neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tînăr... (Mîşcare în mulţime. Mirare.) Bogdane!... (I-o pune pe umeri.) Şi voi, mărturie a ceea ce ati văzut, spuneţi ţării (tunetele se înteşesc) că voinţa mea e să se ungă Bogdan de cînd sînt în viaţă... Că voinţa mea ş-a ei a fost pururea una... (Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.) Signore, dă-mi mîna. (Ştefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.) Bogdane... vino... suie-te... aşeză-te... pune coroana... Bine... (Îngenunche.) Doamne, binecuvîntează... (Dă să-i sărute mîna.) Ah!... (Se rostogoleşte de pe treptele tronului în braţele Mariei ş-ale doftorului Cesena.)

Maria: Ştefane!

Doftorul Șmil: Altfel nu s-ar fi putut.

Hatmanul Arbore: A murit?

Clucerul Moghilă: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

ACTUL PATRU

O camera a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lîngă pat, o piele de urs şi două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii şi paharul de alabastru. În fundul patului, Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O uşă de paraclis. Un iconostas. În stînga, o uşă cu trei trepte şi o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Se crapă de ziua. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întîi.

Scena II

(OANA, ȘTEFAN, într-un vestmînt de borangic.)

[...]

Ştefan: Oană, ce suflet e-n tine!

Oana: Se vede că tata – cine-o fi fost – a fost ostaş.

Ştefan (se scoală într-o rînă): Da... şi ce ostaş!

Oana: L-ai cunoscut?

Ştefan: Fireşte!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăti aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt şi-l purta lunguiet... ca şi mine...

Oana: Bietul tată! Şi cum a murit?

Ştefan: Rănit la picior... ca şi mine... Ce fulgere...

Oana: Nu fulgeră, măria-ta...

Ştefan: Ca şi mine... Dă-mi un pahar cu apă...

Oana: Mă duc să aduc proaspătă de la izvor...
(Iese prin stînga.)

Ştefan: Åstor copii nu le-am spus... păcat!... Şi mi-e aşa de dragă ca ochii din cap... î... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sîngele meu în ea... Să-i mărturisesc barem ca-n vis, pînă mai e vreme... (Se aude Oana suind repede scările.) În inima mea, ca o dulce moleşală... (Oana vine c-un urcior de argint, ia paharul de alabastru şi toarnă de sus.)

Oana: Ce rece şi limpede e!

Ştefan: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...

Oana: O! măria-ta! [...]

Oana: A adormit? Aşa de repede? Ca un copil la sănul mă-sei... Visează...

Ştefan: ...Zidăria cenuşie... Departe... Castelul meu din Hîrlău...

Oana: L-am turburat cu vorba mea, ca o secă... Ce să fac? Îl iubesc aşa de mult... Aş vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vestmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

Ştefan: ...E de mult... Nu... Răreşoaia... cîntă de te slăvea cîntece bătrîneşti... Tot am uitat... Peste cîteva luni născu o fată... Da... eu... Ştefan... tatăl bun al ei...

Oana: De multe ori visezi ce cu gîndul n-ai gîndi.

Ştefan: ...La doi ani o iau ş-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o creşte ş-o îngrijeşte ca pe copilul ei...

Oana: Ce Dumnezeu! (Se uită lung la Ştefan). Răsuflarea grea... Doarme...[...]

Ştefan: Î... î... î...

Oana: Ce, măria-ta?

Ştefan: Ah! ce vis frumos... ş-o dată într-unul urît!... Cum mi se bate inima... apă... apă...

Oana: Apă, doamne! Bea apă, să-ti treacă!

Ştefan: Oană, Oană! Vino încoa, aici... (Îi ia

capul în mîini, o priveşte ţintă şi lung ş-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.) Ai înţeles, Oană?...

Oana: Da, măria-ta! (Îi curg lacrimile.)

Ştefan: Nu plîng...

Oana: Nu plîng... Sînt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi aşa de mult...

Un Curtean: Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

Scena III

(ŞTEFAN, OANA şi PETRU RAREŞ, prăfuit şi noroit.)

Petru Rareş (vine din stînga): Doamne!

Ştefan: O! Rareş, eşti ca un cîine scăpat din jâu... O! ho!

Petru Rareş: M-a dus iubirea ca vîntul şi m-a întors grijea ca gîndul. Am trecut rîuri, iazuri, moircle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. S-am ajuns.

Ştefan: Tot?

Petru Rareş: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubeşti ca p-un frate.

Oana: Cum ţi-am spus, Rareş.

Petru Rareş: Ca p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi...

Oana: Cum?

Petru Rareş: Din aceeaşi mamă...

Oana: Da, frate... (Se îmbrăţişează.)

Ştefan: Două ramuri ale aceluiaşi stejar bâtrîn! Rareş, grozav te aşteptam... Ai! ai!...

Oana: Ce?

Ştefan: Nimic... (lui Rareş) Na. Ia cartea asta. Bag-o în săn. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă caii din popas în popas. Şi să nu te opreşti decît în Tarigrad. Acolo s-o dai în mînă marelui vizir. Şi să vesteşti tuturor - să nu uiţi pe Ştefanel al răposatului Alexandru - că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei şi azi, 2 iulie, se strîng glasurile ţării să-l aleagă şi mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

Petru Rareş: Da?

Ştefan: De ce te uiţi aşa?

Petru Rareş: Poi...

Ştefan: Poi?

Petru Rareş: Măria-ta...

Ştefan: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ştefan văietindu-se vreodată?

Petru Rareş: Nu, măria-ta...

Ştefan: L-am văzut vreodată lungit în pat?

Petru Rareş: Nu, măria-ta...

Ştefan: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascund sfîrșitul... (*Oana plinge năbușit.*) Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăiește, trăiește moș Ştefan... Rareş, ca vîntul!

Petru Rareş: Ca vîntul!

Scena VIII

(ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL.)

Ştefan: Gata?

Doftorul Cesena: Si, ilustrissime.

Doftorul Șmil: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai aşa... cu faţa în jos... Aşa. Şi dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta faşa asta...

Ştefan: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ş-un laţ de gît... Glumiţi, Șmil...

Doftorul Șmil: Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria-ta?

Ştefan: Desfă, Șmil! Ştefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! (*Doftorul Klingenspor aduce un mangal. În foc, fiare cu mînerul de lemn.*)

Doftorul Șmil: Să fie legat? Dar cînd vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?

Ştefan: Vreau! (*Doftorul Șmil îi desface legăturile. Ştefan îşi întoarce privirile spre icoană.*) Vedeţi?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus şi-a zis: „Iartă-i pe ei, Doamne, că nu ştiu ce fac!” Şi El a răbdat pentru alții, şi eu să nu rabd pentru mine? (*Se încchină, apoi se aşează cu faţa în jos.*)

Clucerul Moghilă: O!

Ştefan: Aide! (*Scena se petrece după perdele.*)

Doftorul Klingenspor: Acum încleştiază mîinile.

Ştefan (în torturi): Otce naş ije esi na nebesah...

Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău... Vie împărăţia Ta... fie voia Ta... precum în cer şi pre pămînt... Pîinea noastră cea spre finîă dă-ne-o nouă astăzi... Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri... Şi nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăveşte de cel viclean... Că a Ta este împărăţia şi puterea... şi mărirea... şi mărirea... şi slava în veci... şi puterea...

Clucerul Moghilă: O! părintele nostru!

Ştefan: ...Şi ne izbăveşte de cel viclean...

Doftorul Șmil: O! minunat om!

Doftorul Cesena: Gesu Maria!

Ştefan (se aude ca din depărtare): Petru Aron... la Răușeni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Şi cînd îl străpunse, Bogdan îi zise... Cîine, ce-ai făcut pe fratele tău... Şi cînd îşi dete sufletul strigă... a! a! o! o!

Scena IX

(Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stînga apar o clipă paharnicul ULEA şi stolnicul DRĂGAN.)

Doamna Maria: Ştefan... ce e, Ştefane?...

[...]

Ştefan (se mişcă): Ce foc! o! o! (*Tumultul s-aude din cînd în cînd.*)

Doamna Maria: Foc nestins!

Ştefan (se întoarce, deschide ochii, se uită la toţi): Maria... Oana... Șmil... N-am murit?

Doamna Maria: Nu... nu... (*Plinge şi-i sărută mîinile.*)

Ştefan: Atunci, de ce plîngi?

Doftorul Șmil: Măria-ta, nişel vin...

ŞTEFAN: Șmil... (*Un zîmbet dureros. Soarbe vinul.*) Aaah! Dar ce mă arde aşa? Că bine ziceţi... Ce e focul astăa pe lîngă focul de pe inima mea... Ia! (*S-aude tumultul mai limpede.*) Ce?... N-aud bine? Ba aud... Ce strigă?

Clucerul Moghilă: Aleg pe Bogdan, măria-ta.

Ştefan: Î... î... î... Parcă ş-un alt nume... Nu strigă totă la fel... Cine să trăiască? (*Se scoală pe jumătate.*) Cine să trăiască?... Ştefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... (*Moghilă se duce la*

fereastră și se întoarce schimbat la față.) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...

Clucerul Moghilă: Nedeslușit... Mă reped să aflu... (*Iese repede prin stînga.*)

Doftorul Klingenspor: Orice mișcare...

Doftorul Șmil: E moartea!

Doamna Maria: Auzi, măria-ta!

Ştefan: N-aud... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a!... (*S-aude glasul lui Ulea cerînd domn pe Ștefăniță.*) Dați-mi... ah!... dați-mi...

Doftorul Șmil: Ce faci...

(*Toți îl înconjoară d-aproape.*)

Doftorul Cesena: Nu!

Doamna Maria: Nu!

Oana: Ah! nu!

Reveca: Nu!

Irina: Nu!

Doftorul Klingenspor: A! nu!

Ştefan: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (*S-aude din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.*)

Doamna Maria: Nu... nu te duce...

Ştefan: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... (*Oana îi dă sabia.*) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numaidecît! O! ho! ho! să se împlinească legea!... (*Ştefan pleacă repede și, șchiopătind mai greu, ieșe prin stînga.*)

Doamna Maria (*tîrîndu-se în genunchi*): Ah! nu! nu te duce! (*Se ridică în picioare și fugă la fereastră.*) A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndîrjit în mijlocul mieilor!

Doftorul Șmil: S-a sfîrșit! Păcat!

Doamna Maria: Ah! Doamne!

Oana: N-a picat?

Doamna Maria: Da... păcătosul...

Oana: Un munte i-ar fi stat în față!

Doamna Maria: Spune poporului ceva... (*S-aude: „Să trăiască Bogdan!”*) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (*Toate izbucnesc în plîns.*)

Scena X

(ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și se opresc încremenîți de durere și de spaimă.)

Ştefan: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposa-

tului domn al Moldovei?... Cine a zis că sînt bătrîn și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astăzi sunt calde... în piele ostaș e o fierar!... Iată-l... Pîndește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pîn' la rădăcină... Chiui de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își cuprinse față cu amîndouă mîinile, și eu cu amîndo-uă o învîrtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ștefan voievod, am suiat pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am aşezat cu mîna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletul mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremură Moldova și-o prăpastie se deschise... și cu acest sfînt otel oprii cutremurul și umplui prăpastie! (*S-aude: „Să trăiască domnul Bogdan!”*)... Î... î... Da...! S-a împlinit legea! (*Scoboară treptele și aruncă sabia.*) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria... Oana... Răsuflarea... (*Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.*) Deschideți gălamurile... Apă... (*Oana îi dă apă în paharul de alabastru.*)

Doamna Maria (*covîrșită de durere*): Măria-ta, să te odihnești!

Ştefan: Mă voi odihni...

Doamna Maria: Bogdan e domn... Uită tot...

Ştefan: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... (*Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe Oana.*) Să dăruiuți paharul acesta Mănăstirii Putna... Nu vine...? Mai iute...

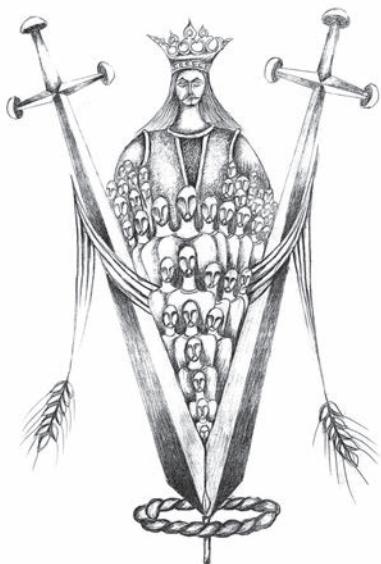
Doamna Maria: Cin' să vie, măria-ta?

Ştefan: Nu, doamna aceea infășurată în negru... Ea o să vie mai degrabă decât am dori-o... Poftim... Te-am privit dătățea ori în față... Nu mi-e frică de tine... (*Sughiță.*) A! ci vin' odată, Bogdane, că nu pot... (*S-aude la intrare: „Să trăiască vodă Bogdan!”.*)

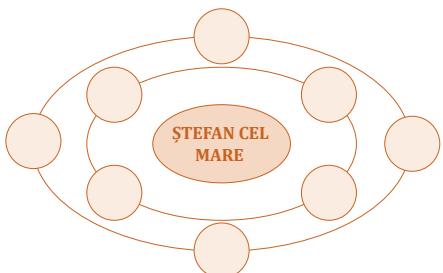
Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pîrcălabi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în genunchi.)

Bogdan: A! Măria-ta!

Ştefan: E... (*Sughiță.*) E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... (*Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.*) Mai bine... (*Sughiță.*) Mă... voi... odihni... (*Se intinde în șira spinării. Face cruce.*) O... o... o... Moldova... (*Îi cade capul pe pieptul Oanei.*)

Cetățile îl poartă-n pietre
Cu grai de mărturie trează.
Haralambie ȚUGUI

Semnificația personajelor
în raport cu protagonistul

- Extrage, din fragmentele propuse, cuvintele din cîmpul noțional *apus*, explicînd sugestia titlului.
- Cercetează sensurile substantivului *apus* și determină care dintre ele vizează:
 - sensul principal;*
 - sensuri derivate;*
 - sensul figurat.*
- Formulînd răspunsul, consultă reperele de mai jos.
 - Trecere a unui astru sub orizont.
 - Timp al zilei cînd apune soarele.
 - Parte a orizontului.
 - Punct cardinal opus răsăritului.
 - Spațiu geografic situat în acest punct cardinal.
 - Sfîrșitul a ceva.
- Identifică, prin exemple convingătoare, *timpul istoric* al evenimentelor reflectate în dramă.
- Precizează, prin clustering-ul alăturat, personajele din „cercul” apropiat lui Ștefan cel Mare și din „cercul” periferic.
- Constată în ce relații se află aceste două grupuri de personaje.
- Analizează semnificația substantivelor proprii-toponime din textul monologului (Scena VIII: *Oh, pădure tînără!*).
- Compară valoarea lor simbolică pentru Ștefan cel Mare (în 1504) cu valoarea pe care o au acum, pentru noi.
- Comentează afirmația că, în piesă, autorul *a construit protagonistul* din două personaje:

ȘTEFAN CEL MARE

OMUL

DOMNUL

- Consultînd didascaliile inițiale, dedu ce semnifică:
 - numele personajelor masculine: *Arbore, Dragoș, Negrilă, Grumaz, Ulea, Drăgan, Stavăr, Moghilă, Șmil, Geronimo de Cesena* etc.;
 - numele personajelor feminine: *Dochia, Irena, Ileana, Oleana, Oana, Ilenca, Ancuța, Domnica* etc.
- Utilizînd detaliile din textul dramei, caracterizează spațiul, locul desfășurării evenimentelor în operă.
- Compară spațiul din piesă cu cel real, istoric și expune-ți opinia, alegînd reperele. Ce concluzie poți trage?

**Este real?
Aparține ficțiunii?**

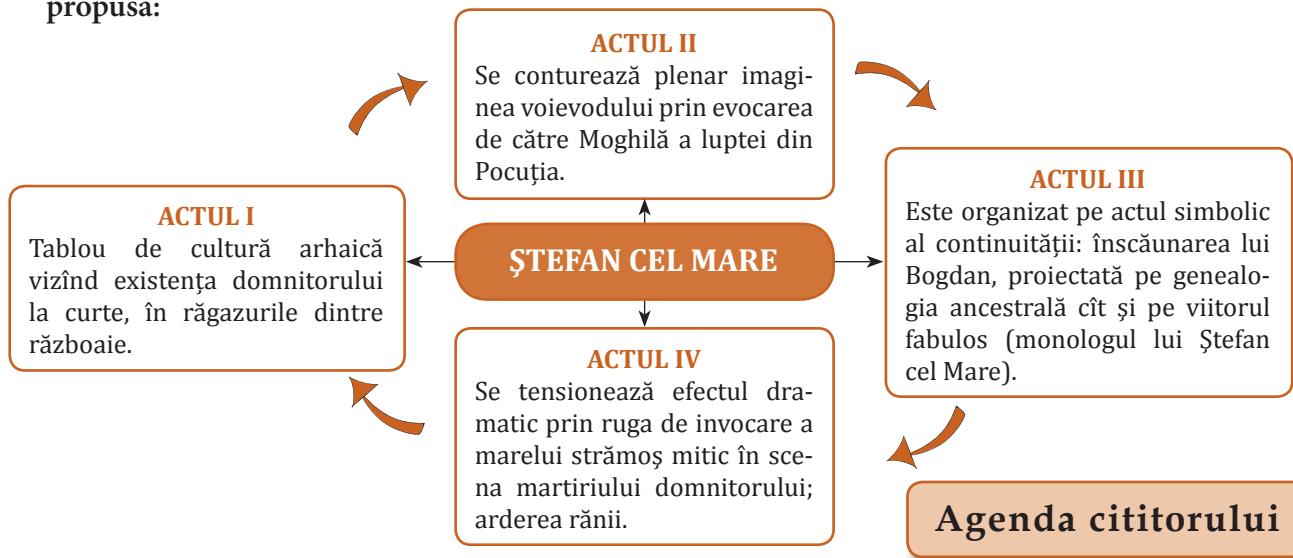
**Este extins?
A fost concentrat?**

**Este static?
Este dinamic?**

- Precizează importanța problemelor pe care trebuie să le soluționeze Ștefan cel Mare în raport cu:
 - idealul domitorului;*
 - destinul țării;*
 - alte personaje.*

9. Comentează ideea că epicentrul tuturor evenimentelor este un singur personaj – Ștefan cel Mare, angajînd sugestiile din schema propusă:

10. Analizează dialogul dintre Drăgan și Stavăr (Scena V) din textul dramei, remarcînd specificul comunicării dramatice, modalitățile verbale de a transmite: *dificultatea de comunicare, emoțiile, incertitudinea, îndoiala, suspansul*.

10.1. Comentează valoarea expresivă a semnelor de punctuație.

11. Identifică și citește, cu o intonație adecvată, fragmentul unde s-a înnodat intriga piesei.

11.1. Documentează-te din textul informativ și *Agenda cititorului* și explică natura, tipul și rolul conflictului dramatic în operă, răspunzînd la întrebările de reper:

- Care sunt personajele antrenate în conflict?
- Ce forțe, idealuri, atitudini, convingeri umane reprezintă?
- Cum se dezvoltă și se rezolvă conflictul?
- Cîte planuri are conflictul?
- Ce efect produce acesta asupra unui cititor? Dar asupra unui spectator?
- Cînd se manifestă conflictul exterior și cel interior?

Agenda cititorului

Drama, piesă cu puternic conflict și o diversitate de personaje ce antrenează destine umane sau destinul unui popor.

În literatură s-a afirmat

- Drama satirică
- Drama tragică
- Drama domestică
- Drama psihologică
- Drama istorică
- Drama poetică
- Drama de idei
- Drama mitologică
- Drama socială

ELEMENTE DE STRUCTURĂ ALE OPEREI DRAMATICE

Textul dramatic este alcătuit din replici, care, într-un joc scenic, săn roste de către autor. Modalitățile dominante de expunere sunt *dialogul* și *monologul*.

Dialogul dramatic implică un **conflict** acut și are o deosebită tensiune dramatică. Discursul operei dramatice este foarte concentrat, avînd un **incipit** scurt, o intrare directă în miezul forțelor aflate într-un conflict. Conflictul conduce spre un final, care să impresioneze prin răsturnări de situații.

Purtătorii mesajului în textul dramatic sunt **personajele** care își rostesc replicile pentru spectatorii ce vizualizează piesă, creîndu-se, astfel, un timp și un spațiu dramatic prezent.

Principalele elemente ale unei opere dramatice sunt: *titlul; didascaliile inițiale; incipitul ex-abrupto; actul; scena; personajele; didascaliile textuale; timbul dramatic; spațiul dramatic; conflictul dramatic; finalul*.

LABOR OMNIA VINCIT

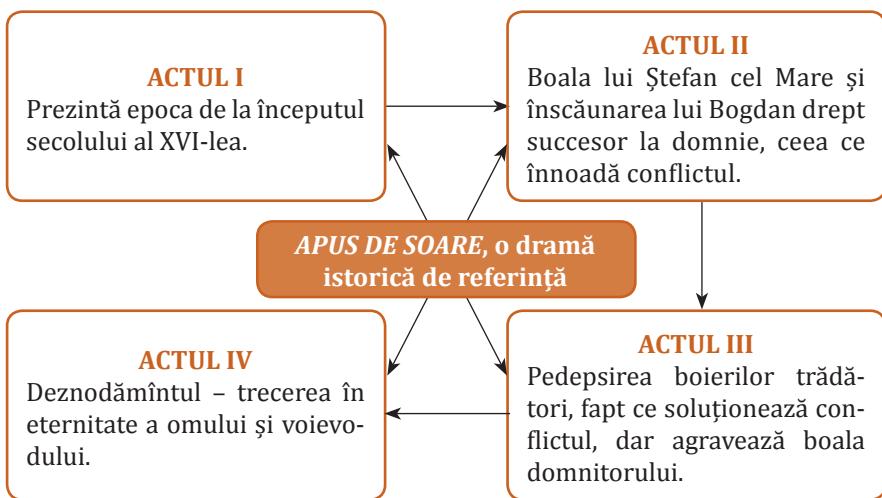
Agenda cititorului

- **ACT**, acțiune, mișcare, element principal al piesei clasice. În dramaturgia modernă este înlocuit cu termenul de *tablou*.
- **SCENĂ**, unitatea dramatică ce modifică numărul de personaje aflate în acțiune, intrarea și ieșirea personajelor din scenă.
- **DIDASCALIA**, învățătură. Remarcile autorului din partea inițială a operei dramatice cu privire la personaje, timp, spațiu și din parantezele textului în calitate de instrucțiuni adresate actorilor cu referire la valențele personajelor pe care le reprezintă sau la jocul scenic.
- **REPLICĂ**, modalitate prin care un personaj răspunde interlocutorului său. Conflictul dramatic se relevăază îndeosebi prin *replici antitetice*.
- **TIRADĂ**, suită lungă de fraze în care un personaj amplifică retoric o idee cu intensă participare afectivă și fără întrerupere, adresându-se celoralte personaje sau/și auditoriului în spectacol. În tiradă, personajul își expune reflectiile personale.

ARS COLLABORANDI

1. Utilizând informația din *Agenda cititorului* de la pagina 147, definește tipul piesei *Apus de soare* ca operă dramatică:
 - de acțiune? • de caracter (personaj)? • de spațiu? • alte variante.
2. Aplicînd lectura întregii drame, examinează schema și formulează concluzii despre valoarea operei prin referire la:
 - modul în care a distribuit autorul faptele în cele 4 acte;
 - modul în care se mișcă acțiunea în operă;
 - rolul actelor în raport cu timpul și spațiul operei;
 - impactul distribuirii evenimentelor în acte dramatice asupra cititorului, spectatorului.

3. Citește *Agenda cititorului* și precizează:
 - care este unitatea mai mică decât actul?
 - ce funcție are ea ca element de compoziție a operei dramatice?
 - unitatea dată este absolut necesară?
4. Organizați un concurs pentru cea mai convingătoare rostire a ultimei replici a lui Ștefan cel Mare, din actul III, scena VIII.
- 4.1. Verificați informația din *Agenda cititorului* și stabiliți în ce constă valoarea ei în raport cu: *tipul de replică; semnificația personajului; valoarea mesajului*. Completați tabelul.

TIRADA		
Tipul de replică	Personajul	Mesajul global
-----	-----	-----

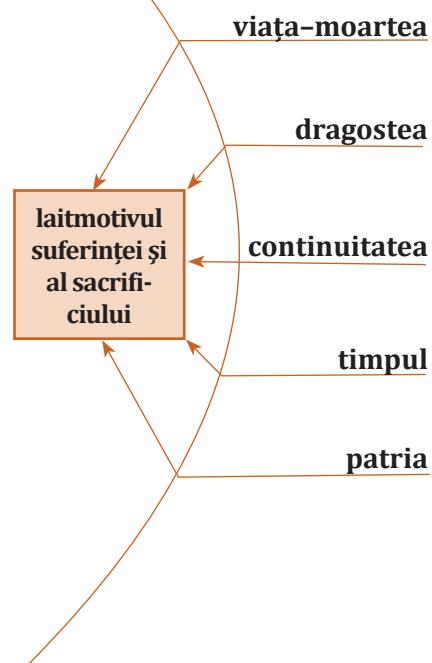
5. Extragăți un fragment, la alegere, din actul III, scena VIII, citiți-l pe roluri, respectînd toate didascaliile din text cu privire la:
 - modul de rostire;
 - tonul și ritmul vorbirii;
 - mediul în care se mișcă personajul;
 - prezentarea sunetelor de fundal etc.
6. Determinați în ce măsură v-au fost utile didascaliile.

- 6.1.** Motivează funcțiile didascaliilor explorate de către autor, utilizând exemple din text, conform tabelului.

Funcțiile didascaliilor	Exemple textuale
1. Precizează cine este antrenat în dialog, cui îi este adresată replica.	1. _____
2. Menționează contextul și mediul în care se desfășoară dialogurile.	2. _____
3. Descrie situații de comunicare verbală, nonverbală și paraverbală.	3. _____
4. Este un mijloc de caracterizare a personajelor.	4. _____
5. Suplineste un rol narator.	5. _____

Schema relațiilor dintre motivele principale ale dramei și laitmotiv

- 7.** Comentează sugestia metaforei *pădure tânără* din tirada susținută de domnitor.

- 8.** Autorul îi acordă Moldovei, ca proiecție spațială, o funcție de *centru al lumii*. Explică semnificația tehnicii de concentrare/extindere a spațiului: *ograda palatului domnesc* → *sala/ patul de suferință al voievodului* → *Țara Moldovei*.

- 9.** Explică semnificația destinului țării proiectat, de către domnitor, în viitor:

Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor.

- 10.** Rezumă, în baza celor mai relevante motive din text, mesajul global al dramei. Utilizează, în acest sens, schema alăturată.

- 11.** Formulează, în cîte un enunț, tema și ideea principală a operei dramatice *Apus de soare*, valorificînd semnificația motivelor.

- 12.** Propune argumente pentru a comenta:

- *Apus de soare* este o dramă: *istorică, politică, simbolică, mitică, existențială...* (varianta proprie).
- Elementul pictural și de atmosferă în dramă.
- Valorile culturale tradiționale.

- 1.** Demonstrează cu exemple din text prin ce te-a impresionat arta scriitorului în drama studiată. Pornește de la titlul temei.

- 2.** Explică, într-un text coerent, în ce mod tipul replicilor din drama *Apus de soare* denotă *starea și caracterul personajului care le rostește*.

OPTIONAL

- 3.** Pledează, într-un discurs, cu argumente concludente, pentru cauza de independență și prosperare a țării. Apeleză, în răspunsul scris, și la cunoștințele din istorie.

19

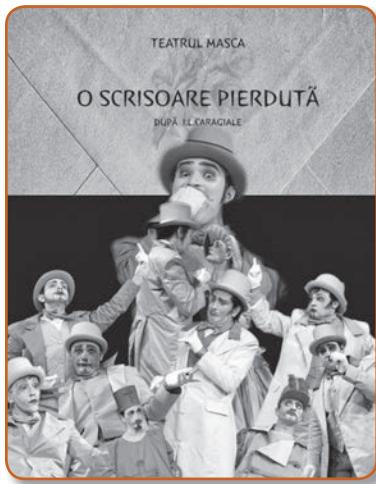
O SCRISOARE PIERDUTĂ

de ION LUCA CARAGIALE, un spectacol al spiritului critic

Motto:

Obiectivitatea comică se orientează spre generalitate și tipologie.

Adrian MARINO

S CRIPTA MANENT

1. Consultă dicționarul explicativ și definește sensurile cuvintelor *comédie* și *comedie*, *comic*. Încadrează-le în enunțuri.
2. Exemplifică, succint, situațiile de viață în care poți utiliza expresiile:
 - *a face o comedie;*
 - *a se face de comédie;*
 - *a face comédie;*
 - *a face o farsă;*
 - *a fi comedian;*
 - *a fi un farseur;*
 - *o lume de comédie;*
 - *comédie și pace!*
3. Comentează sensul lexemului *comédia* din versurile lui Mihai Eminescu expuse în *Rînduri-Gînduri*.
- Citește fragmentele din capodopera dramatică a lui Ion Luca Caragiale și pronunță-te: ai putea să-ți exprimi impresiile post-lecturale prin constatarea: „da, comédia se mișcă”?

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Comedie în patru acte (1884)

PERSOANELE

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului

AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la '48

ZAHARIA TRAHANACHE, președintul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițuiului agricol, al altor comitete și comiții

TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții

IORDACHE BRÎNZOVENESCU, asemenea

NAE CATAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului

Răchetul Carpaților, președint-fundator al Societății

enciclopedice-cooperative Aurora economică română

IONESCU, institutor, colaborator la acest ziar și membru al acestei societăți

POPESCU, institutor, asemenea

GHIȚĂ PRISTANDA, polițiajul orașului

UN CETĂȚEAN TURMENTAT

ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus

UN FECIOR, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

în capitala unui județ de munte, în zilele noastre.

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund, cu două ferestre mari în lături.
La dreapta, în planul din fund, o ușă, la stînga, altă ușă, în planul din față.
În stînga, planul întii, canapea și un fotoliu.

Scena I

(TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu
Răcnetul Carpaților în mînă; e în haine de odaie;
PRISTANDA, în picioare, mai spre ușă,
stă rezemat în sabie.)

Tipătescu (*terminînd de citit o frază din jurnal*):
...Rușine pentru orașul nostru să tremure în față
unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă
unul din cele mai frumoase județe ale României pră-
dă în ghearele unui vampir!..." (*Indignat*) Eu vampir,
ai?... Caraghioz!

Pristanda (*asemenea*): Curat caraghioz!... Par-
don, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir...
ce-i aia, bampir?

Tipătescu: Unul... unul care suge sîngele popo-
rului... Eu sug sîngele poporului!...

Pristanda: Dumneata sugi sîngele poporului!...
Aoleu!

Tipătescu: Mișel!

Pristanda: Curat mișel!

Tipătescu: Murdar!

Pristanda: Curat murdar!

Tipătescu: Ei! nu s-alege!

Pristanda: Nu s-alege!

Tipătescu: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu
toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba!
să-mi rază mie mustătile!

Pristanda: Și mie!

Tipătescu: Dar în sfîrșit, las-o asta! Lasă-l să urle-
ca un cîine!

Pristanda: Curat ca un cîine!

Tipătescu: Începusești să-mi spui istoria de aseară. (*Şade*.)

Pristanda: Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, atipisem nițel după-masă, precum e misia noastră... că acumă dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

Tipătescu: Firește...

Pristanda: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu
de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică,
după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea
zice: „Măi, roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți
mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...” Nouă
copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul
n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai dato-
ria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie
mare, renumerație mică, după buget.

[...]

Tipătescu: Spune odată istoria de-aseară, că
mă grăbesc.

Pristanda: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară
pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și
mă dau așa pe-o parte să atipesc numai un minu-
țel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta
zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă”. Eu,
nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la dato-
rie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert,
și, pardon, mă dezbrac de mondir, scot chipiul,
mă-mbrac țivilește și plec... la datorie, coane Făni-
că... Pînă să plec se făcuse vreo unul după două-
spce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan
ca să ies la bariera Unirii. Cînd dau să trec mai-
danul, văz lumină la ferestrele de din jos ale lui
d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraîște. Ulucile în-
alte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în
casă. Eu, cu gîndul la datorie, ce-mi dă în gînd ide-
ea? Zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul,
că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci
și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-aуз și
m-auziți, coane Fănică, știți, ca la teatru.

Tipătescu (*interesîndu-se*): Ei, ce?

[...]

Pristanda: Da' să veДЕEJ ce s-a-nțîmplat... coa-
ne Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă
prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gîn-
dul nu gîndiți, unul pe care contează bampirul – și
acolo, pardon, tot bampir vă zicea – pe care contează

bampirul ca pe Dumnezeu... și cînd l-om avea pe ăla, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta"... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați...” Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Neică, nu citi... stai, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...” Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei. Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori sedea lîngă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră, eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pitulîș pe lîngă uluci și intru în curtea primăriei.

Tipătescu (*interesîndu-se de povestire*): Ei?

Pristanda: M-am mai întors eu, dar închise seră ferestrele și lăsaseră perdelele.

[...]

Tipătescu: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

Pristanda: Ascult, coane Fănică.

Tipătescu: Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta – nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu – dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvîrșire, și-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

Pristanda: Curat să-l lucrăm!

SCENA IV

(TIPĂTESCU, TRAHANACHE)

Tipătescu: Ei! neică Zahario, ce e? ia spune, te văz cam schimbăt!...

Trahanache: Ai puțintică răbdare, să vezi... Azi-dimineață, pe la opt și jumătate, intră feciorul în odaie – nici nu-mi băusem cafeaua – îmi dă un răvășel și-mi zice că așteaptă răspuns... De la cine era răvășelul?

Tipătescu: De la cine?

Trahanache: De la onorabilul d. Nae Cațavencu.

Tipătescu: De la Cațavencu?

Trahanache: Zic: ce are a face Cațavencu cu mine și eu cu Cațavencu, nici în clin, nici în mîneci, ba chiar putem zice, dacă considerăm după prințipuri, dimpotrivă.

Tipătescu: Firește... Ei?

Trahanache: Stai să vezi. (*Scoate un răvășel din buzunar și-l dă lui Tipătescu.*)

Tipătescu (*luînd răvășelul și citind*): „Venerabilului d. Zaharia Trahanache, președinte al Comitetului permanent, al Comitetului școlar, al Comitetului electoral, al Comitetului agricol și al altor comitete și comiții... Loco. (*Scoate hîrtia din plic.*) Venerabile domn, în interesul d-voastră de cetățean și de tată de familie, vă rugăm să treceți astăzi între orele 9 jum. și 10 a.m. pe la bioului *Răcnetul Carpaților* și sediul Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*, unde vă va comunica un document de cea mai mare importanță pentru d-voastră... Al d-voastre devotat, Cațavencu, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Carpaților*, președinte fundator al Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*... Ei? Ce document?

Trahanache: Ai puțintică răbdare! Să vezi... M-am gîndit: să nu mă duc... să mă duc... să nu mă duc... ia, numai de curiozitate, să mă duc, să văz ce moft mai e și ăsta. Mă îmbrac degrabă, Fănică, și mă duc.

Tipătescu: La Cațavencu?

Trahanache: Stai, să vezi... la Cațavencu. Cum intru se scoală cu respect și mă poftește pe fotei. „Venerabile”-n sus, „venerabile”-n jos. „Îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ținut la d-ta ca la capul județului nostru...” și în sfîrșit o sumă de delicatețuri... Eu, serios, zic: „Stimabile, m-ai chemat să-mi arăți un document, arată documentul!” Zice: „Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, și ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta, un bărbat aşa de, și aşa de...” și iar delicatețuri... Zic iar: „Stimabile, ai puțintică răbdare, documentul...” El iar: „...că de, damele...” Să vezi unde vrea să m-aducă mișelul! Biata Joîșca! să nu cumva să-i spui, să nu care cumva să afle! cum e ea simțitoare!...

Tipătescu: Ce! a cutezat? mizerabilul! (*Se ridică turburat.*)

Trahanache (*oprindu-l*): Stăi, să vezi! „...că de, damele, zice, nu înțeleg totdeauna meritele și calitățile morale ale bărbatului și respectul care va să zică,

ce trebuie să-i poarte...” În sfîrșit (*Tipătescu fierbe*), ce s-o mai lungesc degeaba! După ce-i pui piciorul în prag și-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puțintică răbdare: documentul!” vede mișelul că n-are încotro, și-mi scoate o scrisorică... Ghici a cui și către cine?

Tipătescu (*de abia stăpîndu-și emoția*): A cui? a cui, nene Zahario?

Trahanache: Stai să vezi. (*Răspicat și rîzind*) A ta cătră nevastă-mea, cătră Joitica! scrisoare de amor în toată regula... Ai? ce zici d-ta de asta?

Tipătescu (*turburat rău*): Nu se poate, nu se poate!

Trahanache: Am citit-o de zece ori poate: o știu pe din afară! ascultă: „Scumpa mea Zoe, venerabilul (adică eu) merge deseară la întrunire (întrunirea de alătăieri-seara). Eu (adică tu) trebuie să stau acasă pentru că aştept depești de la București, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă chemă ministrul la telegraf. Nu mă aştepta, prin urmare, și vino tu (adică nevastă-mea, Joitica), la cocoșelul tău (adică tu), care te adoră, ca totdeauna, și te sărută de o mie de ori, Fănică...” (*Privește lung pe Tipătescu, care e în culmea agitației.*)

Tipătescu (*plimbîndu-se și infuriat*): Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului!... Nu se poate!

[...]

Trahanache: Ei, astămpără-te, omule, și lasă odată mofturile, avem lucruri mai serioase de vorbit. Deseară e întrunire. S-a hotărît? Punem candidatura lui Farfuridi? Ce facem? Deseară, am aflat că dăscălimea cu Cațavencu și cu toți ai lor vor să facă scandal. Trebuie să-i spunem lui Ghiță să îngrijească. Mișelul de Cațavencu o să ia deseară cuvîntul ca să ne combată...

* * *

Scena VII

(TIPĂTESCU, ZOE,

apoi CETĂȚEANUL TURMENTAT)

Cetățeanul (*șovăind*): Sluga! (*În tot jocul sughite și șovăie.*)

Zoe: Cine e ăsta?

Tipătescu: Ce poftești d-ta?

Cetățeanul: Eu?... (*Sughite.*) Eu sănătatea...

Tipătescu (*nervos*): Cum te cheamă?

Cetățeanul: Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui

cum mă cheamă... vorba e, sănătatea...

Zoe: E turmentat?

Tipătescu: Dracul să-l ia! nu e nimenei afară; lasă să-mi intre aici toți nebunii, toți bețivii... Aide, ieși!

Cetățeanul: Nu sănătatea... (zîmbind) coană Joitico... Las' că ne cunoaștem. Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie... Nu e vorba, ținem la d. Nae Cațavencu... e din Soțietatea... dar vorba e, eu sănătatea... eu (*sughite*) apropiat, eu pentru cine votez? (*sughite*) d-aia am venit. (*Șovăie.*)

Zoe: Trimitе-l, Fănică, dă-i drumul... e amețit de tot...

[...]

Cetățeanul: Eu am găsit (*sughite*) o scrisoare...

Tipătescu și Zoe: O scrisoare!

Cetățeanul: Da. (Către Tipătescu:) A d-tale către coana Joitica... Am găsit-o alătăieri-seara pe drum, cînd ieșeam de la întrunire... Fă-ți idee (*sughite*), de alătăieri-seara pînă azi-dimineață s-o duci într-un chef!...

Tipătescu (*repezindu-se și apucîndu-l cu amindouă mîinile de gît*): Mizerabile!

Cetățeanul: Nu mă zgudui (*sughite*), că amețesc...

Zoe: Lasă-l, Fănică, să vedem...

Cetățeanul: Lăsați-mă să vedeti. Cînd am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m-am dus sub un felinar, să-o citesc. N-apucase să-o îsprăvesc bine... și haț! pe la spate, d. Cațavencu dă să mi-o ia.

Tipătescu: Și (*disperat*) ti-a luat-o?

Zoe (*același joc*): Ti-a luat-o?

Cetățeanul: Aș! Am bagat-o în buzunar. Zice d. Nae: „Așa? faci parte din Soțietatea noastră și primiște scrisori de la prefectul, cetățene, bravos!” Zice (*sughite*): „Aș! de la prefectul!” Zice: „I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o”. – „Doamne păzește!” Ba că dă-mi-o, ba că nu ti-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una-două-trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... A făcut cinste d. Nae... l-am băut... oo! l-am băut!

Zoe: Dar scrisoarea?

Tipătescu: Scrisoarea (*se repede la el strigînd*), unde e scrisoarea?

Cetățeanul: Nu striga (*sughite*), că amețesc!... O am la mine scrisoarea. (*Amîndoi îl ascultă și-l privesc cu îndoială și nerăbdare nervoasă.*) Da.

Zoe și Tipătescu: S-ar putea!

Cetățeanul: Da... o am la mine. (*Căutîndu-se prin buzunare.*) Ehei! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale... slavă Domnului... apropiat săt (sughite), alegător... (*Sughite și se caută mereu.*) Vorba e... eu (sughite), eu pentru cine votez? (*Se oprește din căutat și cu simplicitate.*) Am pierdut-o! (*Se mai caută, apoi cu hotărîre.*) Am pierdut-o!

Tipătescu: A!

Zoe: Ți-a furat-o Cațavencu!

Cetățeanul: Adică d. Nae. Se prea poate... că am și dormit... Vezi d-ta (*Zoe și Tipătescu își frîng mînille*), fă-ti idee... dă-i cu bere... dă-i cu vin... dă-i cu vin... dă-i cu...

Tipătescu (*apucîndu-l și zguduindu-l*): Mizera-bile! Ce ai făcut?

Cetățeanul (*căzînd pe un scaun*): Nu mă zgudui!

* * *

ACTUL II

Același salon

* * *

Scena IX

(CAȚAVENCU, TIPĂTESCU)

[...]

Tipătescu: Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posezi un lucru care-mi trebuie mie și știi cît îmi trebuie... Eu vin și-ți zic (*cu multă afabilitate*): mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul acelui lucru?

Cațavencu (*naiv*): Cum, nu știi?

Tipătescu (*asemenea*): Nu.

Cațavencu (*asemenea*): Nici măcar nu vă dă-n gînd?

Tipătescu (*asemenea*): Nu... d-aia întreb...

Cațavencu: Stimabile domn (*cu dignitate*), un om politic...

Tipătescu (*cu pofidă*): Adică d-ta...

Cațavencu: Dă-mi voie... Un om politic trebuie, mai ales în niște împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerație trecutul oricărui stat constituțional, mai ales un stat tînăr ca al nostru...

Tipătescu (*impacientat, bătînd din călcii*): Mă rog, onorabile, încă o dată (*răspicat*)... ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scisorii? Scurt! scurt! (*Repetă gestul de retezare al lui Cațavencu.*)

[...]

Cațavencu (*asemenea*): Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altceva! nimic! nimic! (*După o pauză, cu insinuare caldă și crescîndă:*)

Mi se cuvine!... Te rog!... nu mă combate... Suști-ne-mă... Alege-mă. Poimîine, în momentul cînd voi fi proclamat cu majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea (*cu multă căldură*)... pe onoarea mea!

Tipătescu (*aproape să izbucnească*): Pe onoarea ta? Si dacă nu pot să te aleg?...

Cațavencu: Poți!

Tipătescu (*pierzîndu-și cumpătul din ce în ce*): Si dacă nu voi? – zi că nu voi să te aleg?

Cațavencu (*îndîrjit*): Trebuie să vrei.

Tipătescu (*d-abia mai stăpîndu-se*): Uîți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! nu voi să te aleg!

Cațavencu: Trebuie!

Tipătescu: Nu!

Cațavencu: Trebuie să vrei, dacă ții cîtuși de pu-țin la onoarea...

Tipătescu (*izbucnind*): Mizerabile! (*Cațavencu face un pas înapoi.*) Canalie nerușinată! Nu știi ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul... (*Se repede, ia un baston de lingă perete și se întoarce turbat către Cațavencu.*) Mișelule! trebuie să-mi dai aici scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te ucid ca pe un cîine! (*Se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete îm-brîncind-o în afară.*)

Cațavencu (*tremurînd, strigă la fereastră în afară*): Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

Scena X

(ACEIAȘI, ZOE venind repede din dreapta)

Zoe (repezindu-se între Cațavencu și Tipătescu, rugătoare și foarte emoționată): Domnule Cațavencu, domnule, pentru Dumnezeu! te rog, nu strigă!... Fănică, ai înnebunit?... Domnule Cațavencu... mă rog...

Cațavencu (emoționat și el): Cum să nu strig, doamnă?

[...]

Zoe (stăruind lîngă Tipătescu): Fănică! Fănică! hotărăște-te! Poți tu fi dușmanul liniștii mele?...

Spune! (Rugîndu-l frumos:) Fănică!...

Tipătescu (nemaiputind lupta și sculîndu-se): În sfîrșit, dacă vrei tu... fie!... întâmpile-se orice s-ar întîmpla... (Cu hotărîre:) Domnule Cațavencu, ești candidatul Zoii, ești candidatul lui nenea Zaharia... prin urmare, și al meu! Poimîne ești deputat!...

Zoe (triumfătoare): A!

Cațavencu: Poimîne veți avea... (Se aude zgomot afară, vocea lui Trahanache: „Ai puțintică răbdare!”)

Zoe: Nenea!

Tipătescu: Zaharia!

Cațavencu: Venerabilul!

* * *

ACTUL IV

Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc: se vede în fund perspectiva orășelului pe un fundal de dealuri. La dreapta în grădină, pe planul întîi și al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stînga boschete. Mobile de grădină.

Scena II

(ACEIAȘI, TRAHANACHE și AGAMITĂ DANDANACHE, venind din fund.)

Trahanache (foarte politicos): Poftim, poftim, stimabile!

Tipătescu: Cine să fie?

Zoe: Un străin?...

Trahanache (coborînd): Dă-mi voie, Joițico, să-ți recomand! d. Agamită Dandanache!

Zoe și Tipătescu: Dandanache! (Complimente.)

Trahanache: Candidatul nostru!... adică ce mai candidat! alesul nostru.

Dandanache (vorbește peltic și sisit): Sărut mîna... Si domnul? bărbatul dumneei?

Trahanache: Nu, eu sănătățiu dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

Dandanache: Si d-voastră?

Trahanache: Si eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios), Zaharia Trahanache, președintul Comitetului permanent, Comitetului electoral și... ai puțintică răbdare (se caută în buzunar și scoate o carte de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache)... sănătățiu toate comitetele...

Dandanache (ia cartea): Mersi!... Si domnul?...

Trahanache: Domnul Fănică Tipătescu, președintele nostru, amicul meu și al familiei mele.

Dandanache (lui Fănică): Îmi pare bine, dle președinte! (Îi dă mîna. Trahanache trece lîngă Zoe.)

Tipătescu: Si mie, onorabile, nu mai puțin... Sînt încîntat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

Dandanache: Cu ocazia aledzerii, neicursorule, cu ocazia aledzerii; stii, m-a combătut opozitia și colo, și dincolo, și dincolo... și rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțele-ledzi fără coledzi... și asa am venit pentru aledzere.

Zoe (cu răutate): Nu trebuia să vă mai deranjezi...

Dandanache: Ba încă te deranz, conița mea! Da' stii, nu fătea să nu fațem măcar act de prezență...

Trahanache: Se-nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

Dandanache: Da' de deranz... destul! Închipuieste-ți să vîi pe drum cu briza țință positiilor, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca... Stii, m-a zdrunținat!... și clopoțeii (gest)... îmi țui-ie urechile... stii asa sănătățiu de amețit și obosit... nu-ți față o idee, conița mea (către Trahanache), nu-ți față o idee, dle președinte, neicursorule (către Tipătescu) nu-ți față o idee, dle președinte, neicursorule...

* * *

Scena III

(ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE)

Dandanache: Cum îți spui, să nu m-aleg, puicursorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă și dă-i, si dă-i si luptă... si eu mă-nțeledzi tocmai acumă să remii pe dinafără... fără coledzi!... si cît p-ati, neicursorule, să nu m-aleg...

Zoe: Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! era peste putință...

Tipătescu: Peste putință...

Dandanache: Ei, uite asa, cu meritele mele, coniță, vezi! era cît p-ati, dar stii cît p-ati... Întreabă-mă, neicursorule, să-ți spui: nu vrea Comitetul Ţentral, si pațe; zițea că nu sînt marcant... Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într-o seară... țineva – nu spui ține... persoană însemnată... da becher – vine și zoacă la mine cărti... si cînd pleacă își uită pardesiul la mine... A doua zi, voi să-l îmbrac... gîndeam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare și dau... peste te te gîndesti?

Tipătescu: Peste?

Dandanache (rîzînd): Peste o scrisorică.

Amîndoi: O scrisorică.

Dandanache: De amor...

Amîndoi (mișcați): O scrisorică de amor?

Dandanache: O scrisorică de amor cătră becherul meu, de la nevasta unui prieten, – nu spui ține... persoană însemnată.

Zoe: Ei și?

Tipătescu: Ei?

Dandanache: Ei, te să-ți spui, puicursorule? Adu o birze, mă, băiete, degrabă... Mă sui în birze și mă duc la persoana, la becherul, – nu spui ține – e persoană însemnată: – „Găseste-mi, mă înțeledzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la Războiul...” De co-lea pînă colea... gîri-mîr... a trebuit, conița mea, să țedeze, și tranc! depesa aiți, neicursorule...

Zoe (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache): A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ți spui...

Tipătescu (încet): Zoe! (Ea urcă.)

Dandanache: Asa e, puicursorule, c-am întors-o cu politică? Aud? Te era de făcut? Aminteri dacă nu-mi dedea în gînd asta, nu m-aledzeam... și nu merdzea deloc, neicursorule; fă-ți idee! familia mea de la patuzsopt (*coborînd către public*), si eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumânul imparțial... și să remîi fără coledzi!

Tipătescu: Vezi bine! (*Mușcîndu-și buzele:*) Dar nu ne-ai spus sfîrșitul istoriei... scrisoarea.

Zoe: Da, scrisoarea...

Dandanache: Care scrisoare?

Tipătescu: Scrisoarea becherului...

Dandanache: Care becher?

Zoe (nervoasă): Persoana însemnată... scrisoarea... de amor... arma d-tale politică, cu care te-ai ales...

Tipătescu: Scrisoarea pe care voiai s-o publici în *Războiul*, dacă nu...

Dandanache (aducîndu-și în sfîrșit aminte): A da! scrisoarea... da... am prițeput...

Zoe: Ei! scrisoarea?

Tipătescu: Ce s-a făcut?

Dandanache: O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

Zoe: Nu i-ai înapoiat-o persoanei?

Dandanache (cu mirare): Cum s-o înapoiez?

Tipătescu: Iată te-alegi, el și-a ținut cuvîntul...

Zoe: Trebuie să i-o dai înapoii...

Dandanache: Cum se poate, conița mea, s-o dau înapoii? S-ar putea să fac asa prostie? Mai trebuie să-aldată... La un caz iar, pac! la *Războiul*. (*Coboară.*)

* * *

Scena XIV

(ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU, CAȚAVENCU, CETĂȚEANUL TURMENTAT, GHIȚĂ PRISTANDA, IONESCU, POPESCU, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC)

(Brînzovenescu și Farfuridi cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră, venind din casă, coborînd pe trepte din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund, Cațavencu, Ghiță polițaiul, îmbrăcați țivil, Cetățeanul turmentat, Ionescu și Popescu intră, conducînd manifestația publică. Cei ce vin prin fund sunt toți amețeți, și mai

ales Cațavencu și Cetățeanul turmentat, care înghite și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetăteni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarte chefului.

Toată lumea cu borcane de băutură în mîini.
Din casă, în urma lui Farfuridi, Brînzovenescu și a celorlalți alegători, vin feciorii cu sticle de şampanie. Ghiță Pristanda, îndată ce sosește în scenă, face semn muzicii să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de şampanie fruntașilor.
Tipătescu, Zoe, Trahanache,
Dandanache sănt în stînga.)

Farfuridi (*luînd un pahar de şampanie*): În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (*Urale și muzică, Pristanda ține cu mîna tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau.*)

Dandanache (*îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mînă*): În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat (*nu nimerește*)... asta... cum să zic, de!... zi-i pe nume, de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, și eu ca românul, imparțial, care va să zică... cum am zită... în sfîrșit să trăiască! (*Urale și ciocniri.*)

Trahanache (*către Cațavencu, care a coborât spre el și Tipătescu*): Și aşa zi, ai? d-ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.

Cațavencu: Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea (*mișcat*), micile pasiuni trebuie să dispară.

Trahanache: Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăiești!

Cațavencu: În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru președinte, Trahanache! (*Urale și ciocniri.*)

(*Zoe vede pe Cetățeanul turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de i-l oferă.*)

Cetățeanul: În sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite) damă bună! (*Ciocnește cu ea; ea-i strînge mîna din toată inima. Urale, ciocniri.*)

Cațavencu (*lui Tipătescu, încet*): Să mă ierți și să mă iubești! (*expansiv*) pentru că toți ne iubim țara, toți sănătem români!... mai mult, sau mai puțin onești! (*Tipătescu ride.*) În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! (*Urale, ciocniri.*)

Trahanache (*luînd un pahar și trecînd în mijloc foarte vesel*): Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prieten! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietenilor lui! (*Sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mîna Zoii.*)

(*Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brînzovenescu, le povestește încet, făcînd gestul cu clopoțeii; la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzică și lume. În stînga, Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc, Cațavencu.*)

Cațavencu (*foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrășindu-și silabele*): Fraților! (*Total se-ntorc și-l ascultă.*) După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acumă câtva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

Pristanda: Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marșul cu mult brio.
Urale tunătoare. Grupurile se mișcă.
Toată lumea se sărută, gravitînd în jurul
lui Cațavencu și lui Dandanache,
care se strîng în brațe, în mijloc. Dandanache
face gestul cu clopoțeii. Zoe și Tipătescu
contemplă de la o parte mișcarea.)

(Cortina cade repede asupra tabloului.)

SAPERE AUDE

INVENTAR LEXEMATIC

- bampir, famelie mare, renumerație mică, după buget, douăspce;**
- comiții, fotei, document, turbură, prințipuri, enfluanseze, funcție;**
- enteresul și iar enteresul;**
- patuzsoft, aledzere, balotaz, zdrunținat, pițorul, prițepe, sufradzele;**
- andrisantul sănătăi dumneavoastră, februarie, apropiat, subt.**

- Identifică în text și explică sensul contextual și valoarea stilistică a cuvintelor:
vampir, mizerabil, gogoman, canalie, caraghioz, mișelul, infamul.
- Redactează corect cuvintele, sintagmele extrase din textul piesei și expuse în *Inventar lexematic*.
- Alcătuiește o listă a „expresiilor memorabile” din comedie și explică sensul lor.
- Comentează vorbirea unui personaj. Motivează de ce autorul își „lasă” personajele să vorbească cu greșeli de rostire și erori de logică.
- Citește cu intonație adecvată expresiile indicate. Explică-le sensul contextual și precizează numele personajelor care le enunță.

?

curat
caraghioz

?

curat
murdar

?

curat
ca un cîine

?

Mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă...
Cînd e om de credință.

?

Ai puțintică răbdare!
„Venerabile”-n sus,
„venerabile”-n jos.
Bine, frate, înteleg plastografie, dar pînă unde se poate,
dar aici nu înteleg.

?

Eu?
Eu sînt alegător...
Eu pentru cine votez?

?

A! ești om pierdut!...
Pierdut!...
Eu poate să mai scap... căci poate să mai scap!

?

Fraților!
După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat!
Iată avantajele progresului!

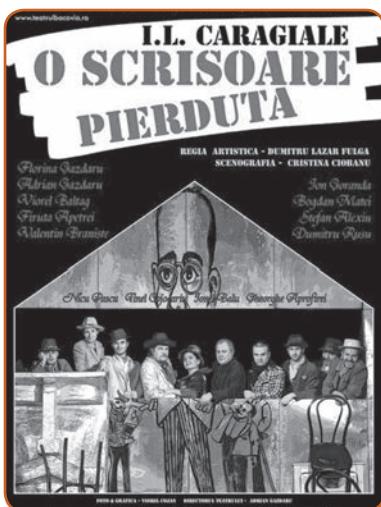
?

În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotismul și mi-au acordat... asta... cum să zic, de!... zi-i pe nume, de! a! sufradzele lor; ... în sfîrșit, să trăiască!

- Motivează afirmația autorului:

Nu încep niciodată să scriu pînă ce nu aud și văd omul, cu toate amânuntele lui în fața mea. Întîi îi zic pe nume...

- Consultă prezentarea autorului din didascaniile inițiale și exprimă-ți opinia: *De ce Ion Luca Caragiale își individualizează personajele cu aceste nume? Ce sugestii îți oferă celelalte indicații pentru a înțelege profilul personajelor.*

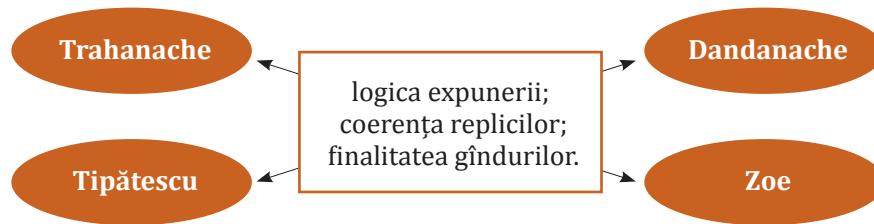

Afișul spectacolului montat la Teatrul Municipal din Bacău

Agenda cititorului

7. Argumentează opiniile tale, interpretînd:
 - sugestia eufonică a numelor;
 - sensul radicalelor acestor nume;
 - semnificația sufixelor din nume.
8. Formulează două concluzii cu privire la arta alegerii adecvate a numelor corespunzător cu semnificația personajelor.
9. Identifică prezența diminutivelor în limbajul unui personaj și explică rolul lor stilistic.
10. Descrie, referindu-te la epocă, cum îți imaginezi „o anticameră bine mobilată”, invocată de autor în didascalii.
11. Citiți, pe roluri, fragmentul din actul I, scena IV, potrivind intonația cu intenția de comunicare a personajelor.
12. Analizează replicile lui Cațavencu din actul II, scena IX, și constată în ce măsură ideile sănt valabile în raport cu tema de discuție *Statutul omului politic*.
13. Comentează, în baza cîtorva exemple din fragment, rolul stilistic al punctelor de suspensie și al semnelor interrogative în relevarea modului de gîndire și exprimare al personajelor.
14. Estimează capacitatea personajelor de a întreține un dialog. Consultă reperele din *Agenda cititorului*.
15. Judecă integritatea tipurilor umane reprezentate de personajele din actul IV, scena II, radiografiind limbajul lor.

16. Repartizează rolul personajelor în funcție de participarea lor la acțiunea din opera dramatică.

Personajul principal poate fi:

- *Cațavencu*, deși rolul lui nu persistă în întreaga piesă, pentru că, într-o operă dramatică, importanța personajului nu este neapărat direct proporțională cu spațiul central pe care îl oferă autorul.
- *Scrisoarea ca text bucluș*, pentru că face și desface („la infinit!”) intriga, conflictul, deznodămîntul în tot ce ține de comedia puterii.

- *Trahanache*, pentru că reprezintă stîlpul cel vechi al puterii locale.
- *Tipătescu*, pentru că este mai permeabil la puterile burgheziei autoritare.
- *Zoe*, unică femeie „domina bona”, forță de fapt a întregului.
- *Agamită Dandanache*, pentru abilitatea de a fi complice la tot și la toate.

Pompiliu CONSTANTINESCU

17. Descoperă, în textul comediei, momentele de apariție și reluare a problemei scrisorii, definind semnificația lor.
18. Determină funcția scrisorii, în raport cu:
 - *derularea acțiunii;*
 - *destinul personajelor;*
 - *semnificația conceptului de lume ca joc.*
- 18.1. Ce s-ar fi întîmplat dacă scrisoarea n-ar fi fost înapoiată destinatarului? Argumentează.
19. Lucrînd în echipe, realizați un studiu al unor situații comice în care ajung următoarele personaje: **Pristanda** (*actul I, scena I*), **Cetăeanul** (*actul I, scena VII*), **Trahanache** (*actul IV, scena II*).
- 19.1. Completați tabelul, sistematizînd observațiile și constatăriile efectuate.
- 19.2. Formulați 2–3 concluzii ce adeveresc semnificația comicului de situație în cazurile analizate.

Personajul și situația concretă	Rezumarea circumstanțelor ce produc efectul comic	Intrarea și ieșirea din situația comică, starea de spirit a personajului	Replici memorabile rostite de personajul aflat în situație comică. Interpretarea lor
--	--	---	---

LABOR OMNIA VINCIT

1. Recitește lista personajelor. Formulează oral mesajul pe care îl transmite autorul în prezentarea numelor și detaliilor despre personaje.
2. Selectează, din exemplele date, 1–2 replici ale personajelor și rostește-le astfel încît, prin voce, mimică și gest, să reprezintă tipul uman creat de autor. Inspiră-te și din imaginea alăturată.

Tipătescu: Mizerabile! Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul!... Mișelule! trebuie să-mi dai aici scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea...

Zoe: Om nebun! ți-ai pierdut mintile? Mă întrebi ce e de făcut! Nu știi? Să-ți dau poliță: scapă-mă, să te scap! să schimbăm: dă-mi scrisoarea...

Trahanache: Și eu?... bărbatul dumnei... Eu, Zaharia Trahanache, președintul Comitetului permanent, Comitetului electoral, și... ai puțințică răbdare... sănătatea domnului Agamăță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască.

Pristanda: Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună, famelie mare, renumerație mică, după buget.

Farfuridi: În sănătatea domnului Agamăță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască.

O vizuire asupra SCRISORII...
de Alexandru Grecu,
maestru în artă

2.1. Argumentează intenția de rostire a replicilor prin raportare la idealul de viață pe care îl rîvnește fiecare dintre personajele comediei.

2.2. Înțind cont de idealurile și semnificațiile tipurilor umane, grupează personajele astfel încât ele să desemneze conflictul din comedie. Vezi *Agenda criticului* și motivează-ți opțiunea.

3. Comentează semnificația conflictului, în raport cu mesajul global al dramei, utilizând informații din *Agenda cititorului* de la pagina 159.

4. Examinează finalul comediei și comentează valabilitatea deznodământului ca soluție a conflictului. Documentează-te dintr-o sursă autentică:

PUNCTUL DE VEDERE AL AUTORULUI

Autorul acestor rînduri, fiind întrebăt despre personajul care ar realizează cel mai potrivit deznodămînt, a optat pentru Cațavencu și Farfuridi.

Caragiale, însă, care era un adevarat om de teatru, a văzut că aceasta ar fi o soluție ieftină, pe care ar găsi-o oricine. Deznodământul unei astfel de acțiuni trebuie să fie o surpriză, o culminăție, să aibă o poantă.

La sfîrșitul lui octombrie, într-o dimineață, înainte de ora șapte, mă trezesc că autorul îmi bate la ușă și-mi cere să-i deschid.

– Am ales pe amîndoi, cum ai spus tu în zeflemea, dar într-o singură persoană, pe Agamîță Dandanache, mai prost ca Farfuridi și mai canalie decît Cațavencu.

Ion SUCHIANU

1. Caracterizează, în 4–5 enunțuri, realitatea vremii contemporane autorului, reflectată în comediea *O scrisoare pierdută*.

2. Comentează, în 8–10 enunțuri, două modalități de realizare a comicului în piesa studiată.

3. Pornind de la afirmația lui Garabet Ibrăileanu:

Toate tipurile din comediiile lui Caragiale suferă de o goliciune de suflet. Unul din mariile merite ale lui Caragiale este de a fi știut să pună pe aceste tipuri să-și exprime neantul sufletului lor, de a fi zugrăvit conținutul acestui zero, scrie un eseu în care să răspunzi la întrebarea:

De ce îmi sunt memorabile personajele din comediea O scrisoare pierdută de Ion Luca Caragiale?

OPTIONAL

4. Alege, în calitate de regizor, 2–3 secvențe de text pe care le consideri dificile. Respectînd maniera lui Ion Luca Caragiale de a da – cu deosebită claritate, vervă extraordinară și umor – fiecărui rol intonațiile necesare, exercează o variantă de lectură-model.

5. Demonstrează cu argumente din text că piesa studiată demască triumful ticăloșiei și al nonsensului.

Agenda criticului

Varietatea tipurilor umane din comediea *O scrisoare pierdută*

- **Trahanache**, falsul autoritar, încornorâtul.
- **Zoe**, protectoare, autoritate credibilă, pretinsă atotștutoare.
- **Tipătescu**, îndrăgostitul, profitorul, lașul.
- **Cațavencu**, falsul patriot, demagogul, sătajistul.
- **Cetățeanul turmentat**, omul turmentat de falsul social, tipul conștient de o realitate.
- **Pristanda**, servilul, limitatul, lenosul, degradatul.
- **Dandanache**, sătajistul, degradatul, fricosul.
- **Farfuridi**, demagogul, falsul patriot.

Ștefan CAZIMIR

ARS DISCENDI

1. Citește discursurile celor două personaje antrenate în conflict.

FARFURIDI

FARFURIDI (*emoționat și asudind*): Atunci, iată ce zic eu și împreună cu mine (*începe să se încee*) trebuie să zică asemenea toti aceia care nu vor să cază la extremitate (*se îneacă mereu*), adică vreau să zic da, ca să fie moderati... adică nu exagerațiuni!... într-o chestiune politică... și care, de la care atîrnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte (*se încurcă, asudă și înghețe*)... încît vine azi ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... și... idei subversive (*asudă și se rătăcește din ce în ce*)... și mă-nțelegi, mai în sfîrșit, pentru care în orice ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România (*cu tările*)... țara în sfîrșit... cu bun-simt, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă (*se încurcă și asudă mai tare*)... precum – dați-mi voie – (*se șterge*) precum la 21, dați-mi voie (*se șterge*), la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94 și eteatera, întrucît ne privește... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! (*Foarte asudat, se șterge, bea, iar se șterge și suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mină tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo și aplauze în fund, conduse de Brînzovenescu; rîsete și sîsîturi în grupul lui Cațavencu. Clopoțelul lui Trahanache de abia se mai aude. După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere:*) Dați-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. (*Zgomotul tace.*) Iată dar opinia mea. (*În supremă luptă cu oboseala care-l biruie.*) Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimică; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici, pe colo, și anume în punctele... esențiale... Din această dilemă nu putem ieși... Am zis!

(*Aplauze în fund, sîsîturi în față. Farfuridi coboară zdrobit, ștergîndu-se de sudoare, și merge în fund. Brînzovenescu și alții alegători îl întîmpină și-i strîng mîna. Rumoare.*)

CAȚAVENCU

CAȚAVENCU (*ia poză, cu importanță printre mulțime și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hîrtii și gazete și le aşază pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocătească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui. Tăcere completă. Cu glasul tremurat: Domnilor!... Onorabili concetăjeni!... Fraților!... (Plînsul îl îneacă.) Iertați-mă, fraților, dacă sună mișcat, dacă emoționea mă apucă aşa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (Plînsul îl îneacă și mai tare.) Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne (*de-abia se mai stăpînește*)... mă gîndesc... la țărișoara mea (*plînsul l-a biruit de tot...*), la România (*plînge: aplauze în grup...*)... la fericirea ei... (*același joc de amîndouă părțile*) la progresul ei... (*asemenea crescendo*) la viitorul ei! (*Plîns în hohot. Aplauze zguduitoare.*)*

* * *

CAȚAVENCU: Ei bine! Ce zice soțietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (*Aprobări în grup. Cu tările:*) Pînă cînd să n-avem și noi faliții noștri?... Anglia-și are faliții săi, Franța-și are faliții săi, pînă și chiar Austria-și are faliții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară își are faliții săi. (*Îngrașă vorbele:*) Numai noi să n-avem faliții noștri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura! (*Aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scînteietoare în adunare. În momentul acesta, mai mulți însă se mișcă în fund, pe unde apare Cetățeanul turbulent și Ghiță în țivil.*)

ALGORITM

- introducere, apel la public;
- enunțarea problemei;
- prezentarea punctului de vedere;
- argumentarea și respingerea, valabilitatea argumentelor;
- concluzii ce conțin o soluție proprie.

2. Analizînd texte, determină:

- *tipul conflictului;*
- *cauza declanșării conflictului;*
- *aspectul convingător al expunerii, forța argumentelor.*

3. Imaginează-ți că ești unul dintre destinatarii acestor discursuri. Răspunde cu un discurs al tău, elaborat convingător, în care să combati afirmațiile personajelor oponente. Respectă algoritmul de redactare a unui discurs și prezintă-l, aplicînd și regulile intonației logice, intensitatea vocii, tempoul, ritmul, mimica, gesturile.

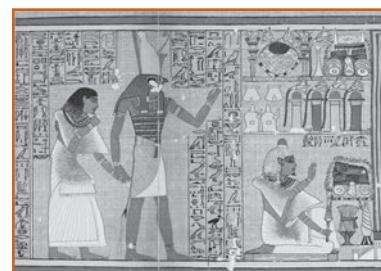
20

CORESPONDENȚA. PROCESUL VERBAL

- 1.** Descrie câte două situații de comunicare ce au implicat diferite modalități de transmitere a mesajului, completând tabelul.

Oral	SCRIS		
	Pe hârtie	Pe alt material	Pe suport electronic

- 1.1.** Examinează, pentru una dintre coloane, evoluția modalității de comunicare în istoria civilizației umane.
- 1.2.** Determină ce anume s-a modificat pe parcursul evoluției: *canalul/ calea de transmitere a mesajului, viteza, materialul pe care se scrie, instrumentul de scris, stilul de comunicare*.
- 2.** Amintește-ți structura actului comunicativ: *emisar – canal de comunicare – cod – mesaj – receptor*. Explică esența fiecărei componente pentru o comunicare eficientă.
- 3.** Completează componentele actului de comunicare reperate în tabelul de mai jos.

AB INITIO

	EMIȚĂTORUL	CANALUL DE COMUNICARE	CODUL	MESAJUL	RECEPTORUL
M O D E L	Poliția rutieră	Vizual	Semnele circulației rutiere	Limitarea vitezei la 10 km/oră	Conducătorii auto
Crainicul postului de radio <i>Vocea Basarabiei</i>		Auditiv			
	Rețeaua internet	Limba engleză			
		Limbajul pascal			
				Interzis copiilor sub 12 ani fără acordul părinților	
					Farmacistul
	Televiziunea digitală				
Administrația liceului					
					Locuitorii unui sat

SAPERE AUDE

INVENTARUL UNOR FORMULE DE ADRESARE

Domnule profesor

Eminența Voastră

Comandante Monsenior

Maestre Părinte

Vlădică Excelență

Măria Ta Doctore

INVENTARUL UNOR FORMULE DE ÎNCHEIERE A MESAJULUI

**Cordial/ cordialmente,
al dvs./ a dvs.,
cu prietenie,
cu toată considerația,
cu respect, adio.**

1. Alege, din listele propuse, un destinatar (receptor) al mesajului scris și o situație care implică o comunicare scrisă. Redactează textul unui *bilet explicativ, unei scrisori, unui anunț, unei declarații, reclamații (plângeri)*, care să reflecte situația propusă:

RECEPTORUL

- Polițistul de sector
- Dirigintele clasei
- Medicul de familie

SITUAȚIA

- O ceartă între doi colegi
- O absență neprevăzută de la ore
- Necesitatea unei radiografii

2. Documentează-te, consultînd un dicționar explicativ, care este specificul semantic și stilistic al formulelor de adresare utilizate în scrisori.
- 2.1. Redactează textul unei scrisori prin care persoana respectivă – absolvent(ă) al/ a instituției voastre – este invitată să participe la manifestările prilejuite de sărbătoarea *Ultimul sunet de clopoțel*.
3. Actualizează-ți cunoștințele despre ortografia numelor proprii românești, din informația propusă mai jos.
- 3.1. Evaluează-ți abilitățile:
- Ce ai cunoscut și-ai aplicat consecvent din regulile prezentate?
 - Ce erori ai comis pînă acum în ortografia numelor proprii?
 - Ce ai descoperit nou la tema dată?

ORTOGRAFIA NUMELOR PROPRII

- În virtutea principiului simbolic al ortografiei, toate numele proprii se scriu cu literă inițială majusculă.
- Se scriu într-un cuvînt: numele de familie, compuse dintr-o îmbinare liberă de cuvinte: *Barbăneagră, Ombun, Colibăverde*.
- Se scriu cu literă inițială majusculă toate cuvintele semnificative (fără cratime):
 - a) titlurile oficiale și onorifice, numele ordinelor și ale medaliilor de stat: *Om Emerit al Științei, Legiunea de Onoare, Meritul Civic*;
 - b) numele geografice compuse: *Republica Moldova, Republica Dominicană, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord*;
 - c) numele de localități care au structura îmbinării de cuvinte: *Caracușenii Vechi, Halahora de Sus, Vadul lui Isac*;

- d) denumirile evenimentelor istorice și ale epocilor: *al Doilea Război Mondial, Evul Mediu*;
- e) denumirile sărbătorilor: *Anul Nou, Patruzece de Sfinți, Duminica Tomei*.

- Se scriu cu cratimă între elementele constitutive și cu literă inițială majusculă:
 - a) numele de familie și prenumele compuse din două nume de persoană sau dintr-un nume de persoană și un nume geografic: *Ana-Raresă, Niculescu-Buzău*;
 - b) numele geografice alcătuite din două substantive cu forma de nominativ: *Slobozia-Dușca, Baia-Sprie, Ceadîr-Lunga*;
 - c) numele compuse ale personajelor folclorice, mitologice și literare: *Negru-Vodă, Statu-Palma-Barbă-Cot, Barbă-Albastră*;
 - d) numele compuse ale astrelor și constelațiilor: *Ursa-Mare, Calea-Robilor, Cornul-Caprei*.

NOTĂ: atunci când un nume propriu capătă un alt statut decît cel inițial, el își păstrează ortografia: *Ştefan-Vodă* (personalitate) și *Ştefan-Vodă* (localitate).

Agenda cititorului

- **Mesajul în stică** este o formă de comunicare folosită de naufragiați, de persoanele izolate pe insule sau, în joc, pentru a face noi cunoștințe. Plutirea acestor sticle este o metodă științifică de studiu a curentilor maritimi.

4. Listează numele de familie ale rudelor. Indică adresele la care sunt domiciliate. Analizează structura și motivează scrierea substanțivelor proprii din adresă.
5. Scrie un mesaj către un prieten de copilărie, cu care ai pierdut legătura acum 3–5 ani și pe care l-ai regăsit prin intermediul retelelor de socializare. Alege cu atenție formula de salut și pe cea de încheiere; selectează din cele întâmplate în viața ta pe parcursul ultimilor ani evenimentele despre care vrei să scrii; adreseză-i cîteva întrebări.
6. Imaginează-ți situația în care nu ai altă posibilitate de a le comunica oamenilor despre tine decât *mesajul în stică*. Descrie detaliat procedura de alegere a materialelor, de elaborare și lansare a mesajului. Scrie textul.
7. Intră în pielea personajului unui text literar studiat recent. Adreseză-i o scrisoare autorului acestui text, din partea personajului.
1. Explică situația din imaginea alăturată, relatînd despre copilul respectiv:
 - Cum se numește?
 - Unde este domiciliat?
 - Cum se numesc părinții lui?
 - La ce școală studiază? În ce clasă?
 - Cine este dirigintele clasei respective?
 - De ce a ajuns la cabinetul stomatologic?
 - Cît timp se va afla acolo?
 - Cine îl va însobi?
- 1.1. Elaborează textul unui bilet prin care părinții îi justifică absența de la primele două lecții într-o zi de școală.
- 1.2. Redactează textul unui bilet prin care medicul-stomatolog confirmă vizita copilului.

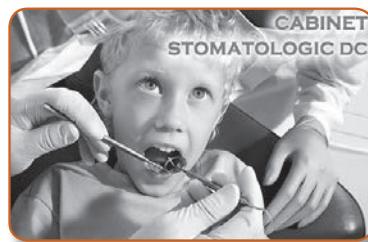
PROIECT DE GRUP

2. Împărțiți-vă în grupuri de cîte 4–5 elevi. Analizați în detaliu comunicarea prin scrisori a personajelor dintr-un roman (pe care îl veți citi pe parcursul desfășurării proiectului): *La Medeleni*, *Lorelei*, *Bal mascat*, *Arca lui Noe* de Ionel Teodoreanu.

ALGORITM

- Care este rolul scrisorilor în structura romanului?
- Care este rolul scrisorilor în desfășurarea subiectului (în ce momente apar)?
- În ce situații/ cu ce ocazii se recurge la corespondență?
- Ce personaje comunică prin scrisori?
- Care este reacția celui ce primește o scrisoare/ mai multe scrisori?
- Ce mesaje se transmit prin scrisori?
- Cum sînt redactate scrisorile:
 - Formulele inițiale și finale;
 - Indicarea timpului și a locului?
- Ce informații privind plicul, adresa, calea de parcurs ne oferă autorul?

LABOR OMNIA VINCIT

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

PROCES-VERBAL, redarea în scris a discuțiilor și a hotărîrilor dintr-o ședință.

RUBRICI

- Consemnarea prezenței.
- Identificarea persoanei care prezidează.
- Formularea ordinii de zi.
- Notarea rezumativă a celor mai importante idei/propunerii din discuție, cu precizarea numelor vorbitorilor.
- Formularea exactă, în caz de necesitate, a deciziilor adoptate.
- Formula de închidere poate fi:
- ... drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal, urmată de semnatura celui care a întocmit documentul.
- Textul procesului-verbal poate fi finalizat la rubrica *Şedința a hotărât*, după care se consemnează numele complet și funcția exactă a persoanei care a întocmit documentul. Urmează semnaturile confirmative.

 ARS DISCENDI

Studiu de caz

3. În urma unui conflict între 2 grupuri de elevi dintr-o clasă, au fost invitați la o ședință comună toți părinții și elevii. Pornind de la experiența ta de elev, imaginează-ți în detaliu situația și descrie-o pentru a fi prezentată clasei:
 - În ce rezidă esența conflictului?
 - Cine s-a implicat în conflict?
 - Cum vezi soluționarea conflictului de către profesori/ elevi/ părinți?
4. Elaborează procesul-verbal al ședinței, respectând parametrii indicati:

Consemnează parcursul unei situații de comunicare responsabilă, scrie ➔ PROCES - VERBAL

Proces-verbal nr.

Încheiat în data de ...,

În cadrul ședinței comune a părinților și elevilor din cl.

Prezenți:

Absenți:

Ordinea de zi:

1. ...
2. ...

Rezumatul discuției:

- M. Barbu, părinte, a declarat că
 P. Ciobanu, elevă, a menționat că ...
 V. Iacob, părinte, a propus să ...
 N. Sasu, părinte, a susținut ideea ...
 E. Argint, diriginte, a formulat decizia...
 S-a hotărît:
 S-a votat:

pro –,
 contra –,
 s-au abținut – ...

Președintele

Secretarul

1. Formați perechi. Alegeti un segment din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, cînd Nică este plecat de acasă. Unul dintre elevi va redacta 3–4 scrisori pe care Nică le va trimite acasă părinților (precizați modul de circulație a scrisorilor), iar celălalt va scrie răspunsuri la ele. Citiți scrisorile în cadrul lecției.
2. Elaborează o situație de comunicare pentru care va trebui să întocmești un proces-verbal. Scrie acest text, apelînd la informația utilă din *Agenda cititorului* și din modelul propus mai sus.

21

TIMP ȘI SPAȚIU ÎN COMEDIA *O SCRISOARE PIERDUTĂ*

Motto:

**De la a voi să fii pînă la a crede că ești deja,
aceasta este distanța de la tragic la comic.**

Ortega y GASSET

SUMĂ-ȚI ROLUL

- Ești ziarist și ai drept scop reflectarea procesului electoral ca pretext de conflict, descris, de către autor, în comedie.

În acest scop:

- informează-te despre localitatea unde se va produce evenimentul;
- ia cunoștință de lista candidaților electoralni;
- precizează observatorii și moderatorii procesului.

- Meditează asupra informației obținute și stabilește:

- Răspunde informația din text la toate întrebările?
- În ce măsură te-a ajutat textul să-ți proiectezi un itinerar?
- De ce autorul comediei n-a precizat județul, orașul în care s-a desfășurat acțiunea?
- Ce semnifică unicul calificativ al spațiului – „de munte”?
- Cum explici intenția autorului de a nota un singur indicu temporal: „în zilele noastre”?

- Prezintă o informație despre localitatea dată și exponenții ei, în conformitate cu starea socială și politică a personajelor, precizată de autor în didascaliile inițiale.

- Încadreză informația respectivă în structura unei piramide, evidențiind personajele care reprezintă vîrful, mijlocul și baza ei.

- Observă dacă în schema ta se încadreză Zoe și Dandanache. Argumentează semnificația poziției lor în funcție de relațiile pe care le au cu:

- reprezentanții vîrfului piramidei; • reprezentanții bazei piramidei.

- Exprimă-ți opinia, comentînd punctul de vedere original din *Agenda criticului*.

- În piesă, autorul surprinde două tipuri de spații ale realității: un oraș periferic și un oraș de centru (capitala).

AB INITIO

Agenda criticului

„Sîrma”, omnipotența Centrului invizibil, a Centrului-de-nicăieri asupra circumferinței de pretutindeni, constituie esența acestei *comedii a puterii*.

De aici binecuvîntata liniște a lui Trahanache, eterna lui răbdare cum că totul ni se va impune, stimabile, de sus.

Dar tot de aici și neliniștea celorlalți, a celor de jos... mai mult sau mai puțin onești.

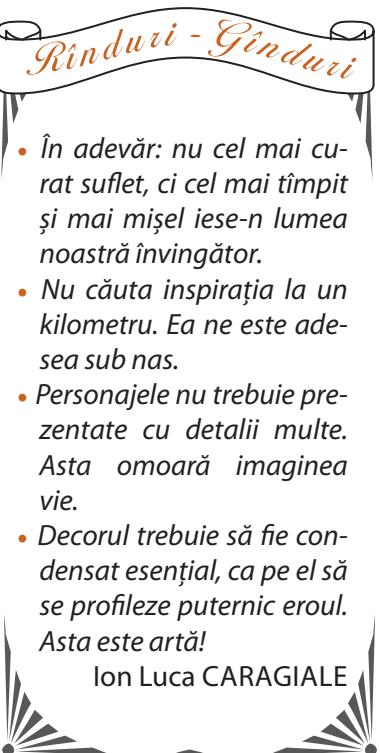
Dan C. MIHĂILESCU

S APERE AUDE

O SCRISOARE PIERDUTĂ		
Data premieriei absolute 13 noiembrie 1884		
Tipătescu	C. NOTTARA	- 25 ani
Dandanache	ION PANU	- 39 ani
Trahanache	ION PETRESCU	- 33 ani
Farfuridi	AL. CATOPOL	- 31 ani
Brânzovenescu	A. LEONTEANU	- ?
Cațavencu	ION NICULESCU	- 21 ani
Ionescu	C. DUMITRESCU	- 26 ani
Popescu	V. ALEXANDRESCU (tatăl lui Sică Alexandrescu)	- 22 ani
Pristanda	ȘTEFAN IULIAN	- 33 ani
Un cetățean turmentat	MIHAI MATEESCU	- 25 ani
Zoe	ARISTIZZA ROMANESCU	- 30 ani
I. L. Caragiale avea 32 ani		

Distribuția primei montări a comediei (1884)

LABOR OMNIA VINCIT

5.1. Comentează semnele legăturii dintre aceste spații:

Telegraful ⇒ **Drumul** ⇒ **Dandanache** (candidat)

6. Victoria lui Dandanache în alegeri este un semn negativ al spațiului uman din comedie. Cum îi explici semnificația?
- 6.1. Dezvoltă argumentele tale prin viziunea artistică a autorului asupra realității, definită astfel: ***Eu simt enorm și văd monstruos.***
7. Informează-ți cititorii despre această realitate „monstruoasă” într-un scurt articol de ziari cu titlu: ***Are o astfel de societate un viitor?*** Inspiră-te din afirmațiile autorului expuse în *Rînduri-Gînduri*.

S CHIMBĂ-ȚI ROLUL

1. Ai obținut dreptul să montezi un spectacol după piesa *O scrisoare pierdută*. Consultă sfaturile autorului din *Rînduri-Gînduri* și decide:

- cum vei actualiza conținutul piesei prin explicarea viziunii regizorale proprii. Vei lăsa textul intact sau îl vei modifica?
- ce trebuie să releve actorii, reprezentând personajele comediei, ce detalii sugestive ale vestimentației vei accepta?
- care vor fi elementele de decor?
- cum va arăta afișul spectacolului?

2. Pronunță-te asupra relației *regizor de teatru – autor dramatic* în situația cînd autorul este/ nu mai este în viață.

2.1. Comentează această relație în baza exemplului ilustrativ al autorului piesei.

Caragiale a prilejuit atât actorilor, cât și directorului de scenă momente revelatoare, punind în valoare natura personajelor și sensurile piesei. Omul de teatru Caragiale l-a ajutat pe dramaturgul Caragiale să facă pe deplin înțelese intențiile prin interpreți, acțiuni și imagini scene. Urmînd atent repetițiile și expunînd principii artistice, a intervenit cu observații, sugestii sau discuții, utile atât interpretilor, cât și directorului de scenă. Cînd voia să fie mai elocvent, juca el însuși împreună cu actorii sau alături de ei. Stimulați astfel, toti îl urmăreau cu interes, avînd certitudinea performanței artistice, iar Caragiale, văzîndu-i, exclama deseori cu bucurie: „Măi, dar știi că o să fie frumos!” și frumos a fost de la primul spectacol (13 noiembrie 1884) pînă la ultimul dintre cele 16 (un record pentru acea vreme) jucate într-o singură stagiu.

Virgil BRĂDETEANU

2.2. Caracterizează-l, în cîteva repere, pe omul de teatru și pe dramaturgul Ion Luca Caragiale.

Redactarea unei cronică teatrale

PRECIAZĂ-ȚI ROLUL

1. Sînteti cititori și spectatori pasionați. Citiți, în echipă, textul integral al comediei *O scrisoare pierdută*.
 - 1.1. Vizionați împreună spectacolul.
 - 1.2. După ce ati urmărit spectacolul, construiți, într-un text coerent, o cronică teatrală care va include:
 - *Informații despre spectacol: cînd, unde a fost montat și jucat?*
 - *În ce măsură este respectat textul autorului?*
 - *Ce actori sînt implicați?*
 - *Ce impresii v-a produs?*
 - *Ce le sugerați posibilităilor spectatorilor?*
 - 1.3. În redactarea textului, consultați *Agenda cititorului* și urmăriți cerințele acestui tip de compozitie.
 - 1.4. Valorificați, în cronică pe care o scrieți, mijloacele expresive ale limbii române!

ETAPELE DE ELABORARE

Redactarea unei cronică teatrale solicită:

- Fixarea evenimentului teatral în contextul realității culturale sau al tradiției teatrului.
- Afirmarea spectacolului ca fapt de artă teatrală autentică.
- Soluționarea reușită a unor momente dificile de punere în scenă a piesei.
- Încurajarea, susținerea tendințelor inovatoare de real succes.
- Aprecierea actorilor pentru realizarea rolului și pentru talentul interpretativ.
- Analiza viziunii regizorale a operei dramatice.
- Trecerea în revistă a momentelor nereușite ale spectacolului.
- Comentarea momentelor de impact educativ ale spectacolului asupra publicului spectator.

1. Cronică teatrală poate continua prin interviuri cu cei care au realizat sau au vizionat spectacolul.
 - 1.1. Alegeți un interlocutor potrivit (*autor, actor, regizor, spectator*) pentru a realiza un interviu la tema: *Actualitatea personajelor din comedia O scrisoare pierdută de Ion Luca Caragiale*.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

Cronica teatrală este o specie a publicisticii care urmărește informarea și persuasiunea posibililor spectatori despre evenimentele vietii teatrale.

- Construită în conformitate cu rigorile raportajului, cronică teatrală anunță despre montarea unor spectacole, despre premiere, actori implicați și alte detalii. Urmînd, de regulă, evenimentelor teatrale, mai ales premierelor sau turneeelor, cronică teatrală face o analiză succintă a ideilor regizorale și a jocului actorilor, evaluatează spectacolul în ansamblu.
- O cronică teatrală, ca și cea literară, trebuie să aibă un limbaj expresiv.

ARS DISCENDI

22

CULTURA COMUNICĂRII. CUM EVITĂM GREŞELILE

AB INITIO

- Asociază substantivul *cultură* cu diferite atrbute. Explică oral semnificația unei îmbinări, la solicitarea colegilor.
- Schițează, în 7–10 repere, portretul unui robot care s-ar comporta ca o persoană cultă.
- Discutați în clasă subiectul, utilizînd adverbele:

NICIODATĂ

ÎNTOTDEAUNA

OMUL CULT

SAPERE AUDE

- Rescrie, din textul dat, secvențele care se referă la *comunicare* și *cultura comunicării*.

În sens larg, cultura comunicării presupune un sistem de relații și comportamente sociale, acceptate și apreciate de acea societate drept corecte, adecvate în timpul și locul respectiv. Comunicarea cu cineva prin telefon, scrisori electronice sau trimise prin poștă, alegerea unui registru pentru adresare către un apropiat sau un străin, utilizarea unor gesturi și a unei ținute vestimentare potrivite momentului sănătoș doar cîteva dintre reperele acestei culturi. Omul civilizat azi în permanență trebuie să decidă cum va

proceda în diferite situații de comunicare: își va interoga interlocutorul? Îi va permite să se revolte? Va discuta de la egal la egal cu el? Unde va fi normal să discute (la birou, în stradă, acasă, într-un local)? Ar trebui să telefoneze înainte de a veni în vizită? Să aștepte o invitație?

În sens restrîns, cultura comunicării se rezumă la corectitudinea utilizării limbajului, în variantă orală și scrisă, eradicîndu-se greșelile, gafele, erorile de orice fel.

- Descrie, succint, episoadele de comunicare, verbală și nonverbală, pe care le consideri necesare și corecte în una dintre următoarele situații, în contextul cultural al zilei de azi în Republica Moldova:

La școală (între elev și profesor)	La serviciu (într-un birou, între angajații de același nivel)
În comerț (între vînzător și cumpărător)	În transport (între pasageri)

- Enumeră, în baza experienței de comunicare pe care o ai și apelează la *Agenda cititorului*, prin ce se caracterizează:

COMUNICAREA CORECTĂ

COMUNICAREA EFICIENTĂ

Agenda cititorului

4. Propune diferite formule de inițiere a dialogului cu o persoană cunoscută și cu una necunoscută, de vîrste diferite. Motivează-ți alegerea.
5. Redactează textul unei scrisori adresate unor rude care locuiesc departe și cu care ai vrea să stabilești comunicarea/ corespondența.
 - 5.1. Explică cine ești și cu ce scop scrii.
 - 5.2. Relatează, în scris, despre tine și familia ta.
 - 5.3. Propune diferite alternative de comunicare ulterioară.
6. Aplicați evaluarea reciprocă a scrisorilor. Marcați secvențele care credeți că trebuie redactate lingvistic.
7. Evaluează-ți competența de comunicare orală în limba română. Elaborează un proiect propriu de dezvoltare a acestei competențe pentru anii de liceu. Stabilește ce este prioritar.
 - 7.1. Prezintă oral acest proiect.
8. Examinează 3–5 pagini dintr-un dicționar ortografic în vigoare, un dicționar explicativ sau unul de dificultăți semantice.
 - 8.1. Explică, succint, colegilor ce ai descoperit în procesul lecturii independente la nivel de utilitate a informațiilor furnizate și de plasare grafică a acesteia în pagină.
9. Elaborează un panou publicitar (*poster*) care să conțină cuvinte buclucașe ale limbii române. Ghidează-te de următorii parametri:
 - formulează clar obiectivul: ce dorești să obții;
 - cum trebuie să arate produsul final;
 - scrie textul și aranjează-l în format de pagină;
 - verifică dacă în text ai precizat ideea de utilitate a acestuia pentru evitarea greșelilor de exprimare și corectarea comunicării unui vorbitor nativ de română.
10. Citește diferite anunțuri publicitare, amplasate în localitatea în care studiezi. În caz că identifică carente, redactează textele.
11. Cercetează tabelul *Carente de stil* și documentează-te în privința celor mai frecvente tipuri de greșeli comise de vorbitori limbii române. Studiază comentariile la acestea și consultă sursele lexicografice de evitare a greșelilor.
12. Urmărește, pe parcursul unei zile, cum se exprimă persoanele din jurul tău. Remarcă frecvența unor greșeli de exprimare. Identifică tipul fiecărei greșeli, apelând și la tabelul propus.
13. Propune soluții: *Ce ai putea întreprinde, dacă ai constată cometerea unor greșeli? Ce ai putea face pentru ca, în localitatea ta, oamenii să se exprime corect?*

- **COMUNICAREA EFICIENTĂ** presupune:
 - **Atenția** – să acorzi atenție celuilalt și nevoilor lui.
 - **Aprecierea** – să mulțumești mai des.
 - **Solicitudinea** – să întrebă despre activitatea, planurile și speranțele celorlalți, despre bucuriile și grijile lor.
 - **Afectiunea** – să folosești termeni afectivi.
 - **Afirmarea** – să recunoști, să încurajezi, să edifici, să susții.
- **INDICATORII COMUNICĂRII CORECTE:**
 - **Limbajul corect** (ortopedic/ ortografic, lexical, semantic, grammatical, stilistic), adecvat vîrstei interlocutorului și contextului în care se desfășoară dialogul.
 - **Intonația**/ aspectul grafic potrivit pentru această comunicare.
 - **Structura coerentă a actului de comunicare**, conținând elementele necesare, formule de inițiere a comunicării, adresări, formule de încheiere.
 - **Modul de realizare a comunicării** (oral/ în scris, cum anume ajunge la destinatar informația, cum poate răspunde).

CARENȚE DE STIL

TIPUL GREȘELII	DEFINIȚIA	EXEMPLE	COMENTARII	SURSE DE DOCUMENTARE
Anacolutul	Întreruperea construcției gramaticale începute, continuarea frazei cu altă construcție.	„Doamna X..., o văduvă respectabilă, ne-a povestit următoarea aventură, «a cărei eroină, din nenorocire, n-am fost eu – dar la care am asistat».” (I.L. Caragiale, <i>În tren accelerat</i>)	Secvența subliniată conține două subordonate atributive, legate prin coordonare, dar neomogene în elementele de relație: aceste propoziții tin de structuri diferite. Pentru ca structura să fie coerentă, fraza trebuie rescrisă: <i>a cărei eroină nu am fost, dar al cărei martor am fost sau la care am asistat, nu am participat.</i>	În cazul cînd redactăm un text deja scris sau cînd îl producem, pentru a evita posibile carențe de stil și pentru a ne asigura de corectitudinea celor scrise, apelăm la surse lexicografice, cum ar fi:
Digresiunea	Dezvoltarea colaterală a unui subiect prin paranteze, prin incursiuni ce țin în mai mică măsură de tema principală.	„Joia trecută, 21 mai, neavînd treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la şapte seara, privind la fotografieala aceea de caleşti, birji, automobile – ce mulțime! ce eleganță! ce belșug!... cum rar se vede chiar în orașele cele mai prospere – și mă gîndeam...” (I.L. Caragiale, <i>Repausul domenical</i>)	Informația detaliată între mă plimbam și mă gîndeam este o abatere de la firul expunerii, ne-relevantă pentru esența comunicării. Grafic, digresiunile se marchează prin paranteze, linii de pauză sau alte semne adecvate.	Dictionarul explicativ al limbii române
Echivocul	Expresie cu sens neclar, ambiguu, care se poate interpreta în mai multe feluri, care nu permite o interpretare sigură.	„Cînd merge să se împrumute cu bani: – Unde ai plecat, Mitică? – La vînătoare de lei.” (I.L. Caragiale, <i>Mitică</i>)	La vînătoare de lei mizează pe omonimia cuvintelor (leu – animal; leu – unitate monetară), ceea ce creează, în context, efectul comic. Vînătoare , plasat alături de cuvîntul leu , permite și o interpretare directă, de captare a animalelor, și una ironică, de obținere a banilor.	Dictionarul de neologisme Mioara Avram, Cuvintele limbii române între corect și incorrect
Emfaza	Mod de exprimare care denotă exagerare pompoasă în ton, în alegerea cuvintelor sau în atitudine. În mesajul oral, se marchează prin accent, lungirea sunetelor, pronunțarea separată a silabelor. În scris, prin subliniere, evidențierea prin caractere etc.	„Subtiscăliiții patriotii , la un moment greu al nostru, pentru interesele Patriei , am luat de la nenea Niță suma de 70 sfanți, pe care i-o vom înapoia îndată ce vom izbuti să facem toate bune, ca să nu mai fie tiranie .” (I.L. Caragiale, <i>Jertfe patriotice</i>)	În acest text, un împrumut obișnuit atestat în recipisă se prezintă (exagerat) ca un eveniment politic de maximă importanță.	Florica Dumitrescu, Dictionar de cuvinte recente Andrei Crijanovschi, Dictionar de dificultăți Silviu Constantinescu, Dificultăți semantice

TIPUL GREŞELII	DEFINIȚIA	EXEMPLE	COMENTARII	SURSE DE DOCUMENTARE
Nonsensul	Ceea ce este lipsit de sens, fără noimă, absurd.	„Noi am dejunat – mai devreme – la Lăptărie – pînă seara.” (I.L. Caragiale, <i>Repausul domenical</i>)	Nu se poate dejuna pînă seara . Impresia care se lasă după asemenea declarație e din domeniul absurdului.	
Paradoxul	Raționament aparent just, care duce la concluzii contradictorii, ce nu pot fi considerate nici adevărate, nici false.	„Mărturisesc că nu prea citesc gazete... Cu toate astea, am fost silit odată să citesc regulat una și apoi mai multe, și iată de ce...” (I.L. Caragiale, <i>Autoritate</i>)	Caracterul paradoxal al afirmațiilor rezidă în contradicția esențială între prima și a doua parte: nu citesc; am citit una, apoi mai multe...	
Pleonasmul	Folosirea paralelă a unor cuvinte sau expresii identice ori apropiate ca sens.	„În apropierea zilei de prima novembrie, lumea toată, și mai cu seamă masele populare , sănătatea și adânculă de profetia savantului...” (I.L. Caragiale, <i>Despre cometă</i>)	Îmbinarea lumea toată include și ideea de masele populare și cea de-a doua este superfluă.	
Prolixitatea	Lipsă de concizie în comunicare; încarcare cu detalii inutile și neclare.	„Doamnele mele, zic eu, ierătă-mă dacă îndrăznesc, în fața unui auditoriu atât de select, să încerc, în marginile slabelor mele puteri, să răspund la una din cele mai grele chestiuni, pe care de atâtea secole și-o pună spiritul uman, și anume: ce este arta?” (I.L. Caragiale, <i>O conferență</i>)	Vorbitorul își umple comunicarea cu structuri pe care le crede elegante, dar, din cauza lor, periclităază perceperea. Cel care citește sau ascultă un atare mesaj se pierde în fața pretensei eleganțe și nu receptează esențialul.	DOOM (dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române) Mihaela Popescu, Narcisa Forăscu, Dicționar de cuvinte buclucașe
Simplismul	Mod unilateral și superficial de a privi sau de a înțelege lucrurile, lipsă de originalitate.	„Straja satului vine la casa unui țăran și-i bate în geam. Se începe o conversație: – Hei, mă, din casă! – Cine? – Tu! – Eu? – Păi cine! – Ce-i? – Cum ce-i? – Păi ce-i? – Ai o scrisoare! – Cine, mă? – Tu.” (I.L. Caragiale, <i>Cum se înțeleg țărani</i>)	Caracteristică a comunicării coloiviale, simplismul vădește lipsa de abilități pentru comunicarea explicită; se reiau și se îngînă frazele, se discută la nesfîrșit același lucru.	 Valentin Guțu, Dicționar de greșeli
Tautologia	Greșeală constând în repetarea unor cuvinte identice sau apropiate ca sens și ca expresie.	„Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc... care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere tot din partea unui spirit, care și acela ... în fine, da, în fine...” (I.L. Caragiale, <i>O conferență</i>)	Se reiau aceleași cuvinte (spirit omenesc – spirit omenesc, a satisface – satisfacere, nevoie – nevoie) și esența spuselor se pierde.	

Agenda cititorului

Dicționarele encyclopedice (DEXI, DEI) prezintă informațiile esențiale despre persoane, localități, fenomene, termeni din variate domenii. De aceea lista de cuvinte include preponderent substantive și conține un număr mare de substantive proprii.

Dicționarele lingvistice pot fi generale și speciale, monolingve și bilingve.

Dicționarele **generale** se referă la întreg lexicul limbii, iar cele **speciale** vizează doar o parte dintre cuvintele limbii, de exemplu, numai cuvintele care prezintă dificultăți de utilizare sau termeni dintr-un domeniu.

Dicționarele **monolingve** se realizează integral într-o limbă (dicționarele explicative, ortografice, de sinonime, de antonime etc.). Există un număr mare de dicționare **bilingve** (român-francez sau spaniol-englez, de exemplu) și chiar polilingve.

Actualmente, multe dicționare (inclusiv de limbă română) au variantă electronică și pot fi accesate cu ușurință.

1. Determină care dintre problemele de exprimare le-ai conștientizat, la orele de limbă și literatură română sau în afara lor:
 - Nu știi cuvântul românesc adecvat contextului;
 - Știi și utilizezi un cuvânt, dar nu ești sigur că are sensul pe care îl presupui;
 - Știi și utilizezi cuvântul, dar te întrebă cum se ortografiază;
 - Nu ești sigur că două cuvinte se pot îmbina;
 - Nu știi cum se constituie formele de plural/ caz genitiv/ persoană ale unui cuvânt flexibil.
 - Nu știi ce surse de informare să accesezi pentru a le verifica.
2. Numește dicționarele pe care le ai și/ sau le utilizezi.
- 2.1. Înscrie exact titlurile dicționarelor. Observă cine elaborează dicționarele și este responsabil de corectitudinea informației lingvistice.
- 2.2. Documentează-te: ce dicționare sunt la biblioteca liceului, la alte biblioteci din localitate. Completează lista.
- 2.3. Sistematizează, pe un raft virtual, dicționarele.
3. Compară un dicționar școlar cu unul academic, mai amplu. Prin ce diferă? De ce crezi că există această diferență?
4. Vezi *Agenda cititorului* pentru a cunoaște mai multe tipuri de dicționare. Reține specificul fiecărui.
5. Prezintă oral algoritmul de utilizare a unui dicționar. Explică: ce faci mai întâi? Ce faci ulterior?
6. Informează-te din textul propus despre anumite surse lexicografice, pe care le poți utiliza pentru a respecta norma de vorbire și scrierea corectă.
 - **SCRIEREA CORECTĂ** (inclusiv împărțirea în silabe) o aflăm din dicționarul ortografic (DOOM, 2005).
 - **ROSTIREA CORECTĂ** este specificată tot în DOOM – problemele legate fie de rostirea unor împrumuturi din alte limbi, care își păstrează forma de scriere ca în limba de origine (aceasta poate fi nu numai limba engleză, ci și franceză, italiană, spaniolă etc.: **pizza** (it.)/ **pizza** [zz pron. tʃ] s. f., art. **pizza**, g.-d. art. **pizzei**; pl. **pizze**), fie de plasarea accentului sau de articularea diftongilor: **amenință** vb., ind. prez. 1 sg. **améninț**, 3 sg. și pl. **aménință**; **oceân** s. n. (sil. -cean), pl. **oceâne**.
 - **FORMELE GRAMATICALE ALE CUVÂNTULUI** (plural, genitiv și dativ pentru substantive, forme de gen și număr pentru adjective, forme de timp și persoană pentru verbe: **copiá** vb. (sil. -pi-a), ind. prez. 1 sg. **copiéz**, 3 sg. și pl. **copiáză**, 1 pl. **copiém** (sil. -pi-em); conj. prez. 3 sg. și pl. **copiéze**; ger. **copiind** (sil. -pi-ind)).
 - **DIFICULTĂȚILE DE NATURĂ LEXICALĂ ȘI SEMANTICĂ** se soluționează prin consultarea dicționarelor explicative și a celor de dificultăți semantice.

7. Întocmește o listă de cuvinte românești pe care le-ai găsit într-un text artistic sau științific și pe care îți le-ai explicat cu ajutorul dicționarului, pentru a le utiliza corect în comunicarea orală și scrisă.
8. Accesează www.larousse.com sau www.lexilogos.org, care includ dicționare electronice. Ce te-ar interesa în primul rînd?
9. Înscrie în cluster alte surse de documentare, pe care le cunoști și la care recurgi cînd ai nevoie de o informație rezumativă. Comentează oral necesitatea și contextul utilizării lor.
10. Utilizează adresele pe care îți le sugerăm, pentru a te documenta cu referire la cazuri de scriere și vorbire corectă în limba română.

**Google Wikipedia Wikisource Wikimapia,
Romanianvoice**

11. Vezi explicația la greșeala de exprimare identificată în exemplul alăturat și formulează 2 explicații proprii la alte 2 greșeli comise frecvent în mediul tău de comunicare.
12. Stabilește tipul de carență stilistică ce a generat efectul comic în fragmentele propuse, utilizînd informația din tabelul la această temă:
 - *Pur și simplu, domnul a declarat că nu ar fi afirmat nimic din ceea ce ar fi spus.*
 - *Sînt accidentări unde pot să apară hemoragii sanguine.*
 - *Dacă vom termina anul pe locul întîi în grupă, echipa va avea mai multă încredere și confidențialitate.*
 - *Meciurile cu Republica Moldova depășesc cadrul unor simple amicale, fiind vorba mai degrabă de niște întîlniri prietenești.*
 - *Nu pot să dau nici un pronostic, dar cred că vom bate sigur.*
 - *A cîștigat echipa care a marcat mai mult decît adversarul.*
 - *Noi am încercat să medităm acest conflict.*

Selectie de Radu PARASCHIVESCU

1. Formulează câte 2 argumente despre avantajele și dezavantajele dicționarelor electronice și ale dicționarelor tipărite la formarea unui vorbitor nativ de limbă română (adolescent) sau în activitatea unui intelectual: *scriitor, redactor, lingvist, ziarist, profesor.*
2. Audiază o emisiune radio în direct. Depistează carențele de exprimare, cuvintele de umplutură și parazite, pauzele în căutarea cuvîntului și alte caracteristici ale acelei comunicări.

CUM EXPLICĂM O GREȘEALĂ

Nu ni se pare elegantă fraza
*Cum să ne îmbrăcăm
în materie de haine?*

↓
Credem că locuțiunea prepozițională **în materie de** nu este potrivită aici.

↓
Verificăm în dicționarul explicativ:
*In materie de - privitor la,
în ce privește.*

↓
Plasăm această locuțiune prepozițională în enunț:
Cum să ne îmbrăcăm privitor la / cu privire la haine?

↓
Constatăm că nu e o substituire potrivită, cum nu era potrivită nici prima.

↓
Remarcăm și faptul că verbul **a se îmbrăca** nu mai necesită complementul **în materie de haine**, pentru că ideea de „haine” se conține deja în semantica verbului:

A se îmbrăca – a purta haine de o anumită crioală, de o anumită calitate; a avea o anumită ținută vestimentară.

Concluzie

Această frază conține un pleonasm; era suficient să se întrebe:

Cum să ne îmbrăcăm?

↓
Varianta corectă este
Cum să ne îmbrăcăm?

23

PĂSĂRILE TINERETII NOASTRE

de ION DRUȚĂ

sau valoarea testamentară a tradiției

Motto:

Drama și numai drama e în stare a reproduce viața umană cum este ea, fără a o desfigura prin subiectivitatea autorului.

Bogdan-Petricicu HASDEU

AB INITIO

*Ce mai pasăre,
sfinte Dumnezeule!*

SCRIPTA MANENT

- Întocmește o listă de personaje din literatura română, care crezi că au un caracter decizional, în raport cu problemele vieții.
1. Îți este proprie capacitatea de a lua decizii, de a te confrunta cu obstacolele întâlnite, de a fi consecvent în atitudini? Exemplifică.
2. Identifică păsările ce populează orizontul tău de existență, determină pasarea care te reprezintă simbolic. Motivează prin două argumente concludente.
- 2.1. Crezi că te vei asocia mereu cu acest simbol pe parcursul vieții tale? Argumentează.
3. Pune într-o relație de sens noțiunile propuse și constată în ce măsură te ajută ele să definești drama ca specie literară: *repräsentare, eveniment, dramatism, act de comunicare, stare de tensiune, tip uman, destin, caracter, lume dramatică*.
- Citește fragmentele și identifică pasajele unde apare titlul operei, conturîndu-se anumite semnificații ale acestuia.

PĂSĂRILE TINERETII NOASTRE

(fragmente)

Miez de noapte în casa lui Pavel Rusu. Odaia în care zace bolnavul. La căpătiiul președintelui ard două luminișuri într-un sfeșnic de aramă. Ușile sănt larg deschise, dar, în afară de bolnav, nu se vede nimeni.

Pavel Rusu: Vă rog foarte mult, vă rog frumos, dacă se poate, o singură înghițitură, că nu mai pot...

Nu-i răspunde nimeni.

Apoi, peste o vreme, se aud pași și intră mătușa Ruță. S-a oprit în prag cu o legăturică subsuoară și nu știe ce să întreprindă – să stea, să meargă mai departe.

Mătușa Ruță: Bună sara. Ori, mai bine zis, bună dimineață, că iaca o început a cîntă cucoșii. Numai ce-ai să prinzi de veste că a și început a se lumina de zi.

Pavel Rusu (*ridicat într-un cot și oarecum surprins de venirea ei*): Care-i acolo? Că, după glas, parcă te-aș cunoaște, dă aşa, la cătătură, nu te mai cunosc...

Mătușa Ruța: Să nu te sperii, că nu-s un om rău. Iaca am să vin mai aproape, m-oî așeza lîngă patul matale și să vezi cum ai să-ți aduci aminte de mine... (*Ia un scaun, vine cu el lîngă căpătiiul bolnavului, se aşază, își scoate broboada.*) Ei?

Pavel Rusu (*după o lungă cugetare*): Nu, hotărît că nu te cunosc. Mi se lasă un fel de ceață peste ochi și prin ceață ceea văd numai broboada, umerii, și glasul îl aud,- un glas pe care nu știu de unde îl cunosc.

Mătușa Ruța: Nu lăsa ceață să-ți învăluie vederile. Ceață ceea e un lucru urît la vreme de boală... Ia stai să aprind lumina, pe urmă am să-ți șterg ochii cu o basma, dar nici mata nu te lăsa pe tînjală. Alege-ți aşa prin casă o nimică toată, un cui în perete, o pată mai luminoasă pe tavan și uită-te îndelung, uită-te și uită-te, pînă ai să birui ceață. (*Mătușa a făcut lumină în casă, i-a șters ochii cu o basma, și-a mai scos o broboadă, s-a aplecat asupra lui.*) Ei, nici amu nu mă cunoști?

Pavel Rusu (*oarecum dezamăgit*): A, da, cum nu... Mata tot cu tizic de acela faci focul?

Mătușa Ruța: Da' de ce să nu fac focul cu tizic? Un lucru mai bun nici că se află. Umpli soba și pe o noapte întreagă ține cald. O mai umpli o dată – și toată ziua ai foc în vatră...

Pavel Rusu: Bine, dar ce duhoare, ce duhoare se lasă peste sat!...

Mătușa Ruța: Apoi că duhoarea ceea, să vezi mata, unuia îi pute, dă altuia se întîmplă să-i și placă. Eu, iaca, am crescut pe lîngă bunel, pe lîngă stînă, și tat-tu o crescut acolo, că pe noi amîndoi ne trimiteau toată vara să-i ajutăm bunelului a paște oile. Și avea bunelul un cuptorăș închipuit acolo lîngă stînă, și cît țin eu minte stînă, cît îl țin minte pe tătuca, atîta țin minte și focul cela. Ziua întreagă el abia-abia suflă, pare că s-o și trecut, iar sara tătuca îi aruncă vreo două-trei vreascuri, ne face o mămăliguță, apoi îl acoperă cu baligă uscată, și iară o noapte întreagă focul fumegă încet. Și aşa îmi erau mie dragi noptile la stînă, cu tătuca, cu oile în ocol, cu focul cela mocnit, că amu, iaca, cîți ani au trecut de atunci, dă cînd pun tizic în vatră, și el

începe a se încinge, aşa mi se face de parcă și tătuca, și stîna, și neamurile lui ar veni să mă vadă...

Pavel Rusu: Te-o fi rugat, pesemne, ai mei să vii să stai o noapte aici cu mine. Pentru că ei, după atîtea nopți nedormite, abia de-i mai poartă picioarele...

Mătușa Ruța: Ba nu m-o rugat nime. Am venit singură.

Pavel Rusu: Ce-o fi dat peste mata? Că o viață întreagă ai tot trecut pe lîngă casa mea și n-ai intrat. Cum s-a făcut că ai luat aşa deodată și ai venit?

Mătușa Ruța: Am venit, pentru că am auzit glasul tău. Și glasul cela mi-a zis să vin.

Pavel Rusu: Nimic de mirare. În ultimele zile eu tot chem oameni să vie la mine. Rog pe toată lumea, cerșesc apă la fiecare trecător, și matale și s-o fi întîmplat tocmai să treci pe drum...

Mătușa Ruța: Dacă nu, că altfel o fost. Eu ședeam pe-un scăunaș lîngă vatră, atîpisem parcă și prin somn am auzit cum m-ai strigat pe nume. De cîteva ori m-ai strigat, și de fiecare dată cînd mă strigai, îmi cereai și cîte-o gură de apă.

Pavel Rusu: Și mi-ai adus?

Mătușa Ruța: Apoi, numai că...

A desfăcut legăturica cu care venise, a scos de acolo două șipuri. L-a destupat pe unul, a turnat din el într-un pahar și i l-a întins. Pavel a băut încet, îngîndurat, i-a întors paharul și într-un tîrziu a spus:

Pavel Rusu: E o apă foarte ciudată. Nu-i din satul nostru. Îi fi adus-o mata de pe undeva?

Mătușa Ruța: Ia uite ce spune omul ista! Îi apă din izvoarele celea din fundul lutăriilor.

Pavel Rusu: Parcă în lutării sănt izvoare?

Mătușa Ruța: Sfinte Dumnezeule, d-apoi că atunci cînd eram eu copilă, acolo nu era lutărie, era vale. De sub deal curgeau trei izvoare frumoase ca trei surori, și suiau la izvoarele celea cărări din toate părțile satului. Pe vale veșnic se aduna lume – ba e joc, ba se opresc țiganii cu șatrele, ba vin olari cu marfa lor. Și aveau atîta vlagă izvoarele celea, că pînă și iarna răzbăteau prin omăt, și părintele făcea slujba de bobotează tot acolo, lîngă izvoare. Ei, dacă pe urmă dealul cela a prins a veni la vale, a înghițit și izvoarele, și cărările dimprejurul lor, și lăsătura ceea de loc pînă la urmă o ajuns lutărie. Dar odată,

scormonind la talpa dealului, că îmi trebuia și mie oleacă de lut, am dat de-o dungă de pămînt cam jilavă, și ce-mi vine în cap – ia să îngfig un băț aşa la întîmplare. L-am îngfigt, cîteva zile se tot jilăvea bățul cela, da' pe urmă a început a läcrăma.

Pavel Rusu: E foarte ciudat, dar după apa asta nu mi se mai usucă cerul gurii. Mai toarnă-mi oleacă.

Mătușa Ruța: Dacă nu mai am, păcatele mele. Iaca, de cum te-a buhnit atunci sîngele pe gură, am tot adunat noapte de noapte și abia am strîns pi cătura pe care îți-am adus-o. Nu-i vorbă, am lăsat căldarea acolo în lutărie, și dacă pînă mîine se mai adună oleacă, îți aduc numai decît.

Pavel Rusu: Mă tem că nu mai ajung eu pînă mîine. Ai venit totuși cu două șipuri. Ce-i în șipul celălalt?

Mătușa Ruța: A, o babă proastă...

Pavel Rusu: Parcă niște rădăcini se văd prin stică.

Mătușa Ruța: Rădăcini sînt ele multe, și toate-s bune, dar vorba e cu ce-am umplut eu șipul!

Pavel Rusu: Cu votcă?

Mătușa Ruța: Nu, cu *samogonkă**. O putoare care nu se mai află.

Pavel Rusu: Nu cumva ai venit să-mi faci o cinste?!

Mătușa Ruța: Da' nu, că n-a fost vorba de mata... L-am luat mai mult pentru mine. (*După o pauză*.) Cînd mă porneam să vin încoace, ce m-am gîndit în mintea mea – se poate întîmplă să ajungem la împăcare. Matale, de, nu-ți mai arde amu de nimica, dar m-am gîndit eu că de-om face colo și noi o pace, ce împăcare să fie aceea dacă e fără un păhăruț?...

Pavel Rusu: O, sfinte Dumnezeule, necunoscu-te sănătatea tale... de unde ai scos-o mata că sănătem sfâdiți?

Mătușa Ruța: Eu toată viața sufăr din pricina neamului vostru. Atunci, la împărtea pămîntului, tat-tu m-a bătut cu opritorile. O fost ca și cum m-ar fi ucis cu totul, că după bătaia ceea nici nu m-am putut mărita, nici copii n-am putut naște. Mi-a dezbatut plămînii, păgînul. După ce-am zăcut o vară întreagă, am început a-mi veni în fire, dar ce folos,

cînd una, două și iar mă prinde năbușeala. De la o vreme, cum simțeam că iar se apropiie năduful, îmi luam valea și hai fuga la pădure. Numai acolo, sub desîsurile celea, suflarea începea a mi se întoarce la loc. Si fiindcă în pădure nu poți sta multă vreme fără treabă, am început a aduna ierburi de leac, ce alta poate face o femeie în pădure?

Pavel Rusu: Să nu-l pomenești pe tata de rău, că nu era de vină. Așa erau condițiile sociale, oamenii se omorau lîngă haturi.

Mătușa Ruța: Las' că nu mai era chiar aşa. Că în primăvara ceea vreo sută și ceva de oameni au împărțit pămîntul, dar bătăi au fost numai patru, și cel mai mult am suferit eu una.

Pavel Rusu: Ei, hai, să zicem... Cu tata ai avut mata ce-ai avut, dar ce supărare ai pe mine?

Mătușa Ruța (după o lungă pauză): Tu ne-ai lăsat fără cucostîrci... Așa cam pe la sfîrșitul verii te-au făcut pe tine președinte, da' toamna, cum s-au dus sărmânele păsări, nu s-au mai întors...

Pavel Rusu: Și chiar aşa îți-i dor matale de cu-costîrcii ceia?

Mătușa Ruța: Iaca nu pot fără dînșii și pace. Că sute de ani satul se chema Valea Cucoarelor – și adevărat era, da' amu tot Valea Cucoarelor se cheamă, dacă nu mai este adevărat.

Pavel Rusu: Au plecat pentru că satul a început a se face de iznoavă. Cucostîrcilor le plac mai mult acoperișurile de stuf, de snopi de secără, iar oamenii au început a-și acoperi casele cu *șifer***, cu olane – și asta nu le-a mai plăcut. Dar au să se întoarcă ei, ține minte ce-ți spun!

Mătușa Ruța: Nu se știe.

Pavel Rusu: S-or întoarce. Că eu deseori îi văd cum trec ei primăvara. Vin pe alte drumuri, abia se văd în zare, da' cum ajung în dreptul satului nostru, cîte-o pasăre se dezghioacă din rîndul lor, face aşa spre noi și parcă i-ar tremura aripile – ce crezi, o fi ținînd minte locul nașterii sale...

Mătușa Ruța: Doamne, măcar un singur pui de cucostîrc să văd în valea satului, să închid ochii și să mor!

* Tuică.

** Foi de ardezie.

Pavel Rusu: S-or întoarce, cu toate că, odată ce-a venit vorba, mie mai dragi îmi sănt ciocîrlile. Ce mai pasare, sfinte Dumnezeule! Cîmp arat, semănături proaspete, zare largă, cer senin, atîta-i trebuie ciocîrliei. Se suie sus, pînă se topește mai cu totul, și de acolo, de sus, o zi întreagă cîntă, seamă-nă, ară și prăšește împreună cu țăranul...

Mătușa Ruța: Să tot stai și să te miri.

Pavel Rusu: Ce-i aicea de mirare?

Mătușa Ruța: Să te miri că eu, vorbind de cu-costîrci, mă gîndesc la semănături proaspete, la cer senin, la zare, iar tu, vorbind de ciocîrlie, iară te duci cu gîndul la aceeași semănături, la același cer senin, la aceeași zare...

Pavel Rusu: Nimic de mirare. În tinerețe toți vor să zboare, toți își aleg cîte-o păsare care le este mai dragă. Noi, fiind oameni feluriți, ne-am ales și păsări felurite, dar dragostea noastră la rădăcină e una și aceeași – arătură, semănături, zare...

Mătușa deodată se hotărăște. Găsește două pahare și le pune alături. Pe unul îl umple cu samogonkă, iar în celălalt caută ce-ar putea turna.

Mătușa Ruța: N-aveți în casă apă dulce ori de aceea minerală?

Pavel Rusu: Nu, că de amu, dacă e vorba să ne împăcăm, toarnă-mi și mie din șipul cela.

Mătușa Ruța: Dar se poate? Să nu-ți fie mai rău pe urmă...

Pavel Rusu: Mi se poate, nici o grijă. Mai nu demult am auzit cum Andron spunea nu știu cui: *Duceți-i tot ce-aveți, că amu totul i se poate.* Andron e singurul meu doctor în care cred, și dacă a spus aşa, înseamnă că aşa e.

Mătușa umple cu samogonkă și celălalt pahar.

Pavel Rusu (ridicîndu-și paharul): Ei, și-atunci cum facem – de sănătatea cucostîrcilor, de sănătatea ciocîrlilor?

Mătușa Ruța (după o scurtă frămîntare): Eu aş zice aşa: să ne trăiască păsările tinereții noastre!

Pavel Rusu: Dumnezeule, ce vorbă frumoasă! Să cinstești un pahar fiind cu amîndouă picioarele în groapă, să-l cinstești cu o încchinare atît de frumoasă! Hai, mătușă dragă, fie! Să ne trăiască păsările tinereții!

Ciocnesc paharele, beau.

Mătușa Ruța: Nu te învăluie nimic?

Pavel Rusu: Dimpotrivă, mă simt bine de tot. Atîta doar că somnul mă doboară, încolo – toate bune și frumoase...

Mătușa i-a așezat perna, l-a învelit, s-a mutat cu scaunul ceva mai la o parte, să nu-i stingherească hoină. Undeva departe se aud cocoșii cîntînd de ziua.

Mătușa Ruța: Amu boala o să te slăbească... A început a se lumina de zi, și cum începe a se naște o lumină nouă, toate bolile cîte sănt îl lasă pe omul sufereind să răsuflă un pic. Demonul suferințelor se depărtează, și îngerul păzitor se apăreacă cu ochii în lacrimi deasupra ta...

Pavel nu a răspuns în nici un fel. Peste o vreme, oarecum îngrijorată, mătușa s-a apropiat de pat, și-a culcat urechea pe pieptul lui. După care l-a așezat pe spate, i-a împreunat mîinile pe piept, a luat o lumînare din sfeșnic, i-a împletit-o între degete. Apoi a deschis ușile, ferestrele, a intrat în odaia vecină, zicînd cuiva:

Mătușa Ruța: Sculați-vă și duceți-vă de vă ierătați. Că Pavel moare.

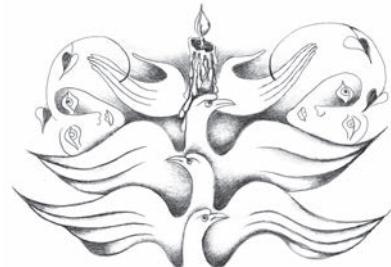
- Definește propria stare postlecturală, exprimîndu-ți, prin cîteva determinative, atitudinea față de:

- Mătușa Ruța;
- Pavel Rusu.

SAPERE AUDE

- Analizează modul de a se exprima al personajelor. Descrie un personaj în fața colegilor, specificînd:

- ce vocabular are;
- cum structurează frazele;
- cît de corect se exprimă;
- care este atitudinea față de interlocutor.

Inspiratie de Ion Puiu

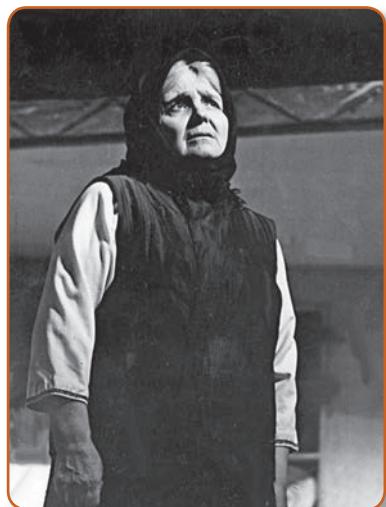
- 3.** Explică deosebirea dintre destinele personajelor, răspunzînd la următoarele întrebări:

Pavel Rusu	Mătușa Ruța
<ol style="list-style-type: none"> De ce Pavel Rusu roagă insisten să i se dea „o singură înghițitură” de apă? Prin ce o recunoaște, în sfîrșit, Pavel Rusu pe mătușa Ruța? Prin ce-ți explici starea de uimire a personajului la venirea rudei sale apropiate? Ce efect a avut apa adusă de mătușă asupra sănătății lui Pavel Rusu? Ce descoperire face Pavel Rusu, dialogînd cu mătușa Ruța? Cum s-a întîmplat că protagoniștii au același simbol al vieții? Ce revelație trăiește Pavel Rusu în ultimele clipe ale vieții? 	<ol style="list-style-type: none"> În ce relație de rudenie este mătușa Ruța cu Pavel Rusu? De ce mătușa Ruța a ținut atât timp supărarea? Ce a motivat-o pe mătușa Ruța să-și depășească supărarea și să vină în casa nepotului său? Ce a determinat-o pe mătușă să strîngă apă de la cele trei izvoare? Cum a obținut mătușa Ruța „apa lecuitoare”? De ce mătușii îi este dor de cocostîrcii satului? În ce mod mătușa Ruța a determinat resemnarea lui Pavel Rusu, ajutîndu-l să se împace cu sine și cu destinul nedrept?

- 4.** Concluzionează: de ce destinele celor două personaje se împlesc?
- 5.** Caracterizează, prin detalii din text, destinul implacabil al mătușii Ruța, reflectat în dramă.
- 6.** Esteimează cauzele ce au provocat destinul dramatic al mătușii, selectîndu-le pe cele mai importante, în opinia ta:
- caracterul puternic interiorizat al personajului;
 - neacceptarea schimbărilor radicale din viața socială;
 - statornicia în anumite convingeri;
 - interpretarea subiectivă a relațiilor sale cu oamenii;
 - credința în tradiții și rînduieri.
- 7.** Definește conflictul dramei, pornind de la semnificația destinelor ambelor personaje.
- Ruța: *un destin consacrat tămăduirii morale și spirituale a sătenilor.*
 - Pavel: *un destin consacrat edificării binelui pentru oameni.*
- 7.1.** Stabilește tipul conflictului în piesă, exemplificînd răspunsul:
a) ➤ <i>interior;</i>	b) ➤ <i>social;</i>
➤ <i>exterior;</i>	➤ <i>psihologic.</i>

- 7.2.** Argumentează, cu detalii din text, dacă, în opinia ta, cele două personaje au destine împlinite.

- 8.** Completează fișa de lectură, identificînd și comentînd, succint, elementele dramatice și tragicice din text.

Trăirea dramatică
a destinului mătușii Ruța
prin talentul Domnicăi
Darienco, Artistă a Poporului

DRAMATICUL

TRAGICUL

.....

.....

1. Pune într-o relație de sens noțiunile de tragic și dramatic și definește:

- caracteristici relevante ale dramei *Păsările tinereții noastre* de Ion Druță;
- drama ca specie literară.

2. Identifică, în text, semnele cronotopului și înscrie-le în tabel.

3. Explică, în 2 enunțuri, semnificația legăturii dintre venirea mătușii Ruța la nepotul suferind și revărsatul zorilor, *cînd a început a se lumina de zi*.

- 3.1. Dezvoltă cele explicate, angajînd și semnul zorilor: *au început a cînta cucoșii*.

4. Examinează imaginea iconică alăturată și definește tipul spațiului în dramă.

- 4.1. Argumentează valoarea simbolică a semnelor acestui spațiu și semnificația corelației dintre ele.

5. Cercetează textul și identifică particularitățile distincte ale personajelor. Despre ce-ți comunică acestea în planul caracterizării fiecărui personaj?

- 5.1. Comentează figura metonimică *voce-glas*, în raport cu personajele.

6. Sensul existenței unui om este asociat, în viziunea mătușii Ruța, cu simbolul focului. Descifrează, contextual, sugestia simbolului, utilizînd și informația din *Agenda cititorului*:

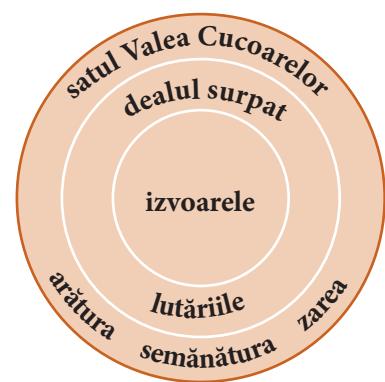
- *focul în vatră*; • *focul fumegă*.

7. Evaluează-ți starea de conștiință în raport cu afirmația lui Pavel Rusu: *În tinerețe, toți vor să zboare, toți își aleg cîte o pasare care le este mai dragă*.

- 7.1. Consemnează părerea proprie și aprofundează-o, relaționînd-o cu ideea lui Lucian Blaga: *Cine crede în zbor e stăpîn peste zare*.

8. Definește stările de spirit ale lui Pavel Rusu și ale mătușii Ruța prin semnificația păsărilor care-i reprezintă. Interpretează informația-reper din pagina următoare.

9. Comentează simbolurile păsărilor în raport cu idealul de viață al personajelor.

Agenda cititorului

Focul

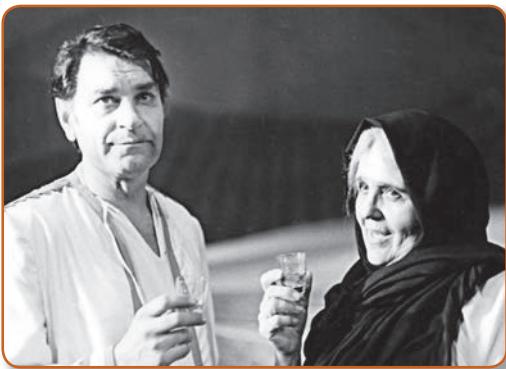
- simbolizează viața, puterea creatoare, pasiunea, dragostea, purificarea, dar și puterea distructivă;
- simbolizează și lumina soarelui, *focul vieții*, *focul casei* sau *focul intern*, izvorit din adîncurile ființei umane;
- este opus apei, fiind întruchiparea principiului activ, masculin.

Toastul

- succintă compozиție oratorică, prin care se exprimă urări cu prilejul unei mese festive sau a unei întâlniri deosebite în cinstea cuiva, ridicîndu-se paharul. În toast sînt manifestate spontan și exprimate afectiv ideile și sentimentele.

A. Simbolurile în textul dramei

- **Ciocîrlile:** „Ce mai pasăre, sfinte Dumnezeule! Cîmp arat, semănături proaspete, zare largă, cer senin...”
- **Cocostîrcii:** „Doamne, măcar un singur pui de cucostîrc să văd în valea satului, să închid ochii și să mor!”
„Vorbind de cucostîrci, mă gîndesc la semănături proaspete, la cer senin, la zare...”
„S-or întoarce. Că eu deseori îi văd cum trec ei primăvara. Vin pe alte drumuri, abia se văd în zare, da’ cum ajung în dreptul satului nostru, cîte o pasăre se dezghioacă din rîndul lor, face aşa spre noi și parcă i-ar tremura aripile – ce crezi, o fi ținînd minte locul nașterii sale...”

Ruța – Domnica Darienco,
Pavel Rusu – Petru Baracci.
Spectacol în viziunea lui
Valeriu Cupcea, 1973

B. Simbolurile în metatext

- **Ciocîrlia:**
 - are o deosebită valorificare poetică în cultura românească și în literatura europeană: zborul ei săgetat spre cer e asociat ideii de evoluție și inovație, ascensiune și coborâre. Cîntecul ei e o odă a bucuriei, o chemare la viață și iubire;
 - simbolizează puritatea, înălțarea, lumina, aerul, este considerată pasărea plugarului.
- **Cocostîrcul:**
 - în contextul cultural românesc, simbolizează vescitorul primăverii, mesagerul din alte lumi, pasarea augurală;
 - valoare simbolică are și strigătul lui, care vestește oamenilor să iasă la plug, zborul lui este prezcător: dacă zboară sus – anul va fi sărac, dacă zboară jos – anul va fi mănos;
 - el transmite pămîntului o putere divină.

10. Reflectează asupra sensurilor enunțate de personaje în replicile date și ordonează-le în raport cu ideea de valoare spirituală:

- Pavel Rusu: *Ei, ș-ătunci cum facem – de sănătatea cucostîrcilor, de sănătatea ciocîrlilor?*
- Mătușa Ruța (după o scurtă frămîntare): *Eu aş zice aşa: să ne trăiască păsările tinereții noastre!*

11. Rezumă mesajul general al dramei, avînd ca reper fundamental simbolul *nașterii lumii noi* din finalul operei.

11.1. Formulează cît mai multe idei interesante, prin care să actualizezi semnificația mesajului din dramă, argumentînd ideile:

- un om indiferent față de spațiul natural care-l înconjoară se lipsește de esență lui: *sufletul*;
- mătușa Ruța reprezintă spațiul etern al valorilor sau este un om al trecutului, rămas într-un spațiu arhaic.

12. În intenția de a-ți exprima înțelegerea unei valori spirituale, redactează un text succint al unei urări (toast) cu prilejul unei ceremonii de ritual, respectată în familia ta. Consultă reperele din *Agenda cititorului* și respectă criteriul lui Pavel Rusu: *să fie o încchinare atît de frumoasă...*

1. Redactează un text în care să caracterizezi protagonistii, dezvoltînd ideea: *eroii și-au trăit viața cu demnitate...*
2. Demonstrează cu argumente din text că drama este o pleoară pentru valoarea testamentară a tradiției.

Redactarea unui eseu structurat

- Generalizează parcursul de studiu al dramei ca specie literară și documentează-te pentru scrierea unui eseu structurat. Informează-te din *Agenda cititorului*.
- Redactează un eseu structurat cu tema: *Drama vieții și viața ca dramă* (în baza a 2 destine umane din literatura română).

SCRIBO, ERGO SUM

În compoziția ta,

- formulează**, în două enunțuri, conceptul temei, făcind trimitere la 2 texte literare cunoscute;
- ilustrează** conceptul prin 2 destine dramatice relevante din literatură română;
- demonstrează**, prin exemple elocvente din text, dramatismul acestor destine;
- comentează** structura conflictelor în care sunt angajate aceste destine;
- motivează**, prin câteva particularități ale dramei, semnificația lor;
- apreciază** destinele dramatice invocate din perspectiva atitudinii și a opiniilor proprii.

Agenda cititorului

Eseul structurat

- este o compoziție alcătuită după un plan de idei dirijat, oferit anticipat autorului prin repere teoretice, pe care acesta trebuie să le dezvolte într-o viziune proprie.

Obiectivele urmărite în timpul redactării

- Elaborarea unui concept original.
- Formularea unor idei interesante, cu referire la temă.
- Punerea în relații de asociere sau contracercere a ideilor proprii cu cele ale unor critici și istorici literari.
- Demonstrarea lecturilor personale.
- Ilustrarea ideilor cu exemple elocvente.
- Ierarhizarea și integrarea ideilor, datelor sau a altor informații.
- Expunerea clară, corectă și fluentă.
- Organizarea compoziției pe cele trei dimensiuni: introducerea, realizarea temei și a parametrilor, concluzia.

REDACTAREA ESEULUI STRUCTURAT PRESUPUNE

1. INTRODUCEREA conține două segmente:

- abordarea interesantă a temei printr-un gînd general în baza propriilor reflectii;
- formularea conceptului propriu de înțelegere și redare a temei, concept ce reprezintă orizontul personal de așteptare și angajează un complex de valori etice și estetice.

2. REALIZAREA CONTINUTULUI e posibilă pe două căi:

Varianta A	Varianta B
<ul style="list-style-type: none"> Prezentarea a 2-3 exemple din operele literare ce pun în relevanță problema eseului. Acestea pot fi relaționate cu exemple din texte istorice, publicistice, culturale etc. ↓ 	<ul style="list-style-type: none"> Prezentarea a 2-3 aspecte relevante ale temei eseului și, prin aceasta, fixarea perimetrlului de abordare. ↓
<ul style="list-style-type: none"> Extragerea ideilor din exemplele relevante, care pot fi mai multe decât exemplele stabilite. ↓ 	<ul style="list-style-type: none"> Ilustrarea aspectelor relevante prin 2-3 exemple convingătoare. ↓
<ul style="list-style-type: none"> Rezumarea ideilor emise la 1-2 opiniile proprii ce aprofundeză tema. ↓ 	<ul style="list-style-type: none"> Analiza exemplelor și extragerea, în baza lor, a 2-3 idei proprii ce adeveresc o viziune personală/ originală asupra problemei. ↓

Pasarea demnității noastre și a visului spre împlinire

Varianta A	Varianta B
<ul style="list-style-type: none"> • Invocarea unor fapte, exemple suplimentare, care au un grad sporit de concludență cu referire la tema eseului. • Generalizarea/ sintetizarea ideilor în una dominantă. • Formularea a 2-3 concluzii ce derivă din demonstrarea justătării, originalității conceptului formulat în introducere. 	<ul style="list-style-type: none"> • Probarea/ confruntarea propriilor opinii/ idei cu cele ale interpretărilor tradiționale sau cu alte opinii contradictorii ce aparțin criticilor literari. • Invocarea a 2-3 exemple noi, convinătoare, care să permită formularea a 2-3 concluzii ce adeveresc pe deplin valabilitatea conceptului expus în introducere.

Ambele modalități prezentate solicită același specific pentru finalul compoziției, care constituie cea de a treia dimensiune a eseului.

3. CONCLUZIILE însumează doar propriile opțiuni, idei în raport cu tema și nu angajează citate sau maxime.

LEGO, ERGO SUM

1. Citește textul integral al dramei *Frumos și sfînt* de Ion Druță, reflectînd asupra fragmentului în care regăsești semnificații ale titlului.
2. Care este sugestia simbolurilor ce desemnează *Marea Trecere* în cultura poporului nostru și pe care le regăsești în textul dramei?
1. Identifică, în următorul fragment, motivul timpului și cel al vieții.

Toamnă tîrzie. Malul unui pîrăuaș unde a fost cîndva o salcie.

Sandu: Păcat totuși că toate se schimbă, toate se duc. A fost, iaca, pînă nu demult, o salcie aici, pe malul Răutului, o apucasem parcă și eu, și amu – gata, nu mai este.

Gruia: Las' că va mai trece o vreme și numai ce-ai să vezi cum pe malul acesta, sau pe celălalt, va mai răsări o sălcioară... Cît va fi rîul, vor fi și sălciiile, că le place grozav umezeala...

Sandu: Dar dacă nici rîul nu va mai fi? Că, zice lumea, de la o vreme, cînd se face secetă, multe rîuri se usucă și – gata, le seacă izvoarele...

Gruia: Apele nu pot să dispară. Apele ba se revarsă, ba își schimbă albia, ba cobor în adîncuri, dar să dispară cu totul nu pot, pentru că apa și aerul, și cerul e tot ce avem noi mai frumos, tot ce avem mai sfînt...

- 1.1. Formulează, în baza fragmentului, o problemă care să devină temă de eseu. Alcătuiește planul acestuia. Stabilește cadrul subiectului și scrie eseul.

ARS DISCENDI

Un dialog într-o vrednicie

24

CVARTET PENTRU O VOCE ȘI TOATE CUVINTELE

de MARIA ȘLEAHITĂCHI și NICOLAE LEAHU

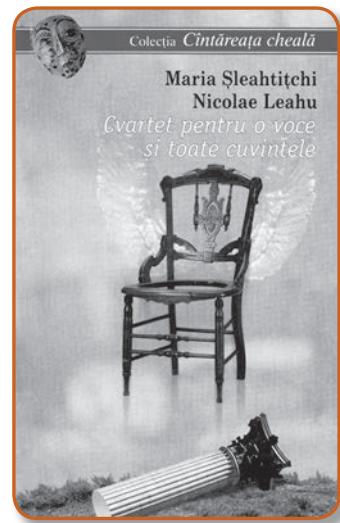
Motto:

Ceea ce interesează la un creator este creația.
Dar nu tot ce e creație se obiectivează în opere.

Constantin NOICA

- Citește fragmentele extrase din eseul dramatic propus, asumîndu-ți rolul de personaj-martor la cele desfășurate în scena evenimentului.

SCRIPTA MANENT

CVARTET PENTRU O VOCE ȘI TOATE CUVINTELE (fragmente)

Personaje: E.I – 19 ani; E.II – 28 de ani; E.III – 33 de ani;
E.IV – 37 de ani; POESIS; CITITORUL 1; CITITORUL 2; SUFLEORUL

Scena, cu un decor sumar cu ostentație, ancorat totuși în modernitate,
păstrează doar unele convenții ale atmosferei de secol al XIX-lea.

E.I și ceilalți trei stau în jurul „mesei de brad”, pe scaune mari, grele, beau cafea,
fumează îngindurați, parcă așteptând să se întâpte ceva.

Piesa va fi jucată cu conștiința faptului că aceste „voci” aparțin unei
singure persoane, Poetul.

Scena 1

E.I: ... am prima replică...

E.II: De ce tu?

E.III (către E.IV și E.III): Într-adevăr, de ce anume el?

E.II: Și de ce nu eu? Doar sănt de o frumusețe
demonică... Un demon sănt...

E.I (mirat): Un demon?

E.II: Da, un demon, un demon frumos, nu unul
hidos, cum și l-au imaginat renascentiștii. Eu sănt un
demon angelic, unul pe-a cărui frunte Dumnezeu a
înscris geniul, iar transcendența neagră – îndărătnicia.
(Către E.III și E.IV) Voi știți doar... (Către E.I) Te uită
la fruntea mea – naltă, la părul meu, la mîna mea (își
examinează mîna dreaptă. I-o arată lui E.I), degete
lungi, fine, palide... E mînă...

E.I (cu entuziasm, întrerupându-l):... hyperionică!

ACTUL I

E.IV (sceptic): ... hyper...ionica...

E.III (către E.I): Declar-o marmoreană, sărut-o, vorba
aia, cu nesaț și dacă declami și pagina din „Geniu
pustiu”, portretul e ca și făcut.

Scena 2

*Cu revelația descoperirii sciziunii, privesc înnebuniți
unul în ochii celuilalt/ celorlalți.*

E.III (se ridică în picioare): Domnilor, prima replică
îmi aparține de drept. Pe ce temei? veți întreba... (se
îndepărtează de ceilalți. Încurcat, rostind ca pentru
sine) poezia marilor metafore?!... Cine-o mai citește
azi?... Publicistica politică?...[...]

E.I (umil, fătăcit): Nu, nu era o replică, o întrebare
mai degrabă... ce este poezia, dacă-i mai mult rîvnita
depărtare, dacă... dacă văzduh nu este, apă, humă?

Scena 6

CITITORUL 1: ...Să fim serioși, problema este cum ne simțim noi față cu Poetul: uneori, descoperindu-i limitele estetice sau filozofice, exultăm, amețind de bucurie și vanitate; alteori trăim umilința lipsei de acces la adâncurile sau crestele genialității sale...

CITITORUL 2: Cum, un geniu te poate obosi,

umili? Un geniu e (*patetic, ridicîndu-se și gesticulînd larg*), e... un geniu... El este Luceafărul poeziei noastre, e voievodul limbii românești, poetul nepereche, e...

SUFLEORUL (intempestiv): Vorba lui Sorescu, „Eminescu n-a existat... A existat doar o țară frumoasă”... un salcâm pe-un deal și-o mioară pe altul. [...]

ACTUL II

Scena 1

E.I, E.II, E.III și E.IV stau în jurul „mesei de brad”.
Se reia discuția din actul I, Scena 5.

E.III: ... Da, gîndesc să-mi asum textul lumii măcar atât cît el mă consumă pe mine.

E.II: E bine spus și l-am asuma, dacă ai ști ce este, dacă l-am putea defini...

E.III (ironic): Să fim noi înțelepții care să definească această țesătură de sensuri ce se autodevoră, născîndu-se încontinuu? Atîtea minți și atîta amar de vreme s-au mistuit doar pe o margine de chenar...
E.II: Pentru că în acest amestec de lucruri existente și inexistente, de bezne și licăriri cel ce vrea a-l descifra, tot mai mult îl încifrează.

E.III: Poate-i numai neputința ființei umane...

E.I: Și-atunci poezia e îngerul palid cu priviri curate, e voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate... E spoială, mască, zgură, strai de purpură și aur peste țărîna cea grea...

E.IV (absent pînă acum, intervene abrupt și somnambul, tot astfel retrăgîndu-se din discuție):

... Strai de purpură și aur...
Atîta foc, atîta aur
Și-atîtea lucruri sfinte
Peste-ntunericul vieții
Ai revărsat, părinte...

E.II (către E.I): E o vizuire decadentă, pentru că, gîndind-o aşa, rămînem la o poezie fără Dumnezeu, fără ideal, la un joc de substituire a simîrui prin fraze... Căci spuneam altă dată că noi nu credem în nimic... (*declarativ*) Totu-n noi fiind spoială, fiind lustru fără bază!

E.III: Nu mai țin minte ce-am spus de fiecare dată,

dar însăși credința în nimic poate fi poezie, la fel cum poezie poate fi textul lumii îngropat în neant...

E.I: La-nceput m-am speriat..., cînd îmi roiau în cap gînduri, iar cînturi îmi umpleau inima, în față, ca din senin, îmi apără un chip de înger fără corp... Crezusem că-i curată nebunie, dar... nebunia începu să-mi placă...

E.III (către E.I): Ești fericit... Te locuiește poezia...

E.II: Te vizitează nimicul?

E.III (meditativ): E nimicul ce pune punctul în mișcare, rotind apele în cercuri, smulgînd timpului spuma născătoare de viață...

E.II (către E.I): Te invidiez! Ești cu toți porii deschiși încă, ai sufletul neatins de aripile negre...

SUFLEORUL (din cușca sa, răspicat): Nu! Scoate aripile negre, demontează-le, că se supără criticii... Critici voi, cu flori deșarte, care roade n-ați adus...

E.II (ireceptiv la replica Sufleorului): ... neatins de mizeriile vieții.

E.III (către E.I): Tu ești cu simîurile netocate și Poezia, Poesis, se insinuează în fiecare din ele, născîndu-te mereu cu alte și alte chipuri. Vei fi însă așa ca el (*arată spre E.II*) la treizeci de ani, vei fi ca mine, la treizeci și trei și (*arată la E.IV*) ca el, cel cu absența prezentă pînă în cea din urmă clipă...

E.I: Și ea-i la fel de sănătă și-n celelalte vîrste?

Scena 2

Intră Poesis.

E.II (arătînd spre Poesis): întreab-o pe dînsa!

E.I: Pe cine, pe dînsa? E vorba de această doamnă?

E.III: Dar nu-i o doamnă, e Poesis.

E.I: Cum nu-i, dacă-i... femeie?

E.II: Da, e femeie, dar este altfel, altfel nu știu cum...

POESIS: Nu mă recunoști? (*Adresîndu-se tuturor:*)

Aripile mele, chipul de rază le port cu mine...

SUFLEORUL: Ca Seneca: *Omnia mea mecum porta!*

POESIS: Sînt îngerul blond, cu față pală, ochi albaștri... Șterg praful de pe cărțile lucrătorilor cu spiritul și, cînd mintea-ți obosește, cînd imaginația ta nu mai poate produce nici monștri, anulez hotărul dintre spirit și materie, îmi reiau rolul de născătoare... de metafizică și... vă dau tuturor întîlnire. Tie (*către E.I*), sub salcîm; tie (*către E.III*), să zicem, în Sfatul Țării, tie (*către E.II*), pe malul lacului, în văile înstelate ale haosului. Și pe toți vă pot avea în același timp, căci toate sunt în mine, precum eu sunt în toate.

SUFLEORUL: Taci, bre, muză orgolioasă, cu picioarele-nghete, că i-ai înnebunit. Acum nici nu vor mai ști unde sfîrșesc ei și începi tu...

POESIS (către Sufleor): De parcă au știut... Căci poate cineva să afle cît din el trăiește-n carte?!

Scena 7

CITITORUL 1 (către sală): Bineînteles, interesul pentru un mare scriitor este diferit, și Eminescu face parte dintre acei mari scriitori ce marchează fundamental o cultură, instituind un adevărat cult; pentru unii, ca tine, de exemplu, al infailibilității; pentru alții însă, ca să nu spun neapărat ca mine, un cult omenesc și vulnerabil.

CITITORUL 2 (ironic): Știut că pămîntesc și vulnerabil!...[...]

CITITORUL 2: Firește, însă aceasta tot intră în destinul postum al unui mare creator. Da, unii îl citesc, alții îl răsfoiesc, iar cei de pe urmă – doar îl sărbătoresc. Vrei să schimbi tu legea lumii?...

CITITORUL 1: Într-adevăr, intră, dar nu iese...

E.III: Vă ascult, vă ascultăm, vorbiți parcă pe-nțeles, mă întreb însă: cînd propria mea viață eu n-o știu pe de rost, să-și bată alții capul s-o vadă cum a fost?! Cine sănăteți voi să-mi spuneți viața-mi cu o străină gură, ca și cum n-ar fi viața mea, de parcă nici n-aș fi fost... Cine sănăteți voi să-mi spuneți, pe voci atîtea, povestea pe de rost?

Pauză tensionată.

SUFLEORUL: O, i-a lăsat fără replică! Am s-o rostesc eu, fiindcă, oricum, eu sunt singurul care poate converti nimicul în ceva...

E.II (către Poesis): Mai bine cu tine, Poesis, m-aș uni, să-mi fecundezi gîndurile și negîndurile, negurile și singurătățile...

E.I (către Sufleor): Mai bine în cușca ta de sufleor aș sta, cu ponosite haine și ghete, cu Haine și Goethe și Shakespeare, geniala acvilă a Nordului, trăgînd împreună de sfori spectacolul lumii. (*Către sală:*) Privitor ca la teatru, tu în lume să te-nchipui, joace unul și pe patru, totuși tu ghici-vei chipu-i...

E.III: Mai bine m-ați lăsa să stau și eu acolo, în sală, ca să pot lesne înțelege ce se întîmplă, căci atunci cînd se lasă lumina pe tine, nu mai poți înțelege nimic...

E.IV: Mai bine m-ați lăsa, mai bine v-ați duce cu toții, mai bine pe mine mie redă-mă, redă-mă, mai bine... mai bine nimic...

Cortina

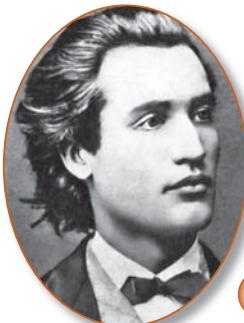
EFLECȚIE ȘI INTEROGAȚIE

1. Definește, succint, esența evenimentului cuprins în fragmente.
2. Precizează, prin detalii relevante, cînd are loc evenimentul din text.
 - 2.1. Identifică planurile temporale care se intersectează în text și explică ce semnifică ele pentru cititorul de astăzi.
3. Comentează semnificația personajelor în raport cu timpul pe care-l reprezintă acestea.

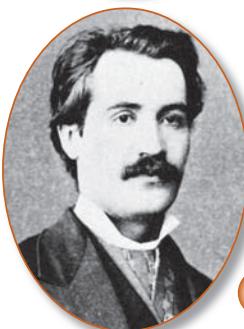
SAPERE AUDA

ARS COLLABORANDI

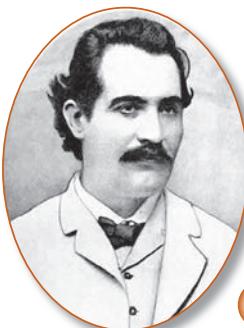

I

II

LABOR OMNIA VINCIT

III

IV

4. Determină problema/ tema asupra căreia se pronunță, polemizează personajele în acest eseу dramatic.
5. Lucrînd în perechi, definiți, printr-o schemă, rolul și tipul personajelor din operă după două criterii cunoscute.
6. Motivați, prin detalii caracteristice pentru E.I, E.II, E.III, E.IV, legătura de sens dintre aceste personaje și cele patru fotografii ale lui Mihai Eminescu, expuse în stînga paginii.
7. Argumentați semnificația titlului operei prin raportare la semnificația personajelor.
8. Analizați, într-un tabel, limbajul verbal și nonverbal al personajelor, menționînd: *lexicul specific; structura frazelor; ironiile; intonația; tăcerea* etc.

Elemente de limbaj verbal	Semnificațiile	Elemente de limbaj nonverbal	Sugestiile
✓	➤	✓	➤

9. Trageți 3-4 concluzii, ierarhizîndu-le în funcție de noutatea pe care v-a oferit-o lectura textului.

SENSURI ȘI SEMNIFICAȚII

1. Determină, exemplificînd răspunsul: *personajele sînt reale, fictive, alegorice, simbolice, personaje-măști?*
2. Explică prezența în text a personajelor: *Poesis, Sufleorul, Cititorul 1 și Cititorul 2.*
3. Comentează ipostazele eului liric în eseul dramatic.
4. Selectează, din replicile personajelor, idei pe care ai vrea să le reții cu referire la:
 - relația creator – opera – cititor;
 - opera în timp; creatorul în timp; cititorul în timp.
5. Interpretează semnificația mesajului, raportîndu-l la o afirmație sau la toate afirmațiile propuse.
 - *Opera de artă are menirea să formeze cititorul/ să promoveze adevarul, valoarea omului și a vieții.*
 - *Destinul creatorului este în directă relație cu destinul operei sale.*
 - *Destinul operei este independent de cel al creatorului și dependent de cel al cititorului.*
6. Argumentează semnificația imaginii de pe coperta eseului în raport cu titlul acestuia.

Agenda cititorului

7. Actualizează cunoștințele despre elementele structurii textului dramatic, motivând rolul acestora în receptarea operei de către cititor.
8. Exprimă-ți opinia și exemplific-o:
 - dialogul dintre personajele operei este unul clasic sau unul ce reprezintă un monolog interior?
 - este principala problemă asupra căreia reflectează, polemizează personajele operei?
9. Identifică, în fragmentele de text, elementele clasice ale structurii operei dramatice și elementele inovatoare la care au recurs autorii, fixîndu-le în tabelul propus.

Elementele definitorii pentru structura eseului dramatic	
Elemente clasice	Elemente inovatoare
Exemplu: dascalile au funcția de a... (actualizează cunoștințele din <i>Agenda cititorului</i> , pagina 148)	Funcția de semne ce sugerează: un timp ambiguu, atitudini, stări psihologice; decor sumar etc.

10. Argumentează, prin patru exemple relevante, particularitățile distinctive ale eseului dramatic studiat.
11. Actualizează-ți cunoștințele acumulate în procesul studierii genului dramatic și expune-ți opinia. Elementele noi adveresc:
 - modificări calitative ale operei dramatice?
 - particularități ale literaturii postmoderne?
 - interferență, fuziunea dintre genuri, specii?
 - tendința de a institui o nouă specie dramatică?
- 11.1. Formulează argumente în baza explicației din *Agenda cititorului*.
12. Asumîndu-ți un rol de personaj-martor – *Cititorul 3*, completează eseul cu anumite replici sau cu un monolog interior în care să-ți exprimi punctul de vedere cu privire la:
 - Ce este poezia? • Cine este un poet?
1. Prezintă 2–3 concluzii cu referire la noua experiență de lectură prin studiul eseului dramatic ***Cvartet pentru o voce și toate cuvintele***.
2. Demonstrează, prin 3–4 argumente, particularitățile distinctive ale structurii textului dramatic.
3. Argumentează, într-un comentariu, că mesajul global al textului vizează problema modernității: ***criza autorului – criza cititorului***.

OPTIONAL

4. Citește integral eseul și interpretează semnificațiile intertextuale ale datelor biografice și ale secvențelor din creația lui Mihai Eminescu.

• **Conceptul de ese dramatic** impune înțelegerea și conștiințizarea procesului de fuziune a două realități distincte: pe de o parte, **eseu** (o scriere nonficțională), iar, pe de alta, adjecativul **dramatic**, acesta indicînd simultan o categorie estetică, dar și apartenența textului la lumea teatrului. Din această insolită îngemănare, răsare identitatea, substanță reflexivă și subiectivă a textului. Eseul dramatic destructurează, într-o anumită măsură, forma tradițională a dramei, regîndește noțiunea de personaj, inventează un alt tip de acțiune dramatică. Această dramă trăiește din reflecția eseistică și dialogul de idei.

Raisa LEAHU

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare, aplicare	Elemente de construcție a comunicării și de teorie literară utilizate, de către cititor, la elaborarea textelor proprii, orale și scrise.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Lectura și interpretarea mesajelor de text nonliterar. Receptarea și axiologia textului literar. Integrarea unor idei în propriul sistem de valori.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la resursele educaționale ale textului la valorile asumate de către elevul cititor și producător de mesaje.

Limbă și comunicare. Genul dramatic

LECTURĂ-RECEPTARE-SCRIERE

Sarcini de lucru	Punctaj
Explică, într-un enunț argumentativ, diferența dintre adjecтивul <i>dramatic</i> și adverbul <i>dramatic</i> .	2 p.
Include, în patru enunțuri, fiecare dintre sintagmele: <i>discurs dramatic</i> , <i>artă dramatică</i> , <i>întâmplare dramatică</i> , <i>situație dramatică</i> .	4 p.
Argumentează, în două enunțuri, specificul creației a doi autori de opere dramatice.	3 p.
Demonstrează pe baza a trei argumente, cu referire la limbajul lucrării, că drama <i>Apus de soare</i> de Barbu Ștefănescu-Delavrancea face parte din stilul literaturii artistice.	4 p.
Consultă diferite dicționare explicative pentru a stabili asemănări și deosebiri de sens între cuvintele <i>actor</i> și <i>artist</i> , alcătuind un enunț în care cuvintele respective se pot substitui reciproc.	6 p.
Argumentează de ce e pleonastică îmbinarea <i>mimica feței</i> , explicând cum o poți evita.	4 p.
Comentează, prin referire la textul piesei <i>O scrisoare pierdută</i> , de ce are sau nu are dreptate criticul literar Mircea Iorgulescu: <i>Vorbind la nesfîrșit, lumea lui Caragiale nu comunică, nu mai stie să comunice; limba are aici alte funcții. Lumea lui Caragiale se comunică, se naște din vorbe...</i>	7 p.
Elaborează textul unei scrisori în care diriginta/ dirigintele comunică părinților tăi despre succesele academice pe care le-a înregistrat la finele semestrului.	10 p.
<p>1. Citiți fragmentul propus.</p> <p>Rebreanu își cunoaște viitoarea soție, pe Fanny Rădulescu, absolvență a Conservatorului de Artă Dramatică, pe terasa Oteteleșanu, care înainte de război este locul boemei artistice. Îi este prezentată de un prieten comun, scriitorul Emil Gărleanu. Urmează lungi plimbări la șosea, vizite la muzeu, conferințe și piese de teatru la care merg împreună. Apoi scrisoarea prozatorului îndrăgostit: „Te iubesc pentru că te iubesc și nimic mai mult; te iubesc numai pentru că te iubesc: aici începe iubirea. Îți mulțumesc din suflet că te iubesc. Aceasta e cîntecul iubirii.” Căsătoria are loc în ianuarie 1912.</p> <p style="text-align: right;">Ioana PÂRVULESCU</p>	<p>2. Elaborați schița unei piese de teatru care ar avea drept subiect evenimentele reconstituite de Ioana Pârvulescu (de cînd Liviu o cunoaște pe Fanny pînă la momentul căsătoriei lor):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Scrieti lista personajelor implicate, documentîndu-vă asupra vîrstei și statutului fiecăruia (aveți libertatea să adăugați și alte personaje decît cele trei numite);</i> • <i>Construiți dialogul dintre Fanny și Liviu atunci cînd se cunosc, respectînd rigorile genului dramatic;</i> • <i>Descrieți detaliat (de parcă vă adresați unui regizor și unui scenograf) camera în care locuiește actrița;</i> • <i>Scrieti scena în care Fanny primește scrisoarea citată;</i> • <i>Intitulați piesa de teatru;</i> • <i>Alegeți un teatru la care doriți să puneti în scenă piesa respectivă și distribuiți rolurile unor actori reali;</i> • <i>Elaborați afișul care anunță premieră;</i> • <i>Improvizați o cronică teatrală la o eventuală reprezentare a piesei în 2013.</i>
	ATELIER DE CREAȚIE
	60 p.
	În total: 100 de puncte

GENUL LIRIC SAU DIALOGUL EULUI CU LUMEA

*În exercitarea poeziei e
ceva care se poate învăța și
ceva ce nu se poate învăța.
Aripa o ai sau nu o ai. Poți
să zbori sau să nu zbori cu ea.
Depinde de aer, de înălțime, de
alizeu sau de crivăț.*

Nichita Stănescu

25 GENUL LIRIC SAU STĂRILE TRĂIRII ȘI ALE EXPRESIEI

Motto:

Poezia nu se poate defini. Însă că poezia există nimeni nu se îndoiește. Urmează deci să aflăm nu ce este poezia, ci cum este poezia, să surprindem în studiu practic al poemelor ilustre acea mecanică prin care să ne sporim conștiința artistică.

George CĂLINESCU

- Citește *mottoul* temei. Selectează și scrie pe foaia de caiet ideea care indică asupra comportamentului cititorului la lectura și înțelegerea unei poezii.

AB INITIO

- Exprimă-ți opinia cu referire la afirmațiile criticului:

- *poezia nu se poate defini;*
- important este să aflăm nu ce este poezia, ci cum este poezia.

- Urmând îndemnul criticului, formulează câteva competențe prioritare pe care vrei să le atingi în studiu temei *Genul liric*...

- Meditează asupra afirmației lui Nichita Stănescu:

Poezia nu este numai artă; ea este însăși viață. Ea se exprimă în primul rînd prin artă, dar nu numai prin artă. Înțelegerea poeziei numai ca artă sărăceaște noțiunea de poezie. Ea nu este un mod de existență, cum se susține uneori, ci o componentă fundamentală a existenței. Poezia este dimensiunea spirituală care suportă cel mai greu definițiile.

Realizați sarcinile, urmând indicațiile:

- actualizați noțiuni, concepte, titluri de opere literare sau de opere din alte genuri artistice în legătură cu ideile din citat;
- formulați întrebări asupra citatului, apoi răspundeți succint la aceste întrebări;
- înregistrați, pe un poster, ideile interesante sau care solicită precizări/ discuții, ce apar pe parcursul analizei citatului;
- în baza ideilor acumulate, elaborați un text de meditație în care să definiți poezia și specificul receptării ei de către cititor.

- Consultând informația din *Agenda teoreticianului* și din exercițiul 4 de la pagina 194, selectează indicile caracteristice genului liric, introducîndu-le în tabel și exemplificîndu-le:

Particularități distinctive ale genului liric	Exemple relevante
<ul style="list-style-type: none"> ✓ conținut subiectiv; ✓ autocomunicarea eului liric; ✓ reflectarea lumii interioare; ✓ valoarea esențială a limbajului. 	

Agenda cititorului

Procedura de analiză a citatelor presupune realizarea unor operații intelectuale, care scot în relief:

- identificarea unor idei esențiale;
- determinarea cuvintelor/noțiunilor-cheie din citat;
- relaționarea acestora cu altele cunoscute și explicitarea lor;
- exemplificarea ideilor în baza operelor studiate și a experienței de viață;
- abordarea ideilor din diverse perspective de interpretare;
- formularea atitudinii proprii față de afirmația din citat.

S APERE AUDE

Agenda teoreticianului

- Opera lirică este un text monologic, cu intensificare, de obicei pronunțată, a funcției emotive sau a celei poetice.
- Henryk MARKIEWICZ*
- Poezia are la început un obiect, altul decât ea însăși; exprimă ceva, o emoție, o idee, o spiritualitate.
 - Pentru poet, fiecare lucru are *personalitatea* lui și lirismul înseamnă tocmai dezvăluirea personalității latente a lucrurilor. Prin personalitate înțeleg sufletul tainic din lucruri.
- Nicolae MANOLESCU*

SCRIPTA MANENT

2. Formulează, în baza particularităților notate în tabel, o definiție proprie a genului liric.
 3. Meditează și decide, argumentând răspunsul:
 - *ce realități din viața actuală îți pot provoca atitudini, trăiri, sentimente subiective?*
 - *este acceptabilă, în viziunea tinerilor de azi, trăirea emotivă sau contemplativă a lumii ce îi înconjoară?*
 - *este în vogă, în comunicarea generației tale, limbajul liric?*
 - *ești disponibil să-ți confesezi, într-un limbaj deosebit, tainele lumii tale interioare? Cum ai face-o?*
 4. Citește informația criticului Ion Vlad și selectează idei relevante pentru definiția genului liric.
 Act definitoriu pentru natura umană, poezia (ca gen al literaturii) își revendică calitatea de manifestare umană superioară. Formele liricului ascund în evoluția lor semnele genezei poeziei (elegia, oda, cîntecul) în cadrul unor procese vitale ale omului din primele etape ale evoluției sale (ritualul magic, celebrarea unor acte sacre etc.) (...). Destinul cuvîntului, semn al poeziei, simbol esențial al comunicării în poezie (aventură a limbajului), se relevă odată cu înțelegerea comunicării particulare a poeziei și cu dimensiunile metamorfozării faptului, a obiectului concret în poezie.
- 4.1. Dezvoltă aceste idei cu propriile reflecții.
 - 4.2. Compară definiția obținută cu variantele colegilor și evaluează-le.
 - Raportează definiția și ideile desprinse din textul teoretic la poezia *Cresc amintirile* de Lucian Blaga. Ce poți constata?

CRESC AMINTIRILE

Într-un amurg, sănătatea de-atunci, mi-am zgîriat stăruitor
 în scoarța unui arbor – numele –
 cu slove mici, stîngace și subțiri.
 Azi am văzut din întîmplare
 Cum slovele-au crescut din cale afară – uriașe.
 Așa îți tai și tu, copilo, numele
 în inima-mi supusă,
 mărunt, mărunt ca un strengar.
 Și după ani
 și ani de zile-l vei găsi
 cu slove-adânci și uriașe.

Lucian BLAGA

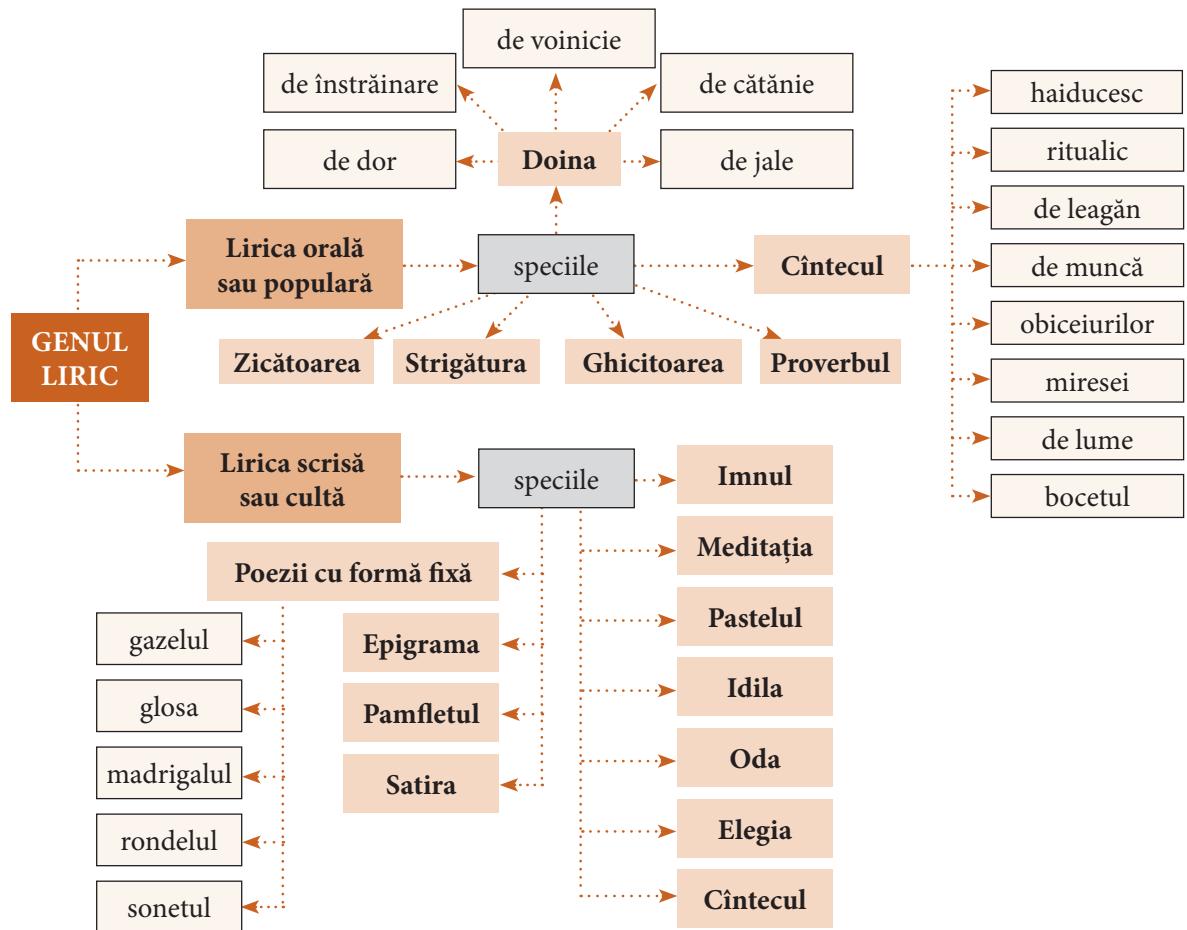
5. Argumentează că poezia *Cresc amintirile* de Lucian Blaga este reprezentativă pentru genul liric. Aplică și afirmația lui Nicolae Manolescu din Agenda teoreticianului.
6. Explică ce realitate mărturisită în text de către autor corespunde experienței proprii sau a generației tale.

1. Cercetează schema ce cuprinde *Speciile genului liric* și exemplifică, prin titluri de texte cunoscute, fiecare specie.

LABOR OMNIA VINCIT

Speciile genului liric

2. Reține informația din schemă și completează tabelul prin metoda SINELG-ului. Consultă dicționare de termeni literari, alte surse enciclopedice (www.wikipedia.ro) și oferă răspunsuri elocvente.

V Specii cunoscute pe care le poți defini.	+ Specii pe care le cunoști, însă nu le poți defini.	- Specii pe care le cunoști, dar consideri că nu aparțin genului liric.	? Specii despre care nu știi nimic; ai nevoie de documentare.
•	•	•	•

- Exemplifică 5 particularități definitorii ale genului liric.
- Desfășoară, într-un eseu argumentativ, un citat din *Agenda teoreticianului*, dezvoltând tema modulului expusă în pagina 193.

ARS DISCENDI

26 LIMBAJE ALE POEZIEI. DE LA INTERBELICI LA CONTEMPORANI

AB INITIO

1. Meditează asupra valorii limbajului ca o formă specifică pentru arte.
- 1.1. Formulează, pentru fiecare imagine, cîte un enunț explicativ al mesajului, utilizînd cuvintele-cheie propuse. Argumentează.

PICTURĂ

forme colorate, bidimensionale

ARHITECTURĂ

volumul, suprafața și planul

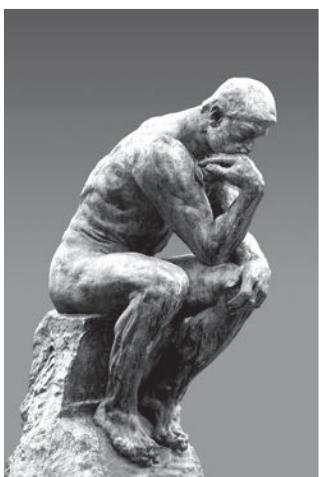

LITERATURĂ

cuvinte așezate artistic

ARTĂ

SCULPTURĂ

forme reprezentate tridimensionale, prin volum

MUZICĂ

sunete combinate într-o manieră specifică

DANS

mișcări ritmice, expresive ale corpului în tactul unei melodii

1. Citește articolul lexicografic propus. Remarcă numărul de sinonime prezente și comentează diferențele de utilizare.

CUVÎNT CÎMP ETIMOLOGIC

Conventum, conventi (lat.) – înțelegere, acord	Verbum, verbi, verba (lat.) – cuvînt	Logos (gr.) – cuvînt
a cuvînta	verb	filolog
cuvîntare	verbal	filologie
cuvîntător	a verbaliza	logoped
necuvîntător	proces-verbal	logopédie
a binecuvînta	proverb	dialog
binecuvîntare	proverbial	monolog
	adverb	
	adverbial	

cuvînt-titlu
cuvînt-cheie
cuvinte încrucișate
într-un cuvînt
cuvînt cu cuvînt
joc de cuvinte
purtător de cuvînt
dintr-un cuvînt
în puține cuvinte
în toată puterea cuvîntului
cu alte cuvine

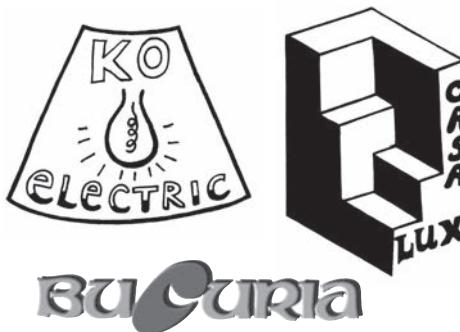
a nu găsi/ a nu avea cuvinte
a cere/ a da/ a avea cuvîntul
a lua cuvîntul
a înțelege de cuvînt
a crede pe cuvînt
a pune un cuvînt (bun)
a tăia/ a curma cuiva cuvîntul
a-i lua cuiva cuvîntul
a-și da cuvîntul
a se ține de cuvînt

2. Determină sensul pe care îl comportă substantivul **cuvînt** în cinci expresii din chenar.
- 2.1. Comentează diferențele de sens între cuvintele românești actuale: *cuvînt, convenție, vorbă, verb, logos*.
3. Apelază la *Agenda cititorului* și la un dicționar pentru a descifra specificul stilistic al cuvîntului *logos*.
- 3.1. Descrie o situație în care *logos* semnifică *discurs*. Meditează: ce cuvinte mai utilizezi pentru a desemna discursurile rostite cu diferite ocazii?
4. Cercetează logourile propuse.
- 4.1. Observă corelația *imagine-cuvinte-caractere-culori* și construiește un logo pentru instituția în care studiezi.

Agenda cititorului

- **CUVÎNT, CUVINTE**

1. Unitate de bază a vocabularului, ce reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) și a unui complex sonor.
 2. Gînd, idee exprimată prin vorbe; spusă.
 3. Angajament pe care și-l ia cineva; promisiune, făgăduială.
 4. Punct de vedere particular; judecată, poziție, considerent, opinie, părere.
 5. Temei al unei acțiuni; motiv, rațiune, cauză.
 6. Informație care devine cunoscută; stire, veste, zvon.
 7. Comunitate de vederi asupra unui lucru; înțelegere, pact, acont, convenție.
 8. Facultatea de a vorbi; vorbă; grai.
- **LOGO**, emblemă sau imagine utilizată ca simbol al unei organizații în materialele care o reprezintă.

5. Examinați comunicarea unui grup de colegi la recreație. Organizați o discuție de tip *panel* la subiectul *Cuvintele preferate de generația noastră*.
6. Scrieți un text argumentativ pe tema *Cuvintele sănt...*, descrifrând diverse asociieri ale ideii cu obiecte din lumea înconjurătoare. Folosiți ca model ideile lingvistului Ferdinand de Saussure:
 - *Un cuvînt este o monedă: nu are importanță din ce este făcut, are importanță valoarea sa nominală.*
 - *Cuvîntul este o casă căreia i s-a schimbat, de mai multe ori, aranjamentul interior și destinația.*
- Citește textul și reflectează la o variantă posibilă de înțelegere a mesajului.

VARIANTĂ POSIBILĂ

Mi-ar fi plăcut să fiu un cuvînt
 (eu sănt cuvîntul „sânt”, scrisa Nichita Stănescu),
 să fiu un cuvînt,
 să mă caute cu disperare, zile în sir, un poet –
 negăsindu-mă,
 să nu-și poată termina poemul

un cuvînt care nu rimează
 cu celealte cuvinte
 și nu poate fi pus
 în cătușele unui distih banal
 (ah! Umilința de-a sta ascultător
 sub călcîiul piciorului de vers –
 acest poetic călcîi al lui Ahile!)

mi-ar fi plăcut să fiu un cuvînt,
 să fiu un cuvînt singular, un cuvînt singur,
 un cuvînt sihastru

mi-ar fi plăcut să fiu un cuvînt
 în afară de lupta cuvintelor pentru existență
 (vorba lui Grigore Vieru),
 există și o egalitate a cuvintelor, fascinantă,
 cine are ochi de văzut – vede,
 cine are inimă de-nțeles – înțelege:
 cuvîntul *cerșetor*, bunăoară, nu este

mai sărac decît cuvîntul *bancher*,
 cuvîntul *filozof* nu se consideră
 mai deștept decît cuvîntul *neștiutor*,
 cuvîntul *sergent* nu execută ordinele
 cuvîntului *general*,
 cuvîntul *negru* nu este sclavul
 cuvîntului *alb*

și aşa mai departe
 cuvintele sănt fericite, cuvintele există
 fără să-și cunoască sensurile.

mi-ar fi plăcut să fiu un cuvînt,
 un cuvînt
 silabisit de micuțul ce-nvață vorbere,
 un cuvînt dintr-o scrisoare
 de dragoste,
 ultimul cuvînt al muribundului
 către cei dragi,
 un cuvînt care ar anihila
 puterea blestemelor,
 un cuvînt dintr-o rugăciune,
 un cuvînt dintr-o colindă.

mi-ar fi plăcut să fiu
 un cuvînt
 de care să le fie dor
 celorlalte cuvinte

Vasile ROMANCIUC

7. Exprimă-ți, într-un enunț, opinia despre specificul limbajului acestui text poetic.
8. Extragă din text toate secvențele în care apare substantivul *cuvînt*. Analizează-le, arătînd: determinativele (atributele); de ce verbe este regentat; pentru care verbe-predicate funcționează ca subiect.
9. Asociază citatul cu un cuvînt pe care îl consideri potrivit pentru situația dată:
 - *un cuvînt silabisit de miciuțul ce-nvață vorbirea*
 - *un cuvînt dintr-o scrisoare de dragoste*
 - *ultimul cuvînt al muribundului către cei dragi*
 - *un cuvînt care ar anihila puterea blestemelor*
 - *un cuvînt dintr-o rugăciune*
 - *un cuvînt dintr-o colindă*

10. Rescrie perechile de cuvinte pe care poetul le plasează în antiteză. Delimităză antonimele „veritabile” (cele din dicționarul de antonime) de cele contextuale, ocazionale. Alege cea mai semnificativă, în opinia ta, antiteză și motivează-ți opțiunea.

11. Comentează, în cîte un enunț, semnificația expresiilor:

- *să mă caute cu disperare;* ➢ *umilință de a sta ascultător;*
- *cătușele unui distih banal;* ➢ *egalitate fascinantă.*

12. Listează 3–4 caracteristici care îi permit unui cuvînt oarecare să se înscrie în categoria celor care nu rimează cu celealte cuvinte.

13. Explică structura și semnificația metaforei: *călciiul piciorului de vers – acest poetic călcii al lui Ahile.*

14. Interpretează referințele autorului din textul poeziei la universul tematic al creației poetilor Nichita Stănescu și Grigore Vieru.

15. Argumentează de ce sunt fericite *cuvintele care există fără să-și cunoască sensurile.*

16. Dezvoltă ideea cuprinsă în versurile:

*există și o egalitate a cuvintelor, fascinantă,
cine are ochi de văzut – vede,
cine are inimă de-nțeles – înțelege...*

1. Interpretează, utilizînd definițiile lexicografice ale cuvintelor, gradația din poezie: *singular, singur, sihastru*. Cercetează efectul produs la schimbarea locului cuvintelor.

2. Comentează semnificația titlului poeziei:

- conform structurii; • conform relației cu textul.

3. Prezintă o variantă de rostire a poeziei.

4. Scrie o meditație cu tema: **Miracolul cuvintelor în viața mea**, construind o metaforă pentru figura alăturată.

LABOR OMNIA VINCIT

LEGO, ERGO SUM

Nu-ți voi lăsa drept bunuri, după moarte,
Decât un nume adunat pe-o carte.
În seara răzvrătită care vine
De la străbunii mei pînă la tine,
Prin rîpi și gropi adînci,
Suite de bâtrînii mei pe brînci,
Și care, tînăr, să le urci te-așteaptă,
Cartea mea-i, fiule, o treaptă.
Așază-o cu credință căpătîi.
Ea e hrisovul vostru cel dintîi,
Al robilor cu saricile pline
De osemintele vărsate-n mine.
Ca să schimbăm, acum, întîia oară,
Sapa-n condei și brazda-n călimară,
Bâtrînii-au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite
Și leagăne urmașilor stăpîni.
Și, frămîntate mii de săptămîni,
Le-am prefăcut în versuri și-n icoane.
Făcui din zdrențe muguri și coroane.
Veninul strîns l-am preschimbat în miere,
Lăsînd întreagă dulcea lui putere.
Am luat ocara, și torcînd ușure
Am pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure.

5. Extrage din text versul care te-a impresionat cel mai mult. Comentează-l, în 3–5 enunțuri, completînd primele două coloane ale Jurnalului triplu. Fă schimb de caiete cu un coleg și completează coloana a treia.

Citatul	Comentariul propriu	Comentariul colegului

- Citește poezia *Testament*. Urmărește cum renaște și însuflătește cuvintele poetul Tudor Arghezi.

TESTAMENT

Am luat cenușa morților din vatră
Și am făcut-o Dumnezeu de piatră,
Hotar înalt, cu două lumi pe poale,
Păzind în piscul datoriei tale.
Durerea noastră surdă și amară
O grămădii pe-o singură vioară,
Pe care ascultînd-o a jucat
Stăpînul, ca un țap înjunghiat.
Din bube, mucegaiuri și noroi
Iscat-am frumuseți și prețuri noi.
Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte
Și izbăvește-ncet pedepsitor
Odrasla vie-a crimei tuturor.
E-ndreptățirea ramurei obscure
Ieșită la lumină din pădure
Și dînd în vîrf, ca un ciorchin de negi,
Rodul durerii de vecii întregi.
Întinsă leneșă pe canapea,
Domnița suferă în cartea mea.
Slova de foc și slova făurită
Împerecheate-n carte se mărită,
Ca fierul cald îmbrătișat în clește.
Robul a scris-o, Domnul o citește,
Făr-a cunoaște că-n adîncul ei
Zace mînia bunilor mei.

Tudor ARGHEZI

6. Stabilește, cu argumente din poezie, cui se adresează autorul prin acest text.
7. Formulează o concluzie, consultînd definițiile din *Rînduri-Gînduri*.

8. Realizează o lectură comprehensivă a textului prin grila conceptuală recomandată: A ..., B ..., C ..., D ..., E

Agenda cititorului

A Viața devine carte, literatură.

9. Conducîndu-te de sensul pe care-l are titlul poeziei, explică o situație de viață în care e necesar, e valabil un testament. Vezi și *Agenda cititorului*.
10. Exprimă-ți opinia:
 - a) ce valori ar putea fi transmise prin testament?
 - b) ce cărți (autori, titluri) ai dori să obții printr-un testament?
11. Extrage, într-o fișă, din dicționarul cultural, valorile ce constituie obiectul unui testament. Continuă fișa cu 3–4 opțiuni proprii.
12. În viziunea autorului, cartea reprezintă o treaptă în urcușul vieții, în dobândirea unei experiențe. Imaginează-ți că ești *fiul* moștenitor al acestei cărți. Ce valoare are ea pentru tine?

B Cartea, literatura schimbă viață.

13. Completează tabelul cu informație din text, explicînd transferul limbajului de la semn la artă.
- 13.1. Cercetează informația obținută în tabel și formulează două-trei concluzii la afirmația din caseta B.

Obiecte reprezentate	Sensul General Contextual	Obiecte transformate	Sensul General Contextual
Model: 1. Sapă	1. <i>general</i> : unealtă de muncă istovitoare, de afînat solul 2. <i>contextual</i> : personifică munca istovitoare a țărâului	Condei	1. <i>general</i> : instrument de scris 2. <i>contextual</i> : personifică scrisul, munca intelectuală, de creație

C Opera literară este o artă a cuvîntului, un fapt de limbaj.

14. Identifică, în strofa a patra, versurile în care se afirmă că limba vorbită este materialul prim al limbajului artistic.
- 14.1. Ilustrează răspunsul și cu exemple din lecturi.

- **TESTAMENT**

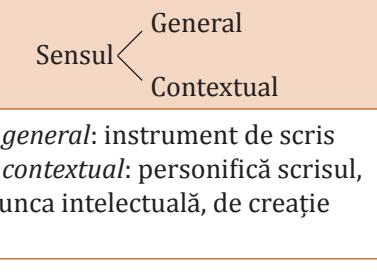
1. Act juridic prin care cineva își exprimă ultimele dorințe, dispunînd asupra felului cum va fi împărtită averea după moartea sa.

2. Operă tardivă a unui scriitor sau artist, considerată ca ultima expresie a concepțiilor sale estetice ori literare.

- **CARTE** – simbol al științei, cunoașterii, al universului.

- **CREZ** – simbol al credinței, expunere succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; convingere.

- **SCRIERE** – exprimare în scris, scriptură, operă literară.

D Opera presupune și o nouă viziune asupra vieții, lumii.

15. Ordenează simbolurile din text ce reprezintă universul *lumii existente* și al *lumii create*, fixîndu-le în cercurile echivalente din stînga paginii.

Agenda teoreticianului

- Poezia este o artă a limbajului; anumite combinații de cuvinte pot produce o emoție pe care altele nu o produc și pe care noi o numim poetică.

Paul VALÉRY

- Adevăratul limbaj al poeziei nu e cel pe care-l studiem în cărțile de gramatică; este imaginea, cristalizarea experienței în momente figurative care alcătuiesc un tot.

Oliver FRIGGIERI

- Arta scrisului începe de acolo de unde fraza scrisă e aptă să rețină în ea sentimentele.

Nichita STĂNESCU

- Noutatea limbii nu are nou decât aspectul nou al acelorași cuvinte, puse să comunice unele cu altele și să se împrumute între ele aşa încât un critic superficial nu le mai recunoaște... este nevoie și de puțin mes-tesug.

Tudor ARGHEZI

15.1. Caracterizează lumile ordonate în figurile iconice obținute prin prisma ideii de opoziție între ele.

15.2. Generalizînd constatăriile, discută despre importanța limbajului în:

- observarea unor fapte, evenimente esențiale ale vieții;
- formularea unor legități definitorii;
- crearea/ recrearea viziunilor, concepțiilor asupra vieții;
- evoluția recreativă a limbajului însuși (poți utiliza informația expusă în *Agenda teoreticanului*).

16. Formulează ideea dominantă din ultimele patru versuri. Raportează la schema ce reprezintă procesul de receptare a unei opere.

17. Trage cîteva concluzii, referindu-te la sensul global al textului.

18. Comentează sugestiile versurilor, utilizînd explicațiile autorului și informația relevantă din *Agenda teoreticianului*.

*Slova de foc și slova făurită
Împerecheate-n carte se mărită.*

Tudor ARGHEZI

E Literatura este un spațiu spiritual liber și generos.

19. Reflectînd la ideea desprinsă din text că literatura, cartea au salvat omenirea de la robie, nedreptate, întuneric, scrie, pe un poster, argumente cât mai diverse întru susținerea acesteia.

19.1. Selectează cele mai convingătoare, în opinia ta, argumente și elaborează, în baza lor, un eseu nestructurat cu tema conținută în caseta E.

1. Exersează recitarea poeziei *Testament* de Tudor Arghezi ca pe o expresie a concepției scriitorului despre carte, literatură, artă. Prezintă-ți varianta finală la ora de literatură.

OPTIONAL

2. Scrie un eseu nestructurat cu tema: *Literatura este o lume a limbajului artistic.*

27

DECOR de GEORGE BACOVIA.

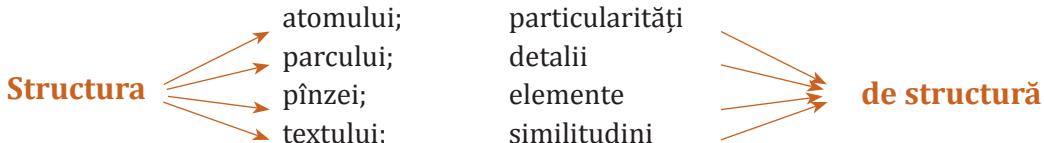
Semnificația componentelor structurale

Motto:

Nu există poezie acolo unde nu este nici o organizare,
nici o structură, într-un cuvînt - nici o idee poetică.

George CĂLINESCU

- Explică, utilizînd și dicționarul explicativ, sensul sintagmelor:

- Actualizînd cunoștințele despre speciile genului liric, interpretează sensul noțiunii de *structură* din afirmația lui George Călinescu. Utilizează informația din *Agenda criticului*.
- Numește trei semne distinctive ale unui text poetic.

- Citește poezia *Decor* de George Bacovia și precizează:
 - ce-ți semnalează structura textului la vuzualizarea lui;
 - cîteva constatări relevante pentru structura textului dat.

DECOR

Copacii albi, copacii negri
Stau goi în parcul solitar:
Decor de doliu, funerar...
Copacii albi, copacii negri.

În parc regretele plîng iar...

Cu pene albe, pene negre
O pasăre cu glas amar
Străbate parcul secular...
Cu pene albe, pene negre...
În parc fantomele apar...

Și frunze albe, frunze negre;
Copacii albi, copacii negri;
Și pene albe, pene negre,
Decor de doliu, funerar...

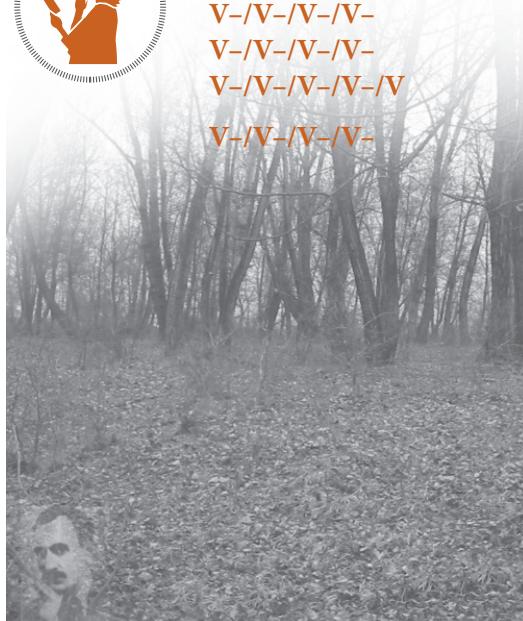
În parc ninsoarea cade rar...

George BACOVIA

Metrul

V-/V-/V-/V-/V
V-/V-/V-/V-
V-/V-/V-/V-
V-/V-/V-/V-
V-/V-/V-/V-

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

Agenda criticului

- Structura artistică este *sistemul relațiilor esențiale ale unei opere alcătuind o totalitate care-și subordonează părțile, cu o pronunțată coeziune interioară, ca un mijloc de comunicare de o natură polisemică, reprezentativă, model de analiză ideală și construcție reală în același timp.*
- Determinantele conceputului *structură artistică*: sistem de relații, unitar și coerent, relativ autonom, din punct de vedere funcțional și al finalității, conotativ, ilimitat simbolic, original, ideal și totodată real.

Ion PASCADI

Agenda cititorului

Fișa criteriilor:

- capacitatea elevului-cititor de a sugera, prin voce, reprezentări: codrul, buciumul, teiul, simboluri celeste, simboluri terestre, stări ale personajelor etc.;
- abilitatea de a înțelege și a transmite starea eului narator;
- capacitatea de a declanșa colegiilor retrăirea unor stări, experiențe proprii.

- **Figură de stil** – procedeu stilistic ce rezultă din organizarea și intonarea, cu intenție artistică, a cuvintelor în vers sau frază.
- **Motiv** – element semnificant al textului, exprimat uneori printr-o figură de stil (cea mai mică unitate semnificativă a textului).
- **Laitmotiv** – motiv reluat într-un text literar.
- **Temă** – unitate semantică a diverselor elemente ale operei spre care conduc sentimentele și motivele din textul poetic.

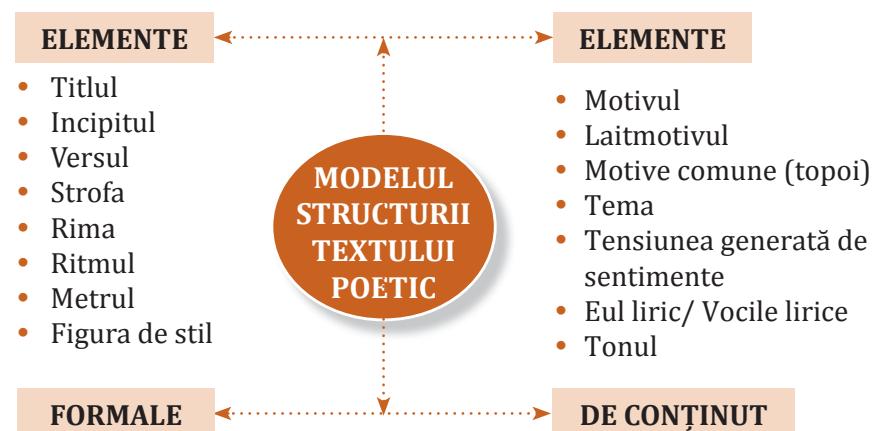
1. Audiază poezia în varianta rostirii autorului sau a unui actor și explică în ce mod elementele de structură ale textului s-au manifestat în relevarea sugestivă a mesajului.

2. Recitește textul cu voce, din perspectiva rolurilor propuse și ținând cont de indicațiile de pe *Fișa criteriilor* din *Agenda cititorului*:

- *rolul cititorului ce meditează asupra realității din poezie;*
- *rolul unui pictor ce intenționează să deseneze peisajul.*

2.1. Observă și concluzionează: în ce măsură elementele de structură pe care le-ai fixat în *Notițele postlecturale* au influențat asupra variantei de lectură.

3. Actualizează-ți și completează-ți cunoștințele, examinând schema:

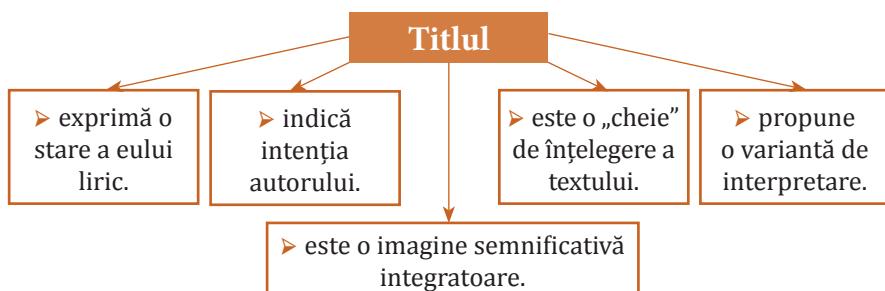
3.1. Completează tabelul cu informația necesară.

Știu	Vreau să știu	Intenționez să aprofundez	Am învățat

4. Determină rolul și semnificația titlului poeziei, urmărind reperele:

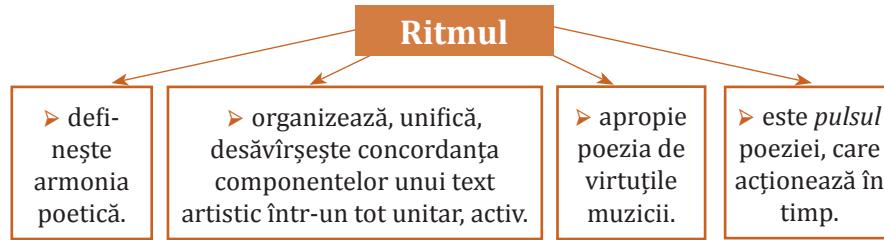
DECOR – descriere, figurare a peisajului, spațiu

- *real/ ireal;*
- *citadin/ rustic;*
- *static/ dinamic;*
- *pastel/ pretext pentru comunicarea unor afecte.*

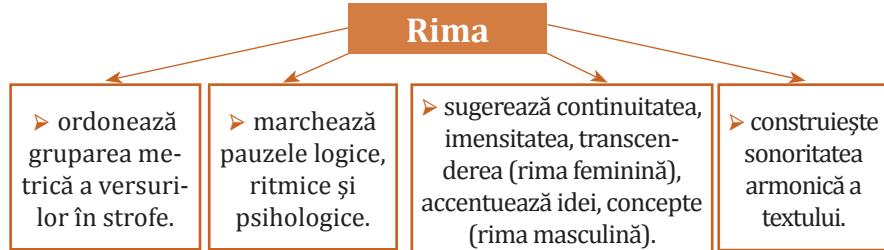

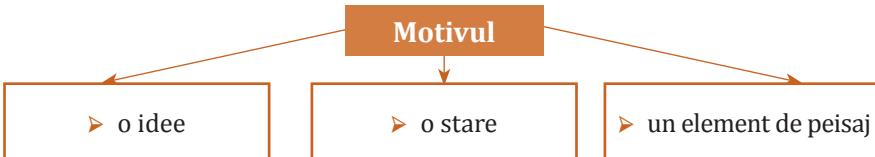
- Identifică imaginea dominantă a poeziei și reprezentarea elementelor ei în catrene.
- Explică rolul versurilor izolate în calitate de: a) *refren*, b) *lait-motiv*, c) *sugestie de mișcare, dinamism etc.*
- Recitește textul sau audiază-l și observă efectul ritmicității frazelor poetice. Formulează succint cele observate, utilizând informația din schema-reper.

- Selectează, din sirul propus, tipul de ritm propriu poeziei *Decor* și motivează alegerea: *monoton, curgător, dansant, alert, torrential, abrupt*.
- Examinează structura iambică a versurilor și a concentrării metrice de 8–9 silabe și rostește poezia, respectându-le.
- 5.1. Continuă exercițiul de stabilire a modelului.**
- Comentează sugestia dominantă a structurii metrice în relevarea:
► *cadrului naturii*; ► *stării de spirit a eului liric*.
- Determină tipurile rimei în poezie, motivând valoarea lor. Utilizează reperele din *Agenda cititorului* și schemă:

- Explică semnificația motivelor ce se referă la:
► *titlui poeziei*; ► *starea eului liric*; ► *o altă variantă*.

- Motivează rolul simetriilor și al corespondențelor de structură și a celor poetice în raport cu cititorul și cu eul liric.

Agenda cititorului

- VERS** – grup de cuvinte (rânduri din poezie), cadențate într-un anumit mod, formind o unitate ritmică.
- STROFĂ** – grupare de versuri construită după anumite reguli.
- RIMĂ** – element al versificației constând din potrivirea sunetelor de la sfîrșitul a două sau a mai multe versuri.

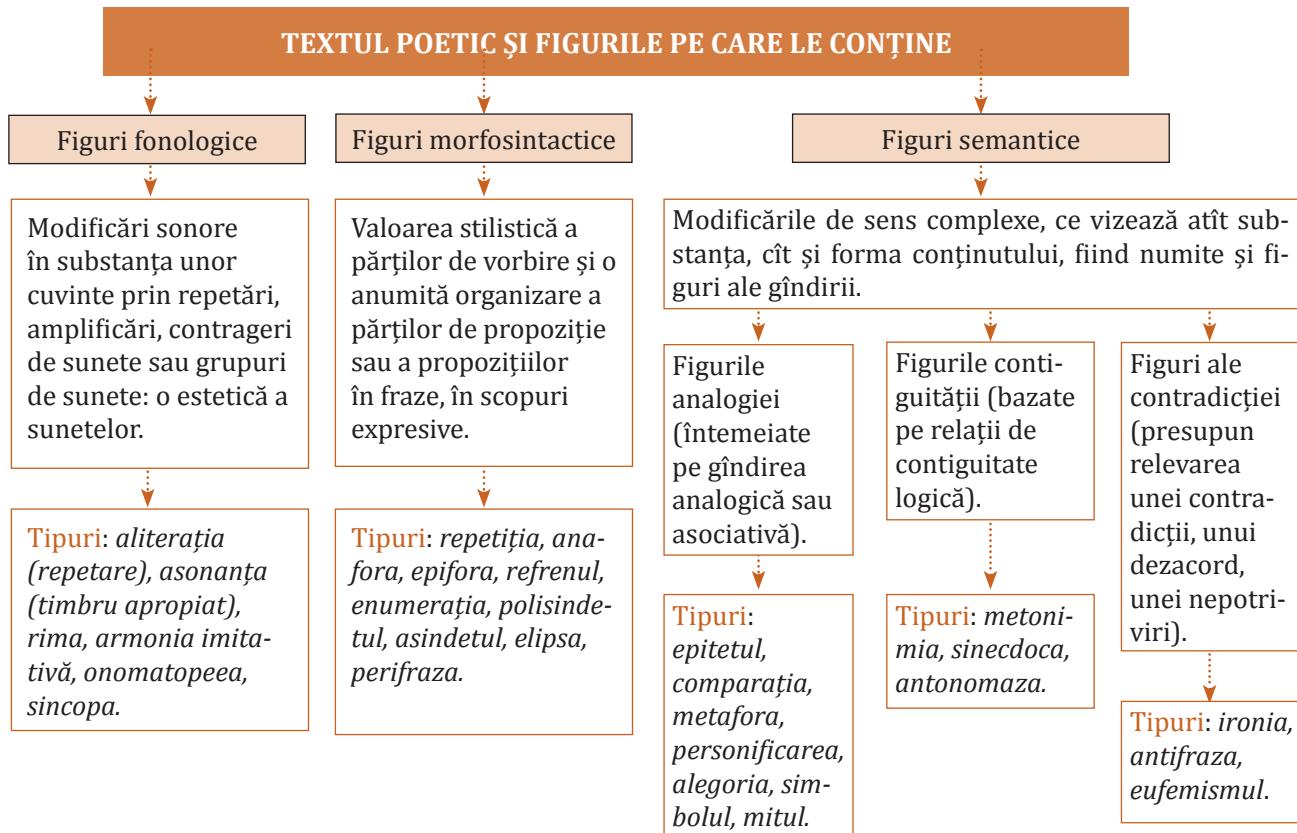
Tipurile rimei:

- după poziția rimelor în strofă:
 - împerecheată: **aabb**;
 - îmbrățișată: **abba**;
 - încrucișată: **abab**;
 - monorimă: **aaaa**;
 - interpolate (în strofa de șase versuri): **aabccb**;
 - variate (ordinea neuniformă);
 - interioare.
- după numărul de sunete coincidente:
 - rimă simplă**, cu sunete ce cuprind un singur accent principal – *masculină*, cu accentul pe ultima silabă (ritmul iambic), și *feminină*, cu accentul principal pe penultima silabă (tro-heu, amfibrah);
 - rimă complexă**, cu accente principale și secundare (dactilul).

10. Identifică, în text, figurile de stil relevante pentru cele trei tipuri de figuri prezentate în schema-reper.

10.1. Comentează, utilizînd informația din schema-reper:

- sugestia atmosferei ce domină natura/ lumea textului;
- starea de spirit a eului liric.

11. Formulează, în baza propriilor constatări și interpretări, tema poeziei *Decor* de George Bacovia.

1. Memorizează poezia și propune o variantă elocventă de rostire.
2. Apreciază, într-un microeseu, valoarea unor elemente de structură ale poeziei în comunicarea inedită a mesajului.

2.1. Valorifică mărturisirea poetului Eminescu din poezia *Iambul*:

De mult mă lupt cătind în vers măsura
Ce plină e ca toamna mierea-n faguri,
Ca s-o aștern frumos în lungi șiraguri
Ce fără piedici trec sunind cenzura.

v -/ v -//v -/ v -/ v - v (iambi + amfibrah)
v - v/ v v - v// - v/ - v
v v v -/ v -// v -/ v - v
v - v/ - v// - v -// v - v

28 LIRICA POPULARĂ. DOINA, o expresie a sensibilității

Motto:

**Farmecul poeziei populare îl găseșc în faptul că este expresia
cea mai scurtă a simțământului și a gîndirii.**

Mihai EMINESCU

1. Amintește-ți de manifestările folclorice din localitatea de baștină sau de cele surprinse în emisiunile radio, TV și explică rolul acestora în viața noastră contemporană.
2. Alcătuiește o listă de caracteristici ale folclorului românesc.
3. Formulează, în baza acestor caracteristici, o definiție a noțiunii de folclor. Compara termenii și explică sensul lor: *folclor – folclorul obiceiurilor – folclorul literar – folclorul muzical-literar*. Utilizează sugestiile din *Agenda cititorului*.
4. Exemplifică afirmația din temă, raportând-o la sugestia metaforei grafice alăturate.
5. Citește fragmentele axate pe o problemă comună – *valoarea literaturii populare* – și formulează răspunsuri la următoarele întrebări:
 - Cine este autorul creațiilor populare?
 - Cînd au fost create?
 - Cum au fost transmise?
 - Ce particularități artistice deosebite au?
 - Ce specii au o frecvență funcționalitate?
 - Care dintre ele se pot încadra în genul liric?

► Comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoșești și mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.

Aceste poezii se împart în trei clase deosebite:

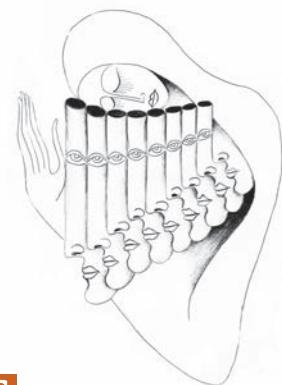
Cîntece bătrînești sau Balade; Doină; Hore.

Toate aceste poezii, fără dată sigură și fără nume de autori, sunt alcătuite de secole întregi, ca niște pietre scumpe în sînul poporului. Ele sunt expuse de a se pierde, prin urmare, e o sfîntă datorie de a le căuta și a le feri de noianul timpului și al uitării.

Vasile ALECSANDRI

► Istoria noastră mai veche, cea dinainte de Negru-Vodă și Bogdan, este ca și necunoscută. Singurul document străvechi care o luminează întrucîtva este cîntecul popular și din el se vede că stră bunii noștri au trăit

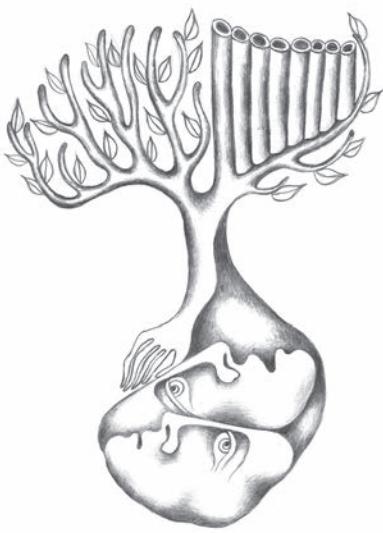
AB INITIO

S APERE AUDE

Agenda cititorului

- **Folclor** (*folk*, adică popor, și *lore*, adică știință) – știința poporului.
- **În sens restrîns**, înseamnă studiul civilizației materiale: arhitectură; instalații tehnice; costum; instrumente muzicale tradiționale.
- **În sens larg**, înseamnă credințe; superstiții; obiceiuri; literatură populară; muzică, dans, jocuri.
- Cel dintîi om de cultură român care a întrebuințat cuvîntul *folclor* a fost B.-P. Hasdeu, *Cuvinte den bătrîni* (1878–1879).

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- **Doină** – cuvînt preluat din terminologia folclorică, folosit în paralel cu termenul de cîntec lîric.
- Doină este definită ca specie aparte, cu particularități distincte numai pe plan muzical.
- Din punct de vedere poetic, doina are o tematică variată, iar din punct de vedere estetic, relevă un orizont metaforic și stabilizat prin tradiție.
- **Arhetip**
- tip, model inițial după care se execută o lucrare;
- modelul prim, inițial, ideal al obiectelor sensibile, considerate ca reprezentări imperfecte și copii ale sale;
- tip originar, prim.

într-un lung și aspru amurg de suferință. În poezia lor plină de contraste, acești vechi poeti anonimi cîntase cînd suferința în doină, cînd amorul c-o delicatețe deseori surprinzătoare, cînd zîmbeau în strigături, cînd se avîntau spre zări fantastice în cîntecele bătrînești. În durerile și furtunile negurosului nostru trecut, **Doina și Cîntecul bătrînesc** au fost izvoare de viață și energie.

Mihail SADOVEANU

2. Identifică similitudini și deosebiri între opiniile autorilor citiți, completînd o *diagramă Venn*.
3. Găsește, în fragmentele citate mai sus, enunțurile în care marii scriitori ai literaturii române și-au exprimat îngrijorarea față de soarta poeziei populare. Discută, referindu-te la realitatea actuală.
4. Citește informația din *Agenda cititorului* și rescrie definiția, însotită de schema tipurilor de doină, extrasă din tema: ***Genul lîric sau stările trăirii și ale expresiei***.
- Citește textul și identifică:
 - motivul principal; ➢ starea eroului lîric;
 - unitățile de vocabular care denotă stările sufletești și sentimentele eului.

CINE-A ZIS DOINA-DOINA

Frunză verde și una,
Cine-a zis doina-doina
Arsă i-a fost inima,
Arsă i-a fost ca și-a mea.
Cine-a zis doina dintie
Arsă i-a fost ca și mie.

5. Precizează dacă ai putea considera acest text un model arhetipal pentru specia doinei. Argumentează.
6. Citește fragmentele selectate din doine, acceptînd rolurile:
 - prima lectură din perspectiva ascultătorului unei confesiuni a eului lîric al poeziei;
 - a doua lectură din perspectiva asumării rolului de eu lîric al doinei.

A

Frunză verde măr crețesc,
Stau în drum și mă gîndesc
Ce s-apuc, ce să muncesc,
Pîinea să-mi agonisesc,
Copilașii să-mi hrănesc?

C

Frunză verde de alună,
Mă dusei noaptea pe lună
Să găsesc o floricică
Care mult inima-mi strică
Și s-o-ntreb de ce-n grădină
Pleacă fruntea și suspină?

B

Frunză verde rozmarin,
Rău e de voinic străin!
Numai luna că-l iubește
Și soarele-l încălzește.

D

Frunză verde de negară,
Vai, sărmana biata țară,
Cum te-ajunge focul iară!

1. Comentează textele conform indiciilor din tabel și completează-l cu informația obținută.

Formula inițială	Motivul	Semnificațiile	Sentimentul/ starea

- 1.1. Explică semnificația corelației dintre formula inițială, motivul și starea afectivă a eroului liric. Decide, care din aceste componente este relevantă pentru specificul doinei?
- 1.2. Intitulează fragmentele, potrivind titluri adecvate doinei.
2. Continuă începutul textului și alcătuiește o doină din două catherine, ce va avea un motiv contemporan.
- Frunză verde... • Cine-a zis doina-doina...
3. Citește *Agenda cititorului* de la începutul temei. Extrage caracteristicile doinei, aranjându-le în ordinea importanței lor.
4. Selectează, din materialul temei, o afirmație prin care să susții ideea că *doina este o voce interioară a singurătății*. Utilizează exemple din texte.
5. Lucrați în echipe: citiți doina și demonstrați că este un text reprezentativ pentru specia dată. Aplicați algoritmul propus.

• *Datinile, poveștile, muzica și poezia* sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstituī trecutul întunecat.

Alecu RUSSO

În ce privește doina, în plîngereea căreia plutesc neguriile veacului, ce aş mai putea adăuga? Răspunsul ei e în inimile tuturor celor care se pot întoarce îndărăt...

Mihail SADOVEANU

vine timp de rele soarte,
eu cînt doina cea de moarte.
Doina zic, doina suspin,
tot cu dînsa eu mă țin;

doina cînt, doina șoptesc,
tot cu dînsa viețuiesc.

Doină, doină, cîntec dulce,
cînd te-aud, nu m-aș mai duce.
Doină, doină, viers cu foc,
cînd te-ascult, eu stau pe loc.

Bate vînt de primăvară –
eu cînt doina pe afară,
vine iarna viscoloașă –
eu cînt doina-nchis în casă,

frunza-n codru mă îmbie –
eu cînt doina de hoție,
frunza cade-ngălbenită –
eu cînt doina cea mîhnită.

Izvorașul curge-n vale –
eu cînt doina cea de jale,
vine timpul de-nsoțire –
eu cînt doina de iubire,

- Intitulează doina cu o expresie din text.
- Selectează și explică valoarea semantică a calificativelor doinei.
- Interpretează semnificația motivului principal din poezie.
- Comentează figurile de stil în raport cu starea de spirit a eului liric.

1. Elaborează, pe o foaie A 4, o fișă-reper pentru portofoliu, în care să rescrii definițiile noțiunilor de folclor și doină, însotite de exemple.
2. Prezintă, într-o compozitie, 2-3 calități ale doinei, pornind de la afirmațiile lui Alecu Russo și Mihail Sadoveanu din *Rînduri-Gînduri*.

CORELAȚIA EROS-THANATOS ÎN CÎNTECELE POPULARE

Motto:

Cîntecele au o expresie de melancolie dulce și dureroasă chiar.

Artur GOROVEI

AB INITIO**S**CRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- **Cîntec** (lat. *canticum*; fr. *chanson*) – poezie lirică însotită sau nu de muzică, este genul trubaduresc cel mai răspîndit. Tema lui este amorul. Cîntecul e alcătuit din șase sau șapte strofe cu un număr liber de versuri (3–42) și finalizează cu *închinări* (în provensală, *tornada*). Un imn al primăverii, anotimpul iubirii, îl constituie *prologul*.
- **Eros** (în mitologia greacă) – zeul iubirii. În literatură, semnifică iubirea în diversele ei stări.
- **Thanatos** – zeu protector și personificare a morții. În literatură, reprezintă un simbol al morții în plan existențial.

SAPERE AUDE

1. Audiază o doină și un cîntec liric popular și determină, prin 3–5 cuvinte, stările emotive pe care le-ai trăit pe parcursul audierii.
- Citește textul și sesizează prin ce se asemănă și prin ce se deosebesc cîntecul popular de doină.

CÎNTEC POPULAR

Dragostea din ce-i făcută?
Din omul cu vorbă multă,
Din poale cu găurile
Și din buze subțirele.

Unde sede dragostea,
Înverzește pajiștea,
Dar unde sede urîtuł,
Rămîne negru pămîntul.

Dragostea unde s-adună,
Îi numai joc și voie bună,
Dar unde sede urîtuł
Tot la ușă bate vîntul.

Urîtuł din ce-i făcut?
Din omul care-i tăcut,
Zice-o vorbă, ș-apoi tace,
Și urîtuł aşa se face.

2. Descoperă valențele textului, realizînd algoritmul:
 - Observă și explică elementele de structură ale discursului.
 - Identifică motivul/ motivele dominant(e) și cele subordonate.
 - Interpretează sugestiile a 3–4 figuri de stil relevante.
 - Apreciază structura frazelor poetice și muzicalitatea textului.
 - Audiază cîntecul și estimează valoarea melodiei pentru transmiterea mesajului.
3. Definește, în baza interpretărilor realizate, noțiunea de *cîntec popular*.
 - 3.1. Completează definiția cu informații din Agenda cititorului.

1. Compară definiția doinei cu cea a cîntecului. Observă particularitățile și deosebirile dintre ele. Consemnează, într-un tabel, particularitățile fiecărei specii și caracteristicile comune.

2. Citește textul cîntecului ce urmează și definește, printr-un titlu, mesajul lui.

Fă-mă, Doamne, ce mă-i face
Sufletul să nu se-mpace,
Fă-mă hulubaș de-argint
Cu aripile de vînt,
Să mai zbor de pe pămînt

Pîn' la maica la mormînt.
Și să stau să m-odihnesc,
Să plîng și să mă jelesc
Și de bune, și de rele,
De aleanul vieții mele.

- 2.1.** Descrie specificul unei melodii potrivite pentru acest text.
- 3.** Comentează succint starea eului liric ce își cîntă destinul în secvență dată.
- 3.1.** Identifică unitățile de vocabular care denotă această stare a eului.
- 3.2.** Interpretazează sugestia unor figuri de stil relevante.
- 1.** Argumentează, prin exemple, afirmația lui Vasile Alecsandri:
Cele mai multe dintre cîntecele populare încep cu frunză verde... Frunza cea nouă îi insuflă (poporului) cîntece pline de o melancolie adîncă, ce exprimă jalea unui trecut de mărire și aspirare către un viitor mareț. Frunza verde ce încunună cîntecele poporale servește, totodată, la caracterizarea cîntecului.
- 1.1.** Continuă afirmația cu cel puțin două idei proprii.
- 2.** Numește diferite cîntece populare pe care le cunoști sau le ascultă, le interpretezi cu diferite ocazii. Ce te impresionează în aceste cîntece?
- 3.** Intervievează-ți colegii, urmărind să constați cum apreciază melodiile populare, cine știe mai multe cîntece, cu ce ocazii le interpretează etc.
- 4.** Audiază cîntecul *Vai, sărmana turturică* din repertoriul Mariei Drăgan. Alcătuiește o fișă de caracterizare în care vei releva:
- semnificația mesajului textului;
 - armonia dintre text și melodie;
 - valoarea, originalitatea interpretării;
 - locul cîntecului în „repertoriul” speciei.
- 5.** Citește informația din *Agenda teoreticianului* și extrage din ea enunțurile care definesc specia cîntecului popular, însotindu-le cu exemple.
- 6.** Comentează semnificația corelației eros–thanatos, utilizând informația din *Agenda cititorului* de la pagina 210.
- 7.** Asociază versurile din pastelul lui Vasile Alecsandri: *E privighetoarea dulce care spune cu uimire/ Tainele inimii sale, visul ei de fericire* cu interpreții/ interpretele de cîntece populare preferați/ preferate. Redactează un microeseu cu subiectul:
Privighetoare a cîntecului popular.
- 8.** Lucrați în echipe. Acumulați idei despre impactul folclorului asupra creației scriitorilor contemporani. Ilustrați ideile prin citate din opere.
- 8.1.** Lansați idei pentru o eventuală conferință științifică *Poezia populară, izvor de inspirație pentru scriitori de referință ai literaturii române*. Aranjați ideile în ordinea importanței lor și expuneți-le în fața colegilor.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda teoreticianului

- Sub numele de cîntec noi înțelegem o poezie, niște versuri care se recită, fără să fie cîntat, dar, în același timp, cîntec este o poezie care se intonează pe o melodie.
- Cîntecele joacă un rol important în viața tuturor popoarelor.
- De la naștere pînă la moarte, cîntecul face parte integrantă din viața individului.
- Jocurile copiilor sunt însotite de cîntece și dansuri.
- La nuntă se cîntă, în ceasuri de veselie și de tristețe se cîntă, diferite munci sunt însotite de cîntece și la sfîrșitul vieții mortul este bocit prin cîntece.

Artur GOROVEI

ARS COLLABORANDI

8.2. Aplicînd tehnica SINELG-ului, completați-vă cunoștințele despre folclor ca sursă de inspirație pentru literatura cultă și formulați, în baza acestei informații, posibile teme/ probleme pentru a fi abordate în cadrul unei conferințe.

V Idei care îmi erau cunoscute	+ Informație pe care am aflat-o și o accept	- Informație care diferă de cunoștințele mele anterioare	? Ce nu-mi este clar și necesită documentare din alte surse
•	•	•	•

Metaforă de Ion Puiu

A Trebuie să fac mărturisirea de credință că poporul este părintele meu literar; că trecutul pulsează în mine ca un sînge al celor despărțiti; că mă simt ca un stejar de la Orhei, cu mii și mii de rădăcini înfipite în pămîntul neamului meu.

Mihail SADOVEANU

B Valorificarea conștientizată a folclorului a început, cum se știe, odată cu generația patruzecioptistă. Se vorbește chiar de o descoperire a lui. Dacă suntem de acord că fiecare etapă de cultură redescoperă ceea ce există deja în substrat, scriitorii de la *Dacia literară* trebuie considerați, într-adevăr, primii care au făcut din tradiție o marcă a propriei creații, în ideologie și în artă. Să nu uităm că patruzecioptiștii însăși și-au căutat înaintași printre cronicari... În valorizarea sau conservarea folclorului, oamenii de litere s-au apropiat cel mai adesea (spre deosebire de mulți dintre cei care pretind cunoașterea exactă a terenului) de esența artei orale și o dată au redimensionat-o în sensul esteticului, chiar și atunci cînd au reconstituit obiceiurile, cum ar fi hora de duminică, din romanul *Ion*, claca din *Crișma lui Moș Precu* sau descrierea călușului din *Moromeții*.

Petru URSCACHE

C Plîng în mine și-n țărîne,
precum plînge toamna-n noapte
toate doinele bâtrîne
mormîntate-n strop de șopante.
Năpădit de doruri grele,
mă simt trist ca o baladă
și-mi las fruntea peste ele
piatră de granit să cadă.

Dumitru MATCOVSCHI

1. Precizează, prin exemplificări, particularitățile liricii populare.
2. Comentează, în paralel, o doină și un cîntec popular, la alegere.

OPTIONAL

3. Scrie un eseu nestructurat cu una dintre temele:
 - *Doină, o pasăre ce zboară peste moarte;*
 - *Lirica populară reflectă sufletul neamului întreg;*
 - *Cîntecul popular, o fuziune dintre Eros și Thanatos.*

30 NOAPTE de MAGDA ISANOS. Tensiunea și armoniile liricii culte

Motto:

Poezia ei comunică sentimentul unei trăiri intense
și al unei legături directe de la suflet la suflet.

Marin BUCUR

- Formulează 2–3 idei despre specificul lecturii/ rostirii unei opera lirice, spre deosebire de cele epice, dramatice.
- Precizează prin ce contribuie la formarea personalității tale lectura, cunoașterea operelor liricii culte.
- Citește textul poeziei și identifică motivul/ faptul ce a inspirat poeta.

A B INITIO

S CRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- Conținutul ei (al liricii) este subiectivul, lumea interioară, sufletul contemplativ, simțitor, care, în loc să treacă la acțiuni, se oprește mai curind la sine ca interioitate, putându-și lua din această cauză ca formă și ultima întâi autoexpri-marea subiectivului...

Friedrich HEGEL

- Un poet se recunoaște – sau cel puțin fiecare își recunoaște poetul său – după acest simplu fapt că transformă cititorul în *inspirat*. Inspirația este ceva ce e generos acordat de cititor poetului său.

Paul VALÉRY

NOAPTE

Ascăt am astă-noapte
crescînd pădurile pline de șoapte,
cît spațiul nalte,
aceleași și alte;
cu crengi felurit înflorite,
nu mai știu de unde pornite.
Stufos întunericul se facea –
și rece-mprejurul tău, stea...

Magda Isanos
(1916–1944)

Unde sînt acum, unde sînt
fințe, lucruri tainic împăcate,
lîngă pămînt ca umbrele culcate,
și miroșind a pămînt?

- Realizează o lectură *mută* a poeziei, intenționînd să *asculți* noaptea.
 - Notează ce ai văzut; ce ai auzit; ce ai simțit; ce ai gîndit.
- Explică noțiunile: *inspirație – imaginea în relație cu poetă; poezia; cititorul*. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.
- Motivează elementele de structură ale textului dat, pe care le consideri relevante.
- Interpretează semnificația interogației finale din text în raport cu o idee din *mottoul* temei.
- Estimează mesajul poeziei în raport cu afirmația din *Agenda criticului*, expusă în pagina următoare.

S APERE AUDE

Agenda criticului

Spontană ca o îmbrățișare,
poezia Magdei Isanos
are harul de a spune,
cu o prospețime veșnic
nealterată, că lumea este
frumoasă.

Elisabeta Isanos GOIAN

LABOR OMNIA VINCIT

ARS COLLABORANDI

ARS DESCENDI

6. Fixează, în formula unei scrieri libere (2–3 minute), ideile proprii cu referire la subiectul *Poezia lirică*.
 - 6.1. Formulează, în baza ideilor consemnate, o definiție proprie a poeziei/ operei lirice.
 7. Compară definiția formulată cu afirmația lui Nichita Stănescu și explică punctul de vedere al poetului: *Poezia este o tensiune semantică spre un cuvînt care nu există, pe care nu l-a găsit. Poetul creează semantică unui cuvînt care nu există*.
 8. Completează afirmația poetului cu un enunț ce ar preciza rolul și funcția cititorului în receptarea poeziei, conducîndu-te de schema ce o prefigurează pe cea a comunicării:

Poetul creează → Poezia tensiune ← Cititorul receptează.

Enunțatorul

Mesajul

Receptorul

1. Pornind de la ideea lui Nichita Stănescu, determină:
 - ce a creat poeta;
 - în ce constă tensiunea semantică a poeziei;
 - care este posibilul cuvînt spre care este orientat mesajul poeziei.
 - 2.1. Relaþionează răspunsul cu ideea din Rînduri-Gînduri.
 3. Elaborează, pentru portofoliu, o fiþă de particularităþi, intitulată **Specificul operei lirice**, sistematizînd informaþia din cadrul temei.
 4. Lucraþi în echipe. Alegeti o poezie (la dorinþă), citiþi-o atent prin grila fiþei **Specificul poeziei lirice**, elaborată în sarcina anterioară.
 - Notaþi impresiile de lectură imediat ce aþi citit poezia.
 - Selectaþi un citat care v-a impresionat și comentaþi-l în cîteva rînduri.
 - Citaþi segmente din textele incluse în Agenda cititorului, care se pot ilustra cu segmente din poezia dată.
 - Formulaþi un punct de vedere propriu privind rolul poeziei în viaþa unui tînăr/ unei tinere și susþineþi-l într-o alocuþiune de un minut.
 5. Elaboraþi, pentru o publicaþie adresată adolescentilor și tinerilor, un articol de problemă, cu tema: **La ce e bună poezia?**

1. Scrie un text argumentativ de o pagină, în care să răspunzi la întrebarea: **Ce este definițorul într-o poezie: sentimentul, structura, motivele, limbajul...?** Alege un text liric și ilustrează, în baza lui, ideile pe care le lansezi.
 2. Formulează argumente pentru discuția **Poezia în viața mea**.
 3. Meditează (în tehnica scrierii libere) asupra versului eminescian, referindu-te la autori, titluri, citate: **Văd poeti ce-au scris o limbă ca un fagure de miere...**

Redactarea unui comentariu poetic

- Scriind un comentariu poetic, autorul-cititor se apropie mai mult de text, îl face mai clar pentru sine și îl explică altor eventuali cititori:
 - reacția postlecturală (*ce a văzut, ce a auzit, ce a simțit la prima lectură*);
 - sentimentele dominante și modalitățile de transmitere a acestora (*destăinuire directă, indirectă*);
 - ce motive poetice au facilitat dezvoltarea/ înțelegerea temei;*
 - care este imaginea artistică centrală a textului;*
 - ce mijloace poetice l-au impresionat;*
 - ce semnificație are titlul textului pentru interpretarea lui;*
 - ce efect au avut asupra cititorului aspectele de versificație a textului;*
 - pe ce elemente se sprijină muzicalitatea versurilor;*
 - ce sens poate da cititorul acestui text;*
 - ce mesaj poate desprinde cititorul din text;*
 - de care alte texte poetice/ opere de artă îi amintește lucrarea dată.*

- Aplică algoritmul de mai sus la comentarea textului poeziei ce urmează, consultînd și *Agenda cititorului*.

BRÂNCUȘI

Masă de piatră.

Scaune goale de piatră.

Așteaptă

Întoarcerea din bătălie

A vitejilor voievozi.

La ceas de taină

Ei vor veni

Să-și odihnească brațul

De piatră,

Fruntea grea ca de piatră

Și să vadă

Ce-i de făcut mai departe.

O, e o tacere

Atât de afundă

Că se aud Carpații spre seară

Cum, aplecîndu-se, aștern umbra

Pe masă,

Curată și răcoroasă.

Grigore VIERU

- Demonstrează, în 3 contexte potrivite, polisemia cuvântului *masă*.
- Comentează, într-un enunț, semnificația sintagmei *ceas de taină*.
- Analyzează, într-un text coherent de 3–4 rînduri, semnificația contextuală a simbolului *Carpați*.
- Desfășoară, în 4–5 enunțuri, raportîndu-te și la un alt text cunoscut, semnificația *motivului așteptării* în această poezie.
- Imaginează-ți că este posibil să aduni, la această masă simbolică virtuală, 12 personalități ale istoriei și culturii române. Numește-i pe cei invitați de tine, argumentînd, în cîte un enunț, prezența fiecărui nume.

- Redactează un comentariu poetic al textului.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

- Cuvîntul **comentariu** vine din latinescul *commentarius*, derivat din *mens, mentis = minte*, ceea ce va însemna că autorul comentariului demonstrează înțelegerea unui text, făcînd observații asupra lui.
- Comentariul poetic** este un text de factură didactică, prin care cititorul face dovada percepiei mesajului și a manierei poetice specifice acestui text. În procesul elaborării lui, autorul descifrează elementele poetice și își apropie textul.
- Comentariul poetic îi lasă cititorului foarte multă libertate în privința structurii și a momentelor abordate. În cadrul comentariului poetic se face interpretarea personală a textului, explicarea stării postlecturale.
- Pentru a redacta un comentariu poetic, nu este necesară consultarea textelor metaliterare.

ARS DISCENDI

DINAMICA EULUI LIRIC ÎN POEZIA CONTEMPORANĂ

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- Eul este vocea lirică** ce redă, la lectura poeziei, adevărul emotiv al universului poetic.
- Eul liric** poate fi identificat în mai multe ipostaze (aspete, situații) generate de statutul textului liric.
- Eul poetic** este dominant în poezie, întrucât numai valorile create de el sunt eterne și absolute și cititorul le descoperă în stratul de adâncime al textului.
- Eul empiric** ne comunică doar expresii de suprafață.
- Tudor Vianu afirma că poetul nu vorbește niciodată în numele său individual, empiric, ci în numele unui eu tipic. Oricine poate intra în relații simpatice.

- Examinează imaginea alăturată. Comentează mesajul ei, precizând detaliile pe care te-ai axat. Formulează un titlu adecvat.
- Imaginează-ți că deschizi o carte de versuri ale poetului Grigore Vieru. Ești la prima pagină și ai în față primul text (poezia ce urmează): privește-l. Ce poți spune despre el?

Chipul tău, mamă,
Ca o mie
De privighetori rănite,
Ochii tăi
În care s-au întîmplat
Toate
Cîte se pot întîmpla
Pe lume!
Lacrima ta:
Diamant ce taie-n două
Oglinda zilei.
Nedesprîntă de cer
Ca apa de uscat,

Locuiești o casă
Cu două ferestre:
Una ce dă spre viață,
Alta cu față spre moarte,
La fel de limpezi amîndouă.
O, mamă,
Spre mine mîinile-ți întinde:
Spre cel
Care cu dor te-așteaptă,
Și ție apropiindu-mă,
Apropie-mă liniștii ce ești.
Acum și-ntotdeauna.

Grigore VIERU

- Citește textul ca pe o mărturisire făcută mamei.
 - Consultă memoriile poetului și comentează relația autorului cu mama ca exemplu al unei valori umane incontestabile.
- Nu sănătatea mai dăruit cu har decât ceilalți poeți. Și cred că nu mi-am iubit mama mai mult decât ei. Pur și simplu, mama a avut un destin mai tragic. Sunt profund marcat de tragicul vieții ei și aşa voi rămâne pînă în ultima clipă a vieții. În ziua în care a murit mama, a murit în ochii mei întregul univers. În ziua aceea am hotărît să-mi dorm somnul de veci alături de ea. Iată epitaful pentru mama: *Pierzînd pe mama, îți rămîne Patria. Dar nu mai ești copil.*
- Grigore VIERU
- Determină momentele comune dintre poezie și confesiunea poetului, stabilind simbolurile care apar în ambele texte.
 - Definește starea eului liric, informîndu-te din Agenda cititorului.
 - Descoperă, în textul poeziei, pretextul confesiunii pe care o face mamei eul poetic. Explică-l, angajînd *epitaful pentru mamă* din memoriile poetului.

- Rescrie, din text, cuvintele și îmbinările ce se referă la chipul mamei și interpretează semnificația lor.
- Construiește, în 3–4 rânduri de text coerent, o schiță de portret al mamei, aşa cum se relevă în poezie, în raport cu următoarele imagini:

Ochi – Lacrimă – Casă – Suflet.

- Analizează textul propriu și dedu: ce stări / sentimente ale poetului și au găsit reflectare în portretul schițat?
- Explică, succint, cum ți-a reușit să înțelegi trăirile / sentimentele eului liric și să le exprimi în textul propriu.
- Urmărește în poezie evoluția sentimentelor eului liric, identificând momentul în care *erupe* starea dominantă.
- Divizează conventional textul în două secvențe, intitulându-le în raport cu starea eului liric din fiecare secvență.
- Comentează succint modul în care eul liric își comunică nostalgia, dorul de mamă.
- Examinează limbajul poetic al textului și identifică figurile de stil care îți conturează chipul mamei.
- Interpretează sentimentele eului liric sugerate de figurile de stil fixate în schemă:

SAPERE AUDE

*La capătul fiecărei cărți
Ne-așteaptă
Cu lacrimi în ochi
O mamă.*

**CHIPUL
TĂU**

*Ca o mie de privighetori rănite.
comparație + metaforă*

**LACRIMA
TA**

*Diamant ce taie-n două
oglinda zilei.
simbol + metaforă*

**OCHII
TĂI**

*...în care s-au întâmplat toate/
cîte se pot întâmpla/ pe lume!
hiperbolă*

**LOCUIEȘTI
O CASĂ**

*Cu două ferestre:
Una ce dă spre viață,
Alta cu față spre moarte.
simbol + antiteză*

- Concluzionează care este starea de spirit dominantă a eului liric.
- Raportează starea de dor a eului liric din textul poeziei analizate la aceeași stare din următoarele versuri ale poetului:
*M-am amestecat cu dorul
Ca singele cu izvorul.*
- Definește ipostazele eului liric din text, selectînd, din sirul propus, variante adecvate:

DOR: *de țară; de copil; de mamă; de iubită; de cunoaștere; de viață.*

Agenda cititorului

- Ce stare trăiește eul liric în incipitul textului?
- Care sînt ipostazele eului liric din textul poeziei?
- Ce vrea să conștientizeze eul liric mărturisindu-și amintirile?
- Definește starea de spirit dominantă a eului liric din text.

- 1.** Citește poezia și răspunde succint la întrebările din *Agenda cititorului*, utilizînd schema *Particularitățile eului liric*.

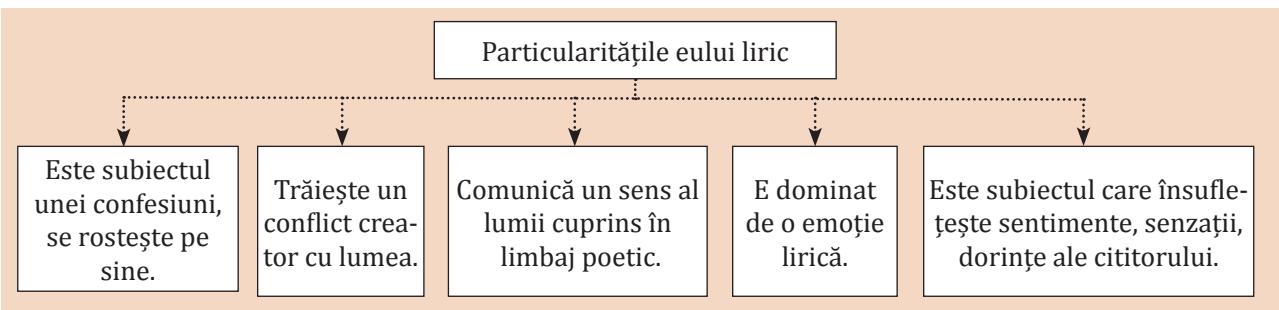
Mama nu plîngea între noi
își lua căldarea și se ducea la fintină.
Aplecată peste vîrtej
în lumina puțină a serii
scotea supusă
din gura izvoarelor
căldarea cu apă
și lacrima ei.

Era ger
apa îngheța pe corlate
pe șalul mamei
și vîntul dădea buzna.
Mama îi spunea ceva fintinii.
Fintina îi răspundea.

Două izvoare erau
presărate cu omăt.
Dădeau tot ce aveau
și cine se întreba
ce-i în sufletul lor?
În viscol și ger
ori vara sub stele
cînd îi era greu
cînd n-avea cine s-o asculte
mama nu se ducea în vecini
nu umbla pe la neamuri.
Mama mea tînără
îmbodolită ca o bătrînă
se ducea la fintină.

Liviu DAMIAN

Particularitățile eului liric

- 2.** Meditează, într-un text de 5–6 rînduri, despre trăirile eului liric care te-au emoționat/ marcat profund.
- 3.** Compară mesajul poeziei lui Liviu Damian cu cel pe care l-ai dedus din poezia lui Grigore Vieru, comentînd procedeele de sugereare a sentimentelor eului liric.
- 4.** Regăsește-te în ipostazele eului liric din 2–3 poezii preferate, argumentînd acest lucru într-o succintă comunicare cu tema: ***Eul liric este vocea textului poetic care dialoghează cu mine***.
- 1.** Definește-ți propria stare pe care o trăiești cel mai des într-o comunicare confidențială cu mama/ tata, în situația cînd ei sînt plecați și nu v-ati văzut de mult.
- 2.** Comentează, într-o reflecție, starea de spirit a eului liric din poeziiile studiate. Urmărește diversitatea eului liric în poezia contemporană.

OPTIONAL

- 3.** Redactează o compoziție-confesiune adresată mamei. Intitulează-o.

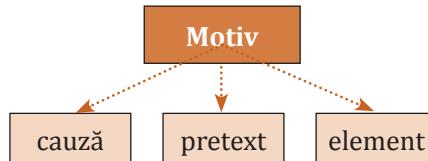

■ Colind de Arcadie Suceveanu. Emoție și expresie

1. Stabilește motivele care îți pot provoca stări de meditație, tristețe, jubilație, dor, nostalgia, fericire, luciditate.
2. Comentează informația din schemă, apelînd și la reperele din *Agenda cititorului*.

AB INITIO

3. Audiază sau amintește-ți un colind, consemnînd emoțiile, stările, imaginile provocate.

3.1. Exprimă-ți opinia:

- ce impact au avut în copilarie colindelor ca texte cîntate la sărbătoare tradiționale;
- ce a cauzat apariția colindelor și evoluția lor.

- 3.2. Sintetizează datele pe un poster și concluzionează ce stări fundamentale ale eului liric din colinde te-au impresionat.

- 3.3. Actualizînd texte cunoscute, explică particularitățile de limbaj poetic al colindelor, împletirea epicului cu liricul.
- Citește poezia, asociindu-te la starea eului liric.

SCRIPTA MANENT

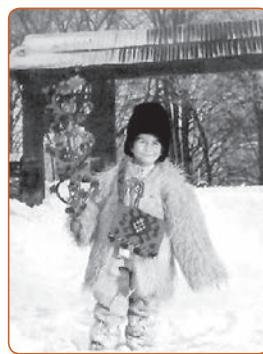
COLIND

Ninge curat ca într-un dor de moarte,
Dezastre mari de fulgi se-ntîmplă-n cer.
La geamul plîns al casei de departe
Se-aude-n noapte-un cîntec: lerui-ler.

Acum, acolo ninge-a veșnicie,
Brazii miros a naștere în munți
Şi-ncet se sting în veghea lor tîrzie
Două făclii, doi pomi ajunși cărunți.

Umbrele lor ca-n vis mi se arată
Veghind la geam atît de-adînc și greu,
Că din tacerea lor însingurată
Își rupe vorba însuși Dumnezeu.

Cumpăna vremii tulbure se-nclină
Cu focuri mari de ger spre cuibul lor.

Şi parcă-i soarbe-o stranie lumină,
Şi-ncet se duc prin aspre vămi de dor.

Pe fruntea lor se-ncheagă-un nimf de ceață,
În pieptul meu lucrează-un fier cu zimți;
Şi tot mai des se-aud hăitași de gheăță
Pe partea lumii, cea dinspre părinti.

Pe căi de fulgi acumă m-aș întoarce
Să cad la prag, zidit între nămeți,
Şi ceasul lumii, cu noroase ace,
Să-l dau-napoi cu, simple, două vieți.

Dar ninge-n noapte fără vindecare
Cu lerui-ler peste-un sfîrșit de veac.
Mi-e dor... Şi-adorm cu fruntea pe ninsoare,
Decapitat de-acest colind sărac.

Arcadie SUCEVEANU

4. Descrie-ți starea postlecturală.

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- **Tema** se referă la un domeniu foarte larg, general și abstract al realității reflectate în operă. (Pierre Brunel)
- **Motivul** se referă la sensurile concrete ce întregesc tema; el este o parte din tema operei literare.
- **Motivele** pot fi identificate *direct* (fiind prezente la suprafața textului prin lexeme cu un conținut semantic corespunzător) sau *indirect* (incluse în expresii, imagini, figuri de stil).
- **Laitmotivul** este un anumit motiv reluat periodic în textul literar (este ca un refren al textului).
- **Titlul**, element de construcție, indiciu de gen/specie; incita, orientează cititorul; relevă sau „ascunde” mesajul; poate fi exprimat printr-un cuvînt, sintagmă, vers, figură de stil etc.; invocă un motiv (principal) sau trimită la starea eului liric; sugerează ideea.

1. Selectează 3–4 motive principale și explică semnificația lor contextuală, aplicînd informația din *Agenda cititorului*.
2. Plasează, pe două coloane, motivele din poezie, fixîndu-le în prima coloană pe cele evidente, de la suprafața textului, iar în a doua – pe cele incluse, ascunse în imagini, figuri, expresii.

Motive de suprafață	Motive de profunzime
Model: - motivul ninsorii -	- motivul genezei -

3. Identifică, în fiecare strofă a poeziei, câte un motiv ce relevă starea eului liric.
4. Precizează motivele din text ce se referă la titlul **Colind**, interpretîndu-le succint.
5. Relaționează motivele identificate astfel încît să evidențieze o anumită temă și formulează-o, argumentîndu-ți opțiunea.
6. Comentează, utilizînd reperele din *Agenda cititorului* de la pagina 222, semnificația cronotopului din text, angajînd motivele ce-l relevă:
 - al ninsorii;
 - al refrenului *lerui-ler*;
 - al părintilor;
 - al umbrelor-amintiri;
 - al vîtrei părintești: *casa, pragul*.
- 6.1. Identifică, din sirul propus, motivele care sunt și figuri de stil, comentînd semnificația motivului principal.
- 6.2. Explică, în baza exemplelor relevante, relația dintre *motiv* și *figură de stil*, utilizînd informația din *Agenda cititorului*.
7. Examinează schema de la pagina 206 și reține distribuirea, în trei categorii, a figurilor de stil pe care le conține un text poetic.
8. Repartizează motivele din poezie în funcție de apartenența lor la figurile de stil:

A. motive-simboluri	B. motive-metafore	C. motive-mit
•	•	•

9. Recitește textul, desemnînd fragmentele ce se raportează la trei dominante poetice:
 - *revelația peisajului*;
 - *sentimentul eului liric*;
 - *evocarea părintilor*.
10. Definește câte 1–2 figuri de stil care, în opinia ta, sunt mai relevante pentru fiecare nucleu semantic al textului.
- 10.1. Comentează, pe scurt, sugestia fiecărei în contextul poeziei.

- 1.** Documentează-te despre rolul cititorului în procesul înțelegerei unui mesaj din opera lirică.

LABOR OMNIA VINCIT

CITITORUL DECODIFICATOR AL MESAJULUI OPEREI LIRICE

- Principalul element ce atestă statutul de operă literară este imaginea artistică construită prin limbaj.
- Un rol decisiv în receptarea și înțelegerea conotației sensului/ sugestiei imaginii artistice îi aparține cititorului, care, la lectură, parcurge calea inversă celei parcuse de autor:

Autorul produce/ creează imaginea, înglobînd/ ascunzînd/ conotînd sensul.

Opera literară/
imaginea

Cititorul o recreează în
reprezentările sale mentale, des-
coperind, decodînd, denotînd
anumite sensuri înțelese.

- Imaginea artistică este o reprezentare mentală a impresiilor produse ca rezultat al lecturii unui text literar, al contemplării unei opere de artă.
- În timpul lecturii unui text literar, imaginea artistică este percepță prin exercitarea funcției de reprezentare (iconice) a cuvîntului, care proiectează în spațiul mental imagini vizuale, sonore, auditive, olfactive, tactile/ obiectele însoțite de senzații, percepții, reprezentări etc.

Pentru a înțelege și integra imaginea literară în context/ text, e necesar să citești de mai multe ori fragmentul/ textul și să-ți fixezi, pe ecranul imaginar, fiecare element care întregește imaginea.

Notă: Imaginea poetică nu se identifică cu figura poetică, dar o figură poetică complexă poate fi și o imagine poetică.

După Constantin PARFENE

- 2.** Valorifică-ți experiența de cititor, exemplificînd modelul expus prin 2 imagini din textul poeziei *Colind* de Arcadie Suceveanu.
- 3.** Dezvoltă-ți abilitățile de lector avizat, aplicînd sugestiile teoreticianului englez Ivor Armstrong Richards la conștientizarea actului de lectură a poeziei studiate și la înțelegerea mesajului ei.

Modelul configurației sensului imaginii artistice la lectura textului literar

Succesiunea evenimentelor produse la receptarea unui text literar

Ochiul cititorului înregistrează o succesiune de cuvinte tipărite, iar rezultatul este un mânunchi de reacții în ansamblul cărora se disting șase tipuri aparte de evenimente:

1. Senzația vizuală a cuvintelor tipărite.
2. Imagini asociate intim cu aceste semne.
3. Imagini relativ libere.
4. Gînduri, referințe la diferite obiecte.
5. Emoții.
6. Atitudini afectiv volitională.

Semnificațiile receptării

Înțelegerea evenimentelor ajută cititorul să conștientizeze lectura și să înțeleagă mesajul operei.

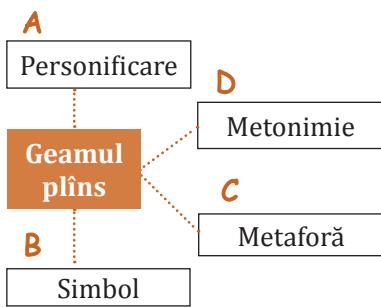
1. La prima lectură a textului am avut senzația vizuală a cuvintelor _____. La a doua lectură s-a completat senzația vizuală și a cuvintelor _____.
2. Am reținut următoarele imagini asociate _____, care mi-au clarificat _____.
3. Mi-au apărut și imagini complementare, care _____.
4. În legătură cu imaginile _____, mi-am amintit de _____.
5. Imaginile vizuale mi-au provocat sentimente de _____.
6. Mi-am conturat mai clar atitudinea de _____; decizia de a _____.

- 4.** Explică sugestia comparației din primul vers.

Agenda cititorului

- Cronotopul:** indiciile textuale cu referire la timp și spațiu, relevante și pentru starea de spirit a eului liric, și pentru semnificația mesajului sau actualizarea lui.
- Elemente ale cronotopului** pot fi și motive sau figuri de stil.
- Mărci ale cronotopului** în text: verbe, adverbe cu referire la noțiunea de *cronos/ timp*; substantive, adjective, adverbe ce vizează noțiunea de *topos/ spațiu*.

Schema 1

Schema 2

ARS DESCENDI

- Determină gradul de intensitate a ninsorii, comunicat de figura de stil: *Dezastre mari de fulgi se-ntîmplă-n cer*.
- Observă** cum s-a format această figură de stil, explicind, prin schema dată, modificările de structură. Comentează sugestia contextuală a metaforei obținute.
- Comparăția → Metaforă
- Ninsoare ca un dezastru
- Dezastre mari de fulgi
- Identifică, în text, semnul distinctiv al peisajului montan, interpretându-i semnificația ca element al unei figuri de stil.
- Imaginează-ți acest imens peisaj de munte, având în centru casa părintească. Comentează sugestia acestei imagini.
- Explică, aproape de text, de ce semnul poetic al casei este *geamul plins*.
- Alege, din *schema 1*, varianta figurii de stil pentru care pledezi și argumentează opțiunea.
- De ce, în viziunea eului liric, părinții săt prezențați prin *două făclii, doi pomi...*?

- Demonstrează, prin detalii din text, că peisajul este conturat de eul liric ca un spațiu sacru.
- Definește figura de stil reprezentată în *schema 2*.
- Comentează** figura de stil, relevând semnificația tropilor pe care îi conține.
- Parcurge, împreună cu eul liric, calea imaginară spre casa părinților și încearcă să-i înțelegi starea istovitoare: *să cad la prag, zidit între nămeți...*
- Găsește o soluție prin care eul liric ar reuși să dea *ceasul lumii* înapoi. Susține soluția prin argumente.

- Comentează schema:

- Memorizează poezia, intenționând să exprimi, la rostire, gama de sentimente ale eului liric.
- Redactează, într-un microeseu de 10–12 enunțuri, mesajul global al poeziei, în raport cu cele trei ipostaze ale dorului din text.
- Pregătește un microrecital din cîteva poezii, la alegere, prin care să relevi diverse stări de spirit ale eului liric.

Redactarea unui eseу poetic

- Organizați o masă rotundă, luînd în discuție problema frumuseții.
- Dezvoltați, în cadrul discuției, idei din aserțiunile propuse:
 - Frumusețea lucrurilor există în sufletul celui care le admiră.* David Hume
 - Nu sînt atîția ochi pe pămînt cîtă frumusețe în jur.* Grigore Vieru
 - Cea mai frumoasă floare se veștejește cel mai repede.* André Gide
- Raportează cele mai convingătoare idei la mesajul a două texte din creația poetului îndrăgit.
- Documentează-te din *Agenda cititorului* și din reperele propuse mai jos cu exigențele de scriere a unui eseу poetic.

REDACTAREA ESEULUI POETIC PRESUPUNE

- lectura și înțelegerea unui (unor) text(e) poetic(e);
- identificarea în text(e) a informației, a detaliilor ce se referă la problema eseului;
- formularea ideilor și a punctului de vedere propriu;
- precizarea a 2-3 viziuni/ interpretări ale criticiilor consacrați, pe care îți poți construi propriul edificiu interpretativ;
- racordarea exemplelor relevante la temă;
- ordonarea ideilor într-o consecutivitate logică în scopul dezvoltării și argumentării temei;
- redactarea celor trei părți componente ale discursului eseistic: introducerea, realizarea temei, concluzia finală;
- verificarea eseului: claritatea stilului, pertinența ideilor, relevarea punctului de vedere propriu, originalitatea mijloacelor de exprimare.

- Pornind de la ideile lui Nicolae Dabija: *Omul, prin destinul său, este apt spiritual, dar și fizic, să treacă într-o altă dimensiune. Acesta este destinul marilor creatori, să se identifice cu opera.*

*Omule, tu ești stăpinul lumii, tu domini natura, ești mai presus decât munții, iar norii poți să-i răsfiri cu mâna, încercînd să schimbi traекторia stelelor, scrie, în limita de 1-1,5 pagini, un eseу poetic cu tema: *Lectura creației poetului îndrăgit este un prilej fericit de a reflecta la valorile ce-l omenesc pe cititor.**

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

- Eseу poetic este un text ce ia în discuție o problemă inspirată din frumusețea și farmecul lumii care ne încjoară; el este scris într-o manieră liberă, digresivă și exprimă un punct de vedere personal.
- Eseу poetic va conține cîteva secvențe distințe, scrise, fiecare, cu alineat:
 - Introducerea în temă/ problemă.*
 - Exprimarea punctului de vedere personal în raport cu problema dată.*
 - Exemple în sprijinul punctului de vedere.*
 - Exprimarea atitudinii față de problema propusă.*
 - Încheierea.*

ARS DISCENDI

Cea de pe urmă noapte la Roma de Ovidiu sau metamorfozele durerii

AB INITIO

Publius Ovidius Naso,
poet latin din epoca de aur
(20 martie 43 î.Hr. –
anul 17 d.Hr.)

SCRIPTA MANENT

- Amintește-ți un caz când ai plecat pentru mai mult timp de acasă. Descrie evenimentul, insistînd asupra stării de spirit și asupra sentimentelor pe care le-ai avut atunci. Ce sentimente retrăiești când îți amintești de acel eveniment?
- Observă și explică diferența dintre sensurile cuvintelor din sirurile sinonimice propuse. Încadrează 2-3 dintre ele în enunțuri.
 - A exila, a alunga, a goni, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a surghiuni.
 - A se expatria, a emigra, a pribegi, a se desără.
 - A alunga, a goni, a izgoni, a urgisi.
- Formulează un mesaj de adio celor de acasă, pentru o situație de despărțire îndelungată. Ce sentimente dorești să exprimi?
- Exprimă-ți opinia:
 - în mesajele pe care le vei trimite după un anumit timp de la despărțire, intensitatea trăirilor va fi aceeași? De ce da?/ de ce nu?
 - starea de spirit dominantă a acestor mesaje va fi de tristețe, bucurie, nostalgie, reverie etc.?
- Citește textul din creația părintelui elegiei universale, Ovidiu, urmărind atent starea afectivă a eroului liric.

CEA DE PE URMĂ NOAPTE LA ROMA

Cînd îmi răsare-n minte imaginea cea tristă
A nopții de pe urmă în Roma-n care eu
Am părăsit acolo atîtea lucruri scumpe,
Din ochii mei și astăzi curg lacrime fierbinți.
Era aproape ziua cînd Cezarul dăduse
Poruncă din hotarul Italiei să plec,
Dar eu de-atîta vreme, eu – vai! – încremenisem:
Nici timp n-aveam, nici mintea nu-mi sta atunci la drum.
Lovit fusesem, parcă, de trăsnetul lui Joe
Și viu fiind, pe lume eu nu știam că sănătatea
Dar cînd durerea însăși îmi risipi din suflet
Și negura aceasta, cînd mi-am venit în zori,
Am zis un trist adio mînhășilor prieteni.

Ce mulți erau odată! și-acuma ... numai doi!
Plîngeam, plîngea soția și mă strîngea în brațe
Și plînsu-i, ca o ploaie, brâzda al ei obraz
Pe cînd a mea copilă, pe libicele țărmuri,
De soarta mea cea tristă nimica nu știa.
În casă numai plînset și gemete, oriunde
Îți intorceai privirea, și bocet ca la mort!
Toți mă jeleau: bărbăți, femei, copii,
Și ud era de lacrimi în casă orice colț...
Pot eu de-o mică pildă să-lătur una mare?
Aşa era și Troia la pustiirea ei.

OVIDIU

- Definește starea de spirit a eului liric și determină cauzele ei.
- Extrage cuvintele-cheie din text și comentează, oral, rolul lor semantic în această elegie.

7. Construiește axa lexicală a textului.

7.1. Explică semnificația axei lexicale:

- *în raport cu titlul;*
- *în raport cu motivul principal.*

8. Formulează mesajul global al textului, valorificînd structura lui lexicală.

1. Citește versurile pe care le consideri *mai îndurerate*. Interpretarea- ză-le.

S APERE AUDE

2. Selectează informația semnificativă din *Agenda cititorului* și tex- tul poetic, ilustrînd, în tabel, particularitățile elegiei.

Particularitățile elegiei	Exemple
•	•

3. Recitește textul și determină ce părți de vorbire sînt cele mai frecvente și cele mai sugestive în conotarea stării elegiace a erou- lui lîric.

4. Identifică figurile de stil care exprimă sentimentele caracteristice tonului elegiac și comentează sugestia lor.

5. Concluzionează: dacă ai alege o melodie pentru acest text, care ar fi particularitățile ei?

6. Lucrați în echipe, comentînd poezia după următorul algoritm:

- Notați pe un poster imaginile pe care le-ați vizualizat în timpul lecturii individuale a textului.
- Extragăți unitățile de vocabular care prilejuesc *exprimarea eului lîric*.
- Identificați mărcile textuale care vă oferă informații despre statutul eroului lîric.
- Urmăriți și determinați mișcările de intensitate ale stării eului lîric. Explicați-le și reprezentați-le grafic.
- Rescrieți versurile care exprimă culminarea stării eului lîric. Comentați-le.
- Identificați, în text, motivele dominante și relaționați-le cu starea eului lîric.
- Selectați și identificați 2–3 figuri de stil elocvente pentru starea elegiacă a eului lîric.
- Motivați, prin 2–3 argumente, încadrarea poezilor în specia *elegie*.

7. Demonstrează, prin trei argumente, că poezia *Cea de pe urmă noapte la Roma* este o elegie.

Agenda cititorului

- **Elegie** – specie lirică cultă în care poetul își exprimă un sentiment de tristețe, melancolie, durere. Totul e tan-
dru, trist, melancolic.
În forma sa modernă,
elegia cunoaște epoca de glorie în romantism.
Au scris elegii: Tibul,
Ovidiu, Catul – în Anti-
chitate; în epoca mo-
dernă: P. de Ronsard,
A. de Lamartine,
A. de Musset, V. Hugo,
J.W. Goethe,
Dimitrie Bolintineanu,
Vasile Alecsandri,
Mihai Eminescu,
George Bacovia,
Nichita Stănescu,
Ana Blandiana.

ARS COLLABORANDI

- Citește și compară textele lui Heinrich Heine, Vasile Alecsandri și George Bacovia.
- Identifică notele comune din vocile eroilor lirici și motivele flotante, interpretând succint semnificația lor.

ELEGIE

Cînd iar uitat și bolnav,
Prin sanatorii sau spitale,
Voi sta privind
Al vietii vals
Și cîte sînt, – ca un adio...
Prin sanatorii, sau spitale,
Oricum, fără voința mea –
Poate voi fi singur.
Apoi tăcere...
Ca toamna, cu amurg de jale...

George BACOVIA

Agenda criticului

- Elegia este, după părțile Rapin, un poem destinat plânsului și lamentațiilor, cu caracter dureros.
- E, într-adesea, genul în fața căruia amuțesc doctrinele, căci întregul lor merit constă în dulceața expresiei – despre care nici o regulă nu poate oferi sfaturi – în modul delicat al zugrăvirii sentimentelor, ceea ce e o problemă de har personal și de sinceritate.

Philippe Van TIEGHEM

ARS DISCENDI

GÎNDURI DE NOAPTE

Cînd mă gîndesc în nopți tîrzii
La patrie, nu pot dormi,
Din ochi deschiși, sub pleoape grele,
Cad, calde, lacrimile mele.
Vin anii și se duc ca-n vînt...
Sînt doisprezece ani de cînd
Nu mi-am văzut bătrîna mamă
Și dorul, chinul mă destramă.
Da, mă destramă dor și chin.
Gîndesc la chipul ei blajin...
Să-mi fi vrăjit bătrîna somnul,
Bătrîna mea? S-o țină Domnul!

Heinrich HEINE

ADIO MOLDOVEI

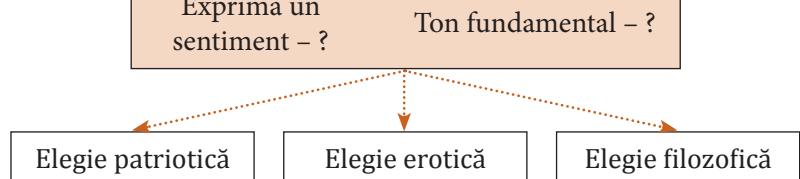
Scumpă țară și frumoasă,
O! Moldovă, țara mea!
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea.
.....
Eu te las, țară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plîng amar, amar oftez!

Vasile ALECSANDRI

- Formulează argumente pentru a defini unul dintre texte drept *cîntec de doliu*.
- Compară texte de mai sus cu poezia *O, mamă* de Mihai Eminescu, identificînd similitudini și deosebiri.
- Notează-le în tabel, explicîndu-ți opțiunea.

A . Caracteristici comune	B. Trăsături individuale
•	•

- Comentează schimbarea tonului vocii eului liric pe parcursul enunțării discursului din poezia *O, mamă* de Mihai Eminescu.
- Pronunță-te asupra valențelor poetice ale elegiei, utilizînd schema:

- Memorizează unul dintre textele studiate și rostește-l, respectînd tonul elegiac.
- Scrie comentariul unei elegii, la alegere.
- Construiește, în limita unei pagini, un eseu structurat cu tema: *Povestea elegiei*, dezvoltînd idei din afirmația teoreticianului Philippe Van Tieghem, expusă în *Agenda criticului*.

Elegia sau intersecțiile poeticii: Eminescu, Arghezi, Stănescu

- Examinează tabloul. Identifică elementele elegiace, comentează mijloacele grafice de sugerare a mesajului de conotație elegiacă.
- Meditează asupra ideii conținute în temă, exemplificîndu-i sensul.
- Recită o elegie preferată, comunicînd mesajul printr-un ton potrivit.
- Motivează, prin două argumente, similitudinile elegiace dintre un text poetic și o piesă muzicală.
- Audiază elegia *Pe lîngă plopii fără soț...* în variantă muzicală, fiind atent(ă) la text și melodie. Notează în paralel:
 - corespondențe sugestive dintre text și melodie;
 - momente de discordanță sau nesugestivitate.
- Citește textul poeziei *Pe lîngă plopii fără soț...* de Mihai Eminescu și identifică detaliile ce pot ilustra calitățile ei de elegie modernă.

AB INITIO

Lectură în grădină

SCRIPTA MANENT

PE LÎNGĂ PLOPII FĂRĂ SOT...

Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut.
Mă cunoșteau vecinii toti –
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strâlcea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea –
Tu nu m-ai înțeles.

De cîte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dîndu-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rînduri de vieți,

Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț,

Un chip de-a pururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zîne ce străbat
Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgîni
Și plini de suferință,
Ce mi-i lăsără din bătrîni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristețe capul tău
Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port,
Și te privesc nepăsător
C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfînt
Și noaptea candela s-aprinzi
Iubirii pe pămînt.

MIHAI EMINESCU

Pe lîngă plopii fără soț...

Guilelm ȘORBAN

Val lent

Sheet music for piano and voice, composed by Guilelm Șorbán. The music consists of two staves: one for the piano (right hand) and one for the voice (left hand). The lyrics are written below the notes. The piano part features chords and some melodic lines, while the vocal part follows the rhythm of the words.

- Explică unui cititor nedumerit: titlul poeziei este reluat în primul vers sau primul vers devine titlu al poeziei?

SAPERE AUDE

Agenda teoreticianului

Plopul

- Acest copac are în el ceva tainic, mai ales datorită însușirii frunzelor sale de a tremura chiar și pe timp aparent liniștit. În folclorul românesc, acest copac are conotații negative.
- Imaginea plopului, asociat cu jalea și singurătatea, va fi preluată în literatura cultă. În poezia lui Mihai Eminescu *Pe lîngă plopii fără soț...*, acești copaci formează fundalul suferinței poetului.

Ivan EVSEEV

Pe lîngă plopii fără soț...
Viziune de Spiru Vergulescu

- Construiește cîmpul asociativ al imaginii *plopilor fără soț* și identifică, în baza lui, starea de spirit a eroului liric din incipitul poeziei.
- Precizează elementele cronotopului din poezie și raportează-le la eul liric și *chipul adorat*. Sistematizează-le într-o schemă.

Timpul	Spațiul
eul liric	iubita

- Formulează concluzii pe baza informației incluse în schemă.
- Compară peisajul-cadru din acest text cu cel din poeziile *Dorința*, *Lacul* și.a., remarcînd deosebirile. Comentează-le succint.
- Selectează, din text, unitățile de vocabular care punctează evoluția, schimbarea sentimentului eroului liric și al iubitei. Explic-o și prezint-o grafic.
- În funcție de constatăriile făcute, divizează poezia în secvențe și intitulează-le cu versuri, lexeme din text.
- Explică versurile, referindu-te la context:

► <i>Dîndu-mi din ochiul tău senin</i>	► <i>Căci te iubeam cu ochi păgâni.</i>
<i>O rază dinadins.</i>	
► <i>Cu ale tale brațe reci</i>	► <i>Si noaptea candelă s-aprinzi</i>
<i>Înmărmureai măreț.</i>	<i>Iubirii pe pămînt.</i>
- Conturează o rețea semantică a cuvintelor, urmărind apariția lor în text:

<i>o lume</i>	<i>o zi</i>	<i>o rază</i>
<i>o șoaptă</i>	<i>o oră</i>	<i>o stea</i>
- Identifică figurile de stil care transmit sentimentele dominante ale eroului liric.
- Scrie-le în consecutivitate contextuală și comentează sugestia lor.
- Reflectează asupra detaliilor ce conturează chipul iubitei și realizează-i un portret verbal, ținînd cont de cele două planuri temporale: *atunci – acum (azi)*. Consemnează diferențele.
- Relevă, în text, 2–3 motive care confirmă statutul elegiac al poeziei și argumentează. Utilizează informația din *Agenda teoreticianului*.
- Consultă dicționarul de simboluri și demonstrează specificul contextual al imaginii plopilor. Comentează sugestia prin asociere cu alte texte.
- Dezvoltă ideea conținută în temă. Argumentează că poezia este:
 - *o elegie pură;*
 - *cu dominantă elegiacă;*
 - *o meditație;*
 - *cu elemente meditative.*

Agenda cititorului**Repere de comentare a textului:**

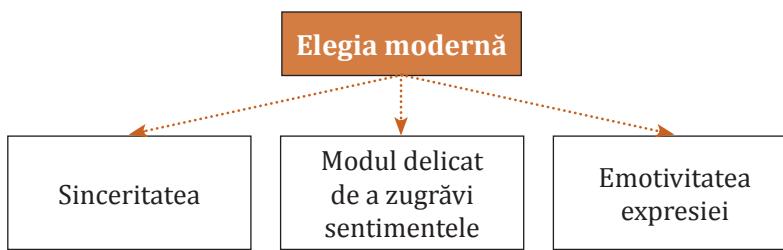
- motivul plopilor;
- semnificația antitezei duble: *eu<>tu tu<>toți, toată*;
- lexemele ce sugerează intensificarea sentimentului;
- funcția anaforelor;
- semnificația motivelor *ochi > rază > timp > stea*;
- lexemele înveșnicirii;
- motivul zânei;
- lexemele stării sufletești și de spirit;
- antiteza *atunci – acum / azi*;
- sentimentul dominant al eroului liric;
- semnificația concluziei.

12. Lucrați în echipe. Analizați semnificația comunicării poetice din text, aplicînd modelul:

Emitător —> Mesaj —> Receptor.

- Motivați statutele emițătorului și receptorului prezenți în text.
 - Definiți limbajul și tonul eroului liric care se adresa femeii iubite odinioară. Exemplificăți.
 - Precizați cum se produce receptarea mesajului.
 - Concretizați cuvintele categorice și motivați-le.
 - Alegeti segmentul care vi se pare cea mai puternică declarație de dragoste, comentați-l din perspectiva eului liric și din perspectiva iubitei lui.
 - Lecturați poezia în câteva tonalități, optați pentru cea mai *sugestivă; adecvată; firească* variantă de interpretare.
- Urmăriți reperele:**
- *trist, îndurerat; tandru, feeric; melanolic; conversativ.*

13. Demonstrați, prin exemple relevante, că poezia *Pe lîngă plopii fără soț...* este o elegie modernă, utilizînd informația din schemă:

1. Verificați abilitățile de comentare a textului, realizînd sarcinile din rubrica *Agenda cititorului*. Evaluati-vă, împreună cu colegul, răspunsurile.
2. Alcătuieste o scrisoare adresată unei persoane dragi, pe un ton elegiac, utilizînd expresii, elemente din poezia eminesciană.
1. Memorizează poezia, pregătind două variante de rostire:
 I varianta – să relevi starea de spirit a eului liric;
 II varianta – să-ți exprimi propria atitudine față de cele invocate în text.
2. Redactează un comentariu poetic al textului, axîndu-te pe ideile concluzive din ultima strofă a elegiei și dezvoltînd recomandările din *Agenda cititorului*.

OPTIONAL

3. Citește poemul *Luceafărul* și realizează, în scris, o paralelă între semnificația finalului din poem și a celui din elegia *Pe lîngă plopii fără soț...*

1. Citește poezia lui Tudor Arghezi și caracterizează tonul ei elegiac.
- 1.1. Prezintă o variantă de lectură. Estimează variantele colegilor.
2. Determină prin ce se asemănă sau diferă tonul poeziei *De-abia plecaseși* de cel din elegia *Pe lîngă plopii fără soț...*

DE-ABIA PLECASEȘI

De-abia plecaseși. Te-am rugat să pleci.
Te urmăream de-a lungul molatecii poteci,
Pîn-ai pierit, la capăt, prin trifoi.
Nu te-ai uitat o dată înapoi!

Ți-aș fi făcut un semn, după plecare,
Dar ce-i un semn din umbră-n depărtare?

Voiam să pleci, voi am și să rămâi.
Ai ascultat de gîndul cel dintîi.
Nu te oprișe gîndul fără glas.
De ce-ai plecat? De ce-ai mai fi rămas?

Tudor ARGHEZI

3. Demonstrează, prin trei argumente, că textul este o elegie.
4. Motivează: care, în opinia ta, sunt *doctrinele elegiei* pe care le depășește Tudor Arghezi în poezia *De-abia plecaseși*.
5. Meditați asupra actualității elegiei ca specie și formulați răspunsurile împreună cu colegul:
 - Este populară elegia printre tinerii cititori?
 - Își regăsesc semenii voștri sentimentele în poezia elegiacă, în elegia meditativă?
 - Este firesc ca aceste poezii să fie cîntate? Argumentați.
 - Ce apreciați/ dezaprobați în asemenea cîntece?
6. Citește un text din ciclul *11 elegii* de Nichita Stănescu și identifică segmentul unde se accentuează starea de spirit a eului liric.

A CINCEA ELEGIE

Tentația realului

N-am fost supărat niciodată pe mere
că săint mere, pe frunze că săint frunze,
pe umbră că e umbră, pe păsări că săint păsări.
Dar merele, frunzele, umbrele, păsările
s-au supărat deodată pe mine.
Iată-mă dus la tribunalul frunzelor,
la tribunalul umbrelor, merelor, păsărilor,
tribunale rotunde, tribunale aeriene,
tribunale subțiri, răcoroase.
Iată-mă condamnat pentru neștiință,
pentru plăcțiseală, pentru neliniște,
pentru nemîșcare.
Sentinețe scrise în limba sîmburilor.
Acte de acuzare parafate
cu măruntaie de pasăre,

răcoroase penitențe gri, hotărîte mie.
Stau în picioare, cu capul descooperit,
încerc să descifrez ceea ce mi se cuvine
pentru ignoranță...
și nu pot, nu pot să descifrez
nimic,
și-această stare de spirit, ea însăși,
se supără pe mine
și mă condamnă, indescifrabil,
la o perpetuă aşteptare,
la o încordare a înțelesurilor în ele însese
pînă iau forma merelor, frunzelor,
umbrelor,
păsărilor.

Nichita STĂNESCU

7. Nichita Stănescu a fost recunoscut de exegeză drept un poet al *formelor neconvenționale*, preocupat de *ineditul expresiei*. Pronunță-te asupra unor *forme neconvenționale* și expresii inedite descoperite în text.

8. Interpretează imaginea *tribunalului* ca efect al unei cauze.

8.1. Motivează acuzația pe care o suportă eul liric din partea elementelor lumii înconjurătoare.

9. Precizează 2–3 caracteristici ale discursului liric și explică-le.

10. Prezintă, prin 3 discursuri succinte, cazul eului liric relevat în poezie:

- discursul învinuirii, fiind în rolul *elementelor lumii înconjurătoare*;
- discursul apărării, al unei instanțe imparțiale;
- discursul *învinuitului*, în care își explicitează starea de spirit provocată de *invazia* realului ca mișcare inversă a timpului și a spațiului asupra eului *descentralat*, răsfirat în sferele imense ale lumii.

10.1. Utilizează în discursuri următoarele afirmații ale cercetătorilor literari:

- Despre reforma radicală introdusă de poet în domeniul cuvântului nu se poate vorbi despărțind sistematic, pe probleme, fenomenul, deoarece avem de a face la el nu cu o meditație propriu-zisă pe marginea cuvintelor, ci cu o poezie care, cum s-a spus, *se face pe sine...*

Ştefania MINCU

- Convocat la *tribunalul frunzelor, merelor, păsărilor*, poetul se vede condamnat pentru că interzice contactul fertil cu realul. Acesta se refuză lecturii, rămîne indispensabil..., iar înțelesurile nu se pot transmite decît obiectual, ca trăire directă, intrupate în elementele ce populează lumea în fața universului multiplu, eul apare însă deconcertat. Înțelegerea, precum și expresia în cuvinte a lumii devin ca și imposibile.

Ion POP

11. Efectuează o lectură cognitivă a două texte: *Elegia întâia* și *Elegia a doua, getica* de Nichita Stănescu. Observă:

- schimbarea și semnificația elementelor, semne ale lumii;
- cum se produce mișcarea inversă: eul liric se integrează, se subsumează lumii.

11.1. Concluzionează despre efectul acestor două mișcări în contrasens asupra destinului uman și argumentează apartenența poeziei la specia prin care este definită de poet.

12. Redactează un eseu nestructurat, pornind de la una dintre afirmațiile criticilor de mai sus: *Lectura elegiilor lui Nichita Stănescu mi-a prilejuit descoperirea unui eu liric ce se afirmă prin negație*.

13. Demonstrează cu exemple din textele studiate intersecții ale poeticii elegiei.

Muză citind (Sappho)
de Ion Irimescu

■ ***La steaua de Mihai Eminescu sau discursul meditației***

AB INITIO

1. Citește maximele și comentează sensul lor:
 - *Nu ochiul este cel care judecă, ci mintea.* (Euripide)
 - *Lucrurile mari trebuie judecate cu suflet mare.* (Seneca)
- 1.1. Raportează aceste maxime la tema de studiu și decide care dintre ele poate fi mai adecvată? De ce?
2. Alcătuiește o listă de *lucruri care sunt pentru tine „mari”*.
- 2.1. Consultă lista colegului și alegeti cinci lucruri, apoi trei și, în sfîrșit, unul, cel mai important. Cu ce lucru a rămas fiecare? Din ce domeniu al existenței face parte acesta? În ce mod te caracterizează?
3. Exprimă-ți opinia: din ce categorie a *lucrurilor mari* face parte obiectul poeziei:

► <i>materiale;</i>	► <i>eterne;</i>	► <i>umane;</i>
► <i>morale;</i>	► <i>spirituale;</i>	► <i>virtuale?</i>
- Citește poezia *La steaua*, asociindu-te tonului fundamental meditativ al eului liric.

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

- Publicată la 1 decembrie 1886, poezia este o reacție a lui Mihai Eminescu la marea temă a filozofiei vieții de care era interesat, în mod deosebit, poetul.
- Valoarea existențială a omului în raport cu dimensiunea temporală stă la baza cugetării sale și a gândirii imaginativе.

LA STEAUА

La steaua care-a răsărît
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe cînd nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel cînd al nostru dor
Pieri în noapte-adîncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.

Mihai EMINESCU

4. Apreciază reușita lecturii personale și rolul tonului reflexiv în acest scop, utilizînd un reper din *Agenda cititorului*.

5. Observă și explică:

- ce sens are prepoziția *la* din titlu *La steaua*: indică direcția (*spre*) sau sugerează ideea de închinare, dedicație;
- cum săt aranjate enunțurile poetice în strofe;
- intenția logică a discursului: urmărește o enunțare afirmativ-generalizatoare sau o enunțare argumentativ-revelatoare;
- relevă strofele în care se reia motivul stelei;
- intenția afectivă a discursului liric;
- aranjarea strofelor conform structurii discursului argumentativ:
 - *introducerea: invocarea problemei;*
 - *prezentarea prezumărilor, argumentațiilor;*
 - *angajarea concluziei.*

6. Interpretează textul după reperele din *Agenda cititorului*.

1. Sintetizează sensul ideilor din fiecare strofă și raportează-le la schema *Structura meditației*, identificînd-o în discursul poeziei.

Structura meditației

- Începe cu un eveniment, fenomen, pretext.
- Evocă gîndurile, sentimentele eroului liric.
- Uneori compară fenomenele naturii cu aspecte poetice.
- Presupune o puternică participare afectivă.

2. Compara titlul textului cu următoarele titluri de poezii din lirica eminesciană: *La o artistă*, *La Heliade*, *La Bucovina*.

2.1. Concluzionează, comparînd sensurile titlurilor menționate și relevînd semnificația titlului *La steaua*.

3. Identifică 3–4 motive relevante în text.

3.1. Ce aspecte ale existenței umane/ cosmic îți propun ele spre meditație?

3.2. Explică semnificația a două motive, la alegere, în raport cu universul (anturajul) vieții cotidiene.

3.3. Urmărește succesiunea amplasării motivelor în text și explic-o prin două argumente.

3.4. Stabilește motivul dominant în text, definindu-l prin raportarea la eul liric și la discursul poeziei.

4. Găsește în text pronumele și explică semnificația lor în fiecare strofă:

I strofă	i(ei) – ne
a II-a strofă	ei – noastre
a III-a strofă	o (pe ea) – noi (inclus în <i>vedem</i>)
a IV-a strofă	nostru – ne

Agenda cititorului

- Creatorul meditației este Lamartine. Românticii au îmbinat meditația cu note elegiace, satirice, filozofice, sociale.
- În literatura română, meditația este la ea acasă: Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Mihai Eminescu, Alexandru Macedonski.

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- **Meditația** – poezie a liricii filozofice în care se dau explicații unor experiențe intelectuale fundamentale în legătură cu teme majore ale universului și ale vieții umane, însoțită de o trăire intensă afectivă.
- **Meditația** s-a născut în imaginația romanticilor din intenția de a prezenta, poetic, straturile profunde ale sufletului și gîndirii umane.

4.1. Raportează cele constatate la timpul verbelor în raport cu:

- ea (*steaua*); • noi (*eul liric*).

5. Motivează, apelind la text, de ce:

- lumina (stelei) a devenit *rază*; • icoana stelei reprezintă dorul.

5.1. Urmărește intențiile de recodificare a unei imagini în alta.

6. Compara termenii poetici din paralelele semnificate:

- *steaua* = *al nostru dor*;
- *lumina > raza* = *lumina stinsului amor*.

1. Comentează 3–4 figuri relevante pentru discursul meditativ al eului liric (antiteză, comparație, metaforă, simbol). Consultă tabelul de la pagina 206.

2. Construiește o rețea a gamei de sentimente pe care le trăiește eul liric și comentează, în baza lor, starea de spirit dominantă.

3. Stabilește tipul de eul liric din poezie. Argumentează.

4. Verifică-ți abilitățile de cititor avizat al textului poetic, descompunând noi valențe ale textului, prin stabilirea:

- fenomenului-pretext; • gîndurilor, sentimentelor eroului liric;
- experienței intelectuale; • metaforelor, simbolurilor;
- motivelor:
 - *steaua* ➢ *raza*
 - *lumina* ➢ *icoana stelei*
 - *lumina stinsului amor*.

4.1. Formulează tema asupra căreia reflectează eul liric. Utilizează informația expusă în tabelul din exercițiul 1 de la pagina 233.

5. Comentează concluzia pe care o emite eul liric, angajînd figuri de stil.

6. Dialoghează imaginar cu eul liric, relevînd ce semnifică pentru tine și semenii tăi *lumina stelei*, *icoana stelei*.

7. Examinează schema structurii meditației din pagina anterioară și argumentează, în baza ei, că poezia *La steaua* de Mihai Eminescu este considerată o meditație.

8. Lucrați în echipe și realizați următoarele sarcini. Formulați argumente convingătoare cu referire la text și la contextul cultural pe care-l cunoașteți.

Cuplu
de Marcel Gugianu

ARS COLLABORANDI

- 8.1.** Discutați și prezentați probe pentru cel puțin două variante de lectură, explicînd rolul figurilor fonologice:
- în tonalitate reflexiv-nostalgică;
 - în tonalitate meditativ-concluzivă.
- 8.2.** Interpretați textul poeziei din perspectiva motivelor; fixați-le în caiet aşa cum apar ele în text; definiți și prezentați, într-o schemă-rețea, legăturile de sens; precizați care dintre ele sunt și figuri de stil și motivați efectul.
- 8.3.** Comentați mesajul, valorificînd figurile de stil morfosintactice și semantice. Explicați dominanta simbolurilor.
- 8.4.** Determinați tipul celor două universuri din text, argumentînd prin detalii de vocabular, de structură și reprezentîndu-le într-o imagine grafică.
- 8.5.** Prezentați rezultatele activității într-un discurs argumentativ.
- 9.** Citește textul inedit al poetului Mihai Eminescu și identifică faptul/ fenomenul asupra căruia meditează eroul liric.

SĂRACĂ-I A TA LIMBĂ

Săracă-i a ta limbă de vorbă și de grai
 Cînd mintea (tăi) se sfarmă de visuri spumegînd:
 În van cauți cuvîntul și sunetul în van
 Să prinzi în cercu-i palid gîndul cel diafan,
 Că nu e limbă vagă, cuvîntul nu-i profan
 Ce scrie al gîndirii puternic ocean.

Fericit cel care
 Si-a alipit sufletul
 De steaua din cer
 Ca de focul din vatră.
 Grigore VIERU

- 10.** Determină și explică succint:
- starea eroului liric;
 - versurile-cheie ale poeziei;
 - sugestia metaforelor din versurile 2 și 6;
 - motivul principal;
 - ideea principală.
- 10.1.** Generalizează semnificația mesajului și decide în ce specie literică ai încadra poezia:
- elegie; • meditație; • odă.
1. Memorizează poezia. Exprimă-ți atitudinea față de mesajul ei.
 2. Prezintă, pe un poster, particularitățile meditației ca specie literară, exemplificîndu-le.
 3. Redactează un comentariu poetic al poeziei *La steaua*, în care să stabilești similitudini cu alte texte eminesciene.

OPTIONAL

4. Scrie o compoziție-dedicăție unei ființe dragi, *La steaua*, în care să valorifici textul poeziei eminesciene.

■ Reflectia lirică în poezia cu formă fixă

Scripta manent

Agenda cititorului

- **Rondelul** – poezie cu formă fixă, alcătuită din treisprezece versuri: trei catrene și un vers independent.
- Marii poeți au fost întotdeauna tentați de ideea perfecțunii spre satisfacția virtuozității tehnice a poeziei și au creat poezii cu formă fixă – texte poetice construite după scheme prestabilite în ce privește structura: *sonetul, rondelul, glosa, gazelul, madrigalul*.

Sapere audē

- Citește textul poeziei de două ori: la prima lectură încearcă să auzi vocea autorului (eului liric); la a doua lectură – să-ți auzi vocea interioară.

RONDELUL ROZELOR CE MOR

E vremea rozelor ce mor,
Mor în grădini, și mor și-n mine –
Ș-au fost atât de viață pline,
Și azi se sting aşa ușor.

În tot, se simte un fior,
O jale e în orișicine.
E vremea rozelor ce mor –
Mor în grădini, și mor și-n mine.

Pe sub amurgu-ntristător,
Curg vălmășaguri de suspine,
Și-n marea noapte, care vine,
Duioase-și pleacă fruntea lor... –
E vremea rozelor ce mor.

Alexandru MACEDONSKI

1. Expune-ți primele impresii de lectură.
2. Constată circumstanțele în care ai putea afirma că *e vremea rozelor ce mor*.
3. Explică starea de spirit a eului liric în raport cu versurile inițiale ale textului.
4. Identifică versurile care se repetă în poezie și explică:
 - *ce impact au avut asupra stării tale de spirit;*
 - *ce rol au în structura poeziei.*
5. Precizează în ce raport se află ideea care se reia în versurile ce se repetă cu ideea din celelalte versuri:
 - *afirmație – explicație?*
 - *constatare – motivare?*
 - *enunțarea motivului dominant – desfășurarea contextuală?*
6. Rescrie motivele poeziei și generalizează, în baza lor, mesajul global.
7. Discursul liric este o elegie, o meditație, un pastel? Argumentează cu detalii din text.

Agenda cititorului

- Rondelul apare în literatură franceză în sec. al XIV-lea. Autori consacrați: Charles d' Orleans, Francois Villon, Clément Marot. În sec. al XIX-lea este cultivat de parnasieni. În literatură română, Alexandru Macedonski este un exponent consacrat.

SCRIPTA MANENT

- Demonstrează, utilizînd informația din *Agenda cititorului* de la pagina 236, că poezia este un rondel, precum susține titlul, urmărind algoritmul:
 - discursul poetic articulat din 13 versuri;
 - trei catrene și un vers independent;
 - similaritatea primelor două versuri cu versurile 7 și 8;
 - identitatea versului independent cu primul;
 - prezența motivului liric dominant în primele două versuri și reluarea lui de trei ori.
- Valorifică sugestiile contextuale și comentează motivele rondelului:
 - **rozele** – simbol al efemerului biologic;
 - **amurgul** – simbol al timpului stingerii treptate;
 - **grădinile** – simbol al lumii armonioase, viguroase;
 - **lumea trecătoare, marea noapte** – simbol al lumii ce trece în neant.
- Formulează, în baza explicațiilor, tema poeziei, angajînd corespondența dintre moartea rozelor și starea dominantă a eului liric.
- Prezintă particularitățile rondelului cu exemple din *Rondelul rozelor ce mor* de Alexandru Macedonski.
- Redactează, în limita unei pagini, un eseu nestructurat cu tema: *Rozele, simbol al vieții și al morții*.
- Citește textul și observă elementele noi de structură pe care le are poezia.

SONETUL ZORILOR DE ZI

Se zorește de ziua afară.
Ce folos, dacă-n mine luminile
N-au ajuns să-mi dezlege căminele
Înecat în-tuneric de fiară.

S-au pornit după floare albinele.
Zbor înalt. Albăstrime de vară.
Iar în neagra-mi făptură amară
Încă dorm amorțite grădinile.

Pentru cine-mi răsai? Ce să-nsemne
Rugul scurt, trezitor de gînganie?

Bucurie hirsută și stranie,
Risipită-n eforturi nedemne:

Cei ce tac sînt orbiți de amiază,
Cei ce-ntreabă n-ajung s-o mai vază...

Ion HADÂRCĂ

LEGO, ERGO SUM

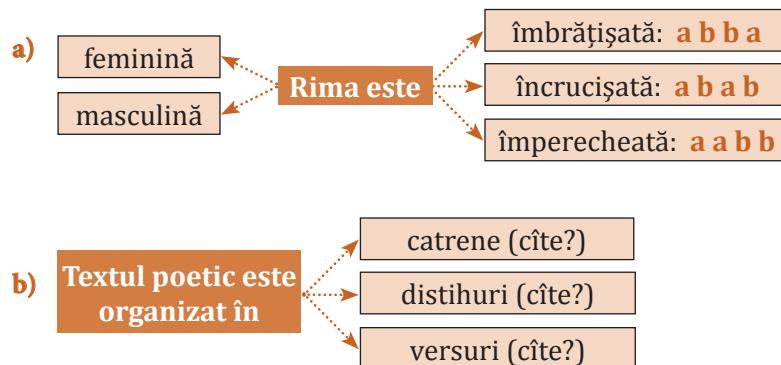

- Verifică adecvarea titlului la mesajul poeziei.

Agenda cititorului

- **Sonetul** ca poezie cu formă fixă apare la începutul sec. al XVII-lea, fiind înalt apreciat în literatura europeană. Autori de referință ca Dante, Petrarca, Ronsard, Shakespeare au demonstrat virtuozitatea sonetului în Antichitate și în Renaștere. În literatura română sonetul a fost cultivat de Mihai Eminescu, Vasile Voiculescu și alții.
- **Sonetul clasic** este o poezie cu formă fixă alcătuită din 14 versuri, grupate a cîte două catrene și două terține. Rima catrenelor este îmbrățișată (abba/ baab), iar a terținelor: cdc sau dcd. Ultimul vers poate avea un caracter concluziv aforistic.
- **Sonetul modern** poate încalca, în mic, anumite norme, care nu-i pereclitează armonia.
- **Gazelul** este o poezie cu formă fixă alcătuită din distihuri, iar cel de al doilea vers din fiecare distih are rima similară cu versurile primului distih. Rima este de tipul aa/ ba. Autori: George Coșbuc, Mihai Eminescu etc.

2. Interpretează sugestia a 3–4 figuri de stil în raport cu starea ero-ului liric.
3. Explică versurile în care este cuprins gîndul concluziv, aforistic, în raport cu ideile enumerate în meditație.
4. Aplică schema *Structura meditației* de la pagina 233 și identifică, în text, secvențele în care să descoperi și să comentezi componente speciale.
- 4.1. Comentează, în acest context, valoarea stilistică a semnelor de punctuație, în special a semnelor de interogație.
5. Precizează organizarea strofelor și a versurilor, alegînd răspunsul corect din variantele propuse:

6. Consultă informația din *Agenda cititorului* și rescrie particularitățile sonetului ca poezie cu formă fixă.
- 6.1. Aplică rigorile sonetului și atestă micile abateri ce le-a făcut poetul Ion Hadârcă. Cum crezi, din ce considerente?
7. Comentează semnificația titlului în raport cu starea eului liric și cu particularitățile poeziei ca sonet.
8. Lecturează poezia lui George Coșbuc *Lupta vieții*. Determină specia literară în care se încadrează, utilizînd informația din *Agenda cititorului*.
9. Consultă schema *Structura meditației* și demonstrează, prin trei argumente, că gazelul este o meditație.
1. Alcătuiește o listă de autori de sonete, cu exemple de texte.
2. Dezvoltă, într-un text de 6–8 enunțuri, ideea lui Nicolas Boileau, autorul lucrării fundamentale a clasicismului *Ars poetica*: **Un sonet fără defect valorează singur cît un lung poem.**
3. Scrie un comentariu de o pagină la poezia **Sonetul zorilor de zi**, pornind de la ultimul distih.

Glossă de Mihai Eminescu. Jocul formei și al semnificațiilor

1. Interpretează sensurile aforismelor:

- Cuvântul, un prim demers de a crea cîmpul logic. *Constantin NOICA*
- Cuvintele și lumea lor sănt puternice, nasc idei. *Nichita STĂNESCU*

AB INITIO

1.1. Delimităză, din aceste aforisme, cuvintele utilizate cu sens propriu de cele utilizate cu sens figurat. Formulează o concluzie.

CONSTRUIREA DEFINIȚIEI LEXICOGRAFICE

Dacă urmează să definim un cuvînt:

- determinăm la ce parte de vorbire se referă;
- indicăm forma lui inițială și unele forme paradigmaticice (femininul, pluralul, genitivul, persoana I singular, prezent indicativ și.a.);
- construim definiția potrivită pentru clasa respectivă:
 - a) substantivul și verbal se definesc printr-un alt substantiv sau verb, cu sens mai larg, arătindu-se diferența dintre ele (*carte – bloc de foi tipărite, legate sau broșate; a fugi – a se deplasa cu viteza*);
 - b) adjecțivul și adverbul se definesc printr-o propoziție atributivă în suspensie (*capabil – care este înzestrat; citeț – care se poate citi ușor*);
 - c) pronumele, numeralul nu au un sens lexical palpabil, de aceea ele se definesc prin prezentarea,

respectiv, a valorii gramaticale (*tu – pronume personal, 2 sg., înlocuiește numele persoanei căreia i se adresează vorbitorul*) sau a locului în ordinea numerelor (*trei – număr natural* care este situat în numărătoare între doi și patru);

- d) instrumentele gramaticale (articulul, prepoziția, conjuncția) au, în locul definiției, descrierea contextelor în care se utilizează și a valorilor pe care le conferă cuvintelor semnificative (*pe – introduce un complement circumstanțial de loc*);
- indicăm restricțiile pe care le impune cuvîntul (*a ateriza – despre aparate de zbor; a se destrăma – despre țesături etc.*);
- delimităm alte sensuri, în raport cu sensul lexical de bază;
- indicăm sensurile figurate.

2. Definește, conform modelului propus mai sus, două dintre cuvintele din aforismele propuse.

- ### 2.1. Compara definiția proprie cu cea din dicționarul explicativ.
- ### 2.2. Contrapune definițiile din cîteva dicționare: pe site-ul www.dexonline.ro sau www.archeus.ro. Remarcă asemănările și diferențele: *în numărul de sensuri; în construirea definițiilor; în prezentarea sensurilor legate; în indicarea restricțiilor; în explicarea etimologiei.*

INVENTAR LEXEMATIC

- **Curent, linie, cerc, pămînt, casă.**
- **Cuvînt, explicație, dicționar, glosare, glosă.**

- ## 1. Formulează, după modelul exersat, o definiție a cuvîntului *glosă*.
- ## 2. Scrie în coloană cuvintele propuse în *Inventarul lexematic*, iar în dreptul fiecăruia – cîte trei calificative/ atribute/ adjective care ar ajuta la diferențierea sensurilor acestora.

SAPERE AUDE

Caliope

Agenda cititorului

- **Propriu** este oricare dintre sensurile cuvântului, motivat printr-o legătură directă cu realitatea. Un cuvânt polisemantic poate avea numeroase sensuri proprii.
- **Figurat** este oricare dintre sensurile cuvântului, apărut ca rezultat al transferului de sens de la o realitate la alta. Sensul figurat este de asemenea explicabil în cadrul polisemiei, dar numai prin legătură cu un sens propriu.
- În context, cuvântul poate să capete un **sens ocazional**, datorat posibilităților sale expresive. Acest sens este figurat, dar neatestat de dicționare atât timp cât nu este un fapt comun, cunoscut vorbitorilor și acceptat de ei.

3. Identifică obiecte din lumea înconjurătoare care pot fi desemnate, printr-un transfer de sens, cu numele unor organe sau părți ale corpului: **COADĂ, GHEARĂ, BLANĂ, DINTE, INIMĂ, ARTERĂ**.
- 3.1. Consultă dicționarul și explică fenomenul transferului de sens.
- 3.2. Cercetează fenomenul invers: ce părți ale corpului sunt numite **lingurică, nicovală, scăriță, omușor, ciocănaș**?
- 3.3. Delimitizează cuvântul utilizat cu sens propriu de cel utilizat cu sens figurat și explică sensul integral al îmbinării: **buricul pămîntului, inima tîrgului, gura satului, capul familiei, fața casei**.
4. Examinează informația din casetele de mai jos. Reorganizează-o, aranjând-o într-o structură de rețea/ clustering și exemplificind cu unități de vocabular adecvate.

Cuvânt

notional: exprimă noțiuni (substantiv, adjecтив, numeral, pronume, verb, adverb)

instrumental: exprimă relații (articol, prepoziție, conjuncție, interjecție)

monosemantic: are doar un sens (denotativ)

polisemantic: are mai multe sensuri (denotative și/ sau conotative)

Sens

fundamental (de bază, propriu, denotativ): poate fi motivat printr-o legătură directă cu realitatea

secundar (derivat, figurat, conotativ): a apărut ca rezultat al construirii unei figuri de stil

lexical/
gramatical
actual/ învechit
liber/ legat (în expresii)
apreciativ/
depreciativ/
peiorativ

5. Vezi *Agenda cititorului* și ilustrează, în cîte un enunț, sensul propriu și cel figurat al cuvintelor propuse. Explică, utilizînd informația din dicționarul explicativ, cum s-a realizat transferul de sens:

VREME, VAL, MASCA, TEATRU, ARTA.

1. Explică mecanismul transferului de sens prin care s-au constituit îmbinările:
 - literatură de graniță
 - literatură de sertar
 - a fi la azbucă
 - literă de Evanghelie
 - om de litere
 - de la alfa la omega
2. Identifică, în dicționarul englez-român, echivalentele pentru cuvintele din *Inventarul lexematic* de la pagina 239. Comentează, oral, relația cuvântului englez cu ofertele limbii române:

- Citește poezia *Glossă* de Mihai Eminescu și determină tonul fundamental al discursului, pentru a recita convingător textul cu voce.

LEGO, ERGO SUM

GLOSSĂ

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu speră și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămîi la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte?...
Tu așează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Cînd cu zgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici îcline a ei limbă
Recea cumpăna gîndirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;
Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,

Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plînge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
Sînt a filei două fețe,
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădănicie
Te întreabă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun cîte există,
Și de mii de ani încocace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atît de-adese
Nu speră și nu ai teamă.

Nu speră cînd vezi mișeii
La izbîndă făcînd punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăși
Între dînșii să se plece,

Nu te prinde lor tovarăș;
Ce e val, ca valul trece.

Ca un cîntec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momește în vîrteje;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să feri în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă știi a lor măsură?
Zică toți ce vor să zică,
Treacă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgești nimică,
Tu rămîi la toate rece.

Tu rămîi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu speră și nu ai teamă;
Te întreabă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

Mihai EMINESCU

Euterpe

- Lecturează prima și ultima strofă, formulînd 2–3 constatări cu privire la:
 - lectura și efectul ei asupra cititorului;
 - starea eului lîric în momentul rostirii discursului;
 - intenția urmărită de eul lîric prin acest discurs;
 - specificul structurii strofei, versurilor, frazelor poetice, rimei etc.
- Notează, într-o fișă, particularitățile de structură specifice poeziei *Glossă*.

Agenda cititorului

- **Glosă** – poezie cu formă fixă, apărută în Spania, în secolul al XIX-lea. După conținut, glosa este o poezie filozofică ce dezvoltă un comentariu adeseori sentențios, gnomic, pe marginea unor teme precizate în versurile primei strofe ale poeziei. Ca structură, numărul strofelor rezultă din numărul de versuri ale primei strofe, plus încă două. Strofele în care se comentează versurile din prima strofă conțin în final versul comentat. Inițial, glosa era o scriere de tip parodic.
- **Poezie gnomică** – gen al poeziei antice, cultivat în secolele VII–V î.Hr., cuprinzând sentințe, maxime, reflectii morale, sfaturi practice.

 ARS DISCENDI

3. Informează-te din *Agenda cititorului* și completează notițele.
 4. Discută:
 - cine este eu – autorul, eul liric? eu liric empiric/ poetic?
 - cine este tu – cititorul, mască a autorului?
 - pe cine reprezintă pronumele ne (noi) și cine?
 5. Explică semnificația stilistică a verbelor în text.
 6. Identifică motivele din prima strofă și explică semnificația relației lor pe parcursul desfășurării discursului.
 - 6.1. Dezvoltă explicațiile proprii prin cele menționate de criticul Alain Guillermou: *Opt aforisme juxtapuse în opt versuri mici cîte opt silabe – aşa se prezintă această strofă liminară și pe care alte opt strofe o vor dezvolta.*
 7. Lucrați în echipe și interpretați poezia, exemplificînd prin detalii din text:
 - motivele principale: *timpul circular, lumea ca teatru, condiția omului de geniu, antiteza dintre aparență falsă și esență adevărată a lucrurilor;*
 - *starea eului liric: resemnare rece? revoltă ironică? contemplație detașată?*
 - *specificul de limbaj propriu discursului eului liric, sugestia unor figuri de stil;*
 - *elementele distinctive ale glosei ca specie, exemplificîndu-le prin text.*
 - *opțiunea poetului pentru o poezie cu formă fixă, cum este glosa.*
 8. Argumentează, prin exemple relevante, rolul construirii poemului pe antiteza dintre aparență, falsitate și esență, adevăr.
 9. Sintetizează interpretările făcute într-un text coherent, angajînd și observațiile teoreticianului Dumitru Popovici: *În fond, ea (Glossă) aduce aceeași privire înaltă aplicată zbuciumului vieții și aceeași conștiință a zădăniciei străduințelor omenești și meschinăriei ce caracterizează condițiunea umană.*
 1. Precizează, în baza definiției, elementele distinctive ale glosei ca specie, exemplificîndu-le prin textul lui Mihai Eminescu.
 2. Apreciază, într-un comentariu poetic, ineditul *Glossei eminesciene*, dezvoltînd ideea: *Eminescu glosează Cartea Existenței, carte ce arată rostul lumii și al lucrurilor, al oamenilor comuni și al celor de geniu.* (Mircea Scarlat)
 3. Caracterizează specificul reflecției lirice în poezia cu formă fixă.
- OPȚIONAL**
4. Pornind de la afirmația lui Mihai Eminescu: *Menirea vieții tale este să te cauți pe tine însuți*, redactează o interpretare proprie a *Glossei eminesciene*, axate pe 2–3 învățăminte extrase din poem, care consideri că îți pot fi utile în viață.

Redactarea unei compozitii-raționament

- Citește și analizează afirmația lui Mihai Eminescu:

Omul de spirit este acela care-n fundul inimii lui rîde de toți și de toate. Omul de geniu e cel care rîde de el însuși.

SCRIBO, ERGO SUM

Respectă următorul algoritm:

- Identifică problema propusă prin lectura atentă a citatului.
- Treci în revistă cunoștințele pe care le stăpînești; acumulează noi informații.
- Dedu logic din acestea judecăți/ idei noi.
- Examinează mai multe idei, apreciindu-le critic.
- Alege ideile și exemplele prin care poți susține sau contesta aserțiunea dată.
- Organizează ideile într-o succesiune logică.
- Formulează o concluzie.
- Redactează textul final și aranjează-l în pagină.

- Utilizează rezultatele analizei pentru scrierea unei compozitii-raționament. Urmează indicațiile:

- Realizează o scriere liberă: în decurs de 3–5 minute, scrie orice îți trece prin gînd în raport cu acest citat. Nu te opri din scris și nu te strădui neapărat să formulezi enunțuri finite.
- Asociază cuvintele semnificative din citat cu diferite noțiuni, idei, concepte, titluri de opere literare și din alte arte, citate din literatura națională și cea universală studiată. Aranjează-le în formă de păienjeniș, ciorchine, arbore, hartă conceptuală etc.
- Cercetează una dintre asocierile date în citat sau descoperite și aplică asupra ei tehnica 6 de ce?,

- Scrie o compozitie-raționament în baza ideilor din aserțiunea lui Mihai Eminescu:

- precizează dacă ai luat în calcul toate aspectele aserțiunii;
- redactează stilistic; verifică ortografia și punctuația și copiază lucrarea. Prezint-o în clasă.

- Ascultă atent compozitiile colegilor și notează 1–2 idei originale pe care ai vrea să le dezvolți într-o altă compozitie-raționament.

Agenda cititorului

Compoziția-raționament este lucrarea de creație prin care autorul își susține, logic și argumentat, punctul de vedere în raport cu o aserțiune.

- formulînd câte o întrebare la fiecare răspuns.
- Relevă similitudinile și diferențele dintre realitățile/ noțiunile asociate.
- Formulează diferite întrebări asupra citatului (Cine? Ce? De ce? Cînd? Unde? Cum? Cu ce scop? În ce condiție? În posida cărui fapt? etc.), apoi răspunde succint la întrebările plauzibile.
- Înregistrează ideile care apar pe parcursul analizei citatului.
- Ilustrează cu exemple (din lecturi și din viață) ideile pe care le vei promova.
- Ordonează ideile, utilizînd cifre sau litere.

ARS DISCENDI

AB INITIO

1. Studiază informația din textul propus și răspunde la următoarele întrebări:

- *Ce importanță are aspectul grafic al textului pentru receptarea mesajului pe care îl comunică?*
- *Ce modalități de aranjare a textului în pagină știi?*
- *Care sunt avantajele de cunoaștere a resurselor expresive ale formei grafice de prezentare a unui text?*

DESPRE SEMNELE UNUI TEXT

Textul, privit ca orice combinare de semne, se interpretează într-un fel sau altul datorită tuturor semnelor implicate. În acest caz, sunt importante nu numai cuvintele, ci și felul în care sunt scrise acestea, dimensiunile și culorile potrivite pentru ele, locul pe care îl ocupă în pagină (sau pe panou) cuvântul.

Aspectul grafic al textului reflectă apartenența lui la un anumit stil, gen, specie. Prin aranjarea textului în pagină se diferențiază o scrioare oficială de textul unei legi, un fragment de roman de o poezie, un text dramatic de o nuvelă etc. Un minimum necesar în aranjarea textului în pagină este respectarea spațiilor albe. Maximumul de

expresivitate prin aranjare în pagină se obține la combinarea desenului cu textul sau la desenul realizat prin text.

Resursele expresive ale formei grafice de prezentare a textului țin de posibilitatea de a marca un cuvînt sau o îmbinare, care atrage accentul logic în enunț. Limitele de evidențiere sunt destul de largi: de la simpla subliniere a cuvîntului în manuscris la restructurarea lui, scrierea cu cratime sau paranteze a segmentelor din acel cuvînt: eu-la-vie (B.P. Hasdeu), scrierea cu inițială majusculă a cuvîntului care nu este nici la început de enunț, nici substantiv propriu etc.

ARS COLLABORANDI

- 2.** Organizați un asalt de idei pentru a alege un slogan/ o deviză prin care se va prezenta clasa voastră la o competiție.
 - 2.1.** Elaborați mai multe variante.
 - 2.2.** Argumentați, într-un text coerent, de ce optați pentru o anumită formulă.
 - 2.3.** Afîsați în clasă ofertele. Discutați.

S APERE AUDE

1. Examinează inscripția de la intrarea în liceul tău. Constată:

- *Ce informații se transmit?*
- *Ce caractere au fost utilizate?*
- *Cum variază ele?*
- *De ce unele informații sunt date cu caracter mai mici, iar altele – cu caracter mai mari?*

- *Ce posibilități de variere a corpului de literă mai există?*
- *Cum ai vrea să modifici inscripția?*
- *Ce alte semne de recunoaștere și informare mai există în liceul unde studiezi (slogan, blazon, deviză, drapel etc.)?*

2. Aranjează în pagină simplă A4 textul anunțului din imaginea alăturată, evidențiind prin caractere și culoare informațiile redante. Citește-le ca pe un mesaj publicitar la radio.
3. Imaginează-ți că urmează să participe la o întrunire. Organizatorii au cerut ca fiecare participant să poarte un tricou personalizat, cu un desen sau o emblemă și un slogan sau o deviză. Desenează partea din față și din spate a tricoului în aşa fel încât colegii să te recunoască, iar străinii să afle cîte ceva despre tine.
4. Compara o pagină de dicționar, una de manual școlar și una de text artistic. Remarcă diferențele în prezentarea grafică a textului. Explică logica lor.
 1. Actualizează mesajul a două opere dramatice pe care le cunoști.
 - 1.1. Explică specificul aranjării în pagină a textului dramatic. Constată ce corpuri de litere s-au utilizat în aceste texte? De ce?
2. Lecturează atent textele, examinînd aspectul grafic al acestora și surprinzîndu-le ritmul care asigură o comunicare elocventă a mesajului.
3. Examinează poeziile din punctul de vedere al aranjării grafice și identifică:
 - particularități ce individualizează fiecare text, marcarea unor cuvinte, îmbinări, construcția unui desen sugestiv.
4. Inventează o melodie pentru mesajul unei poezii. Explică în ce măsură aspectul grafic al textului te-a inspirat în crearea melodiei.

Ana BLANDIANA

La cules îngerii

...Din cînd în cînd
Un pocnet infundat
Ca la căderei
Unui fruct în iarbă.

Cum trece timpul!
S-au copt și-au început să cadă
Îngerii:
S-a făcut toamnă-n cer...

Dumitru MATCOVSCHI

Axă

Un pic de bunătate, oameni buni!
Un picușor-ușor-ușor de bunătate...
e Bunătatea
a
x
ă
astei lumi
coborîtoare din imensitate.
Un pic de bunătate, oameni buni!

1. Examinează posibilitățile oferite de computer în evidențierea și varierea textului scris. Comentează, într-un text coerent de o pagină, operațiile de procesare pe care le poți efectua prin intermediul computerului, pentru a prezenta, cît mai interesant, grafica unui text propriu.
2. Modeleză o variantă similară a unui text din cele propuse mai sus, aplicînd reguli de stilistică a grafiei.

PROMOTIE
3 la preț de 2
 Cumpără 3 cărți de la

 și plătești doar 2*

L ABOR OMNIA VINCIT

APOLLINAIRE

T	R	A	P	E
OTI	EGII	RE	I	R
RÎND		PE		RÎND
RENASC ÎN INIMILE POETILOR				
ÎN				
LE	A	CEAS	TĂ	O
RI	GE			GLIN
GE	FRÎN			DĂ
RÂS				SÎNT
NU				ÎN
ȘI				CHIS
RII				EU
GE				CEL
ÎN				VIU
PUIE	CHI			ȘI
	ÎN			ADE
ÎȘI				VĂ
CUM				RAT

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare, aplicare	Elemente de construcție a comunicării și de teorie literară utilizate, de către cititor, la elaborarea textelor proprii, orale și scrise.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Lectura și interpretarea mesajelor de text nonliterar. Receptarea și axiologia textului literar. Integrarea unor idei în propriul sistem de valori.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la resursele educaționale ale textului la valorile asumate de către elevul cititor și producător de mesaje.

Limbă și comunicare. Genul liric

LECTURĂ-RECEPTARE-SCRIERE

Sarcini de lucru	Punctaj
Citește definiția adjективului <i>liric</i> din <i>Dicționarul de termeni muzicali</i> și explică secvența marcată. LIRIC , adjecțiv preluat din domeniul literaturii pentru a desemna un specific expresiv meditativ, sentimental al discursului muzical. Este antiteticul lui DRAMATIC ; alăturat cuvintelor <i>teatru, dramă, poem</i> , adjecțivul indică prezența acestui caracter.	2 p.
Formulează o definiție a cuvântului <i>poezie</i> , inclusiv în ea sensul propriu și alte două sensuri figurate ale acestui lexem.	4 p.
Raportează poezia preferată la una dintre speciile genului liric, citând exemple din text.	3 p.
Construiește axa lexicală a unei poezii lirice pe care ai memorat-o în cadrul acestui modul, comentind, în 3-4 enunțuri, semnificația contextuală a 2-3 cuvinte-cheie.	4 p.
Comentează potențialul expresiv al aranjării textului în pagină, ilustrându-l printr-un exemplu de text literar cunoscut și prin textul unui anunț scris independent.	5 p.
Scrie un eseu poetic cu una dintre temele propuse: • <i>Poezia sporește frumusețea lumii;</i> • <i>Călătorie în lumea cuvântului cu poezii din creația poetului îndrăgit.</i>	12 p.
Elaborează, în baza afirmației lui Nicolae Manolescu, câte o schiță de portret a cititorului de ieri și de azi, iubitor de poezie: <i>Cititorul de astăzi al cărții se întâlnește cu cititorul de ieri. Uneori o lume întreagă îi desparte.</i>	10 p.
Pornind de la ideea lui Gotthold Ephraim Lessing: <i>Un titlu nu trebuie să fie o rețetă culinară. Cu cît trădează mai puțin în conținut, cu atât mai bine</i> , examinați o placă de versuri a unui poet din secolul al XX-lea, a cărui creație nu vă este cunoscută din paginile manualelor școlare. În cercetarea voastră, veți respecta următorii pași: • Citiți titlul plachetei. Efectuați un exercițiu asociativ, pornind de la cuvântul sau cuvintele din titlu; • Examinați asociările voastre în raport cu titlurile poezilor; • Remarcați atât coincidențele, asemănările, cât și deosebirile; • Notați, într-un enunț, care credeți că vor fi temele, motivele, simbolurile recurente ale plachetei; • Citiți primul titlu de poezie. Presupuneți mesajul acesteia. Lecturați poezia și concluzionați: ► <i>dacă ați intuit/presupus corect;</i> ► <i>dacă ați gîndit în alt mod decât autorul.</i> • Alegeti, după ce ați citit cuprinsul cărții, cinci poezii ale căror titluri vă incită; • Analizați fiecare dintre cele cinci texte, cercetând lexicul specific și legătura lui cu titlul; • Concluzionați, în cîte un enunț, despre relația titlu-text în fiecare caz; • Desfășurați, într-o sinteză de 10-12 rînduri, mesajul plachetei, prin raportare la titlul ei.	<p>ATELIER</p> <p>DE CERCETARE</p> <p>60 p.</p> <p>În total: 100 de puncte</p>

Manualul a fost aprobat prin ordinul Ministrului Educației al Republicii Moldova (nr. 590 din 25 iunie 2012).
Lucrarea este elaborată conform curriculumului disciplinar și finanțată din Fondul Special pentru Manuale.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Școala/Liceul Manualul nr.				
Anul de folosire	Numele și prenumele elevului care a primit manualul		Anul școlar	Aspectul manualului
				la primire la returnare
1				
2				
3				
4				

- Profesorul va verifica dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cristei, Tamara

Limba și literatura română: Man. pentru cl. a 10-a / Tamara Cristei, Tatiana Cartaleanu, Olga Cosovan, Adrian Ghicov; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Cartdidact, 2012 (Tipografia *Universul*). – 248 p.

ISBN 978-9975-4365-1-9

CZU811.135.1+821.135.1.09(075.3)

L 62

Autorii exprimă mulțumiri domnului Ion Puiu, maestru în artă, laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova, pentru amabilitatea de a ilustra, preponderent, acest manual cu lucrări din propria-i creație.

Editura se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Cu excepția imaginilor documentate în pagini, la ilustrarea manualului au fost utilizate și imagini de: A. Colibneac, F.H. Moraru, Ipolit Strâmbu, Ion Hadârcă precum și diverse surse electronice.

Comisia de evaluare: *Tatiana Callo*, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău

Nicolae Leahu, doctor în filologie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Alecu Russo”, Bălți

Veronica Papuc, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri”, Chișinău
Rodica Cotruță, profesoară, grad didactic I, Liceul Teoretic „Boris Dînga”, Criuleni

Lector: *Andrei Grumeza*

Copertă: *Petru Ghețoi*

Paginare computerizată: *Adrian Grosu*

© T. Cristei, T. Cartaleanu, O. Cosovan, A. Ghicov, 2012

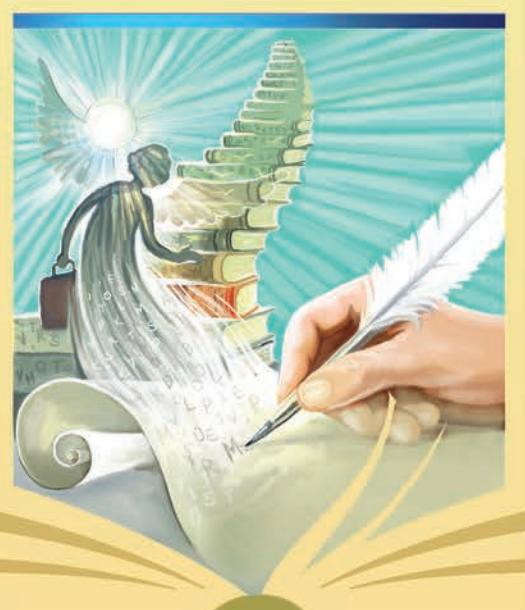
Imprimat la Tipografia *Universul*.

CZU811.135.1+821.135.1.09(075.3)

L 62

ISBN 978-9975-4365-1-9

Limba și Literatura Română

MANUAL PENTRU CLASA A X-A

*Cuvintele și lumea lor sănătăuță,
nasc idei. Literatura educă nobilățea și
sublimul trăirilor ca act de conștiință.*

Nichita Stănescu

ISBN 978-9975-4365-1-9

9 789975 436519